

HACI BEKTAŞ VELİ
Ö Ğ R E T İ S İ

Hazırlayan
MUSTAFA ŞİŞMAN

İÇİNDEKİLER

1- SUNUŞ	4-18
2- HORASAN	
2-1 –Genel Durum	18-19
2-2-Müslümanlığın kabulü	19-21
2-3-Hanefi ve Diğer Mezheplerinin Yayılması	21-21
2-4-İsmailiye Mezhebinin yayılması	21-21
3- AHMET YESEVİ	
3-1 Ahmet Yesevi’nin Hayatı	22-22
3-2 Yesevi’ye Dönüş	22-23
3-3 Ahmet Yesevi’nin Öğretisi	23-26
4- HACI BEKTAŞ VELİ	
4-1 Hacı Bektaş Veli’nin Doğumu	26-28
4-2 Hacı Bektaş Veli’nin Öğretisi	28-30
5- TÜRKLERİN GÖÇÜ	
5-1 Moğollarla Savaş ve Anadolu’ya göç	30-31
5-2 Selçuklularla Türk ve Türkmen Boylarının ilişkisi	31-32
6- BABA-İ İSYANI	
6-1 Baba-i İsyanı	32-34
6-2 Baba-i İsyanının Bastırılması	34-35
7- HACI BEKTAŞ VELİ’NİN ANADOLU’YA GELİŞİ	
7-1 Velayetname’ye Göre	35-36
7-2 Tarihi Kayıtlara Göre	36-37
7-3 Anadolu Türk ve Türkmenleri	37-38
8- HACI BEKTAŞ VELİ’NİN ÖĞRETİSİ	
8-1 Öğretinin Dayanağı ve Tasavvuf İlkeleri	41-48
8-2 Öğretinin Temel Esasları	48-58
8-3 Hacı Bektaş Veli’nin Öğretilerinin Anadolu İnancına	58-61
8-4 Hacı Bektaş Veli Eserleri	63-63
8-4-1 Velayetname	63-82
8-4-2 Makalat-ı Gybiye ve Kelimat-ı Ayniye	82-88
8-4-3 Makalat	88-96
8-4-4 Fevaid	96-102

8-4-5 Besmele Tefsiri	102-104
8-4-6 Fatiha suresi	104-105
9- BEKTAŞI ÖĞRETİSİNDEKİ BAZI KAVRAMLAR	
9-1 Ezoterik Öğreti	105-107
9-2 Bektaşî Öğretisinde İnsan	107-111
9-3 Yazılı ve Yazılı Olmayan Kurallar	111-114
9-4 Bektaşilikte Teslim taşı ve Bijü	114-117
9-5 Mabede giriş	117-118
9-6 Ölmeden Evvel Ölmek	118-119
9-7 Yaradılış ve Vahded-i Vücut	120-120
9-8 Bektaşilikde Gönül ve gönülgözü	120-127
9-9 Bektaşilikde Kendini Bilmek	127-128
9-10 Bektaşilikde İnsan Sevgisi	128-129
9-11 Bektaşilikde Yardım Severlik	129-129
9-12 Bektaşilikde Hoşgörü	129-130
9-13 Bektaşilikde Barışseverlik	130-130
9-14 Bektaşilikde Benliği Yüceltmek	130-131
9-15 Bektaşilikde Yüce Gönüllülük	131-131
9-16 Bektaşilikde Örnek Kişi Olma	131-133
9-17 Bektaşilikde Adalet	133-134
9-18 Bektaşilikde İçtüzük ve Erkânname	134-134
9-19 Bektaşilikde Semboller	134-134
9-20 Bektaşilikde İşaret ve Duruşlar	134-135
9-21 Bektaşilikde Nasip (eriştirme) Verme	135-136
9-22 Bektaşilikde İdrak	137-137
9-23 Bektaşilikde İnsaf	137-137
9-24 Bektaşilikde Uluhiyet	137-138
9-25 Bektaşilikde Nur	138-139
9-26 Bektaşilikde Olmazsa Olmazlar	139-140
9-27 Bektaşilikde Akıl	140-140
9-28 Bektaşilikde Bağnazlık	140-141
9-29 Bektaşilikde Nafaka	141 14 1
9-30 Bektaşilikde Disiplin	142-143
9-31 Bektaşilikde Tolerans	144-145
9-32 Bektaşilikde Dar ve Altar	145-150

9-33 Bektaşilikde Sadakat Duruşu	150-153
9-34 Bektaşilikde El Sembolizması	153-154
9-35 Bektaşilikde Kardeşlik Zinciri	154-155
9-36 Bektaşilikde Sofra Düzeni	155-160
9-37 Bektaşilikde Ahlak	160-160
9-38 Bektaşilikde Vicdan	160-161
9-39 Bektaşilikde Mabedin Tören için Hazırlanması	161-162
9-40 Bektaşilikde Eğitim	163-163
9-41 Bektaşilikde Nasip Alma	168-168
9-42 Bektaşilikde Tığ-ı Bend	168-168
9-42 Bektaşilikde Arakiye	168-169
9-43 Bektaşilikde Tasavvuf	169-174
10- SONUÇ	174-174
10-1 BİR BEKTAŞİ GÜLBANGI	175-175
10-2 Hacı Bektaş Veli'nin Vasiyeti	175-175
10-3 Bektaşî ve Alevilerde MUHARREM inancı	176-185
KAYNAKÇA	185-190

SUNUŞ

İnsanoğlu yönünü geriye döndüğünde ne kadar güçlü olursa olsun, ne kadar sağlıklı olursa olsun, geleceğe dair olayları analiz edemez. Bu nedenle daima ileriye, bilimin ışığından ve aydınlığından yararlanarak bakmalı, yenilikleri kovalamalı,bağnazlıktan daima uzak kalmalıdır. Bu tür çalışmalarda yinleme , bir alışkanlık olmuş, gücümüz verilenlerin dışına çıkmaya yetmemiştir. Kaldı ki çıktığını sananlar da ancak kendilerini kandırmışlardır. Bu çalışma ne denli kapsamlı olursa olsun verebileceği bilgiler koşullanmıştır. Gerekli bütün bilgilerin bu çalışmaya toplanabileceğine inanmak ise olanaksızdır.¹

İslâmiyetin ilk yıllarından günümüze değin , islâmayeti farklı farklı yorumlayanlar olmuştur. Bunların arasında sanki uçurumlar varmışcasına yorumlar yapılan konulardan birisi de Alevilik- Sünnilik ve Hacı Bektaş veli öğretisidir. Bu eksik bilgilerin ve yanlış bilgilendirmelerin ve dolayısıyla yanlış anlaşılmanın önünü alabilmek için , konuya ilişkin yazılı kaynaklar olanaklar ölçüsünde taranarak bir sonuca varabilmek amaçlanmıştır.

İnsan oğlu değişik platformlarda kendisine etrafıyla anlaşabileceği toplumlar arayan , aradığı ortamı bulduğunda da orada yerleşerek yaşamını sürdürmeye başlayan bir varlıktır. Doğal olarak da kendisine en yaygın ve tabanı sağlam olan toplulukları seçer. Kanımca bunun bir istisnası vardır. O da yer yüzünde Tanrı'nın gölgesi olan ve Halifeliği de üzerinde bulunduran Osmanlı padişahlarıdır. Padişahlar tarikatlara girdiler. Oysa sarayda şeriat kural ve yöntemleri egemendi. Çünkü padişah halife olduğu için şeriat kurallarını uygulamak ve uygulatmakla görevli idi. Öyleyse Tanrı'nın gölgesi tarikatçı olabilir mi? Dahası, padişahın bağlandığı tarikatın dışında kalanların durumu ne olacaktı? Demek ki halife şeraitte bir takım eksiklikler bulmuş olmalı. Bu durumu sosyal ve idari açıdan nasıl değerlendirmek gerekir?. Padişah kendisine biat etmesi gereken bir

1, Hacı Bektaş Veli için günümüze değin çeşitli araştırmacıların bir kısmı O'nun Sünni bir mutasavvıf olduğu, bir kısmı Sünni olmayan bir İslam toplumunun temsilcisi olduğu, bir diğeri ise Peygamber soyundan geldiği, bir kısmına göre de O'nun haksızlığa karşı direnen emekçi bir halk lideri olduğunda karar kıldılar. Ama bütün bu fikirlerin ötesinde Hacı Bektaş Veli yüzyıllardır, Bektaşî ve Alevilerin inanç dünyalarındaki yerini korumuş ulu bir din önderidir.

Biz bu çalışmamızda; Bektaşî ve Alevi toplumunun inançlarındaki Hacı Bektaş Veli'nin yerinin nasıl bir sürecin ürünü olduğunu, bugüne değin oluşmuş inanç ve kanaatlerin nasıl oluştuğu , hangi unsurların etkisi altında kaldığı yada neleri hangi düşünce sistemlerini etkilediğini araştırmayı öngördük. Bunu yaparkende eserlerinin satır aralarından sonuçlar çıkarmaya çalıştık. Eserlerindeki ve Özellikle menkıbelerinin satır aralarını dikkate alarak öğretisi hakkında bilgiler edinip bu çalışmaya yansıtmaya çalıştık.

vatandaşına kendisi biat etmiş olduğuna göre acaba şeriatta bulamayıp da tarikatta bulduğu şeyler nelerdir?

Tarihi süreç içinde her ahlak okulu , okuluna kabul ettiği öğrencilerini yetiştirme dönemlerinde , okulun öğrencisi olmayanlara aktaramıyacakları okula has bilgileri SİRLARI ve buna bağlı DEĞERLERİ inisiyasyon yoluyla (erişirme) verilir. Bu yöntem (ezoterik öğreti) kendi okullarında kulakdan kulağa, dilden dile, gönülden gönüle yol bularak yüzyıllar boyunca bir miras olarak aktarılmış, hala da sürüp gitmektedir. İlk çağlardan beri bilginler , bilgilerini kullanıcılarının hak etmeden elde edeceği bilgileri kullanmalarının ne denli sakıncalı olduğunu bildikleri için bu bilgileri bir takım SIR ve MİSTERLER halinde semboller ve alegoriler arkasına gizliyerek gelecek kuşaklara aktarmışlardır.

Antik ve ilk çağların bilim anlayışı ve bilim adamları kuşkusuz günümüz bilimi ve bilim adamları ile bütünüyle örtüşmemektedir. Hatta onlara bilim adamı da demek doğru olmaya bilir. Onların sır olarak naklettikleri bilgiler arasında akla ve bugünkü bilime uygun düşmeyenleri de vardı. Ancak yine de akılcı olanlar, nesilden nesile, asırdan asıra, gönülden gönüle semboller üzerine yüklenerek günümüze kadar gelmiş ve bizlere ulaşmışlardır. . Kendi topluluklarına yeterliliği bulunmayanların sızmasını önlemek bakımından her cemiyet, sembollere ve allegorilere yüklenen bilgileri, mensuplarına aşama aşama ve derece derece aktarmayı uygun görmüştür. Bir üst dereceye geçmesinde sakınca görülenler için üst derecenin bilgileri de saklı tutulmuştur.²

Tasavvufdaki Tanrı olgusu, keşif, akıl ve bilimin yanı sıra bir de sezgice bir yaklaşım gerektiriyor. Tasavvufi görüş, tüm varlıklardan ayrı olarak evrende bir Tanrı fikrini kabullenmez. Bunun yerine tüm sıfatlarını deneyimlerle araştırılarak sonuca varılacağı bir Tanrı fikrini benimser.Bu nedenle tasavvuf ehli (Tanrı'ya ait duygularını) araştırarak elde ettikleri bulguları gönül gözü ile (gönülden gelen duygularıyla) şiirsel ve melodik bir tarzda ifa ederler.

² Türk sosyal yaşamı içinde önemli yere sahip tarikatlardan birisi de Bektaşî tarikatıdır. Bektaşîliği İslamiyet öncesine kadar götürülebilecek semboller ve alegoriler mevcuttur. Bektaşîlik insan sevgisi , hoşgörü ve tolerans üzerine kurulmuş bir tarikattır. Yazı içinde Velayetname'de dile getirilen rivayetler, anlamlarını yitirmeden özetlenmeye çalışılmış, günümüz inanç ve akli kabullerine uygun şekilde yorumlanmıştır

Türk milleti köklü bir tarih ve zengin bir kültüre sahiptir. Prof. M.F. Köprülü'nün “ Türk milletini iyi tanıyabilmek için ilk önce onun tarihini iyi bilmek gereklidir.” Sözünden hareketle, yazar da Hacı Bektaşî Veli'yi iyi anlayabilmek ve anlayabildiği kadarını aktarabilmek amacıyla incelemeye, Müslümanlık öncesi Horasan ve çevresinin sosyal yapısı ile dini inançlarını kısa da olsa irdeleyerek başladı.

Başka bir anlatımla: “ Bu yada şu dünyamızı birbirine bağlayan iplik, insanın içindeki sonsuza dek sürecek olan yaşam sevgisidir. O soluğun içinde barınır, soluğun içindedir ama , soluk onu tanımaz. O gözdedir, kulakdadır ama vb..... tohumdadır ama tohum onu tanımaz. Benlik atomdadır ama atom onu tanımaz. Tüm varlıklar onun vücududur, varlıkların içindedir ama varlıklar onu tanımaz. O görülmez ama görür, işitilmez ama işitir, tanınmaz ama tanır, Ondan başka düşünen ve algılayan yoktur, O en inceden daha ince , en uzakdan daha uzaktır. Her zerreciğin içinde bulunur ama her iki görünümde de keşfedilmemiş olarak kalır. Bu ilahi güç , görülmelidir, işitilmelidir, düşünülmelidir, anlaşılmalıdır. İşte bu gücü kim görür, kim işitir, kim anlarsa bütün dünyayı bilmiş olur.”Hint felsefesi-Heinrich Zimmer “ Bir tuzu suya koyduğumuzda tuz suda erir, biz tuzun suda olduğunu biliriz ama onu göremiyoruz. Ama tuz onun içinde. Bu (Tanrı) cevher tüm evreni kendi öz varlığı içinde içermektedir. Hakikat olan budur.

Tasavvuf görüşünde olan vahded-i vücut yani varlığın birliğini kabul eden tarikatlar ya da tarikatlara bağlı olmayan insanlar cennet ve cehennemin özelliklerine bağlı kalmazlar, bu görüşte olanların bütün ilişkileri Hak iledir. Hak’dan başkaca bir dostları yoktur. Hak’tan başkaca bir varlık da yoktur tasavvuf ehli için. Tanrı’ya ve evreni holografik olarak düşünür, onu her yerde ve her şey, her canlı ve cansız canlı olarak kabul eder.³

Tasavvuf ehli ayrıca tüm evreni bir kabul ettiği için sibernetik kurallarının da tüm evreni kapsadığını ve evrendeki en ufak hareketin tüm evrence farkında olduğunu bildiği için Hak ile Hak olur. Hak’kın bu nedenle de kendi içlerinde olduğunu söylerler. İşte tasavvufun bu ilkelerini ve felsefesini kendilerini rehber kabul eden tarikatlardan Hamzavilik ile Mevleviliğin Şems’dan sonraki kolu birde meleviliğin bir kısmı bu görüştedir. Ancak tasvvufu tüm yönleri ile kabul ederek uygulayan ve hayatına bu felsefeyi geçiren sadece Hacı Bektaş Veli öğretisini içselleştirenler vardır. Diğer halk arasındaki adı ile nazenin ehli vardır.

Bazı tarikatlarda örneğin Mevlevilik’te belirli bir sayıda Tanrı’nın adlarından bir kısmını tekrarladıktan sonra bir de rüya görmeleri gerekiyor. Bu yöntemin Kadirilik tarikatında da uygulandığı söylenilmektedir. Rüyasını mürid’ine

³ Tanrı tüm varlıkların içinde olan onu dolduran, her şeye nüfuz eden , bütün varlıkların benliğidir. O varlıkların içinde oturarak onları gözleyen tanıktır. O sağduyuların müdrikesidir. Bir olmasına karşın çokların doğurandır. Bütün varlıkların ve öğelerin benlikleri var olanıdır. Sadece o her bir varlığın içinde hazır ve nazırdır. O aynı zamanda birlik ve çokluk olarak da anlaşılmaktadır, tıpkı suda oynayan ay gibi. Hint felsefesi-Heinrich Zimmer

anlattıktan ve bu rüyasına mürşidin yorumundan sonra eğer bu konudaki ibadeti yeterli ise Tanrı'nın başka bir ismi kendisine verilerek yine belirli, bir sayıda tekrar ediliyor, yine sonunda rüya görmek ve mürşidinin yorumu gerkiyor yollarında ilerlemek için.

Buradan gelmek islenen şey genelde her tarikatta zikir, rüya hemen hemen öğretinin ana temeli gibi görünüyor. Bu tasavvufda vahded-i Şuhut= görüntü birliği ve ya vahded-i kûsûd irade birliğine inanan tarikatlar bu şekilde öğreti yapmaktadırlar. Şeriat kurallarına uymak zorunludur. Bunlardan bir tane ayrıcalıklı olan nakşibendi tarikatı vardır ki bu tarikatta hem tarikat kuralları hemde şeriat kuralları karma biçimde uygulanmaktadır.

Yukarda izaha çalıştığımız uygulamalar bu tarikatların Tanrı'sal olan inançlarına özgü olan kurallarını, Tanrı korkusuna ve cennet ümidine bağlı olarak geliştirmişlerdir. Bu korku ve cennet ümidi için nefislerini köreltmek yolu olarak zaman zaman belirli nesneleri yememek, az uyumak, suskun kalmak vb. çilehanelerde ya da evlerinde çile uygulaması yapmaktadırlar.

Mevlevi'ler Selçuklu paşa ve hükümdarlarıyla çok ilişkili idiler. Tüm yaşam tarzları buna göre idi. Mevlevi şeyhleri kendilerini halktan soyutlamış adete asıl zade (bir üst sınıf) olarak yaşadıklarından yaşam koşullarını kaybetmekten korkarlar, bu yüzden korkaktırlar oysa Bektaşî babaları ve şeyhleri halkla iç içe olduklarından onlar yaşam koşullarının kaybolmasından korkmazlar, korkak değildirler.⁴

Bektaşilikten nasip almamış olan istekliler rıza sofralarına alınırlar. Bu sofralarda istekliler eğitilir, aşırı istekleri ve nefisleri bu aşamada törpülenerek arıtılmaya çalışır. Nefislerine olan hakimiyetleri anlaşıldıktan sonra kendilerine nasip verilerek bu kez de benliklerini yüceltmeleri sağlanır. Bu nedenle artık

⁴ „ Aynı yıllarda Anadolu'da yaşayan Mevlana, devlet büyükleri ile teması kesmeyen, onlara çok yakın olmaya çalışan tören insanı, olarak tarihteki yerini alıp, Mevlevilik tarikatını oluştururken, Hünkâr bütünleştirici, birleştirici, sevgiyi ve insana saygıyı ön plana çıkaran öğretisi ile hiçbir zaman tahterevan üzerinde kendini taşıtırmaya ihtiyaç duymayan mütevaziliğiyle tarihe geçmiştir. İnsanlar da O'nu gönüllerinde taşımakta yüzyıllardır. Anadolu insanının özelliği sevdiği kimseyi doğa koşullarının üstünde tutarak yüceltmektir. Hacı Bektaş Veli'yi de bu sevgi yüceltmış ve Hünkâr yapmıştır. Hacı Bektaş Veli'ye bağlanan kırsal kesimde yaşayanlar ve emekçilerdir. Mevlana'ya bağlananlar ise O'nun ilişkisini sürdürmeyi uygun bulduğu varlıklı kesimdir.

yola girdikten sonra nefisle değil ruhani olarak öğretisini sürdürür, bu aşamada fütüvvet kurallarına uyulur.⁵

Diğer tarikatlarda olsun, kitabı olan dinlerde olsun bu inanç gruplarının amaçları insanların (ahiret) öldükten sonraki hayaları ile ilgilenilir. Bu hayatlarına mükafatlar ve cezalar yüklenir. Oysa nazenin yolunda olanlar tüm hayatlarında ahiret yerine dünyadaki aydınlık ve mutluluk dolu bir hayatı yaşatmayı başarırlar. Artık nazenin ihvanında korku, keder, kuşku ortadan kalkar. Bunları hiç düşünmezler çünkü eğitimlerinin temeli akıl üzerindedir. Aklın din üzerinde olduğunu bilirler, nazenin ehlinin sohbetleri ve işlevleri hep akıl ve bilim üzerinedir.

Tasavvuf ehli Tanrı sevgisini; Tanrı'nın kendisinden kendisine sevgi olduğunu, görünen ve görünmeyen tüm evrenlerin sevgisi olduğuna inanır. Bu Bektaşî erenlerinin içinde sürdürdüğü sevgidir. (tüm kozmozu bilinen ve bilinmeyen evrenleri kapsar).

Tasavvuf ehli ve Bektaşî öğretisi *“bir zamanlar Tanrı vardı, ondan başka hiçbir şey yoktu hala da öyledir.”* Şeklindedir ve bunun gerçekliğini nazenin ehli idrak ederek içine sindirmiştir.

Kâf-ü Nûn izhâr olmadan / Biz bu kâinatın iptidâsıyız

Kimseler vâsıl-ı didâr olmadan / Ol Kâbe kavseyn'nin ev-ednâsıyız

Yol iken Âdem'le Havvâ âlemde / Hâk ile Hak idik sırr-ı müphemde

Bir gececik mühmân kaldık Meryamde / Hazret-i İsa'nın öz babasıyız

Bize peder dedi ,tıfl-ı Mesiha / “Rabbi Emi” deyu çağırdı Musa

⁵ Hacı Bektaş Veli hakkında yüzlerce yazı ve inceleme yapılmıştır. Ancak bunların hepsinin güvenilir, yansız ve abartıdan uzak kaleme alındığını söylemek mümkün değildir. Hele Anadolu'nun, katı şeriat kurallarının uygulandığı bir yönetimin egemenliği altında olduğu dönemleri göz ardı etmememiz gerekir. Şeriat dışındaki fikirler ve görüşler en ağır yaptırımlarla cezalarlandırılıyordu. (örneğin Hallac-ı Mansur, Seyyid Nesimi vb.) Böyle bir ortamda Hacı Bektaş Veli, bir yazar değil, çevresini, öğütleriyle, sözleriyle, eylemleriyle uyandıran, onları aydınlatan bir ermişti. İşte bu nedenle de yaptıklarını dar sınırlar içinde değerlendirerek verimsizlik eleştirisi getirmek yanlış olacaktır. Yesevi dervişi gibi şeriat'a tam bağımlılık içinde görmüyoruz Hünkâr'ı. Aksine şeriat'ı Türklerin yaşamına uygun bir şekilde yorumlayarak yumuşattığını ve eğitimini bu şekilde sürdürdüğünü görüyoruz. O hayvanları seven, (şeriat kurallarında mekruhtur), açık kalpliliği seven, katılıktan, baskıcılıktan kaçınan ve özellikle de düşünce ve davranış özgürlüğüne önem veren bir bilge kişidir. Anadoluya ne ondan önce ne de ondan sonra geniş halk kitlelerini etkileyen gönüllerde bu ölçüde taht kurabilen başkaca bir önder de gelmemiştir

“Lenterâni” deyen biz idik ân / Biz Tûr-u Sinâ’nın tecallasıyız

“Künt-ü kenz “ sırrının olduk âgâhı / Ayn el yakîyn gördük Cemâl’ullâhı

Ey hâce bizdedir sırr-ı ilâhî / Hünkâr Hacı Bektaş fukarasıyız

Zâhidâ şânımız “ innâ fetehnâ” / Harabî kemteri serseri sanma

Biri kırk yarar Kâmiliz amma / Pîr Balım Sultan budalasıyız. ⁶

Nazenin ihvanı evreni ve yaratılışı kavradığında kâmil insan olur ki işte o zaman dinlerin öğretisindeki (adem) artık o Adem değil mânâ alemindeki “Adem’dir” . Bu Adem Hak ile Hak olmuş ve Hak ile de halk olan Adem’dir. “O” ’nun görüntüsünden başka bir şey olmadığıdır. Bu kamîl insan için hiçbirşey gizli değildir. Evvel ve ahiri batını ve zahiri Adem’in malumudur, bu kamîl insana kutup adı verilir. Kutup tüm Bigilere sahip olandır hiçbir şey kutuptan gizli değildir.

Nazenin yolunun mabetlerinde ki öğretisi sırasında hiçbir zaman müzik yoktur. Ayrıca ritüel (erkân) uygulanırken de yer yer kur-an’ dan parçalar okunurken de, bunlar hiçbir zaman avâz ile okunmaz. (ayn-ı cem bir namaz erkanıdır). Sadece erkân tamamlandıktan (babanın son duasını da okuduktan sonra) ayakta el ele tutuşulur ve o zaman birlikte “Allah hümmе salli ...” (mukabele ayini) söylenir ancak nefesler sofrada söylenir ve bunlar da bestelenmiş olan nutuklardır, bu nedenle tarik-i nazenine bende olanlar, insanları kuşguculuğa ve karamsarlığa yönetmez. Ne nefeslerde ve nede

⁶ Kâf-u Nun . Kur’an daki “ Ol” emri (Enam suresi 73 . ayet)

İzhâr : Ortaya çıkmak

İptidâ : En eski

Vâsıl-ı Didâr : Hakk’a kavuşma

Sırr-ı Müphemde : Gizli Sırrda

Mihman : Misafir

Tıfl-i Mesihâ : İsa Peygamber

Rabbi Emi : Musâ’nın hitabı “ Bana Görün” (Araf suresi 143 ayet)

Lenterani :” Göremezsın” (Araf suresi 143 ayet)

Tûr-u Sina Sina Dağı

Tecellâ : Görünme

Künt-ü kenz : Gizli hazine (Hadisi Kuysi)

Âgâh : Bilmek öğrenmek Vakıf olmak

Ayn-el yâkîyn : Gözle görmek

Cemâl-ullâh : Hakk’ın güzelliği

Zâhidâ : İbadet ehli

Innâ Fetahnâ : Tetih suresi sizlere fetih müjdesi verdik

müziklerinde ölüm korkusu yoktur. Bu nefesler insanları Hak'dan ve halkdan uzaklaştırmaz. İnsanları daha ziyade hayata sınıksız bağlar, hayattan zevk ve neşe almayı öngörür.

Hacı bektaş Veli öğretisinde, Mevlevilik gibi sema yapma yoktur. Balım sultan erkânnamesinde yer almamıştır. Ancak bazı dağ köylerinde sema yapan Bektaşilere rastlandığı söylenilmektedir. Ayn-ı cem'de ne bir şey yenilir ne de içilir. Hak'ın güzelliğinden ve diğer özelliklerinden, aşkdan, didârdan, sevgiden, bade , sâkiden ve aklı öngören öğretiyi içeren, babanın konuşmalarına nutuk denir. Bu nutukların bestelenerek söylenmesine nefes tabir edilir.

Bu nefeslerin söylendiği kutsal şölen yani “ayn-ı cem” denilen sofralarına “Ali Sofrası” da denilir. Bu sofralar eğitim yeridir, eğitim kürsüsü de denilir.

Türklerin şamanizmden tasavvufa geçmeleri, Ahmet Yesevi olarak bilinirse de daha önceleri melametiler tarafından ilk öğreti yapılmaktaydı beyazıd-ı bestamiye (tayfuriye hamdun-i kassariye) İbn-i edhem (edhemiye) Melami tarikatları tasavvufu uyguluyorlardı, ancak onların bu şeyhleri Türkçe olarak öğreti yapmıyorlardı.⁷ (bak: sufilik ve melamilik m. Şişman)

Ne zaman Horasan okulunda Ahmet Yesevi Türkçe olarak “divan-ı Hikmet”i yazdı nefesleri ve öğretiyi Türkçe olarak yazmaya başladı işte o zaman Türkler tasavvufu anlamaya ve içselleştirmeye başladılar. Ahmet Yesevi'nin kurduğu okul tam olarak kurumsallaşmamıştı, örgüt bir tarikattan ziyade bir “ocak” şeklindeydi. Yesevi'nin öğrencileri Anadolu'ya geldiklerinde Hacı Bektaş Veli Bektaşî harikatını kurdu ve kurumsallaştı. Bektaşîlerin batıya doğru yayılması , eski şamanizmden kalan örf ve adetlerini tamamen bıraktıkları anlamına gelmez, yine de şamanizmden kalan izler kalmıştır⁸

⁷ Araştırma Lo.Yayınları .Ankara Vadi Kütüphanesi

⁸ Hacı Bektaş Veli, Türk tarihinde yaşamış pek çok sufi gibi herhangi bir sûfi değildir. Yüzyıllardan beri O'na inanan ve O'nun öğretisi ile şekillenen bir Alevi ve Bektaşî toplumu, onların sürdürdüğü inanç ve gelenekler vardır. Bu nedenle tarihçiler, kendilerine özgü metotlarıyla daha ayrıntılı çalışmalar yapmalı ve O'nun yarattığı inanç ortamı, toplumun istifadesine sunulmalıdır. Bu konuda Pro.Dr. Ahmet Yaşar Ocak, görüşlerini şöyle dile getirir; “Hacı Bektaş Veli bir çok meşreptaşı arasında ismi bugüne kadar yaşayabilen sadece bir tarikat kurucusu olarak değil , bir İslam yorumunun, bunu yansıtan bir zihniyet dünyasının ve etrafında gelişen bir kültürün yaratıcısı olarak algılanmış ve yüzyıllardır hem Sünni hem Alevi Bektaşî toplumlarınca takdis ve tâzim edilmiş ve edilmekte olan 13.yy Anadolusunun nadir sûfilerinden biridir.”

Yine Prof.Dr. Ahmet Yaşar Ocak bir makalesinde; “ Hacı Bektaş Veli aslında konar göçer Çepni oymağı içinde yaşamakta olan Horasandan göçme bir Hayderi yahut daha açıkçası bir Kalenderi Şeyhidir ve aslında sultanzadelik ve imamzadelikle bir ilgisi yoktur. Nitekim velayetnemenin muhtelif pasajlarında Hacı Bektaş Velinin Sulucakarahöyükteki tekkesinin sık sık Türkistandan gelen kalenderilerin ziyaretine sahne olduğu , Hacı

Hacı Bektaş Veli öğretinin bir yönetim şekli (şeması , şablonu) vardı. Tekye binaları, binalara ait ek yapılar(hayvan ahırları samanlık vb.), aşhaneleri, yemek ve yatacak yerleri, ayrıca tekyeye ait mal varlıkları ile bu mal varlıklarının yönetim şekli de kurallara bağlı olarak düzenli bir kurum haline getirildi. Bu düzenli tarikatların ilki ve örneği bektaşî tarikatıdır. Diğer tarikatlar bundan örnek alarak kurulmuşlardır. ⁹

Hacı Bektaş Veli Ahmet Yesevi'nin öğretisindeki “dört kapı “ şeklindeki öğretisini dahada geliştirerek Anadolu halkının daha iyi anlayacağı ve kabulleneceği şekilde geliştirmiş, “kırk kapı”yı da ilave ederek öğretisini sürdürmüştür. Daha sonraları Balım Sultan erkânamları yeniden düzenliyerek hem Anadolu'da hemde Balkanlarda yapılan tüm törenlerin(ritüellerin) birlikteliğini ve düzgün şekilde uygulanmasını sağladı.¹⁰ Hacı Bektaş'ın kurduğu tekyelere onun zamanında takiyye yerleri de deniliyordu. (Takiyye kötülükten ve yanlışdan korunmak anlamındadır.) Tekyeler kendi üyelerinden başkalarına kapalı bir ibadethanedirler. Misafirler meydana ibadet için giremezlerdi. Meydan (ibadetgah) ve dergahlar kuşkusuz Tanrıya açılan bir kapı gibidir. İlk Bektaşî dergahı bugünkü adı Hacıbektaş olan kasabada kurulmuştur. Bunu bizzat Hacı Bektaş Veli düzenlemiştir.¹¹

Bektaş Veli'nin her yıl hacılar(kurban) bayramını kalenderilerin Piri sayılan Seyyid Gazi'nin dergahında kutladığı kaydedilmektedir.” demektedir ve bu ihtimali daha gerçekçi olarak görmektedir.

⁹ Türk sosyal yaşamı içinde önemli yere sahip tarikatlardan birisi de Bektaşî tarikatıdır. Bektaşiliği İslamiyet öncesine kadar götürülebilecek semboller ve alegoriler mevcuttur. Bektaşilik insan sevgisi , hoşgörü ve tolerans üzerine kurulmuş bir tarikattır. Yazı içinde Velayetname’de dile getirilen rivayetler, anlamlarını yitirmeden özetlenmeye çalışılmış, günümüz inanç ve akli kabullerine uygun şekilde yorumlanmıştır

Türk milleti köklü bir tarih ve zengin bir kültüre sahiptir. Prof. M.F. Köprülü'nün “ Türk milletini iyi tanıyabilmek için ilk önce onun tarihini iyi bilmek gereklidir.” Sözüden hareketle, yazar da Hacı Bektaş Veli'yi iyi anlayabilmek ve anlayabildiği kadarını aktarabilmek amacıyla incelemeye, Müslümanlık öncesi Horasan ve çevresinin sosyal yapısı ile dini inançlarını kısa da olsa irdeleyerek başladı.

¹⁰ mümkün değildir. Hacı Bektaş Veli'nin yaşadığı devir de günümüzden farklı değildi, işte bu yüzden Pir'in işi zordu, ama halkla bir olarak onlarla aynı koşullarda yaşayarak onları orta çağ Anadolu'nun uygarlığı konusunda düşünürler hangi bilimsel ölçülere dayanmaktadırlar? Anadolu'nun geçmişine baktığımızda felsefenin bu topraklarda doğduğunu görüyoruz. Ancak yine de görüyoruz ki çağlar boyu özgür düşüncenin önü karanlık , bağnaz düşünceler ile kesilmeye çalışılmıştır. Bugün dahi düşüncenin önündeki tüm engellerin kaldırıldığını ifade etmek bağnazlığından kurtarmış aydınlatmasını bilmiştir. Bağlayıcı koşullardan azami derecede sıyrılmış, bilimi ve bilgeliği ağıdalı, halkın anlayamayacağı bir dille değil anlaşılabilir sade bir Türkçe ile öğretisini yaymıştır. Buna halk ozanları ve dervişleri de ayak uydurmuşlardır.

¹¹ Ahmet Yesevi okulunda yetişerek Anadolu'ya gelen Hacı Bektaş Veli, Anadolu'nun fethi ve İslamlaşması sürecinde Türk kültürünün ve fütühatnamelerin ışığı altında , Türkmen ve Oğuz boylarını birleştirerek onlara manevi güç verip, çok önemli ve başarılması zor bir görevi yerine getirmiştir. Bu da O'nun ne denli teşkilatçı ve ne denli bilge bir kişi olduğunun delildir.

Tasavvuf ehli, Tanrı bilimini toplumsal yaşam ile uyum içinde birleştirerek , akıllı , bilimi ve özellikle çağdaş bilimle öğrenerek , öğrendiklerini içselleştirmiş yaşam tarzlarında buna göre oluşturmuşlardır. Bu arada islâm dininin de gereklerini yerine (katı ve bağınaz kuralların dışındakileri) getirmektedirler. Tarik-i Nazenin her davranışı Kur'an ve sünnet ile uyum içinde bir yorumdan kaynaklanır. Nazenin hiçbir davranışı , hareket ve konuşmaları anlamsız değildir. Öğreti sistemi ezoterik olduğundan ifadelerini sembollerle ifade ederler. Tasavvufi görüşte olduklarından da görünenler ile görünmiyen kavramak için görünenleri araç olarak kullanır. Başka bir ifadeyle bilinmiyen anlamak için bilinenleri araç olarak kullanırlar.

Horasan okulunun bir tanımlaması olan "kâmil " insan tanımı, rahmani özellikleri kendisinde oluşturan ve kendisinde toplayan Hakk ile Hakk olan , mana aleminde de çok yetkinleşen insan, kâmil insandır. Bu insanlara "siyah güneş " ya da " kutup " denir. Bu insanların rahmani güçleri gelişmiş, velayetler gösterebilen ermişlerdir. Hakk ile Hakk olan bu insanlar kendilerini Halk'dan da ayrı görmezler, onlar da halk olarak yaşamlarını sürdürürler.

Nazenin erenleri Vahded-i Vücut felsefesini kabul ederler, başka bir deyişle Vahded-i Mevcut felsefesini içselleştirmişlerdir. Bunun her ikisinin anlamı da Vücudun Birliği anlamındadır. Tasavvufa inanan tarik-i nazenin için bir başka Vücut yoktur ki! .. Tek bir vücut var!. Vahded-i Mevcut anlayışı nazenin inancını daha çok ifade eder.

Tasavvuf felsefesini içselleştirenler , Tanrı'yı sevmesinin gereği olarak, O'nun kullarını sevmeyi öngörürler. İnsanları sevmekle Tanrı'yı sevmenin aynı şey olduğuna inanırlar. Nazenin ehli de hiçbir kimsenin ne dini inancına karışır, nede onları eleştirir. Onlarında inançlarında hür olmalarını savunur. Ayrıca vicdani kanatlarından dolayı insanları farklılaştırmaz. Tarik-i nazenin varlığın birliğine inandığı için her insanı kendi işlevlerine göre tanımlar. İyi insan , kötü insan yoktur, eylemleri iyi insan, eylemleri olumsuz insan vardır. Olumsuzluğun temeli, insanların yaşamlarındaki hırsları ve insani zaaflarından kaynaklanır ve böyle olan insanlar kötü insan olarak tanınırlar.

Hacı Bektaş Veli öğretisinde, insanların dini inançlarına ve vicdani kanaatlerine saygı duyulduğu için , 1200 lü yıllarda dini kuralların çok sıkı uygulandığı zamanlarda bile ,bugünkü anlamda "lâiklik"liği savunan tek öğretilerdir . Bu

nedenle Nazenin ehli 1200 lü yıllarda dahi örtünmeyi, tesettürü, uygun görmemiş , bacılarını kara çarşafı ve kafesin arkasında olmalarını kabul etmemiş, onları da ibadetgahlarına alarak “ er” olarak nitelemiş, eşi ile eşit olduklarını kabul etmiştir. Bir eş diğerine eşim diye değil eşitim diyerek hitap ederler ki bu da lâikliğe verilebilecek en güzel örneklerden biridir. Bektaşilikde kadın hakları bunula da kalmaz, tek eşlidirler ve boşanma yok denecek kadar azdır. Boşanma ancak kadının isteğiyle oluşur. Erkek kadını boşayamaz, ancak kadın erkeğini boşayabilir.¹²

Günümüzde dahi kadınlar ne cenaze namazına eşlik edebilirler, nede camide namaz kılabilirler. Camide namaz kılmaları için caminin kuytu yerinde ya da üst katta dikkat çekmeyen bir köşesinde perde arkasında yer verilmektedir.

Hacı Bektaş Veli Öğretisinde, emir vermek yoktur, ama hizmet vardır. Himmet (bir şey vermek, lutufda bulunmak) vermek yoktur, hizmet vardır.Muhibban “himmet babaerenler” dediklerin alacakları cevap “hizmet erenler” dir, bu da Bektaşî kültürünü veciz olarak ifade etmeye yeterlidir. Bektaşilikde en kutsal olan şey çalışmak ve kimseye muhtaç olmamaktır. Bektaşî birzamanların dervişleri gibi asalak olarak yaşamaz. Hiçbir zaman dilenmez, çalışma ve kazanç tamamen yasal yollardan yapılır, yasal olamayan yollardan kesinlikle kazanç elde edilmez, yasal olmayan yollara baş vurulmaz. Tarik-i nazenin özel giysilerini ancak ibadet için meydana girdiklerinde giyerler. Meydandaki ritüel tamamlandıktan sonra hiçbir zaman o kıyafetlerini harici alemde kullanmazlar. Sofrada da babaerenler farklı bir kıyafet giymez sofrayı harici alemde kullandığı kıyafetle yönetir.

¹² Uygarlık seviyesindeki yükseliş, kaçınılmaz olarak inançları da çağdaşlaşma ve gelişme yönünde tetiklemektedir. Bugün artık bir buyrukla evrenin yaratıldığını ve yine bir buyrukla yok oluvereceğini insanlara anlatmak çok daha zordur. Buna inananlar olsa da onların çağın bilinç seviyesine erişemedikleri aşikardır. Onlar, kendi çıkarları uyarınca en ileri teknolojiyi herkesten önce kullanırlar, ama 700 yıl önce peygamberin giysilerini ve hatta terliğini giymeye özen gösterirken minareye çıkmaz, cebinde telefon ve minarede hoporlör kullanır. Böylesi değişmez inançlara saplanan kimseler de bilinç aydınlığı söz konusu değildir. Ebabil kuşlarının taşıdıkları kum taneleri ile suçluları ve düşmanları öldürten inanış ile bir kurt tarafından emzirilen Romus ve Romulus’un koskoca Roma imparatorluğunu kurduğuna olan inanç bir birinden farklı değildir. Hacı Bektaş Veli’nin çevresinde toplanan ve ondan kaynaklanan inançla aydınlanma, böylesi bir anlayışa gerek duymamıştır diyebiliriz. Hala Müslümanlığın ilk yıllarını savunmak, çağa uyum sağlayamama kompleksinden kaynaklanmaktadır. Hacı Bektaş Veli’nin Anadolu’ya geldiği dönemde yukarıda da değinildiği gibi tarikatlar, birbirleriyle kıyasıya rekâbette, çeşitli dinler ve ve o dinlere ait fraksiyonlar, kendilerini kabul ettirebilmek için kıyasıya mücadele halinde idiler. Bu ortamda Hacı Bektaş Veli’nin Anadolu’nun hemen tamamını öğretisi ile egemenliği altına alması onun bilgeliğini ve nedenli teşkilatçı olduğunu gösterir.

Öğretiye bende olanlar, kendisini Mürşid huzurunda ve “ dar” da aklar , sorunlarını hiçbir zaman geleceğe (ahiret’e) bırakmaz. Her hareketlerini vicdan muhasebesiyle ve sevgiyle yürütürler, böylece onlar Tanrı’nın beğenisini ve hoşnut olmasını ararlar. Bu yola gönül verenler yalan söylemez, söyliyemez çünkü gönlünde taşıdığı onun yalan ve yanlış söylemesini engeller.

Nasipli bir Bektaşî yemin etmez. Yemin etmeyi kendine güvensizliğin bir ifadesi olarak düşünür. Kişiler kendi kendisini ancak bir başka güvenli biri (Tanrı ile Vallahi şeklinde) ile destekleyip, onu da ortak ederek kendini kanıtlamaya çalışırlar. Ancak bektaşinin bir başkasının şahitliğine ihtiyacı yoktur. Onun şahidi zaten gönlünde barındırdığıdır. Bu nedenle söyledikleri esasen hep onunla birlikte söylenmiş şeyler değildir?

Sevgi muhabbet kaynar / Yanan ocağımızda

Bülbüller şevke gelir / Gül açar bağımızda

Hırslar kinler yok olur / Aşkla yanan meydanımızda

Arsıanla ceylan dosttur kucağımızda Hacı Bektaş Veli

Mutludur aşk ilmiyle / Gönlüne bilim eken

Her insan bir kitapdır / Okunması gereken Hacı Bektaş Veli

Hacı Bektaşî veli’nin araştırılması gereken yönü fikir ve sosyal öğretisidir. O, mükemmel bir düşün adamı, samimi bir din öğretmeni, bu yola inanmış ve öğretisinin mürşidi olarak Müslümanlığı, akıllı ön planda tutmak suretiyle yorumlamıştır. Hacı Bektaşî veli’nin iman, inanç ve öğretisinin yeniden gündeme getirilmesi, O’nun görüşlerinden yeniden ve daha bilinçli olarak yararlanılması, Türk düşün tarihi ve Türk milli kültür birliğimizin sağlanması bakımından fevkalade önemlidir.¹³

¹³ Hacı Bektaşî Veli uzlaşmacı kimliği ile her zaman öne çıkmıştır. Velayetname’de geniş olarak anlatıldığı gibi sadece Müslümanlara değil tüm insanlara aynı ilgiyi , aynı yumuşaklığı ve aynı sevgiyi göstermiştir. Örneğin Uçhisar köyünden geçerken, burada devamlı olarak bir birleriyle kavga eden insanlara öğütler vermiş onları barıştırmış ve şu nasihatleri vermiştir: “Birbirinizin gönlünü kırmayın . Çünkü inananın gönlü kâbe’ye benzer . Lakin gönül ondan da ileridir. Çünkü gönül Tanrı’nın evidir. Tanrı ile gönül arasında perde yoktur. Kâbe nasıl dokunulmaz, mübarek ise gönlünde Tanrı’nın tecelli ettiği yer olduğu için mübarektir ona dokunmayın.” diyerek insanlar arasında sulh ve sukunu sağlamış ve bunu her yerde de yaparak barışçıl öğretisini dervişleri eliyle tüm Anadolu ve Rumeli’ye yaymıştır.

Hacı Bektaşî veli kendisiyle aynı zamanda Kırşehir’de yaşayan Ahi Evren ile de çok yakın ilişkiler içinde

Tarafsız bir bakış açısıyla Hacı Bektaş Veli öğretisi ele alındığında, Türk milletinin ve Anadolu insanının düşünce, inanç bağlamında , halkın aklın rehberliğinde aydınlatılmasında, fütüvvet kuralları ve tasavvuf kültürüyle inançlarına yön verilmesinde sayısız fayda ve kazanımlar elde edileceği açıktır.

Bektaşilikten nasip almamış insanlara Bektaşilik ne kadar anlatılırsa anlatılsın, kişi Bektaş kültürü ile ilgili olarak ne denli alt yapı sahibi olursa olsun , yine de meydan görmeyen bir kişi, anlatılan Bektaşiliği ,ne o tam olarak anlar ne de anlatan onu tam olarak aktarabilir. Bu nedenle Bektaşiliği anlayabilmek için meydan görmek gerekir.

Hacı Bektaş Veli hem tasavvufi görüşlerini,hem de öğretisini Türkçe anlatıp aktarması , halkla iç içe yaşayışı,onlarla birlikte yemek yemesi, onların yaşadığı ortamlarda bulunması, onların yattığı yerde yatması gibi davranışlarının yanı sıra ayrıca bilge bir kişiliğe ve fevkalade teşkilatçı bir ruha sahip olması nedenleriyle de Anadolu kültüründe özel bir yere sahiptir. O'na Anadolu'nun kültür abidesidir de diyebiliriz.¹⁴

Bu yetenekleri ile O,Anadolu insanının manevi mirası ve tasavvuf okulunun mürşidi olarak İslamiyetin Anadolu'da yayılmasına ön ayak olmuştur. Öğretisini Türkçe aktarmış, ibadetlerini daima Türk dili ile yapmıştır.¹⁵

Bu günlerdeki sosyal faaliyetlerimiz, yaşantımız, inançlarımız ve islamiyeti yorumlama biçimimiz, sanki 13 yy. Anadolu'sunun yaşam şartlarını çağrıştırmaktadır, Zaman zaman o günlerdeki koşulları aratır olayların da meydana geldiğini dikkate alırsak, Hacı Bektaş ve Ahi Evren öğretilerine şiddetle ihtiyaç duyar hale geldiğimiz inancını taşımaktayım.¹⁶

Hacı Bektaş Veli öğretisinde Tanrı'ya, zikir, rüyalar ve geleneklerle , törenlerle ulaşılamıyacağını, Hakk'a bağlanmak , Hakk'a hizmet etmek ve akıl

olmuşlar, birbirleriyle uyum içinde ; birisi Zenaatkarları diğeri de halkın inançlarını(Bektaşiliği) organize etmişlerdir. Halkı ve zenaatkarları inanç ve kültür yönünden eğiterek onlara kişilik kazandırmışlardır. Diğer taraftan fütüvvet kurallarına uygun şekilde yeniçerileri teşkilatlandırmışlardır. Her ikisi de birlik ve dirlik içinde Türk kültürünü ve inançlarını , yabancı kültür ve inançlara karşı korumuşlardır.

¹⁴ Bugün dahi çağdaş uygarlık düzeyine yükselebilmek ve ahlaki değerlerimizi korumak, geliştirmek için onların - özellikle Hacı Bektaş Veli'nin- öğretilerine ihtiyaç duymaktayız. Hatta ahlaki ve toplumsal düzen açısından O'nun öğretilerine ve teşkilatçılığına eskisinden daha çok gereksinim duyduğumuzu söylemek mümkündür.

¹⁵ Hacı Bektaş Veli'nin yaşadığı günlerdeki siyasi çalkantılar, haksızlıklar, ve dengesiz sosyal yaşam gözetildiğinde , onun öğretisi ve uyarıları ile birlik, dirlik içinde Anadolu Türk'leri kültürlerine sahip çıkmayı başaramışlardır. Günümüzde de onun öğretilerine ihtiyaç duyulduğu inancındayım. Bu nedenle hiç olmazsa üniversitelerimiz Hacı Bektaş Veli kürsüleri ihdas ederek O'nun öğretisinin yaygınlaştırılması ve anlaşılmasını sağlamayı bir vefa borcu olarak kabul etmelidirler

¹⁶ Hacı Bektaş Veli'nin yaşadığı XIII yy. dünyasının yaşam tarzı göz önüne alındığında “ ilimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır.” Sözüne dile getiren Hünkâr'ın çağının çok ilerisinde olduğu pek açık görülmektedir. Hünkâr, “ Ayağa kalkarsan, hizmet amacıyla kalk, hikmet ile konuş ve oturacağın zaman saygıyla otur”diyerek toplumda dirlik ve birliği sağlamış, halkın gönlüne sevgiyi, saygıyı yerleştirmiş, kardeşçe yaşama koşullarını oluşturmuştur. Bu özellikleriyle de artık O, halk arasında ULU KİMLİK haline dönüşmüştür.

yoluyla ulaşılabileceği öngörülür .¹⁷

Hacı Bektaş Veli, insan için “konuşan Kur’an” der. Öyleyse konuşanın dilinin,onu anlayacak insanların dili ile aynı olması gerekmez mi? İşte onun için Hz.Pir, Türk ulusunun inandığı ve kabul ettiği Kur’anı tüm toplumun anlayabilmesi için Türkçe olarak yorumlamış ve öğretisini de Türkçe ile aktarmıştır¹⁸

Birkaç asır önce müsbet ilimle ilgilenen ülemadan bir Mehmet Ali Paşa varmış. Bir gün bu matematikde bir teoremi çözdüğünü söylemiş, Söylemiş ama bu teoremin doğru olup olmadığını kimse anlamamış. O zaman kendini ülemadan varsayanlar, toplanmışlar teoreme bakmışlar ama onlarda anlamamışlar. Ama fetvayı da vermeyi ihmal etmemişler. “ Mehmet Ali Paşa iyi bir müslümandır, binaenaleyh onun yaptığı isbat doğrudur.” Bektaşiler öğreti olarak müşhidlerin “her dediğinin doğru “ olduğunu kabul ederler. Ancak , müşhidlerin her söylediklerini kabul edecek kadar iyi bir Bektaşî olmadığımı itiraf etmeliyim.¹⁹

Hacı Bektaş Veli öğretisini özet olarak; nefsi bilmek , nefsiyle ilgili savaşmak, alçak gönüllü olmak, sabırlı olmak, saygılı kişi ve saygı değer kişiliğe

¹⁷ Hacı Bektaş Veli Tanrı'ya ulaşmak için zikir, rüyalar ve geleneklerle , törenlerle ulaşamayacağını, Hakk'a bağlanmak ve Hakk'a hizmet etmek ile ulaşılabilecektir. ¹⁷

Jaineler'in kozmolojisine göre (evrensel bilim) “ Evren canlı bir organizmadır, asla ölüm yoktur. Bu ölümsüz vücudun bizlerde birer parçalarıyız.Bizler de ruhumuz olarak (evrenin ruhu) ölümsüzüz.

¹⁸ Hacı Bektaş Veli ve Mevlana, Kur'anı yorumlamış iki mutasavvıftır. Ancak ilki halkın anlayacağı dili, Türkçeyi kullanmış ve Türkçe nefeslerle mesajlarını iletmış, ikincisi ise daha ziyade Farsçayı tercih etmiş ve aslında halkı ezen merkezi otoritenin diliyle yorumlarını, rubailerini yazmış fakat her ikisi de aynı konuda farklı dillerle insanları aydınlatmaya çalışmışlardır. Bu konuda Prof Yaşar Nuri Öztürk görüşlerini şöyle ifade ediyor:“*Evrensel bir kitab olan Kur'anı Kerim'e getirilen Arap- Acem yorumunu değişmez olmaktan çıkarmış ve ona bir Türkmen yorumu getirmiştir ki bu Türkmen yorumu Kur'ana getirilen Arap ve Acem yorumundan çok daha mükemmeldir. Ve Kur'anın ruhuna çok daha uygundur. Kur'anı Kerim evrensel bir kitaptır. İnsanlığa verdiği şeyleri Arap anlayışı ve mentalitesiyle sınırlamak dondurmaktır yanlıştır. Çağlar boyu bu yapılmıştır. Hacı Bektaş Veli bu tabuyu kıranlardan biridir. “*

¹⁹ Günümüzde dahi Hacı Bektaş Veli'nin yorumlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Zira bu yüzyılda bilim ve teknolojinin ulaştığı nokta, insanlığa hala yedinci yüzyıldaki anlayışla Kur'anın vermek istediği mesajı topluma dayatmaya olanak vermemektedir. Böyle bir çaba,tamamen yanılgıdır, bilgiye ve ilme inanmamaktır hatta inattır, kuşkusuz bu yol çıkmaz bir yoldur. İnsan her yerde aynı insan ama yaşadığı ülke ve coğrafyaya bağlı olarak eğer Kur'an, toplumun anlayacağı ve uygulayabileceği şekilde -tıpkı Hacı Bektaş Veli'nin yaptığı gibi- yorumlanabilirse işte o zaman Kur'an konuşan insan olur ve değeri bir kat daha artar. Bundan dolayı ki Hacı Bektaş Veli hem halk adamıdır, hem Hakk adamıdır hem de rahmet adamıdır.

ulaşmak, insanın 6zg6rl6đ6ne ve insan haklarına saygılı olup savunucusu olmak, her şeyde ve her yerde “O” bir taneyi g6rmekdir diye tanımlıyabiliriz.

2- HORASAN

2-1.Genel Durum

Horasan ve çevresinde Müslümanlık öncesi yaşam, kendisinden sonra gelenlerin yönünü belirleyen önemli bir etken olduğundan batini olarak haklı bir isim yapan Ahmet Yesevi'nin yaşadığı ortamın sosyal yapısı hakkında çok kısa da olsa bilgi vermek gereklidir.

Uygur imparatorluğundan sonra Orta Asya Türkleri bir güneş kültü olan Şâman dinine bağlandılar. Ancak Nacal öğretisinin uzun zaman içinde bozulmuş bir versiyonu olan Şâman dinine göre Türkler, Eril olan güneş ve ay'dan doğmuşlardır. Şâmanlar kırmızı başlık giyer, kopuz çalar ve dans ederlerdi. (benzeri uygulama Anadolu'da Aleviler ve Mevleviler arasında da görülmektedir)

Eski Türklerin dininde GökTengri inancı ve bir de Atalar Kültü ile Tabiat kültü vardı. Bu şekildeki inanca sahip olan Göçebe veya Konar Göçer dediğimiz yarı göçebe olan Türkler, yaşam koşullarına uygun olarak, tek Tanrı inancının da olduğu Bozkurt kültürünü benimsemişlerdi. İnandıkları Göktengri “Kendi zatına has sıfatlara sahip ezeli ve ebedi, her şeye gücü yeten, dilediğini yapan, kainatın yaratıcısı ve yegâne hakimidir” (Sakarya 2003-83) İşte bu nedenlerden dolayı Türklerin İslamiyete geçmeleri daha kolay olmuştur. Prof: Fuat Köprülü 1995:10 da“ daha IV yy ın başlarında ,Horasan ve Maverâünnehir sınırlarından çok uzakta bulunan Boğaç Türkleri arasında eski “Gök Tanrı” inancı yerine “Âli’yi oturtan aşırı Alevi inançlarını görürüz.”der. Hz. Âli Türk Kültüründe o kadar özümsemiştir ki birçok değer onun kabullenilmesinde ve içselleştirilmesinde kolaycı rol oynamıştır.²⁰

Şâmanizme göre evrende her şeyin bir ruhu, her şeyin bir canı vardı. Dağlar, taşlar , denizler hep canlı olarak kabul edilirdi. Ay ve Güneş de bütün bunların ortaya çıkmasını sağlayan GökTanrı Ülgen'nin birer sembolüydü. (Ülgen Karahan'nın oğlu idi) Şâman **kendisinden kişi anlamındadır** ve şâmanlar içlerine kapanarak göktanrı Ülgen'e kavuşabilmek için vecde ulaşmaya çalışırlardı. Şâman inancına sahip olanlar, taş ,ağaç,dağ,deniz vb. lerinin ruhlarının bir insanın ruhu kadar önemli olduğunu, aynı ruhtan beslendiklerini kabul ettiklerinden insanlar arasındaki ilişkiler kadar, doğaya da özen gösterirdi. Ruhların yine tanrıya döneceğine inanırlardı. Oğuz Kağan destanında ruhların göğe yükselmesi sivri ucu göğe bakan üçgen piramitle sembolize edilirdi. Türklerin Gök Tanrı inancında oluşu nedeniyle, Müslümanlığı kabul etmelerine rağmen Hz. Muhammed'in bunu yeterli görmediği ve bir hadisinde Türkler öldürülmezse kıyametin kopacağını

²⁰Birol Azar,Bektaşilik ve Aleviliğin Arka Planı.

söylediğinden hareketle pek çok Türk peygamberden alının bu fetva nedeniyle öldürülmüştür. Türkler de kıyametin kopması yerine Müslümanlığı kabul etmiş oldular .Ama bu kabul ediliş bakın nasıl gerçekleşti:

Eski Türklerin tabiat kültü , atalar kültü gibi kendilerine özgü inançları ile Şamanistik uygulamaların ve İslamiyet öncesi görmüş oldukları dinlerin (Budizm, Zerdüştlük, Maniheizm, Mazdeizm gibi) etkileriyle yaşam tarzları ve inançlarında benimsemiş oldukları bazı motifleri daha sonra evliya menkıbeleri olarak ortaya çıkan eserlere aktardıklarını görmekteyiz.²¹

2-2 Müslümanlığın kabulü

İslamın kabulünü resmi devlet dini olarak Saltuk Buğra Han 955-956 yapmış ve bu Türklerin hayatında bir dönüm noktası olmuştur.

Kaşgar'da Uygur'lar Budizm dinine bağlıydı. Semerkant ve Şas'da ise hanefi mezhebindeki Müslüman Türkler yaşamaktaydı. Ancak Karahanlı'ların zayıf idaresi yüzünden, Karakitaylar (Kidanlar) Balasagun ve Kaşgar'ı ele geçirince tekrar Budizm yayılmaya başladı (1138). Bu savaşlar geliri düşük halk için çekilmez haldeydi. Savaşlar nedeniyle ekip biçme neredeyse durma noktasına gelmişti. Savaşlar nedeniyle insanlar evlerinden aylarca ve yıllarca uzakta kaldılar.²²

Çok kısa olarak ifade etmek gerekirse: Horasan, Araplar tarafından alınır ve talan edilir 673.Bundan sonra Muaviye 24.000 kişilik bir orduyla KİBAC HATUN yönetimindeki Buhara'ya saldırır. Buhara'nın yardım isteğine karşın diğer Türk beyleri yardım etmeyince Buhara yağma edilir. Muaviye tekrar gelir ve bu kez Kibac hatun çok kan dökülmemesi için anlaşmayı ve vergi ödemeyi ayrıca 50-80 üst düzey insanı geçici olarak rehin vermeyi kabul eder. Antlaşmadan cesaretlenen Araplar, Yezit komutasında Semerkant'a saldırır ve 50- 80 insanı da öldürürler. İslamda ilk asimilasyon Abdülmelik zamanında 685 de başlar. Zalim Haccac Ebusüfyan komutasındaki Araplar, 699 da Türk şehirlerini talan ederler ve Türkleri prangaya vurarak esir ederler,esir pazarlarında İslamın hangi şartına uyar bilinmez ama esir eşya niyetine pazarlarında satarlar. 705 yılında Abdülmelik ölünce yerine oğlu Velid geçer. (Hz.Muhammed'in vahiylerinden (bakara s.193) ayetine göre Türklerin öldürülmelerine onay verilmiş ve Türkler haraca bağlanmışlardır.)

²¹ Bekîs Temren Bektaşîğin Eğitsel Boyutu s: 14 Kültür Bak.Başvuru Kitapları.

Türk toplulukları Ortodoks yada heterodoks İslamcılıkla Orta Asya'da karşılaştıklarında pek çok dine karşı inançları bulunmaktaydı ,bunlardan Budizm, Zerdüş, Mazdek, Manikeizm, Hristiyanlık ,Şamanizm, Musevilik vb. Ayrıca çok Tanrı'cılık ve Doğa güçlerine inanma da inançları arasındaydı.Bu nedenle de Türkler toplu halde Müslümanlığı birden kabul etmediler. Ali soyundan gelen gerek yerleşik ve gerekse konar göçer Türk'ler arasında Ehli-Beyt –Ali inancı yani Alevilik çok geniş kabul görmüştür. Müslümanlığın şeriat kuralları çok dayatmacı olarak algılandığından , Sünni İslam Türk'ler tarafından iki yüz yıl kadar bir süreyle reddedilmiştir:(İsmail.Kaygusuz s. 95 c:1)

²² **Kutatgu Bilig** bu dönemde yayınlandı. İnsanların Allaha kulluk etmesinin ancak akıllı davranmakla olacağını , adaletin ve adil idareninde bununla sağlanacağını anlatan Kutadgu Bilig'e, aynı zamanda mutluluk ilmi de denilmektedir. Bu eserin tasavvuf felsefesininde de etkili olduğu görülmektedir. Türk dilinde yazılmış olmasına karşın İran tesirinde kaldığını söyleyebiliriz..

Bu kez Horasan'a yine sefer yapılır ve (ahzap S.50) ayetinin kapsamında Türk kızları da esir alınarak Araplara cariye olarak verilir. Daha sonra 40.000 kişilik bir orduyla Kuteybe komutasında Talkan'a saldırılır. Talkan düşer ve İslam adına 24 km. uzunluğundaki yolda Türkleri ağaçlara asarak ve kılıçtan geçirerek 40 000 Türk öldürülür. Torhan da 700 kişi esir alınır. Haccac'a sorarlar bu esirlerin ne yapılacağını , Haccac da başı kesilerek öldürülmelerini emreder. Daha sonra Harzem bölgesine yürürler, önce Caygan sonra da Canuc Meliki'ni yenerek 4000 Türkü önce esir alırlar sonra da öldürürler. Curcan katliamı: Kuteybe, 716 da öldükten sonra yerine Yezit Horasan' a vali olur. Yezit önce Dağıstan'ı yağmalar, sonra 14000 Türk'ü öldürür. Yezit Taberistan üzerine yürümeden önce Curcan'da bir kısım askerlerini bırakır. Curcan halkı ayaklanarak yezit'in askerlerini öldürüler. Ancak Yezit "ben de Curcan'ı alır hepsini kılıçtan geçirir onların kanıyla öğütülen buğdaydan ekmek yapıp yerim"der ve 40 000 kişilik bir ordu ile Curcan'ı alır,dediğini yapar, 24 000 Curcan'lıyı kestirir kanıyla döndürdüğü değirmenden aldığı unla ekmek yaptırır ve yer (kuran fetih s16). Böylece Türkler de savaşacak adam kalmamış , çok zayıf düşmüşler ve kılıç zoruyla (Kuran'da zorlama olmadığı halde) Müslüman olmuşlardır. Müslüman olmuşlardı ama daha önceki kültürlerini unutmadıkları için de eski inanışlarının etkisiyle bu yeni kabullendikleri dini eski inançlarıyla birlikte yorumlamış ,uygulamış böylece İslamdan başka bir kültür ortaya çıkarmışlardır.²³

2-3 Hanefi ve İsmailiye Mezheplerinin yayılması

Türkler,Müslümanlığı kabullenmişler ancak şamanlıklarından kopmaları da çok uzun yıllar almıştır. Hala da şamanlığın etkileri sürmektedir.²⁴ Araplar

²³ Şamanizm'i eski Türklerin bir dini gibi gösterenler vardır. Ancak yaşam seyri Türkler'in , inanç seçmede seçicilik içerisinde hareket ettikleridir. Yukarıda mavi gök aşağıda yer yaratıldıktan sonra , ikisinin arasında insanoğlu yaratılmıştır. (Orhun yazıtı) biçiminde görüş belirliyen Türk inancı , insanı her şeyin merkezi olarak algıladığını, bu merkez gücün ideal düzeye ulaşması için , arıların çiçekden öz toplayıp bal yaptığı gibi, insanın çevresinde sürekli bir ayıklama eylemi içerisinde bulunmak durumunda olduğunu ihsas ettirmektedir. İnsanı kötülüklerden arındırma ihtiyacını duyarken , Türklerin Şamanizmi yaşadıklarını toplumda bir düzen ihtiyacı duyarken Maniheizm'i seçtiklerini görüyoruz. Nitekim Maniheizm dinine mensup olan Türklerin Manastırlarında ki düzen bu anlayışın sanatla ifadesidir diyebiliriz. Canlı varlıklara ve çevreye sevgiyle yaklaşmanın yollarını , ızdıraba, üzüntüye, karşın mutlu olma çarelerini ise Budizm'de aramışlardır. Bilindiği gibi Türkler daha sonra (9 .uncu yüzyıldan)itibaren islamiyetle bütünleşecekler dir. (Saffet Bilhan asya eğitim felsefesine Tarihsel Bir Yaklaşım Ank.Ün.Eğitim Bilimleri Fak. Dergisi cilt22 S:1)

Şamanlar ayin yaparlarken davulun yanı sıra tahta kılıç kullanırlardı. Âyin yaparken vecd haline gelebilmek için çaldıkları davulun yanı sıra kullandıkları tahta kılçla şamanlar kötü ruhlara karşı savaşmaktalar ve kötü ruhları kovduklarına inanmaktaydılar.

²⁴ Eski tabiat ve atalar kültlerinden Şamanizm'e , Şamanizm'den Budizm'e Budizm'den Zerdüştlüğe, Zerdüştlük'ten Maniheizm ve Mazdeizm'e ve hatta Hristiyanlığa ve Yahudi'liğe varıncaya kadar Türkler arsında yayılan dinlerin ve mistik kültlerin , inançların, bir takım pratikleri, bir dinden ötekine geçerken , sürekli eskisinin yenisinin de devamı suretiyle katlana

harp ganimeti olarak esir ettikleri Türkleri Orta Asya'dan Arap ülkelerine getirmişler, fakat Arapların düşüncelerinin tersine esir olmayan halk esir olanların peşine takılarak büyük göç başlatmış ve böylece tüm Arap ülkelerine Türkler yayılmışlardır.

2-4 İsmailiye Tarikatının Yayılması

İslamın kabulünü resmi devlet dini olarak Saltuk Buğra Han 955-956 yapmış ve bu Türklerin hayatında bir dönüm noktası olmuştur.

Horasan da çoğalan Türkler, burada egemenliklerini kurabilmek için Müslümanlığı zorla da olsa kabul ettiler. Müslümanlığı kabul ettiler ama Şamanizme yakın olan İsmaili ve Hanefi mezhebinin seçerek Müslüman oldular. İsmaili mezhebi Horasan civarında fevkalade çoğunlukta idi , hele Türk'ler de İsmaili olunca daha da kuvvetlendiler. İsmaili dai'lerinin yanı sıra fütüvvet örgütleri de çok yaygın idi.(Alamut 'daki ismailiye inancı ile Horasan'daki ismailiye inancı bir birinden az da olsa farklılıklar göstermektedir. Ayrıca burada Gök Tengri yerini Hz.Âli inancına bırakmıştır.)

Horasanda sosyal yaşam bu durumda iken Ahmet Yesevi dünyaya geldi. Yesevi İsmaili tarikatına iniyse edilmiş ve İsmaili Dai'si olmuştu.²⁵ Daha sonraları da Horasan'da İsmaili tarikatının şeyhi olmuştur. İsmaili tarikatında mürşitler şeyh'in emirlerinden asla dışarı çıkamazlardı. Sembolleri ve sırları öğrenebilmek için sabırla dergaha devam ederlerdi ve eylemlerinde doğruluk esastı. Ser verip sır vermezlerdi. Ahmet Yesevi, kendisine bağlı olan tekkede İsmaili öğretisinin dışında kendisi de bir takım değişiklikler yaptı.²⁶

Düşünce karanlığına , ışık tutanlara
ne mutlu.

Hacı Bektaş

Veli

3- AHMET YESEVİ

3-1 Ahmet Yesevi'nin Doğumu

Ahmet Yesevi'nin doğumu kesin olarak bilinmiyor ancak 1093 yada 1103 yılında doğduğu kabul ediliyor. Yine 73 yıl yaşadıktan sonra 1166 yılında hakk'a

katlana ve yeni kalıplara girerek islamı kabul dönemine kadar gelinmiştir.(Ocak 1996:81)

²⁵ Dosay Kenjetay s.20

²⁶ Alevi Türkleri ,Âli'nin indiği ve tekrar döndüğü gökyüzüne doğru avuçlarını açıp dua ederler. Bu da bize Âli'nin Türklerin Gök Tengri'si ile birleştirildiğini gösterir.Bu gün bile gök gürlemesini yaşlı olan Aleviler Âli'nin narası olarak adlandırırlar . Hatta yine bazı yaşlılar güneş doğarken "Âli doğuyor diye dua ederler (:İ.Melikof uyur idik uyardılar İs.1993 S124)

yürüdüğü tarihçilerce genel kabul görmektedir.

Yesevi ilk öğrenimini Hanefî mezhebinden Bahaeddin İsficabi'den almıştır. Yesevi'nin kökeni yerli Türkes boyundan olup ve Fuat Köprülü'ye göre Hz.Âli'ye dayanmaktadır. Yesevi'nin babası, Sayram'ın tanınmış şahsiyetlerindendi ve kerametli olduğu söylenirdi. Kendisi Hz.Âli soyundan olup ismi Şeyh İbrahim idi. Annesi ise kendi Muhiplerinden Musa Şeyh'in kızı Ayşe Hatun'dur. Yesevi önce annesini sonra da babasını kaybetmiş ve ablası Cevher Şehnaz ile Yesi'ye giderek ilk öğrenimini orada tamamlar. Hocası Aslan Bab'dır.

Ahmet Yesevi'nin İbrahim ismindeki tek oğlu öldürülmüştür. Cevher Hoşnaz ve Cevher Şehnaz isimli iki kızı olan Yesevi'nin, soyu bu iki kızıdan süregelmiştir. Ahmet Yaşar Ocak: "Ahmet Yesevi demek Türk halk Müslümanlığı demektir" der.

3-2 Ahmet Yesevi'nin YESEVİ'ye Dönüşü

Pilyev'e göre Kâşifin , "Reselat-ül Aynel Hayat" kitabına dayanarak Aslan Bab'a mürid olduğu ve onaltı yıl hizmette bulunduğu 23 yaşında iken mürşidi Aslan Bab vefat ettiğinden 27 yaşında o zamanın dini merkezi Buhara'ya gider. Orada Yusuf Hemedani'ye intisap eder. 1049- Otuz yaşında halife olur. Buhara'daki tarikatın başına geçer. 34 yaşında fakih derecesine yükselir ve 35 inde şeyhin izniyle Yesi'ye döner ve orada böylece Kıpçak, Oğuz ve Karluk Türklerinin Piri olur, burada tasavvuf öğretisine başlar.

3-3 Ahmet Yesevi'nin Öğretisi

Horasan'da sosyal yaşam bu durumda iken Ahmet Yesevi dünyaya geldi. Yesevi İsmaili tarikatına iniye edilmiş ve İsmaili Dai'si olmuştu. Daha sonraları da Horasan'da İsmaili tarikatının şeyhi olmuştur. İsmaili tarikatında mürşitler şeyh'in emirlerinden asla dışarı çıkamazlardı. Sembolleri ve sırları öğrenebilmek için sabırla dergaha devam ederler ve eylemlerinde doğruluk esastı. Ser verip sır vermezlerdi. Ahmet Yesevi kendisine bağlı olan tekkede ismaili öğretisinin de dışında kendisi de birtakım değişiklikler yaptı. Örneğin Ülgen'den kalma altı aşamalı olan öğretiyi , fütüvvet teşkilatını örnek alarak dokuz aşamalı hale getirdi. Bu dokuz aşama: 1- Tövbe edenler 2- Bilginler 3- Zahidler 4- sabredenler 5- kurtulanlar (Salihler) 6- Raziler 7- Şakirtler (öğrenciler) 8- Muhibler (istekliler) 9- Arifler (gönül erenleri).

Ahmet Yesevi'yi anlatmak için onun yaşadığı coğrafyayı gözden geçirmek yararlı olacaktır. Maveräünnehir diye adlandırılan bölgede Oğuz, Kıpçak , Karluk gibi büyük Türk aşiretleri yaşamaktaydı. Ancak Türklerin büyük çoğunluğu Müslüman değillerdi. Ancak Müslüman olanlar da kılıçla olmuş yada olmuş gözükmekteydiler. Buhara , Semerkant gibi şehirler ipek yolu üzerinde olduğundan buralarda ilim sanat ve kültürün yanı sıra, İslamda fıkıh dalında da alimler yetişmiş ve o devirde otorite olmuşlardı. Buhara'da ve sadır'da Hanefi mezhebinde çok sayıda din otoritesi bulunmaktaydı.

Yesevi döneminde müslüman halk geleceğinden endişeli ve huzursuzdu. Dinine ve devletine bağlı olan halk yoksulluk, açlık gibi nedenlerle çok zor

durumdaydı. Talan ve soygunlar yapılırken , din ileri gelenleri, Sünni Hanefi mezhebinde olanlarla Sûfiler sürekli savaş halindeydiler.

Yesevi'nin çocukluğunu geçirdiği Yesi'de, O doğmadan 150 yıl önce müslümanlık kabul edilmişti. Yesevi'nin öğretisi, gerçek Allah aşkına, insanların insan sevgisiyle olgunlaşmalarına, mutlak varlığı dışlama değil, O'nunla bütünleşme esasına dayanmaktaydı. Yesevi'nin amacı gerçek sevgiyi, Tanrı sevgisini insanlarda görebilmek idi. İnsanların benliğini yükselterek bu yolla toplumun da benliğini yükseltmeyi amaç ediniyordu. İslamı bütün incelikleriyle nefsinde yaşatmanın yolunun tasavvuf olduğunu , böylece insanların kendi iç esaretlerinden kurtulabileceklerini öğütüyordu. Yine Yesevi'ye göre tasavvuf bir hal ilmidir, uygulaması tarikatla olur, amaç ise insanları özüne kavuşturmaktır. Yesevi'ye göre (tasavvufta) Allah, hem aşık hem maşuk hem de aşkın kendisi olduğundan, aşk yaradılışın en önemli nedenidir. Kısaca Yesevi'nin öğretisi, hikmet kavramının anlamının değerlendirilmesi, “ doğru yolu bulma bilgisi” “ yol öğretici” iman ve insanlara yücelik, yaratanın Tanrı olarak bilinmesi biçiminde özetlenebilir. İnsan ancak akıllı bir düzende anlamlı olur ve varlık olma özelliğini kazanır. Yesevi, insanların kurtuluşuna giden yolun kendi varlığı ile ilahi varlığın bütünleşmesinden geçtiğini öğretirdi. Ben ve benlik kalktığı zaman , ikilikten arınılır, gönül huzuruna mutluluğa kavuşulur. Yesevi öğretisinin en önemli kısmı insanları zihnen eğitmek , onların akılla ve hikmetle benliklerini yüceltebilmektir. Ancak böyle olgunlaşan insanlar evrensel olarak değer kazanabilirler. Sistemin mükemmeliyeti kanımca budur. İşte başta O'nun yaşadığı ortamdan bahsetmemizin nedeni hermenötik temelin daha iyi kavranabilmesidir.

Yesevi, şiirlerini, öğretisini ve eleştirilerini sürekli savaşlarını sürdüren Karahanlılar ile Karakıtayların halkı perişan etmeleri üzerine ortaya koymuştur. Onları ahlâki düşüncelerle ve bilhassa tasavvufî hikmetlerle yönlendirmeye çalışmıştır.

Ahmet yesevi'nin “ Defteri Sâni “ eseri Türkistan halkı tarafından Kur'andan sonra Müslümanlar için kaynak kitap olmuştur. Eser bölgede ikinci Kur'an olarak algılanmıştır. Her türlü istilalara, göçlere , değişik coğrafyalara yayılmamıza karşın yine de Türkçe yaşıyorsa bunu Ahmet Yesevi'ye borçluyuz. Onun hikmetlerine borçluyuz. Yesevi'nin bir de Fakr Nâme adlı risalesi vardır. Yesevi, insanı sevgisi , doğruluk , adalet, eşitlik gibi erdemleri yüceltmesi ve öğretisini bu temellere dayandırması ile ne yapacağını bilmeyen halk kitlelerine yol göstermiş, onlara kendi yaşamı ile de örnek olmuştur. Ahmet Ocak “ Orta Asya sufiliğinin temeli o kadar güçlü bir şekilde atılmıştır ki , sonraki sûfi cereyanlar kendisini bu temel üzerine oturtmak zorunda görmüşlerdir.” Diyor. Yesevi'nin Manihanizm ile budizm'in etkisi altında kaldığını da iddia edenler bulunmaktadır.²⁷ Yanı sıra şamanistik etkinin yer yer izlerini görmek

²⁷ Togan age s:25

mümkündür.²⁸

Yesevi'nin halifeleri

1-Amsur Ata(Ö 1197) / Aslan Baba oğlu yerine oğlu Abdülmecid Ata (ö 1199)

Yerine oğlu Tac Hoca yerine / Zengin Ata

2-Harzemli Sait Ata (Ö 1218)

3-Süleyman Ata (Ö 1136) Türkmenler arasında çok şöhretli

4- Lokman Perende (perendeliği Lokmana Ahmet yesevi vermiştir.)

Sufi Muhammed Danişmend Yesevi'ye kardeşlik mertebesine kadar yükselmiştir. “Miratül Kulub” eseri Yesevi tarikatının en önemli belgelerini içerir.

Bu dokuz dereceden de anlaşılacağı gibi Ahmet Yesevi'nin İsmailidir. Ariflerin hedefi Tanrısal gerçeğe ulaşarak , ruhlarını tekâmül ettirmektir. Yesevi'ye göre de tanrı'ya ulaşabilmek için içe kapanmak gereklidir. Akılla Tanrı'ya ulaşmak mümkün görülmezdi. Arif ,sezgi ile kendi içindeki Tanrı'yı keşfetmeliydi. İçe kapanışta Tanrı'dan başka hiçbir şey düşünmeden tamamen dünyevi ilişkiler kesilmek suretiyle kâmil insan olunacağı öğretinin bir parçasıydı. Derin içe kapanışta, insan, yoğun sezgiyle ruhunu Tanrı'ya ulaştırmayı, kendini bilmeyi, gerçeği kavramayı temin eder. Yesevi içe kapanışı (Şamanlıktan alınan yöntem) Batınıliğe de uygulayınca Şamanizm inancında

²⁸ DEMİRCİ ŞAMAN

Sümerler ve Etrüskler tanrıyı demirci ile sembolize eder. Orta Amerikadaki demirciliğin Asya'dan geçmiş olabileceği üzerinde duruluyor. Demirci Orta Asya da kendisine üst tabakadan yer bulmuştur. Demirci Orta Asya'da saygın bir kişidir. Moğollar demirciye “ darhan “ adını vermişlerdir. Dokuz atası da demirci olan ancak ŞAMAN olabiliirdi. Uygurlarda da demirciden vergi alınmazdı. Bu nedenle demirciler saygın kişilerdi. Türkler demirciliği kutsal bir meslek olarak kabul etmişlerdi. Hunlar da demirciye saygı göstermişler, kılıcın ruhuna kurbanlar adanmışlardır. Demir Türk inançlarına göre BATIYI sembolize eder. Mevsim olarak sonbaharı, günün saati olarak akşamı, renk olarak ak'ı , temsil ederdi demir . yıldız olarak da akpar yıldız takımını temsil ederdi.

Altay Türklerinin inançlarına göre gök 17 kattır ve en üst katta Tanrı otururdu. Tanrının iki oğlu vardı, birinin adı DEMİR diğerinin adı ise SU HAN idi. (ziya Gökalp) Türkler kutup yıldızına demir kazık derlerdi. Göktürkler yazıtlarında ,Demir 'in Tanrısal özelliğinden dolayı ona EBEDİMENĞÜ denirdi. Demir kutsal kabul edildiği için ŞAMAN da kutsal sayılmıştır. Gök Tanrının arabasının Demirkazık etrafında dönmesi inancı, erlik sarayının siyah demirden yapılması, demire olan inançtan dolaydır. Ateş ve demir yaradılışın sembolleri olarak görülürdü. Ateş sayesinde demirden yeni bir şey yapan demirci, harikulade bir şey yapmış kabul edilir ve ŞAMAN katına yükseltildi.

Erlik eline çekici alır, örsü, körüğü kullanır, her vuruşta bir hayvanın (kurbağa , yılan, ayı, domuz, deve ve kötü ruh sayılan ALBİS, SULMUŞ gibi) kötü ruhları her vuruşta çıkmasının sağlandığını düşünürlerdi. Tanrı erlik hanın yaratma gücünü elinden almak için çekici körüğü ateşe atar. Bu ateşte körük bir kadın, çekici de bir erkek olur. Ama daha sonra bu çekikle körük iki eti yenmeyen kuş olur. Demir tanrısal olduğu için Şaman da tanrısal dır (hatta tanrı olarak inanılır.) Demirciler , demir yaptıkları ve toplumsal içeriklerinden dolayı, zamanla kutsiyet kazanarak din adamı ve büyücü seviyesine çıkmışlardır. Anadolu da da demirciler ve demir saygınlığını sürdürmüştür. Örneğin:

Demirci Şeyh türbesi Sungurlu

Demirtaş.....Bursa Orhangazi

Demir Gömlek Emmüddin.... Kaman

Kılıç Baba Sivas Divriği

Bu türbelere hastalar gider ve demir yalayarak iyi olacaklarına inanırlar. Anadolu'ya gelen bu erenlerin Orta Asya'da

ŞAMAN oldukları unutulmamalıdır.

ŞAMAN olacak kişi önceki benliğini kaybeder, yeni bir benlik ve yeni bir vücut kazanır ve yeni bir isim alır. Şaman adayına iyi ve kötü ruhlar öğretilir, ayrıca da bu kötü ruhların gönderdikleri hastalıklar da öğretilirdi. Ama bu arada kendilerine yardım edecek olan iyi ruhlar da öğretilirdi. Bu iyi ruhlara nasıl ulaşılacağı ve hangisinin hangi hastalığa yardım edeceği anlatılırdı. Şaman'a mahlasını Pir verirdi. Hamilelere musallat olan kötü ruhların demir ile kovulduğuna inandıkları için hamilenin karnına demir parçası veya bir kasatura koyulurdu. Dede korkut destanında tepegöze karşı kötü ruhla savaşının BASAT olan ismi, Anadolu'ya MASAT olarak taşınmış ve dilimize geçmiştir. Yani burada Basat'ın Tepegözü yenmesi demircinin kötü ruhla savaşını simgeler. Demircinin çekikle örse vurması ile çıkan sesteki kötü ruhların korktuğu sanılırdı. Davulda da kötü ruhların davulun içinde olduğu kabul edilir, vurdukça kötü ruhların kaçırılacağına inanılırdı. Ancak Şaman kötü ruhları kovarken tahta kılıcını kullanır. Demirci ise sahici kılıcını kullanır.

olan geniş halk kitleleri de Müslümanlığın katı şeriat kurallarından kurtulmak için Yeseviliği kitleler halinde kabul ettiler. Ancak göçebe olanlar , İsmaililik-Yesevilik ve fütüvvet yoluyla Aleviliği seçti. Ancak şehirlerde kalanlar ise Sünniliği seçtiler. Zira Sünniliğin yerleşim yerlerinde ekonomik olarak bazı imkanlar sağlayacağı görüşündeydiler. Şehirlerdeki Türklerin Sünniliği kurumsallaştırmasına Selçuklular da çok yardımcı olmuşlardır. Ancak daha sonra Selçuklular kuvvetlendiğinde İsmaili baskısından kurtulmak için Bağdat'a sefer düzenleyip, Bağdat'ı alınca MS 1055'de Bağdat kardeşliği dağıldı. Aralarında Gazali'nin de bulunduğu birçok sufi şehri terk ettiler. İsmaili ve Kadiri tarikatini kuran Abdülkadir Geylani'de Bağdat'tan ayrılanlar arasındaydı.

*Eğer bir yeri karanlık görüyorsan,
bilki perde senin gözündedir.*

Hacı Bektaş Veli

4- HACI BEKTAŞ VELİ

4-1 Hacı Bektaş Veli'nin Doğumu

Hacı bektaş Veli'nin soy zinciri; babası Seyyid İbrahim-üs-Salis,onun babası Seyyid Musa Sani , Onun Babası Seyyid İshak, onun babası Seyyid Mehmet Salih onun babası Seyyid İbrahim-üs-Sani onun babası Seyyid Hüseyin onun babası Seyyid Mehdi onun babası Seyyid Mehmet sani onun babası Seyyid Hasan onun babası Seyyid İbrahim-el Mükerrerem-ül Mücab onun babası Seyyid Mehmet onun babası İmam Musa Kâzım olarak sıralanır.²⁹

Hz.Âli, Hasan Basri, Habîb A'cemi, Dâvûd Tâi, Ma'ruf Kerhi, Şeyh Seri-l Sakati,Cüneyd-i Bağdad-i, Ebu Ali Rutbâri, Şeyh Ebu ali Hasan, Şeyh Ebu Osman Mağribi, Şeyh Ebu Kasım Gürgani, Şeyh ebu Hasan Harkaani, Şeyh ebu Ali Farmidi, Fazıl İbni Muhammed Tûsi, Hoca Ahmet Yesevi-Hâce, Yusuf Hemedani, Şeyh Lokman-el Horasan-i, Pir-i Tariykat Es-Seyyid Muhammed Hacı Bektaş Veli Bin İbrahim –üs Sâni (Dedeabab Bedri Noyan 1987 bektâşilik ve Alevilik s:23)

Horasan mülkünden Hoy'dandır aslı

Şah İmam Hasan'dır Pir'immin nesli

Mürşidine bend ol ey geda MUSLİ

Kıyamette olsun eli eline..

Hacı Bektaş lakabı İbrahim Sani olan Seyyid Mehmed oğludur. İbrahim

²⁹Doç. Dr. Bedri Noyan Dedeababa, Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik, Ardıç yay. Ankara,1987

sani'nin soyu Hz. Hüseyin'e kadar gider.*Hz. Musa Kazım Bağdat'ta Harun Reşid'in emriyle şehit edildikten sonra (onun evlatları) onun soyundan gelen Musa Sani'yi Horasan halkı padişah yapıp başa geçirdiler. O da Horasan'ı güzelleştirdi. Horasan eşrafından Zeynep adında bir kızla evlendi ancak çocukları olmadı. Zeynep çok üzüntülüydü, sarayın karşısına çok görkemli ve güzel bir çeşme yaptırdı. Bu çeşmeyi çok severdi. Bir gün bu çeşmenin başına çok güzel yakışıklı bir genç geldi, atını bağladı su içti. Zeynep çok beğendi heyecanlandı, ve o genci, halayıklarını gönderip eve getirmeyi başardı. O akşam birlikte yemek yediler, isminin Ali Musa Rıza olduğunu ve Muhammed'in soyundan geldiğini öğrendiler. Yemekte Zeynep Hatun çok güzel bir şeker şerbeti yaptı. Ancak Rıza bundan bir yudum aldı ve yine onu yutmadan aynı kap içine tükürdü.* Yemekten sonra İmam Rıza Aile'nin çocukları olması için dua etti. Zeynep de o şerbetin tamamını içti, o gece Zeynep ile Musa Sani ile birlikte oldular. Bu duadan daha sonra yüzü ayın on dördüne benzeyen bir oğlan çocukları oldu. Bazı ulular bu çocuğun adını Sevinç, bazıları da Güvenç koydular ama Mehmet Adem koydular. Ancak hizmetkarlar ve ataları olan İbrahim Mücab'a benzediği için ona İbrahim Sani ismini taktılar. Daha sonra Musa Sani göçtü ve yerine İbrahim Sani'yi Horasan'a padişah yaptılar. İbrahim Sani Horasan da gayet olumlu ve güzel bir saltanat sürdü. İbrahim Sani bir gün ava çıktı ve yolda , bir çeşmenin başında çamaşır yıkayan kızları gördü, Onların içinde de güzeller güzeli Hatem Hatun'a aşık oldu. Zeynep Hatun da onu atasından isteyerek İbrahim Sani ile evlendirdi. Ne varki bu kez de İbrahim Sani ile Hatem Hatun'un çocukları olmadı. Bunun için tüm ulular toplanıp dua ettiler. Gülbang çektiler. O gece Hatem hatun ile İbrahim sani birlikte oldu ve bir erkek çocukları oldu. Adına BEKTAŞ dediler (1210). Hatem Hatun memesini verdi ancak Bektaş almadı ve şahadet parmağını emmeye devam etti. Altı ay sonra bir gün Bektaş işaret parmağını getirip “ eşhedüenla ilahe illallah ve eşhedüenne Muhammed'in Aliyül Veliyyullah” dedi. Bundan sonra Bektaş hiç kimsenin ayıbını yüzüne vurmadı, kimsenin ayıbını görmedi ve hayatı boyunca düzgün bir yaşam sürdü.³⁰

4-2 Hacı Bektaş'ın Öğrenim Hayatı

Hacı Bektaş Veli'nin mürşidi olarak Lokman gösteriliyor ki onların da bu hususta kaynağı şüphesiz, Kûnhû' l Ahbardır. Âli de bu rivayeti şüphesiz Bektaş ananesinden almıştır. Şeyh Lokman-ı Perende'nin velayetname'sindeki bir takım şahsiyetler gibi büsbütün muhayyel olmayıp tarihi bir mevcudiyeti olduğunu Ravzatü's Safa'dan öğreniyoruz. Bu eserde Sultan Hüseyin Baykara devri meşhurlarından bahsedilirken, Lokman-ı Perende'nin Herat'ta çok meşhur bir

³⁰Anlatım, Velayetname'den alınmıştır. Bu konuda Bedri Noyan Dede Baba ; ““Hacı Bektaş'ın babası Anası türk kendisi halis Türk oğlu Türktür. Soyunu yedinci İmam Musa Kâzım'a ve Hz. Muhammed'e ulaştıran soy zincirleri vardır. Hz. Âli torunlarının Türk illerine Horasan'a gittiği biliniyor. Sekizinci İmam Âli Rıza'nın Şah-ı Horasan diye anılması bundandır. Orada evlenmişlerdir; böyle bir bağlantıya olanak vardır. Bütün bunlar değerli olmakla birlikte onun kendi ünü , yüceliği bile kendisine yeter. Onun Türk oluşu O'na yeterli şereftir” der. (Dede Baba Bedri Noyan Bektaşilik ve Alevilik Nedir 1987)

tekkesi ve mezarları olduğu zikrediliyor. Muamma kaideleri hakkında bir risale yazan ve H. 898 (M.1.492-93) de ölen edebiyat ulemasından Mevlana Yusuf bedii Endicani,Lokman-ı Perende mezarlığına defnedilmiştir. (Ravzatü's Safa VII... 122 Habibü's Siyer III..327) Yine bu devir adamlarından Mir-i Serburehne lakabı ile meşhur seyyid Şemseddin Muhammed Endicani'den bahsedilirken onun bu mezarlığın mekufat ve nezirlerinden her sene 150.000 dinar kepeki hasıl olduğunu öğreniyoruz. (Ravzatu's Safa VII..116) Bu kısa malumat bize Şeyh Lokman-ı Perende'nin Herat'a gömülü büyük meşhur şeyh olduğunu tekke ve mezarının IX . asırda o civar halkı arasında meşhur ve zengin vakıflara malik bulunduğunu gösteriyor.³¹

Sultan İbrahim Sani Bektaş'ı zamanın en bilge kişilerinden olan Hoca Ahmet Yesevi'nin halifelerinden Lokman Perende'ye ilim öğretmek için ikna ettiler. Lokman Perende bir gün Bektaş' a ilim öğretmek için okula (medrese'ye) geldiğinde Bektaş'n yanında pirî fani iki kişinin O'na kur'an öğrettiğini görür. Ancak Lokman Perende geldiği zaman onlar kaybolur. Lokman Perende onların kim olduğunu sorduğunda Bektaş birisinin Muhammed diğerrinin (sol yanındakinin) Âli olduğunu söyler. Bunu duyan Lokman Perende fevkalade mutlu ve memnun olur. Hacı bektaş'ın öğretilerine ve yaşayış tarzına dikkat edilecek olursa, Ahmet Yesevi'nin yaşam tarzı ve onun öğretisindeki esaslarla aralarında büyük benzerlikler görülür.(Örneğin her ikisi de dört kapı kırk makam esasını benimsemişlerdir) Buradan Ahmet Yesevi'nin de Türkmenler arasında çok kıymetli ve saygı değer olduğunu çıkarmak mümkündür. Bu görüşlerin ışığı altında tarihçiler Hacı Bektaş'ın Baba İlyas'a intisap etmeden önce Yesevi Tarikatında derviş olduğu görüşündedirler. Ama Hacı Bektaş'ın, Yesevi tarikatı dervişliğinden sonra yine yesevi geleneklerini koruyan Hayderi'lik tarikatına da girdiğini, Baba İlyas'ın tarikatına geldiğinde de Vefailik içinde olduğunu belirten tarihçiler olduğu gibi ilk yesevi geleneğini daima koruduğunu belirtenler de vardır. Ancak çoğunluk yesevi geleneğini daima koruğu görüşündedir. Bir başka görüş de Hayderilik ve Vefailik den sonra Baba İlyas'a katıldığı ve Babai Şeyhi olarak karacahüyük'e geldiği yönündedir.³²

“Hacı Bektaş Veli uzunca boylu, nârin yapılı, hafif top sakallı, iri ela gözlü, açık alınlı elmacık kemikleri hafif çıkık , güler yüzlü, ince uzun parmaklı, sakın, konuştukları kimseleri çok etkileyici bir zattı”

³¹ Fuat Köprülü , *Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Bşk.,Ankara 1976 S:51-52)

³² Velayetnameye göre Hacı Bektaş Veli Ahmet Yesevi'nin müridi olarak Lokman Perende'ye bağlıdır. Abdülbaki Gölpınarlı ,lokman Perende adını taşıyan üç şahıstan bahseder. Birincisi Şeyh Lokman-i Serasi 'dır ve 1048 de ölmüştür. İkincisi Hüseyin Baykara zamanında Heratat'ta yaşamış bir şeyhdir. 1492-93 de ölmüş ve buraya gömülmüştür. Bu ikisi arasında 14.yy da Erdebil'de yaşamış olan ve Safaviler'in anıt kabri sayılan türbeye gömülmüş olan bir başka Lokman Perende bulunmaktadır. Mezarı Şeyh Saiyuddin İshak'ın (öl.1334) oğluşeyh Sadreddin Musa (1334-1392) tarafından yaptırılmıştır. Perende(uçan) sözcüğü üzerinde durmak gerek. Bu isim gezginci dervişler olan Kalenderi tarikatına bağlı başka bir kişiye de verilmiştir. Bu şahısta ünlü Şems-i Tebrizi 'dir. (ISBN978-975-182-4 kültür bakanlığı yayını s:27)

Soy kütüğü

İmam Âli
İmam Hüseyin
İmam zeynel abidin
İmam Muhammet Bakır
İmam Musa Kâzım
İmam Ali Rıza
İmam Muhammed Naki
İmam ali Naki
VeliHorasani
İmam Hasan asker³³
İmam Muhammed Mehdi
Seyyid İbrahim
Seyyid Hasan Bin Seyyid İbrahim
Seyyid Muhammedu's -Sani
Seyyid Mehdi bin Seyyid Muhammed
Seyyid Musa Bin sey yid İshak
Seyyid İbrahim'üs-Sani bin Seyyid Musa
Seyyid Bektaş Veli ³⁴

Bir başka kaynaktan alınan tarikat soy ağacı ;

Hazreti Ali / Hasan Basri / Habib-i A'cemi / Davud-i Tai / Maruf-i
Kerhi / Şeyh Sırrı /Sakati / Cüneyd-i Bağdadi / Ebu Ali Rutbani /
Şeyh Ebu Ali Hasan / Şeyh Ebu Osman Mağribi / Şeyh Ebul Kasım
Kerkani / Şeyh Ebu Hasan Kerkani / Şeyh Ebu Karmidi / Fazl İbni
Mehmet Tusi / Hoca Ahmet Yesevi / Hoca Yusuf Hemedani / Şeyh
Lokman Horasani / Pir Hacı bektaş Veli³⁵ şeklindedir.

Tarikat kütüğü

İmam Ali
Selman-ı Farisi
İmam Cafer sadık
Şeyh Beyazı-i bestami
Şeyh Ebu'l-Hasanü'l -Karmidi
Şeyh hoca Yusuf Hemedani
Şeyh Hoca Ahmet Yesevi
Şeyh Lokman Horsani
Pir Seyyid Mehmed Hacı Bektaş

³³ Bak Bütün yönleriyle Hacı Bektaş Veli İsmet Zeki Eyüboğlu özgür yayınları say. 61

³⁴ Besim Atatlay Bektaşılık ve edebiyatı 1340.s.7

³⁵ Bütün yönleriyle Hacı Bektaş Veli İsmet Zeki Eyüboğlu özgür yayınları say. 62

5-TÜRKLERİN GÖÇÜ

5-1 Moğollarla Savaş ve Anadolu'ya Göç

Moğol akınlarından rahatsız olan ismaili Dai'leri Türkmen'lerle beraber batıya göç etmeye başladılar. Alevi inançlı olan bu Türkmenler, Bizanslılara bir tampon bölge oluşturmak için Selçuklular tarafından Anadolu'ya yerleştirildiler. Daha sonra bu Alevi topluluğu (göçer Türkmenler) İsmililerle birlik olup Selçuklular için önemli bir tehlike kaynağı olmuşlardır.

Horasan'dan gelen dervişlere Horasan erenleri deniliyordu. Bu cümleden olarak Hacı Bektaş da tıpkı Baba İlyas ve diğerleri gibi tarihçiler tarafından Harsani olarak adlandırılmıştır. Daha sonra bu adlandırma çok kullanılmış, örneğin göç sırasında gelen dervişler ve diğer konar göçer Türkler'e ve toplu haldeki göçmen Türk'lere de Horasani denilmiştir. İşte bu göçler nedeniyle onlar, Orta Asya ile Anadolu arasında bir kültür köprüsü oluşturmuşlardır. Orta Asya'dan Ahmet Yesevi kültürünü kısa süre içinde küçük Asya'ya aktarmışlardır. Bu kültür akımında en büyük rolü Bektaşiler üstlenmişlerdir.

Moğol korkusuyla Anadolu'ya gelen Türkler 45 yıl gibi bir kısa zamanda tüm Anadolu'ya yayıldılar. Bu yayılma ve yerleşme sırasında, Anadolu'nun yerleşik halkından hiçbir tepki ve zorlukla karşılaşmamışlar aksine yer yurt edinmekte büyük yardım görmüşlerdir. Bunun nedeni de eski Anadolu insanının kökeninde benimsediği çok tanrılı dini anlayıştır. Yerli halkın en büyük çekincesi ise Sünni olan (şeraite bağlı)Müslümanların Anadolu'ya yerleşmeleri idi. Yerliler Türkmenlerle anlaştılar. Bazı araştırmacılar daha önceleri de Anadolu'ya göçer Türklerin yerleştikleri görüşündedir.³⁶ Türkmenler, MÖ 4.üncü yüzyılda Anadolu topraklarına gelmişlerdir. Hatta Uygur İmparatorluğunun bir kolunun da Sümerler olduğu bilinmektedir. İşte bu nedenlerden dolayı Türkler hiçbir direnişle karşılaşmadan biraz da Sünni Müslümanların korkusu ile Anadolu'ya yerleşmişler, daha sonra gelen Moğolların bu halklar ve Türkmenlerce kabul görmemesi nedeniyle Moğollar bölgeden gitmek zorunda kalmış, kalan Moğollar ise asimile olmuşlardır. Moğolların istilasından sonra Anadolu'ya göç eden eden Türkler arasında Kalenderi ve hayderi inancındaki dervişler bulunmaktaydı. İşte Anadolu'daki Bektaşiliği oluşturacak halk, Hayderilik, Nurbahşilik,Kızılbaşlık,Hurufilik vb. inançtaki insanlardı.³⁷

³⁶Fuat Köprülü, a.g.e.

³⁷ Fuat Köprülü bu konuda: "Anadolu dini ve tarihi özellikle, Bektaşiliğin menşe'lerini gerçek yönüyle anlatmak için ,araştırılması gereken en önemli cihet, Anadolu'ya gelen Türkmen aşiretlerinin dinsel hayatı problemidir." demektedir.

İslamı benimseyen Türk boyları,bir kısmı yerleşik hayata geçen, bir kısmı ise konar göçer yaşam tarzını seçenlerden oluşmaktadır. Bu iki kesim arasında sosyal ekonomik,siyasi ve kültürel yapı bakımından bazı farklılıkların olması tabidir. Yerleşik hayata geçen okuma yazma bilen kitabi kültürün sıkı disiplini içerisinde şehirleşmişlerdir. Konar göçerler ise sürekli yer değiştirmeleri sonucu islamı temel kaynaklarından öğrenme imkanı olmayan,kitabi kültürden uzak toplumlardır. Bu kesim ,eski örf adet ve gelenek ve inançlarını İslam inancıyla uzlaştırmaya çalışmışlardır. Bunu içinde dini metinlerin yorumlanmasında Batını yorumu benimsemişlerdir." (Birol Bazar) " bu iki kesim arasındaki sosyal , ekonomik ve siyasi şartların farklılığı, islamı anlama , yorumlama ve yaşama biçimlerinin farklılığını doğurmuştur. Bu sebeple Alevilik daha çok sufi ve

5-2 Selçuklularla Türk ve Türkmen Boylarının İlişkileri

Türkmen göçmenler özgürlüklerine son derece düşkünlüler. Aralarında cinsiyete dayalı bir ayırım yoktu. Bir çoban ile bir kabile reisi , dede, kadın , bacı herkes kardeş ve eşittiler. Bu göçerlerin en önemli özellikleriydi. Onlar, diğer Müslümanlar (Sünni) gibi örtünmezler, kadın erkek eşitliğine inanırlardı. Kadın ile erkek her yerde birlikte hareket ederlerdi. Kadınların örtünmeleri ile ilgili olarak bir halk şairi olan KUNCÎ ‘nin şu deyişi çok anlamlıdır:

Arifler namus-ı ırzın vermez / Tesettür ne demek akıl ermez.

Ancak Selçuklular, Türklerin bu özgürlüklerine pek sıcak bakmadığı gibi Sünniler de içten içe bu anlayışı pek hoş karşılamıyor ve Selçuklularla birlik oluyorlardı. Sünni yöneticiler (genellikle şehirde yaşayanlar) Alevi inançtaki Türklerin de Sünni kurallarına uymaları için baskı uyguluyorlardı. Bu şartlarda yaşam sürüp giderken Moğolların akınları ve baskılarıyla Selçuklular dağılmış, yerine daha zayıf Anadolu Selçuklu devleti kurulmuştu. Moğolların sürekli olan akınları ve yağmalarından şehirlerdeki ticaret çok etkilenmişti.³⁸

6- BABAI İSYANI

Türkistan’dan gelen ve fütüvvet kurallarına uyan Ahilik içinde kötü ve sıkıntılı günler baş göstermişti. Tüm Türkmenler de tedirgindiler. İşte bu zamanda Horasan’lı Yesevi Şeyhi olan ,Babai’lik tarikatını kuran ve bu tarikatın şeyhi olan Baba İlyas’a göre de insanların başka dünyada (ahirette) ödüllendirilmesi söz konusu değildi. O, öğretisinde bu dünyada iken iyilik ve kötülüğün karşılığının görüleceği anlayışına yer veriyordu. Kadın- erkek,şeh ve babanın eşit olduğunu , şeraitin saçma kurallarının ve hükümlerinin kabul edilemez olduğunu yayıyordu. Ancak insanlar arasındaki bu eşitliği sultanların bozduğunu ve sultanların insanları gruplar halinde ayırdıklarını, adaletli davranmadıklarını söylüyor halkı sultanlara karşı tavır almaya yönlendiriyordu. Bu arada İlyas Baba, ruhun ölmezliğine ve öldükten sonra ruhun Tanrı ile buluşacağına inanıyor, insanların hepsinin eşit olduğunu ancak şeyhlerin Tanrı’ya daha yakın olduklarından ruhlarının biraz daha üstün olduğunu

mistik kalıp içinde şekillenen sözlü kültürün din anlayışını temsil etmektedir. (Kutlu 2003 :30)

³⁸ Haçlı savaşları, Rumla’rın ve Ermeni’lerin birbirleriyle sürekli olarak mücadeleleri yerli halkı bıktırmış , adeta Türkler kurtarıcı olarak karşılanmışlardır. Anadolu’ya gelen iki farklı sosyal sınıfla karşılaşılır.Göçebe ve yarı göçebe topluluklara mensup olanlar olduğu gibi ,yerleşik kültüre şehir hayatına geçmiş topluluklarda vardır. Şehirli ahali medreselerde öğretilen kitabi bilgilerle ve devletin resmi desteğini de alan Sünni inançlarla yetişmişler, göçebe topluluklar ise kendilerine önce İran’lı sonra Türk sufiler tarafından getirilen tasavvuf ağırlıklı bir mistik Müslümanlık anlayışını benimsemişlerdir. (Ocak 1996 :45)

öğretiyordu.³⁹

Kırsal kesimlerde boy beyleri ve töreler baskın durumdaydı. Şehirde yaşayan insanlarla ,yerleşik olmayanların hepsi de Türk olmasına karşın , eski gelenek ve göreneklerini sürdüren göçer Türkler'i yerleşik olarak yaşayanlar hor görüyor ve aşağılıyorlardı. Göçerler, devlet işlerinde de farklı uygulamalara tabi tutuluyor, kendi (topraklarında) yaşadıkları yerlerde kendi devleti tarafından istenmeyen yurttaşlar olarak algılanıyorlardı. İşte bu nedenlerden dolayı da devlet idaresine devlet otoritesine karşı başlayan isyana katılmışlardır.

Babailer isyanı özellikle bilimsel açıdan şimdiye kadar Ocak'ın çalışması hariç yeterince araştırılmamıştır.⁴⁰ Bu isyana ezen ezilen isyanı olarak bakarak , isyanı Anadolu'da sömürücülüğe karşı ilk önemli geniş kapsamlı halk hareketi olarak görmüşlerdir. Baba İlyas'ı Selçuklu burjuvazisi tarafından sömürülen Türk halk kitlelerini kurtarmak için ayaklanan bir halk lideri olarak takdim etmişlerdir. Bu yüzden isyan tipik bir köylü hareketi olarak görülmüştür.⁴¹Baba İlyas ile Baba İshak zaman zaman karıştırılmıştır. Baba İlyas, Baba İshak'ın mürididir. Baba İshak isyana katılmamıştır.⁴²

Anadolu Türkmenleri arasında pek çok müritleri olan ve kendisini Allahın resulü olarak tanımlayan Baba Resül- Allah, II.Keyhüsrev zamanında Maraş ve civarında isyan başlattı. Büyük çapta göçebe Türkmenler hem ganimet ve hemde şeyhin onlara vaat ettiği cennet nedeniyle isyana katıldılar. Selçuklu ordusunu

³⁹ Sadi Bayram –Bektaşik-Hz.Pîr Hacı Bektaş Velî'nin, Sivas'tan sonra Amasya'ya gelmesi ve Selçuklu Sultanı Sultan Mes'ud'un yaptırdığı Hânkâh-ı Mes'udiye Medresesi'ndeBaba İlyas ile görüşmesi manidar olup, Daha sonra Baba İlyas'ın torunlarının oturduğu Yunt Çeşmesi,Diğer bir adıyla Hacim Köyü olan Suluca Karahöyük'e yerleşmesi anlamlı olup,Bu sebeple konumuza Şehzâdeler şehri Amasya'yı da dahil ettik...Seyyid Nured-din Alparslan er-Rufâî de Şimdiki Amasya-Taşova-Alparslan beldesindeydi..Savaşta O'nun hükmünü tartışmasız kabul eden, Emir Kadı Burhaneddin de başka bir entrika peşindeydi..

⁴⁰ Baba İlyas'a Baba Resûlullah denilmesini Ahmet Yaşar Ocak şöyle değerlendirir; “henüz islama girmiş olan bu insanların belki yalnız adını duydukları peygamberlik vasfını , çok safiyane ve halisane bir davranışla kendilerini zulümden kurtaracak kutsal bir insan için kullanmaları ihtimaldir.” (Ocak 1996 -109) Baba İlyas halkına inançlarını Tükçe olarak öğreten hatta büyü ve hastalarını iyileştiren bir kişidir. Bu insana resulullah diye hitap edilmesi doğru olmayabilir ama Anadolu'nun o günkü sosyal ortamı içerisinde kanaatimce bu durum pek de garip karşılanmamalıdır.

⁴¹ Fuat Köprülü 1995c:7-9

⁴² Baba İlyas'ın asıl adının Ebü'l –Beka Şeyh Baba İlyas b.Ali el horasani olduğu Moğol istilası sırasında Harzemşahlar devletinin yıkılışından sonra , Anadolu'ya gelip I.Alaeddin Keykubad'ın emrine girmiş bir Türkmen babası olduğu bilinmektedir. Baba İlyas Anadolu'ya Dede Garkın adında bir başka Türkmen şeyhinin halifesi olarak gelip Amasya yakınlarındaki Çat köyünde (bugünkü İlyas Köyü) zaviyesini açmıştır.(Birol Azar) Ocak ise : Baba İlyas'ın Çat köyüne gelmeden önce Dede Garkın ile birlikte Elbistan'da bulunduğunu belirterek Menakıbul-Kudsiyye ve velayetnameye dayanarak “ Dede Garkın'ın onun halifesi Baba İlyas-ı Horasani'nin ve onun halifesi Hacı Bektaş Velî'nin aynı tasavvuf ortamına mensup olduklarını belirtmektedir. (Ocak 1996 100) Vefailiğin Anadolu'ya Dede Garkın'la getirildiğini savunan Fuat Bozkurt aynı zamanda Dede Garkın' Aleviliğin de başında olduğunu yazmıştır.

Birol Azar ise”Vefailik Dede Garkın yoluyla Anadolu'ya oradan Baba İlyas'a ondan da Babailik adıyla biçimlenerek Hacı Bektaş'a ve Bektaşiliğe ulaşmıştır der ve zaten Baba İlyas'ın Anadolu'ya geliş döneminde Asya'da Türkmenler arasında hakim olan Yesevilik, Kalenderilik, Haydarilik gibi tasavvuf akımlarından etkilendiğini “yazmıştır.

mağlup ettiler ve Tokat, Amasya, Malatya yörelerine hakim oldular. Ancak Selçuklular daha kuvvetli bir ordu ile Baba Resul- Allah'ı idam ettirerek kanlı bir şekilde isyanı bastırdı. (1239- 1240)

Babailer, tarikata girenlerin tarikata girmemiş olanlara göre Tanrı'ya daha yakın olduğuna inanıyorlardı. Baba İlyas'ın bu çağrılarına aynı Yesevi şeyhlerinden Baba İshak da katılıyordu. Baba İshak, sevilen ve çok sayıda müridi olan bir Yesevi şeyhi idi. Bu nedenle kısa zamanda Türkmenler , ismaili, Ahi, saabi inanışından olan Türkler'in binlercesi bu ayaklanmaya katıldı. Baba İshak, Selçuklular'ın gönderdiği orduyu yendi.⁴³

6-1 Babai İsyanının Bastırılması

Baba İshak Selçuklu ordusu ile mücadele ederken Baba İlyas da Amasya'da hapisteydi. Baba İshak Amasya'ya yürüyerek Baba İlyas'ı kurtarmak istedi ama Selçuklular kan dökülmemesi için hapisteki Baba İlyas'ı öldürdüler. Bir süre sonra Selçuklular daha kuvvetli bir orduyla Baba İshak'ın üzerine yürüdüler ve O'nu yendiler. Selçuklular, ancak Baba Resul- Allah'ı idam ettirerek kanlı bir şekilde isyanı bastırdılar. (1239- 1240) Babailerin hemen tamamını öldürdüler. Gerçi bu isyan bastırıldı ama zaman zaman alevi isyanları küçük gruplar halinde de olsa devam etti. Baba İshak'ın öldürülmesinden sonra ölümünden kurtulan İsmaili, Yesevi, ve Alevileri Hacı Bektaş Veli toparlayarak Bektaşiliği hayata geçirdi.

İsyandan sonra Anadolu'nun her yerine Baba İlyas'ın Halifeleri dağılmıştı. Bunlar arasında Sarı Saltuk,Barak Baba, Tapduk Baba –Emre ve Hacı Bektaş Veli'de bulunmaktaydı. Bu Alperenler özellikle Anadolu'nun batı bölgelerini seçmişlerdi. Bu erenler daha sonra Osmalı Beyliği(İlk zamanlar) için gerek Trakya ve gerekse Avrupa'da yapılan savaş ve fetihlerde başat rol oynamışlardır. Ayrıca Abdalan-ı Rum namıyla Bektaşiliğin , Aleviliğin ve Ahilik örgütlerinin oluşturulmasında çok önemli rol almışlardır. Fakat Babai İsyanında bulunmalarına karşın, bugün Anadolu'daki Alevi vatandaşlarımızın yapısı,Babai'lerin isyanına katılan diğer grupların yapısı ile farklılıklar göstermekteydi. Anadolu'da fütüvvet esaslarına göre kurumsallaşmış olan Ahilik,yine fütüvvet inancına uygun olarak örgütlenen, Mevlevi'lik,Rifailik,Halvetilik ve Bektaşilik bir birleriyle hep iç içe olmuşlardır.

7- HACI BEKTAŞ VELİ'NİN ANADOLU'YA GELİŞİ

7-1 Velayetneme'ye göre

⁴³ Baba İlyas'ın Hacı Bektaş veli'yi Baba İshak'a yolladığı rivayeti var ki , eldeki kaynakların çoğu O'nun Baba İshak'dan ayrıldığını Top-Tüfekte işi olmadığını O'nun gönüller fethetme yolunda olduğunu yazarlar. (Dedebaba bedri Noyan Bektaşilik ve Alevilik Nedir1987)

Oğuz (Türkmen) boyundaki Türk'lerin bir bölümü, Babai isyanına katılmışlardır. Ayrıca Avşar oymağı ve Çepni Oymakları da isyanda önemli rol oynamışlardır. Hacı bektaş Veli'de Çepni Boyu'nun mensubu büyük bir ihtimallede bu boyun bir kolu olan Bektaşlı oymağının bir reisi id (Sümer 1999:71)

Hacı Bektaş Veli ,Yesevi Babaları ve İsmaili Dai'leri ile birlikte Anadolu'ya geldi. Anadolu'ya gelince Horasan'dan dostu olan Baba İlyas'ın yanına geldi. Baba İlyas o zaman Amasya da yerleştiği için O da İlyas'ın yanında kaldı. Hacı Bektaş Veli çok iyi bir örgütçü olarak bilinmektedir. Baba İlyas'ın dergahında ona çok yakın ve yardımcı olarak bulundu. Babai isyanında çok fazla deşifre olmamasından dolayı sağ olarak kurtuldu. Anadolu'nun birçok yerlerini dolaşan Hacı Bektaş, sonunda Sulucakarahöyük köyüne yerleşti. Burada Horasan okulunun öğretisi olan Bektaşiliği (yesevi öğretisini) öğretmeye ve yaymaya başladı. Babai isyanından sağ olarak kurtulan İsmaili tarikatı şeyh ve müridleri ile yine Horasan'dan gelen ve Yesevi tarikatına mensup olan dervişler ve muhipler kısa sürede Hacı Bektaş Veli'ye katılarak artık Bektaşî öğretisi ile yaşamlarını sürdürdüler.

Hacı bektaş Veli velayetnamesi'ni kimin yada kimlerin yazdığı hakkında günümüze değin yapılmış pek çok araştırma mevcuttur. Hatta Hacı bektaş Velinin biyografisi ve soyu da bu araştırmalara konu edilmiştir. Ancak çoğunlukla Abdülbaki Gölpınarlı'nın konuya yönelik çalışmaları bu alanla ilgilenenler tarafından daha kabul edilebilir bulunmaktadır. Hatta Dedebaba Bedri Noyan tarafından da konu incelenmiş ve bu çalışma yayınlanmıştır.⁴⁴

Fuat Köprülü (1922:120) de velayetnamenin bir tarihi eser olmadığını ancak bir hayal ürünü olarak da kabul edilemeyeceğini, bunun bir tarihi roman yada menkıbe olduğunu söyler. Ama menkıbelerin de tarihin yazılmasında kullanılacak donelerden biri olduğunu unutmamak gerekir. Velayetnamenin ne zaman yazıldığına dair kesin bir tarih belirlenememiştir.

7.2.Tarihi kayıtlara Göre

Hacı Bektaş Veli'nin Suluca Karahöyük'e geldiği zaman, köyde Oğuz Boyu'na mensup Çepni oymağı bulunmaktaydı. Çepnilerin de Hacı Bektaş'a tabi olduklarını-bütün velayetnamelerin incelemesi sonucu-Bektaş'ın en sadık müridlerinin Çepni Boyundan olduklarını Dedebaba Noyan 1986 :22 de kaydetmektedir. Ocak 1999:186 da ise Bu günkü Hacıbektaş ilçesinin yerinde Çepni Türkmen Boyu'nun kışlağı olan Suluca Karaöyük isimli küçük bir köy bulunduğunu yazar. Bostan 2002:299 da Çepnilerin Babai İsyanına katılmış olabileceklerini dile getirmektedir.

“ Hacı Bektaş Veli Suluca Karahüyüğük'e ilk gelişlerinde yorgun ve açtır. Çeşme başında çamaşır yıkayan bacılar arasında İdris Hoca eşi Kadıncık Ana eve koşup , küp dibinde az kalmış olan yağdan bir ekmeğe sürerek getirir. O da “ taşsın dökülmesin. Artsın eksilmesin “ diye dua ve teşekkür eder. Kaynanası yağ az kalmış diye Kadıncık Ana'ya çıkışmıştır. Akşam yağ küpünün ağzına kadar yağ dolu olduğunu görürler. Kadıncık Ana şaşırarak kaynanasına seslenir.” Ana ..Dolu...Ana...Dolu.. diye!⁴⁵

Daha sonraları İdris Hoca ve eşi Kadıncık Ana'dan yakın ilgi ve hizmet

⁴⁴ Bkz. Gölpınarlı 1958 – Doç.Dr. Bedri Noyan 1986 18- 34

⁴⁵ Bedri Noyan ,Bektaşilik ve Alevilik nedir ,S:26

gören Hacı Bektaş Veli ,Kadıncık Ana'yı evlat olarak kabul eder. Bazı kaynaklar Hacı bektaş veli'nin evlendiğini yazmaktadırlar. Bektaşiler bunu kabul etmezler.⁴⁶ Ayrıca Bektaşilikte bel evladı değil Yol evladı önemli olduğu için de böyle bir tartışmanın yararı olmayacağı kanısı Bektaşilerde yaygın olarak kabul görmüştür. Bektaşilikte kan bağıyla hiçbir paye yada makama gelmenin mümkün olmadığı özenle vurgulanır. Kişi ancak kendi hür iradesiyle seçim yapabilecek yaşa gelince (en erken 16- 18) Bektaşiliğe talip olabilmektedir. Bu nedenle doğuştan hiç kimse Bektaşî değildir.

Bektaşilerce Hacı Bektaş Veli ve Hz. Âli bu nazik yolda iki önemli dönüm noktası iki önemli Pir'dirler. Bu yüce Bektaşiler, insanı Allah'a götüren yoldaki mihenk taşlarıdır. Yoksa Bektaşilerin tanımlamasıyla “ bu engin yol ilk insandan bu yana sürer gider, adı, sanı, ne isim alırsa alsın hep var olacaktır. İnsan var oldukça çünkü , insanı Allah'a götüren yoldur, Tarik-i nazenin.”⁴⁷

Hacı bektaş Veli önderliğinde bir araya gelen İsmaili ve Yesevi dervişleri muhipleriyle beraber, alevi inancını Bektaşilik adı altında kurumsallaştırdılar. Alevi ve Bektaşiler ibadet (tapınım) dili olarak Yesevi gibi Türkçe'yi kullanmışlardır. Bu yüzden de Anadolu halkı Türkçe'yi, kendi dilini tercih etmiş ve hiçbir zaman Arapça ve Farsçaya ihtiyaç duymamıştır. Böylece ne Araplaşmış ne de yoğun biçimde İslamlaşmışlardır. Gerçi ne yazık ki günümüzde Arapça ve İslamlaşmaya doğru emin adımlarla ilerlenmektedir. Alevilik ve Bektaşilik Tanrı – Muhammed – Âli üçlemesini benimser, bu da başka bir deyişle Tanrı - Doğa ve insan üçlemesini çağırıştırır.⁴⁸

Âşıkpâşazade, Hacı Bektaş'ın kardeşi Menteş ile birlikte Baba İlyas'a intisap ettiğini, sonra birlikte Kırşehir'e geldiklerini, oradan Kayseri'ye geçtiklerini, Menteş'in Sivas'a giderek orada öldürüldüğünü, bunun üzerine Hacı Bektaş'ın Sulucakarahüyük'e gittiğini bildirir.

Hacı Bektaş'ın Anadolu'nun eski sakinlerinden olmadığını ve Moğol istilasını sırasında buraya göç ettiğini tarihçilerin hemen tamamı kabul etmektedirler. İrene Bediceanu'nun tespitlerine göre,Hünkâr buraya tek başına değil, “Bektaşlı” adını taşıyan bir oymakla beraber gelmiştir.(Velayetnamede olduğu gibi güvercin donu ile değil) Bu da bize, Türkmen oymaklarının reislerinin hem yönetici hem de dini lider oldukları düşüncesinin doğrulandığını göstermektedir. Ancak Velayetnamede geniş olarak anlatıldığı gibi, Hünkâr Anadolu'ya geldiğinde daha önce buraya gelerek yerleşen yine Türkmen Oymaklarının reisleri bir birleriyle anlaşarak kendi otoritelerini kaybedecekleri düşüncesiyle Hünkâr'ın yerleşmesine engel olmak amacıyla Karaca Ahmet'i görevlendirirler ancak sonunda Hünkâr'n velayeti ve insanlığı sonucu O'na biat ederek başkaca sorun çıkarmazlar.

Ali'nin işleri daim sır ilen
Kısvetini kırmızıdan örünen

⁴⁶ Dede Baba Bedri Noyan, Bektaşilik ve Alevilik nedir ,S:22

⁴⁷ Dede Baba Bedri Noyan, a.g.e.

⁴⁸Bkz. Cihangir Gener,

Nâr içinde cebrail'e görünen
Hünkâr Hacı bektaş Ali kendidir.
Arslan olup yol üstünde oturan
Selman idi ona nergis getiren
Kendi cenazesin kendi götüren
Hünkâr hacı Bektaş Ali kendidir.
Kul Hasan'ım var mı sözümde yalan
Münkirin gönlünü gümana salan
Doksan günlük yolu kuşlukta alan
Hünkâr hacı Bektaş Ali kendidir.

7-3- ANADOLU TÜRK VE TÜRKMENLERİ

İ.Ö.900 yıllarından beri Anadolu'da yaşayan yeni yeni kişiliklere bürünerek yeni kimlik ve yaşamlar kazanan insanlar olmuştur. Anadolu'dan yolcu olarak geçen (yerleşmeden)bir süre konaklayan başka ülke insanların da bu canlandırmalarda katkıları vardır. Anadolu insanı etkileşim yoluyla aldıklarını , kendi yarattıklarına da katarak kendi kendini biçimlendirmiş yeni bir nitelik kazanmıştır. Anadolu'da karışmış kaynaşmış bir inanç , Anadolu'nun özelliğini taşıyan yeni bir düşünce olarak ortaya çıkmıştır. Örneğin Anadolu Müslümanlığı bambaşka özellikler taşıyan bir İslamiyet olmuştur. Anadolu insanını tanımak , onunla yaşamaya ve onun yaşam koşullarını bilmeye bağlıdır. Anadolu insanı ile birlikte yaşamayan, sadece gelip geçen yazarlar gerçek Anadolu insanını tam olarak tarif edemezler. Osmanlı döneminde Anadolu insanı yalnız askere alınma, savaşa gitme ve vergi tahsili için hatırlanırdı. Osmanlı sarayına bir tek Türk alınmadığı gibi padişah-ı şahaneye bir tek cariyeye bile verememiştir Türk halkı. Osmanlı, Arapça ve Farsça'yı tercih etmiş,tedrisatını,resmi yazışmalarını bu diller üzerinden yapmıştır. Anlaşılması zor yasalar çıkarmış ve kitaplar basmıştır. Oysa Anadolu insanı Türkçe konuşurdu. Bu nedenle de Osmanlının dilinden anlamadığı gibi eğitim imkanından da mahrum kalarak cahilliğe terk edilmişti.Bu arada yabancı uyruklular kendi okullarında okudukları için kültürel açıdan Anadolu insanına üstünlük sağlarlar, devlet işlerinde onlar daha çok çalışırlar, Türkler ise basit işlerde tabir caiz ise ayak işlerinde kullanılırlardı. İstanbul kültürü ile Anadolu kültürü çok farklıydı.Örneğin İstanbul, Arapça ve Farsça tamlamalı aruz vezninde şiirler yazarlarken Anadolu insanı koşmalar ve halk şiirleri yazardı. İstanbul Anadolu'da yazılan bu şiirleri alaya alır horlarlar öz Türkçe'yi küçümserlerdi. Anadolu aşıklarından Aşık Ömer bir dizesinde bakın nasıl ifade eder bu aşağılanmayı:

*Türk değil mi? Masivanın eşeği
Eşşek değil köpekden aşağı*

Anadolu asırlar boyu tek tanrılı dinleri kabul etmişlerdi.(Sümerler, Etiler gibi) Sonradan benimsedikleri semavi dinlerin hepsinde de çok tanrılı dinlerden izler bulunmaktadır. Bu nedenle de sonradan kabul ettikleri dinleri, kendi yaşam biçimleri doğrultusunda revize ederek uygulamışlardır. Anadolu insanı dinler arasında , inançlar arasında hiçbir ayrım gözetmemiş her dinin ulularına gerekli saygıyı daima göstermiştir. Mezhep farkı da gözetmemiştir.

Anadoluda kutsal sayılan yerlerin hemen hemen tamamı çok Tanrılı dinlerden kalma inançlara ait olan yerlerdir. Müslümanlar, Hristiyanların kutsal saydıkları yerleri kutsal saymışlar, onlarda Müslümanların kutsal saydıklarını kutsal kabul etmişlerdir.⁴⁹ Orta Asya'dan gelen Türkler ayrı ayrı otlaklarda ve yaylalarda yaşamaya , yerleşmeye başlamışlardı. Aşiret reislerinin güdümünde Asya'dan getirdikleri hayvanlarını, atlarını yetiştiriyor, ayrıca yine Asya'da öğrendikleri sanatlarını da Anadolu'da bir yandan icra ediyor, bir yandan da yerleşik halka öğretiyorlardı. Bu zenaatların başında halıcılık ve dericilik geliyordu. Ayrıca şâman kökenli olduklarından demircilik zenaatını da geniş ölçüde Anadolu'ya yaymışlardı. Bu göçmen Türkmenler genellikle sınır boylarına yerleştiriliyor ve merkezi idare tarafından vergiden muaf tutuluyorlardı. Ancak bunlar savaş sırasında orduya belirli ölçüde katkıda bulunarak savaşa katılıyorlardı.⁵⁰

Bütün Türk oymakları(aşiretleri) genelde müslümandı. Ancak bunlar her türlü taassuptan kendilerini soyutluyor ve eski inançlarını Müslümanlık kisvesi altında yürütüyorlardı. Başka bir ifadeyle Şamanlığı ve eski geleneklerini Müslümanlık örtüsü altında yaşıyorlardı. Bu aşiretler alevi ve heterodox Müslümanlardı.⁵¹

Türkler, Orta Asya'da kırmızı içerlerdi ama bu alışkanlıklarını Anadolu'nun her kesimde sürdürme olanağı bulamazlardı. Ancak bu alışkanlıklarını üzüm, şarabı bol ve meşhur olan Avanos,- Ürgüp – Ortahisar - Kırşehir- Gülşehir gibi yerlerdeki yerleşik halktan etkilenererek şarap içmeye dönüştürmüşlerdir.

Anadolu'da yaşamış Etiler de üzüme ve ekine saygı gösterirlerdi. Bu

⁴⁹"Hitit Kralı Tuthaliya demiş; (yaklaşık 3450 yıl öncesinin Anadolu'sunda Hitit kralının yargılarına talimatı, ders notlarını karıştırırken gördüm ve paylaşmak istedim): "Hangi kente dönerseniz dönün, kentin bütün insanlarını toplayınız. Her kimin bir davası varsa onun hakkında karar veriniz ve onu memnun ediniz. Eğer bir kölenin veya hizmetkarın veya yaşlı bir kadının bir davası varsa hakkında karar veriniz ve onu memnun ediniz. Basit bir davayı zorlaştırmayınız. Zor bir davayı da basitmiş gibi göstermeyiniz. Doğru olanı yapınız". Yaklaşık 1500 yıl sonrasındaki Roma Hukukundan kat kat ileri; köleyi de vatandaş sayan Anadolu medeniyetinden bir alıntı...." Doç. Dr. Dr. Tunç Sipahi

⁵⁰" Bu aşiretler Anadolu Türklüğünün en temiz ve en canlı unsurunu teşkil ediyorlardı. Fakat devlet mefhumuna yabancı olan aşiret nizamı haricinde hiçbir intizam tanımayan ,köylüye ve şehirliye karşı istihfaf(hafifseme, ehemmiyet vermeme) besleyen bu disiplinsiz kitleler, idare mekanizması biraz gevşediği zaman , hemen bir anarşi ve ayaklanma unsuru oluyor " M. Fuat Köprülü.

⁵¹"Horasanda Büyük Selçuklu saltanatının kurulması ile başlayan büyük muhaceretin(Göç etmek) Anadolu'ya getirdiği unsurlar ,yalnız göçebe unsurlar değildi. Anadolu'ya gelen Türkler arasında , Orta Asya'da çok eski zamanlardan beri köy hayatına hatta şehir hayatına geçmiş her çeşit halk mevcuttu. Binaenaleh bunlar yeni geldikleri yerlerde de aynı hayat şeklini devam ettiriyorlar köylüler derhal köyler kurarak zirai istihsale başlıyorlar,şehirliyer şehirlerde yerleşiyorlardı." M.Fuad Köprülü

dönemden kalan kabartma ve heykeller bu hususun önemli kanıtıdır. Hitit Tanrı'larının bir elinde üzüm salkımı vardır. Yine Bektaşilikte teber denilen çift ağızlı balta da yine ilk çağlardan kalma inançlardan kaynaklanmaktadır.

“Abbassiler Hilafeti elde edince Anadolu fetihlerine ve Rum gazalarına büyük bir ehemmiyetle devam olundu. Halife Mehdi Sungur Vilayetlerine Horasan ve Maverâünnehir'den getirilen yeni birlikleri yolladı ki , bu birliklerin büyük bir kısmını Türkler teşkil ediyorlardı. Türklerin şecaati ve askerlik kabiliyeti malum olduğu için, bu birliklerin ardı kesilmedi. Esasen Halifenin hassa ordusu da Türk birliklerinden teşkil edilmişti. Gerek bu şekilde hilafet ordusuyla, ve gerekse gönüllü olarak kendiliğinden gelen bu Türk birlikleri, Tarsus, Misis, Aynzarba, Adana, Maraş, Göynük, Malatya, Diyarbakır, Silvan , Ahlat, Malazgirt ve Erzurum gibi serhat şehirlerine yerleştirildi. Bu suretle Anadolu'nun doğu ve güney kısımları kısmen Maverâünnehir Türkleri tarafından iskan olunmuştu. Halife mehdi'nin halefleri zamanında ve bilhassa Halife Harun El-Reşid ve oğulları halife Me'mun ve Halife Mu'tasım zamanlarında , özellikle 9. Yüzyılın ilk yarısında bu Türk nüfusu fevkalade arttı. Halife Mu'tasım zamanında Türk ordusu Halifenin esas ordusu olarak teşekkül ettiğinden daha sonra Anadolu kazalarına memur edilen emirler de tabii olarak Türk beylerinden ve komutanlarından seçildiler.”⁵²

Türkistandan göç eden Türkler , Anadolu'ya geldiklerinde eski köy adlarını da yeni kurdukları köylere vermişlerdir. Ancak Moğol istilasından sonra bu köylerin çoğalmasında ve büyümesinde geçici de olsa duraksamıştır. Bu köylerin dini inançları gibi yaşantıları da farklılık gösteriyordu. Şüphesiz köy isimleri köyde bulunan aşiret ismine göre veriliyordu.

Bektaşilik ile milattan sonra III yy da. İskenderiye'de ortaya çıkan ve VI yy a kadar çeşitli okullarda öğretilen felsefe sistemi, Yeni Eflatunculuk arasında da pek çok ortak nokta bulmak mümkündür. Hatta bu felsefi görüşün sonraları Bektaşiliğin kapsamı içerisinde ayrı bir isimle anılmaksızın yer alıp onunla bütünleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Pythagoras, Aristoteles, Zenon ve özellikle Eflatun'un felsefi öğretileriyle Hint ve Yahudi kökenli mistik öğretilerin kavşak noktaları olan İskenderiye ile birleşince Yeni Eflatunculuk diye anılan Okulun temeli atılmış oluyordu. Bu öğretiye bağlı olarak ilk merkezler Roma ve Suriye'de açılmıştı. Kapadokya ve Bergama okulları bunu takip etti. V.yüzyılda Atina'da devam eden okulun 529 da kapanmasıyla buradaki öğretmenlerin bir kısmı İran'a sığındılar. *Böylece III. yy dan başlayarak Anadolu ve VI. yy da İran, batı ve doğu öğretilerinin birleşmesinden kaynaklanan Yeni Eflatunculuk öğretisiyle tanışmış oluyordu. Bektaşiliğin şekillendiği toprakların Horasan ve Anadolu toprakları olması nedeniyle bu bilgi bizim için önem kazanmaktadır. Doğu ve batı sistemlerinin sentezleriyle ortaya çıkmış, çağının etkin öğretilerinden biri olarak tarihe geçen, Yeni Eflatunculara göre var olan her şeyin ilkesi mutlak birlikdir. Her şey*

⁵² Oğuz Ural, Türkiye tarihine Giriş Horasan'dan Anadolu'ya .. Töre, Devlet yayınevi, Ankara 1980 S.28

türeme yoluyla birden doğar. Böylece yaratılan ilk varlık logos , kelâm, veya zekadır ve mümkün şeylerle ilgili tüm fikirleri kapsar. Sonra zeka ruhu doğurur, ruh hareketin ve maddenin ilkesidir. Bir, zeka ve ruh yeni eflatuncu üçlemin üç temel ilkesidir.”⁵³

“ Şamanizm dininde uluhiyet şu şekilde tecelli etmişti. Bu alemde hiç bir şey yok iken , bir tek varlık vardı o da (güzellik) , yani (cemaal) idi. Ondan başka gören ve duyan yoktur. O bir ilmi ezeldir. O’ na hüsnü mutlak denilmektedir. Bu güzel olan yaratıcı varlık , yalnızlıktan usandı, güzelliğini bir anda tecelli ettirdi, bir anda bütün alemler husule geldi. Denizler, karalar, nebatlar ve insanlar ve çeşitli mahlukat meydana geldi. İşte bütün bu mevcudat bu güzellikten doğdu. Türk’ün inandığı Tanrı işte bu Cemâl’dir. Türk’ün din felsefesi hüsnü mutlaka dayanmaktadır. Türk Cemalullah’a muhabbet etmektedir.”⁵⁴

Türkmenler, gerek inançları ve gerekse yaşantıları bakımından yerel halktan farklı idiler. Bu nedenle de merkez idareye zaman zaman başkaldırıyorlardı. Bunların en önemlisi Babai isyanı idi. Anadolu Türkmenleri arasında pek çok müridi olan ve kendisini Allahın resulü olarak tanımlayan Baba Resül- Allah, II. Keyhüsrev zamanında Maraş ve civarında isyan başlattı. Büyük çapta göçebe Türkmenler hem ganimet ve hemde şeyhin onlara vaat ettiği cennet nedeniyle isyana katıldılar. Selçuklu ordusunu mağlup ederek, Tokat, Amasya ve Malatya yörelerine hakim olmuşlardı.. (1239- 1240)

Anadolu'da biçimlenen inanç kurumlarını incelerken, ön yargılardan sıyrılıp, olayların içerdiği gerçekleri araştırmak gerekir. Anadolu’da iki ayrı uygarlık yaşadı. Bunlardan ilki çok Tanrı’lı dinlerin, ikincisi ise tek Tanrı’lı dinlerin etkisinde gelişti. Bir tarikatı incelerken onun doğduğu değil, yayıldığı dönem ve ortama bakılması daha doğru olacaktır. Anadolu’daki tarikatların en yaygın ve kurumsal olanları değişik kaynaklardan beslenerek gelişmiş ve yayılma olanağı bulmuş olan tarikatlardır. Ancak toplumun genelinin dil ve anlayışını benimsemeyen akımlar Anadolu insanına yabancı kalmıştır. Özellikle Mevleviliğin Horasan okulundan gelmiş olmasına karşın dilinin Farsça oluşu, sıkı saray ilişkileri ve halktan ziyade saraydan kabul görmeyi önemsemiş olması karşısında geniş bir alana yayılamamıştır. Sadece saraya yakın çevrelerce benimsenmiştir. Bektaşilik ise tapınımlarını ve söylemlerini halk diliyle yalın olarak yaptığı için geniş halk kitlelerine yayılabilmektedir. Anadolu insanının inanç tarihine bakacak olursak, ilk çağdaki Tanrılarına duyulan sevgi ve saygı, Bektaşilik öğretisindeki sevgi saygıdan pek farklı değildir, neredeyse Tanrı anlayışları örtüşecek kadar benzerlik göstermektedir.⁵⁵

⁵³ Belkıs Temren, Bektaşîğin Eğitsel Boyutu s: 19 Kültür Bak.Başvuru Kitapları)

⁵⁴ Annemarie Schimmel, Tasavvufun Boyutları S: 17

⁵⁵“Orta Asya’dan göçen Türkler ve Türkmenler yabancı dil ve din akımlarının ,yabancı ulusların politik baskıları altında eziliyorlardı. Her tarafta anarşi vardı. Selçuklular yıkılmakta idi. Kurulacak yeni bir devlet olmalıydı. işte Hacı Bektaş Veli küçük kardeş olmasına rağmen , devlet başkanı olacak yetenekte gördüğü Osman Bey’i korumuş ve tutmuştur.(O da Osmanlı devletini kurdu.)” Dede Baba Bedri Noyan, Bektaşilik ve Alevilik Nedir, 1987

Buradan da Hünkâr'ın ne kadar ileri görüşlü , teşkilatçı ve kabiliyetli bir lider olduğu anlaşılmaktadır. Bir yandan Moğol istilas ve Bizanslılar, diğer yandan Selçukluların idari olarak zayıfladığı böyle bir zamanda Türk Halkı kararsız, kelimenin tam anlamıyla perişan vaziyette idi. İşte böyle bir zamanda şeriattan de bunalan Anadolu halkının islamiyeti Türk kültürüne,yaşayışına uyacak şekilde taassuptan ayrı bir ruhla yaşayabilmeleri ve manevi olarak benliklerini yücelterek birlik olmaları Hacı Bektaş Veli sayesinde olmuştur. Hünkâr,bütün bunları gerçekleştirirken kendisi tıpkı içinde yaşadığı köydeki insanlar gibi orakla ekin biçmiş, düven sürmüş, saman savurmuş ve bağ bellemiştir. Kendini hiçbir zaman halktan soyutlamamıştır. Resimlerde ellerine takılı olarak görülen sivri uçlu takılar ele diken batmaması ve ekini demetlerken rahat toparlanması içindir. Hünkâr sade yaşar, saygılı, terbiyeli, güler yüzlü ve çok mütevazı biri idi. Giysilerini kendisi yıkar, temizler, az yer az konuşur ve tüm tavır ve halleriyle etrafında saygı ve sevgi uyandırır. Olgun davranışları ile temayüz etmiş ve herkese iyilik yapmayı da yaşamı boyunca sürdürmüştür.⁵⁶

Anadolu insanı saldırgan değildir, bu nedenle başkalarını egemenlik altına alma ve sömürme duyguları başat değildir. Aksine Anadolu insanı iyilik sever , hınç ve kin tutmaz kendisine yapılan kötülükleri çabuk unuttur. İşte bu nedenle de onlar, Hacı Bektaş Veli'nin fikir ve yaşantısına çabuk adapte olmuştur. Kanımca çok iyi bir sosyoloji eğitimi almış olan Hacı Bektaş, bir çok Anadolu şehri gezmiş, Konya'ya uğramış, ama Mevlana'nın gerek Ahi Evren'e ve gerekse Hünkâra gösterdiği olumsuz davranışlar nedeniyle deyim yerinde olacaksa ,her ikisi de Konya'dan Mevlana marifetiyle kovulmuşlardır. Zira her ikisi de halk adamıydı ve halk ile iç içeydiler. Her ikisinin de Konya ya da yakın yerlerde kalmaları, sokaklarda halkın tahtırevan ile taşıdığı Mevlana'yı olumsuz olarak etkileyecekti.

⁵⁶ Sadi Bayram Bektaşilik Bektaşilik de önce insanlığa ve canlıya değer ve önem verir.İnsan O'nun için kutsaldır,Aslında her insan onun için bir cami, Herinsanyüzüdemihraptır.Mihrap da, o insanın mürşidinin yüzüdür.Müridler için, mürşid bir nev'î kible, Kible tam olarak, onun iki kaşı arasındır,Bu sebeple bazı Bektaşiler namaz kılmak yerine ,Kişi mürşidini ziyaret eder ve bu ziyaret, niyazı da kapsar .Bektaşilere göre ; namazın ezânı, çocuğun dünyaya gelişi,dir ,

En büyük keramet çalışmak ,

En yüce servet ilimdir.

Hacı Bektaş Veli

8- HACI BEKTAŞ VELİ'NİN ÖĞRETİSİ

8.1. Öğretinin Dayanağı Tasavvufi İlkeler;

Platon'un idealar evreni ve fenomenler evreni ayrımı, Aristoteles'in varlıktaki madde ve form ayrımı,doğu felsefesinin de izlerini taşıyan Plotinus'un Neo platonculuğunda “Bir/İyi” ve südur prensibi,özellikle doğuda bulunan neo platoncu okul sayesinde Aristo ve diğerleriyle tanışan Farabi'nin tanrıdan südur, işrak filozofu olarak bilinen Sühreverdi'nin nur- zulmet(gölge) anlatımı aslında yaratılışı ve evreni izaha çalışan düşüncelerdir. Felsefe ile İslam anlayışını harmanlayarak daha çok dinsel belgeleri, bilgileri amaçsal yorumlayıp içsel anlamlarına erişmeye çalışan batını mutasavvıflar, 9.ve 10.yüzyıllara damgalarını vurmuşlar ve geliştirdikleri düşünceler, Asya üzerinden Anadolu'ya hatta daha da batıya taşınmıştır.Var olan her şeyin bir bütüne ait olduğu hatta varlığın sadece Bütün'e has olup,diğer var görülenlerin izafî olduğu anlayışını kuramsallaştıran İbn-i Arabî'ye dek Cüneyd-i Bağdadi, öğrencisi En-el Hak diyen Hallac-ı Mansur, “cübbemin altında Allahtan başkası yoktur” diyen Beyazıt Bistami aslında her şeyin bütüne ait yansımalarından ibaret olduğu ve varlığın özünün sadece “O” olduğu gerçeğini ifade etmekteydiler.Yaşadıkları dönemde çoğunluk fikrine aykırı düşen bu görüşler,Arap unsurlar dışındaki mutasavvıflarca benimsenmiş, geliştirilerek Anadolu'ya aktarılmıştır.

Hacı Bektaş Veli, batını anlayışın ve tasavvufun temel kuralları üzerine yine aynı tasavvufi düşüncenin insana bakış açısını da ölçüt alarak, ulusal-ahlaki değerlerden esinlenmiş olgun insan yetiştirmeyi amaçlayan dinsel ve toplumsal bir öğreti yaratmıştır. Görülen çokluğun, Tanrının tecellisinden ibaret olduğunu vurgulayarak, Tanrıya ait sıfatların en üstün biçimde insanda tezahür ettiğini bildiren Hacı Bektaş Veli, insanın hem tüm varlığın özünün hem de kendi özünün bilincinde olabileceğini kabul edip aslında bütün insanlığa bir yaşam felsefesi sunmuştur.⁵⁷

Gerek Hacı Bektaş Veli'nin üzerinde durduğu gerekse kendisinden önce yaşamış mutasavvıfların ortaya koydukları pek çok düşünüş ve inanış biçimini,Tanrı ve evren algısını bir çırpıda kavramak ya da günümüzde kıymet verilen parametreler ve değer yargılarıyla izaha kalkışmak olanaklı değildir.

⁵⁷ Sadsı Bayram Siz hiçbir Bektaşî'nin dilendiğini gördünüz mü ?Göremezsiniz, zira, Bektaşiler daima birbirlerine kol-kanat olurlar,Yol kardeşleri birbirine kefil olurlar, desteklerler,Kendi ekmeklerini kardeşleri, yoldaşları ile daima bölüşmesini bilirler,Degâha ne gelirse gelsin mutlaka dâualanırlar.Şuûr, akıl ve hafızaya nisbetle:

19.yüzyılda felsefe ile olan sıkı bağlarını gevşeten pozitif bilim alanı, görülebilenin dışında bir gerçeklik kabul etmezken, teknolojik olanakları kullanan modern bilim, 20. ve 21.yüzyılda felsefeyle doğrudan bağlantılı sonuçlara ulaşmıştır. Maddede atom altı birim, hologram⁵⁸, holografik görüntü,

⁵⁸ Hologram,tek renkli lazer ışığı kullanılarak yapılmış olan bir tür fotoğrafa benzer. Ancak fotoğraftan farklıdır. Tek bir dalga boyu içeren ışık hüzmesi ikiye bölünerek biri hologramı yapılacak olan cisme,diğeri ise doğrudan kayıt eden ortama (fotoğraf kağıdına) yöneltilir. Cisim üstünden yansıyıp kayıt ortamına ulaşan ışık demeti diğer demet ile girişime girer. Sonuçta bu iki ışık demetinin girişim çizgileri kayıt ortamında sabitleşir. Kayıt ortamında beliren şekiller asla kaydı yapılan nesneye benzemez. Nesnenin görüntüsü mercekle kullanılmadan kaydedildiğinden kayıt ortamında nesnenin kendisi değil, nesneye ait ayrıntıların tümünü içeren kodlanmış bir dalgasal yapı görülür. Nesne yeniden üç boyutta oluşturulmak istenirse,tek renkli ışık demetini ikiye ayırmak,demetlerden birini kayıt ortamından yansıtarak diğer demet ile havada girişimini sağlamak gerekir. Böylece yeniden üç boyutlu cisim görüntüsü elde edilir. Hologramın en önemli özelliklerinden biri, tek ışık demetinin ikiye ayrılması ve sonra tekrar birleşerek girişime girmesidir. Tek bir kaynaktan çıkan ve baştan beri ilişki içinde bulunan iki ışık dalgası tekrar karşılaştıklarında dalga yapılarını korudukları için,girişim görüntüsünde dalgasal görüntü devam eder. Yani dalga çökmemiş ve ışık kaynağı,nesne ve kayıt ortamı bütünleşmiştir. Hologramın diğer ilginç bir özelliği de,kayıt ortamının ufak bir parçasından cismin üç boyutlu görüntüsünü yeniden oluşturmanın mümkün olmasıdır. Öyle anlaşıyor ki,kayıt olan ışık dalgası çökmemiş olduğundan tüm bilgileri bütünsel olarak bulundurmakta ve ortamda sabitlemektedir. Demek ki kayıt eden ortamın her bir noktasında tüm bilgiler kodlanmış durumdadır ve bu ortamın en küçük parçası dahi bütün hakkında tüm bilgileri barındırmaktadır.

Temellerini, Nobel fizik ödülü kazanan Dennis Gabor'un attığı hologram tekniği modern bilimde değişik tezlere de konu olmuştur. David Bohm,evrenin de holografik biçimde davrandığını ileri sürmüştür. Görünen ve yaşanan düzenin ardında, zaman ve uzaydan bağımsız bir evren vardır. Geçmiş,şimdi ve gelecek; bu holografik düzende bir arada bulunmaktadır. Evrenin holografik biçimde organize olduğunu ileri sürmek, üç temel sonucu beraberinde doğurmuştur. Evren ancak tek tek algılamalar sonucu canlanır, her canlı ya da farklılaştırılmış her cisim, bütünün parçalarıdır, bütün bilgiler her an her yerdedir. Nesneler veya bilgiler dünyası, insanın algılaması ile farklılaşmakta, biçim bulup canlanmaktadır. Yani evrende bir bütünlük, bir ana plan ve süreklilik söz konusudur. İnsan ancak o çok katlı ana planın dalga boylarıyla bir rezonansa, bir paralellığe girdiğinde o frekansın bilgilerini cisimleştirebilmektedir. Nitekim batılı bilim adamları buradan hareketle “farklılaştırılmış süreklilik” kavramına yaklaşımlardır. Tanınmış kuramcılardan Northrop, bu bölünmezliği “farklılaştırılmamış süreklilik, doğrudan algılanan tüm farklılaşmaların içinden çıktığı ilk sürekliliktir. Bu bütün farklılaştırılmış olguları kapsamaktadır. O bölünemez ve değiştirilemez olandır.” diyerek ifade eder.

Northrop'un anlatımındaki bölünmezlik, tasavvufun “çoklukta birlik” anlayışından başkası değildir. Şeyh Bedrettin “Mutlak varlık, bütün erdemlerle donatılmış bulunması bakımından Tanrı adını alır. Farklılık ancak dolayısıyladır, kavramlardadır. Çokluk hayallerden başka bir şey değildir. Belirdiği yerlerin sayıca çok olması ile Tanrının da çok sayıda olması gerekmez. Her yerde ve her şeyde görünen aslında Bir'dir ve aynı şeydir.” diyerek varlığın birliğine değinmiştir.

Fizikçi Gabor'un temellerini attığı hologram tekniği ile holografik görüntünün en küçük parçasının dahi görüntüsü elde edilecek bütünü yansıttığı,fotoğrafik görüntüden farklı olarak bütüne ait kaydın en küçük parçada yer aldığı bilgisi, yüzlerce yıl önce tasavvufun benimsediği tecelli ve her şeyin Tanrı varlığı ve zuhuru olduğu fikrini çağrıştırmaktadır. Hatta evrenin holografik düzende hareket ettiği görüşü, varlığın ancak algılanabilmesi halinde varlık kazandığı, bir anlamda çokluğun algıyla oluştuğu sonucunu doğurmuş olduğundan,tasavvufun,” La mevcuda illallah “ sözlerinin hangi gerçeği işaret ettiğini de göstermektedir.

Yine tıp dünyasının meyve sineğinden yola çıkarak yaptığı bir deneyde tesadüfen ulaştığı ve bu nedenle şaşkınlık belirten “toll” sözcüğünden esinlenerek isimlendirdiği toll benzeri reseptörlerin, hücre kapısında doğal koruma ile görevli oldukları ve yabancı elemanların hücre içine girişini önlerken,onların genetik bilgisini de taşıdıkları gerçeği,varlığın nasıl bir sarmal bütünlük olduğunu göstermiştir.

Tasavvufun bel kemiği niteliğindeki varlığın birliği prensibinin Bektaşilik tarafından tümüyle benimsendiğini söylemek mümkündür. Hacı Bektaşî Veli,öğretisinde bu prensibin insana,beşeri ve sosyal hayata yansımalarını eserleri ve sözleriyle dile getirmiştir. Bir anlamda teorinin en mükemmel tatbiki demek olan Bektaşilik, var görülenlerin Tanrının tecellisi olması karşısında tüm varlığa gösterilmesi gereken sevgi ve saygıyı öncelikle ön plana çıkarmıştır. Ölümsüz Ben'e ulaşabilmek, mutlak gerçeğe kavuşabilmek için suretlerden sıyrılmak gerekliliğine vurgu yapmıştır. Bu öngörünün doğal sonucu olarak ta gerçekte var olmayan maddeden, giderek kötülük ve hırslardan arınmak gerektiğini belirtmiştir. Bu anlamda varlığı birlemek Bektaşilikte,mutlak gerçeğe ulaşmanın kavşağı olarak nitelendirilmiştir. Bu kavşağı geçmek ise marifet kapısını aralamakla

tüm canlılarda varlığı tesbit edilen doğal koruyucu(bağışıklık) sistem, toll benzeri reseptörler aslında evrenin ve evrendeki her şeyin bir bütüne ait olduğunu, her birimin bütüne ait kodları taşıdığını,tezahürün tıpkı holografik görüntü gibi var olduğunu göstermiştir.

Hünkar Hacı Bektaşî Veli'nin inanış,düşünüş ve yaşayışından şekillenen Bektaşilik,Anadolu'nun orta yerinden tüm insanlığa çağrı yapan sevgi,saygı,hoşgörü ve nezaket temelinden yükselen naif,ancak mana itibariyle de son derece kuvvetli bir çılgıktır.

Hacı Bektaşî Veli,Türklük bilincini, İslamiyetin özünü, temel ahlak kurallarını, sevgi, saygı ve hoşgörüye dayanan erdemleriyle halk terbiye ve estetiğinin felsefesini, dayandığı bilgi ve hikmet pınarlarından bize taşıyan bir ilim, fikir ve ahlak kahramanıdır.⁵⁹ İnsanı miskin bir tavırla değil, coşkun ve dinamik bir yöntemle ele alan Hacı Bektaşî Veli, insanın Allah önünde sorumluluğu olan, kainattaki bütün varlıkların özünü kavrayan,kendi özünün de şuurunda olan tavrıyla bütün insanlığa bir yaşam felsefesi sunmaktadır.

Bütün varlıkları birbirlerine bağlayan ve onları Tanrısal bir evrene yönelten sevgidir. Sevginin değerini ancak seven bilir. Sevgi bir çıkar aracı olarak görülmediği zaman karşılık beklenmez. Karşılık beklemeden seven insanlar olgun insanlardır. Yalnız kendisini seven değil, kendisini sevmeyenleri de seven insan kâmil insandır. Tasavvufî anlayışa göre bütün varlıklarda Tanrı görülmektedir, bu nedenle severek, düşünerek, yaşamayı bilen kimseler, her yerde Tanrı ile karşı karşıyadır. Böylesi bilge kişiler Bektaşî kültüründe, “EREN” diye vasıflandırılır. “EREN” barış içinde yaşamayı , bütün insanları kardeş görmeyi, kendisini sevmeyeni de sevebilen kişidir. “EREN”’in gönlü yalnız sevgiyle doludur. “EREN”’in gözünde insan küçük bir evrendir. O, alçak gönüllü, yetkin, eli açık ve olgun bir Bektaşî inanmışıdır.

Bektaşî veya (Nazenin), kâmil insan demektir. Bektâşilik dış (zâhir) yüzünden halka ve iç (bâtın) yüzünden Hak'ka bakan iki yönlü büyük bir kavşak (berzah) noktasıdır. Bektaşilik bâtın manayı sembol ile, zâhir manayı da misal ile, yani lâhutiyeti sembollerle, meşhudâtı da misal aleminden bildirir. Bektâşilik, gerçeği anlatabilme yolunda her dille konuşur ve her renk ile renklenir. Her şeyi kendisinde ve kendisini de her şeyde görür ve gören de görünen de (Benim) der.⁶⁰ Batını felsefe, Bektaşiliğin temel kaynaklarındandır. Bektaşilik İbn Arabî'nin (Vahdet-i Vücut) felsefesini tamamiyle kabul eder. Aynaya bakıp cemali görme (Enel hak) nazariyesinin; tevellâ ve teberrâ , sağ ve

mümkündür. “Marifet,nefsi silmek değil,bilmektir” diyen Hacı Bektaşî Veli, ancak su gibi saf, özünü kaybetmeden bulunduğu koşullara uyum sağlayan, arı ve arıtıcı olan gönüllerin aralanan kapıdan geçebileceğini belirtir.

İşte, zihninizde açtığımız küçücük pencereden karanlığa sızan mum ışıyla şimdilik diyebiliriz ki,birlemek, her şeyde ve insanda hakkı görmek,”sen seni bilirsen yüzün Hüda'dır, sen seni bilmezsen,hak senden cüdadır” diyen,her şeyi insanda arayan,hakkı kendi özünde, kendi özünü hakta bulan hakikat insanı Hacı Bektaşî Veli'nin yolunda yürüyeabilmenin ön koşuludur.

⁵⁹Prof.Dr.Aytaç,Pakize,Gazi Üniversitesi,Fen-Edebiyat fakültesi ,

<http://www.hbvdergisi.gazi.edu.tr/ui/dergiler/40-177-197.pdf>

⁶⁰Prof.Dr.Sunar,Cavit,Melamilik ve Bektaşilik , Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları , Ankara -1975

sol hayır ve şer, zulumât ve nur nisbetlerinin derinliğine ulaşmıştır.

Bektaşilikte ilahi felsefe iki şekilde ifade edilir: Varlık ve Yokluk, Varlık, asıldır, yokluk ondan zuhur eden ve yine ona dönen dalgalardır. Yani, var olan derya, yok olan da dalgasıdır. Her şey o deryadandır. Mevcudat ve mükevvenat o asıldan yani o nurdan bir şuledir. Her şey o var'ın bütün sırlarının aksi ve cemalinin aynasıdır. Bu da (Allah) diye adlandırdığı kudrettir. O kudret kemal-i mutlak, cemâl-i mutlak, hüsn-ü mutlak, hayat- ı mutlaktır. Bunun niçin böyle olduğunu anlamak için kâinat denen kitabı iyice inceleyerek okumak lazımdır.

Bu kitabın burhanı(delili) bizzat insandır. Yalnız bakmak, görmek, yetmez. Kainatın âlî harflerini (esrarını) okumak ve onları ruhta da his etmek lazımdır. Mutlak kudret, bazılarının dedikleri gibi görünmesi ve bilinmesi mümkün olmayan bir şey değildir. Mutlak kudret daima insanlarla beraber olduğu gibi (ki zaten insanın içindedir) bir şeyde değil, her şeydedir. Her şey deyimi de bütün kainatı ifade eder; her şey aynı kainattır,alt tarafı çokluktur.⁶¹

Varlığın birliği öğretisinin,anlatımı ve kanıt araçları itibariyle Allah merkezli olduğunu ifade etmek mümkündür. Ancak Hacı Bektaşî Veli, tasavvufun mikrokozmos olarak nitelendirdiği insan üzerinde durarak,son derece pratize ve gerek beşeri gerek sosyal yaşam alanında tatbiki mümkün kişisel,toplumsal huzuru hedefleyen bir doktrin geliştirmiştir. Zira tasavvuf, islamın ve felsefenin temel kaynaklarından yararlanarak insanın tanrısallaşabilme yetisine evvelce de vurgu yapmıştır. Ancak Bektaşilik, bunun yöntem ve kurallarını belirleyip kişisel ve toplumsal yaşamda uygulanabilir zeminini yaratmıştır.

Varlığın birliği anlayışını benimseyen Bektaşiliğin tevhit fikrine bakışı da insan merkezlidir. Makalat adlı eserinde Hacı Bektaşî Veli,insanı ruh ve beden yönüyle ikiye ayırmıştır. Beden yönüyle alemde ne varsa insanda da var olduğunu,ruhsal yönüyle Tanrının sıfatları bakımından ne varsa insanda da olduğunu belirtmiştir.

Makalatın arifin tevhidi isimli bölümünde Hacı Bektaşî Veli, “Ve yedi kat gök var ten dahi yedi kattır; et, damar, kan, sinir, kemik, ilik, kıl. Dünyada dört ateş vardır; Birinci taş ateşidir. Tanrı buyruğudur; Yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden sakının; o kafirler için hazırlanmıştır. İkinci ağaç ateşidir. Tanrı buyruğudur; Yeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O'dur. Üçüncü yıldırım ateşidir. Tanrı buyruğudur;...Gürültü ve yıldırımlar...Dördüncüsü Tamu ateşidir. Tanrı buyruğudur; Söyleyin şimdi bana tutuşturmakta olduğunuz ateşi...İnsana gelince, onda dört ateş vardır; İlki mide ateşi, ikincisi şehvet ateşi, üçüncüsü soğukluk ateşi, dördüncüsü muhabbet ateşidir. Ve dünyada dağlar var. Kemik başları dağlara benzer. Ve dünyada gark edici, kaplayıcı yedi deniz vardır, bedende de öyledir. İlki gözdür, görerek kaplayıp gark eder. İkincisi dildir, söyleyerek kaplayıp gark eder. Üçüncüsü kulaktır, işiterek kaplayıp gark eder. Dördüncüsü kursaktır, eriterek kaplayıp gark eder. Beşincisi karındır, içine alıp

⁶¹Sunar,a.g.e

gark eyler. Altıncısı meşakkattir, ölüm ile gark eyler. Yedincisi deliliktir, kaplayıp gark eyler. Ve dünyada ırmaklar var. Gözyaşı ırmaklara benzer. Ve dünyada köyler var. Ademler köylere benzer. Dünyada dört su vardır: Evvel safi su, ikinci, acı su; üçüncü, koyu su; dördüncü, yer suyudur. İnsan vücudunda da dört çeşit su vardır. İlki ağız suyudur, tatlıdır. İkincisi göz suyudur, acıdır. Üçüncüsü kulak suyudur, pis kokar. Dördüncüsü burun suyudur, koyudur. Ve dünyada dört türlü yel vardır: Birinci yelin adı batı yelidir, ikinci yelin adı sabadır. Üçüncü yelin adı cenuptur. Dördüncü yelin adı şimaldir. Tende dahi dört türlü yel vardır. Birinci yelin adı caziptir, insanın yediğini kursağına sürer. İkinci yelin adı hazımdır; insanın yediğini kursakta bekler. Üçüncü yelin adı kassamdır, yenen lokmayı taksim eder. Dördüncü yelin adı dafidir, yenen lokmanın kepeğini dışarı atar.”⁶²buyurmuştur. Burada insan ve alem arasındaki maddesel varlık ve benzerliğe dikkat çekildiğini ve bu hususun da tevhidin bir yönüne işaret ettiğini belirtmek mümkündür.

Hacı Bektaşî Veli, evrenin üzerine kurulu olduğu dört temel unsurun toprak, su, ateş ve havanın madden insanda da mevcut olduğunu ifade ederek, tevhidi öncelikle cismen izah eder. Zira Ruhun kemali için beden bir zorunluluk olduğunu vurgular. Her şeyden önce vücudu bilmek, oradan nefse yükselmek yani maddeden manayı bulup onları bir etmek gereklidir. Bu nedenle birliğe ulaşabilmek, madde ve mananın ayrı ayrı tanınmasını da gerekli kılar.

Tevhidi ağırlıklı olarak insan üzerinden açıklayan Bektaşilik, cisim ve maddeden manaya geçer. Varlığın birliği prensibi gereği, Tanrının parçası ve yansıması olan insanın, cismen-bütünüyle- Tanrıyı oluşturmadığından onu açığa çıkaramayacağını ancak Tanrı sıfatlarının insanda tezahür ettiğinden sıfatlarıyla bilebileceğini belirtir. Allah'ın Ademi kendi suretinde yaratmış olması, kendi isim ve sıfatlarının hepsini kapsayan bir suret meydana getirmiş olmasıdır. Sıfatlar ise et ve kemikte değil, canda, ruhta en önemlisi akılda hayat bulur. Ahsen-i takvimde yaratılmış ve Tanrının Halifesi makamında tanımlanmış insanın, akıl sahibi oluşu ve mutlak hakikat hakkında gerekli bilgiye ulaşabilecek yegane varlık olması bu tanımın tek gerekçesidir. Bu anlamda insan, Tanrının tezahür halindeki bilincidir. Bunu açığa çıkarabilmenin yolu insanın kendisini bilmesinden geçmektedir. Hacı Bektaşî Veli'nin sık sık üzerinde durduğu “kendi nefsinin idrak eden, Allah'ın zatını da idrak edebilir” hadisi, insanın ilahi sıfatları açığa çıkarabilme yetisine vurgu yapar. Kendini bilmek, gerçeğe ulaşmanın ilk basamağıdır. Ben ve Ben ötesini kavramak, tevhidi anlayabilmekle mümkündür. Hakkıyla bilmek, Bektaşilikte marifet makamını temsil eder. Marifet ise bilgi, akıl, aşk ve idrak yoluyla mutlak hakikati bulmak ve anlamaktır. Akıl ile şekillendirilmesi zorunlu olan, keşif ve ilhamla edinilen vasıtasız bilginin konağı ise arifler için gönüldür. Makalat adlı eserinde “Ve gönül alemin padişahı olan Tanrının nazargahıdır. Gönül ile Çalap arasında perde yoktur. Müminlerin gönlü Kabe'ye benzer, Kabe'ye varanlar ayakları ile yürürler. Gönül isteyen, yüzüstü

⁶²Makalat, yayına hazırlayan A.Sait Aykut, Etkileşim yayınları, 6.bası, İst.2011

yürüse gerektir. Onun için aşıklar yüzlerini yere sürerler.”⁶³ diyen Hacı Bektaşî Veli, gönlü tıpkı Kabe'nin kutsiyeti ile anmaktadır. Gönlün, Allah'ın evi olduğunu vurgulamaktadır. Hatta Kabe'ye gidenin ayağıyla yürüdüğünü ancak gönlü isteyen aşıkların çok daha mütevazî bir şekilde yüzü üzre bu yolda ilerlediğini ifade etmektedir.

Bu ifade bir anlamda, ilahî sıfatların ortaya çıkarılabilmesi ve nefsin bilinmesindeki zorlu yolculuğu da kapsar. Zira tevhidin insana dönük mana yönü burayı işaret eder.

İnsanlar, başlangıçta, mahrutun kaidesindedirler ve tekemmül ede ede yukarıya doğru yükselmeye başlarlar. Yükselmek, benliğini anlamak ve hakikate, yani Allah'a yaklaşmak demektir. Mahrutun kaidesinden zirvesindeki sonuç noktasına doğru yükseldikçe acaba nereye gidilmektedir? Şüphesiz ki Allah'a. İşte, kesretten vahdete felsefesi budur. İnsan, cemiyet hâlinde yaşadığı çokluktan birlik hâlinde bulunan son noktaya, yani ilâhî zâta doğru yüksele yüksele ulûhiyet kazanır ve ulvilerşir.⁶⁴ Tevhidin manaya dönük bu anlamı, varlığı birlemenin yolunu da gösterir.

Tasavvufta varlığın birliği, işleri, sıfatları ve zatı birleştirme aşamaları ile anlatılmıştır. İşleri birleştirme; her yapıları Tanrı işi bilip, öyle kabul etmek O'nu görüş ve oluş haline getirmektir. Sıfatları birleştirmek; Tüm sıfatları, Tanrı sıfatı olarak bilmek ve bu bilgiyi, görüş ve oluş haline getirmektir. Zatı birleştirme; her şeyin izafî bir varlığa sahip olduğunu, gerçek varlığın ancak evrene egemen bulunan Tanrı varlığı olduğunu, öteki tüm varlıkların ancak O'nun varlığında meydana vurduğunu (zuhur ettiğini) bilmek ve bu bilgiyi oluşla gerçekleştirmektir. Bektaşilik, vahdet (birlik) basamaklarını ise bilmek, bulmak ve olmak prensibi ile anlatır. Bilmek; Hakka arif olmak, Bulmak; Hakkın huyu ile huylanmak, Olmak ise; gerçekleştirmek, yani Hak olmaktır.⁶⁵

İşte Bektaşilik, tevhidin insani boyutunu maddeden manaya, manadan Hakka uzanan bir yol haritası olarak izah ederken tasavvufun ana ilkelerini de temel alan insani bir yaşam felsefesi getirmiştir. Hacı Bektaşî Veli'nin, Makalat isimli eserinin her satırında insan olmanın sorumluluğu, duyarlılığı ve bilincine vurgu yaptığını, düşüncelerinde insana ve tüm varlığa duyduğu sevgiyi yansıttığını görmekteyiz. Bu kapsamda, Tanrı felsefesini içine alan tasavvufun, Hacı Bektaşî Veli'de nasıl insan felsefesine dönüştüğünü de görmek mümkündür.

Bektaşiliğin ne olduğunu anlayabilmek adına Hünkâr'ın ölümünden sonra dolayısıyla başkaları tarafından kaleme alınan Velayetname'ye tamamen yaslanarak Hacı Bektaş Veli'yi değerlendirmek yanlış olur. Hacı Bektaş Veli'yi o devirde yaşamış ozanların ve tasavvuf ehlinin nefeslerinden, şiirlerinden ve yapıtlarından yola çıkarak tanımak da mümkündür.

⁶³Makalat, a.g.e.

⁶⁴Sunar, Melamilik ve Bektaşilik

⁶⁵Doç. Dr. Noyan, Bedri, Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik, Ardıç yayınları, 1. bası, Ankara 1999

Diyâr-ı küfrü gezdim beldeler kâşâneler gördüm
Dolaştım mülk-ü İslâmı bütün virâneler gördüm,
Bulundum ben dahi dârüş-şifa-i Bâb-ı Âlide
Eflatun'u beğenmez, anda çok divâneler gördüm.

Ziya Paşa

Ziya Paşa'nın bu dizeleri günümüzde de güncelliğini korumaktadır. Bizler de, tıpkı daha Kuran'ı düzgün okuyamayan, cami duvarlarındaki yazıların ayet olup olmadığını bile bilmeyen nice nice imamlar gibi, boza içmenin günah olduğunu ifade eden vaizler, müftüler ve din görevlileri gördük.

Biz de Bektaşî dergahlarında yaşayarak olayların akışı ile olgunlaşmayı amaçlayarak bu dergahlarda pişmeye çalıştık. Zaman zaman, içinde bulunduğumuz tarikat ortamında özel çıkarların, gizli yararların ortak amaca üstün geldiğini gördük.

Biz Bektaşîliği özünden uzaklaştırmadan incelemeye ve uygulamaya çalışıyoruz. Sorunları ön yargıyla çözmeye kalkışmak sonucu baştan belirlemek olacaktır. Ön yargı ise maalesef İslam dünyasının vazgeçemediği bir yaklaşımdır. Bu nedenle de gerçekleri gösteren odaklar daima göz ardı edilmiş ve tasavvuf ehli horlanıp suçlanmıştır.

Bektaşîlerde inanç düşünceden kopmuştur. Tek Tanrı'lı dinlerdeki Tanrı – Peygamber inancı tasavvufî anlayışla bağdaşmaz. Tasavvuf ehli şeriatın kurallarıyla Tanrı'ya kavuşulamayacağına inanır ve şeriat kurallarını engel sayar. Bu da sosyolojik ortama bağlı olarak değişir. Okyanusun yüzünde oluşan dalgalarla ilgilenen kişiler, esas ana kaynağı göremezler, ancak gördüklerini , anladıklarını sanırlar.

Doğru kanaat ortaya konulmadan anlatılabilir mi? İyiyi açıklamak için kötüyü örnek vermek doğru mu?

Yılanın ağısı kendi yaşamını sürdürmek için iyidir. İnsan içinse kötüdür. Bu nedenle kendimize iyi gelen, başkalarına kötü gelecekse bu iyilik, iyilik olmaktan çıkar, diğerlerinin özgürlüklerine müdahale şeklini alır. Baba Kûh-i Şirazi'nin şu dizeleri çok anlamlıdır.

Çarşıda , Manastırda yalnız Tanrı'yı gördüm
Düzde dağda yalnız Tanrı'yı gördüm
Ne Tin ne gövde , ne ilinek, ne Töz
Ne nitelik, ne neden, yalnız Tanrı'yı gördüm.
Gözlerimi açtım , beni kuşatan yüzünün ışıyla
Bir mum gibi eridim ateşinde
Parlayan yalımlarda yalnız Tanrı'yı gördüm.
Açıkça kendimi gördüm kendi gözlerimle
Tanrının gözleriyle bakınca, yalnız Tanrı'yı gördüm.

Görünen kendinsin, bil yoktur ağyar
Anasır donunda kuşsun, hem mabud
(anasır=toprak,su ateş,yel)

Basri Baba

Anasırdan oluşan bir yapıya bir giysiye bürünen insan da Tanrı da sensin, görünen sensin, kendini bil diyor insana Basri Baba. Yesevilikte bu düşünce farklı olarak dile getiriliyor. Ahmet Yesevi şeriat konusunda çoğu mutasavvıftan farklı düşünmektedir. Bunu şu dizelerinden anlıyoruz;

Tarikatke şeraitsiz kirgenlerini
Şeytan kilip imanunu alur imiş
Usbu yolunu pirsiz dava kiliganlarını
Sersan bolup ara yolda kalur imiş.

(Divan-ı Hikmetten Seçmeler Prof Kemâl Eraslan 1983)

Bunun Türkçe anlamı ise :

Tarikate şeraitsiz girenlerin

Şeytan gelip imanını alır imiş

İş bu yolu pirsiz yürütmek isteyenler şaşırıp ara yolda kalır imiş.

8.2. Öğretinin Temel Esasları;

Hacı Bektaş Veli Makalatında: “ Kenditü arıtmayan ayrığı dahi arıtmaz , Bir kaba murdar nesne koy, ağzını berkit ve denize bırak , içinde dursun. Ol kabun günde on kez dışarısun yu . Tâ hatta on yıla değin günde bin kez yursan gene bayağı murdardır.” derken, arınma ile dış temizliğini değil iç temizliğini vurgulamakta, özellikle düşünceyi zihinde arıtabilmenin önemini belirtmektedir.

Hacı Bektaş Veli insanlar arasında ayrılıklara neden olan dinsel farklılıkların gereksiz olduğunu ,aslında tüm dünyada dinlerin insanlar arasında barışın dostluğun ve kardeşliğin oluşmasını sağlamak ve insanlar arasında kavgaları önlemek için vahyedildiğini söylemiş, bu görüşlerini Makalat ile Makalatı ayniyye ve Kelimatı Gaybiyye adlı eserlerinde ortaya koymuştur. Ayrıca verdiği söylevlerde ve dergah içindeki öğretilerinde bu görüşünü açıklamış ve bu görüşleri, geniş halk kitlelerince de kabul görmüştür.

Hacı Bektaş çocukları hep sevmiş onlarla yetişkin insanlarla olduğu gibi sohbetler etmiş, kadınlara toplumda eşit davranılmasını sağlamış, en önemlisi öğretilerinde Allah’ı korkulacak değil sevilecek bir varlık olarak göstermiştir.

Bektaşî eğitiminde her tören, her erkân (namaz, niyaz vb.)Türkçe olarak yapılır. Tanrıya niyaz ederken, dua ederken ne dediğini ve ne istediğini,ne kadar dilediğini bilerek,beyanda bulunulur. Bektaşî’nin duası olan Gülbank, Tanrı’yı anlamak manasındadır ve Türkçedir. Bektaşî okulu bir Batını okuldur. Bu nedenle de öğretî, sembollerle ve alegorilerle, bu öğretiyi anlayabilecek kadar bilgiye ve yeteneğe sahip olanlara verilmeye çalışılır. Çünkü her insanın fikri yapısı, hakikati doğru biçimde kavramaya yeterli olmayacağından yeterli olmayacağından bunları sır olarak saklayıp insanları farklı düşüncelere ve inançlara saptırmamak gerekir. Aksi halde topluluğun bilgilerinin bambaşka ifadelerle yoldan olmayanlara aktarımı söz konusu olabilecektir. Her talibe de onun hazmedeceği kadar bilgi verilir, bu bilgi, aşama aşama genişletilir. Çünkü talip nasip alınca kendisini sanki mürşid olmuş sanarak Bektaşîlik hakkında

eksik ve yanlış bilgiler vermeye başlayabilir. Bir Şairin dediği gibi:

*“Ol zahidi gör kim , sahibi irşâd olmak istermiş,
Dün girdi mektebe bugün Üstad olmak istermiş.”*

Hacı Bektaş Veli öğretisinin öncelikle hedefi, temelini sevginin oluşturduğu Evren – Tanrı -İnsan birliğinin kavranabilmesidir. Bektaşilik belli bir inanca dayanan , belli bir yaşam görüşünü benimseyen, belli düşünce ilkelerine bağlanan, çağlar boyunca gelişen ve yeni yeni düşünce ürünleriyle beslenen , bir inanç kuruluşudur, bir tarikattır. Bektaşiliğin bütün yönleriyle Müslümanlığa daha doğrusu şeraitine tam olarak bağlı olduğu söylenemez. Buna karşın yine de Müslüman bir kuruluştur, Bektaşiler Allahı, peygamberi anarken Kuran’da olduğu gibi anarlar ve bunu inançları gereği yaparlar. Şeriatla olduğu gibi Allah ve Muhammed’in önüne sonuna fazladan saygı uyandırır diye kullanılan eklemeleri kullanmazlar. Gönüllerinden, sevgi ile coşku ile yalın olarak Allah ve Muhammed’i anmayı yeğlerler. Bektaşiliği bu yönüyle de değerlendirmek gerekir. Hacı Bektaş’ın oluşturduğu Bektaşiliği yalnız İslam dinine ve onun getirdiği inanç kurumlarına bağlı bir tarikat olarak değerlendirmemek gerekir.⁶⁶

Hacı Bektaş Veli İnanç Konusunda : “ İnancımız sevgi “ der. “ Kiblemiz dost yüzü, namazımız niyazımız onadır. Dostun yüzünü görünce şeriatı kapıya bıraktık.” Tasavvufta ve Bektaşilikte dostun yüzü insanın kendisidir.

Bizim mihrabımız ve secdemiz onadır.

İbadet için vakit mi? Olur muş ? (şeraite göre 5 vakit namaz zamanları)

İbadet sevgi ve muhabbettir, hiç zamanla sınırlandırılır mı?

Derip devşirip bire indirdik biz o beş vakti .

Bu vakit sınırsızlığında din sevmekle tamamlanır. (Yunus Emre)⁶⁷

Bektaşî öğretisinin şekillenip pratiğe dökülmesinde Anadolu'nun o günkü koşullarının büyük etkisi vardır. Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'da karşı karşıya kaldığı ve içinde yaşadığı sosyal ortamın da öğretinin dayandığı temellerin bilinmesi bakımından önemi büyüktür.⁶⁸

⁶⁶Sadi Bayram Bektaşî tören kıyafetlerinde, folklorunda görülen,Bele yedi defa sarılan, Hz. Ali'nin atı Döldül'ün koşum takımlarını simgeleyenKemer aynı zamanda yedileri de temsil eder.Hz. Ali Döldül'e binmediğinde, damadı Kamber koşumlarını beline sarardı,Babalar da dervişler de bunun için kullanırlar

⁶⁷ Abdülbaki Gölpınarlı 1961 de yayınlanan Yunus Emre ve Tasavvuf 'un da şöyle der: “ Alevi-Bektaşî şiiri bu zümrenin inançlarından bahseder: Kudret kandilindeki nuru Âli'nin Cebrail'e hocalık ettiğini , Kırklar meclisinde birine vurulan neşterin kırından kan akıttığını , bir üzümün ezilerek kırk kişiye içirildiğini, Kırkların mest olup sema çektiklerini , Mirac'da Muhammed'in bir aslan yolunu kestiğini Cebrail'in sözüne uyan Muhammed'in bu aslana yüzüğünü verdiğini ertesi sabah Âli'nin yüzüğü Muhammed'e teslim ettiğini ..anlatır” Alevi Bektaşî şiirlerinde dünya da unutulmaz ,dünya nimetleri sevilir, aşk, beşeridir, sevgi yaşayışın bir sonucudur. Sevgili Tanrı oluverir, ve sevilen O'dur. (A.Baki Gölpınarlı 1961 Yunus Emre ve Tasavvuf)

⁶⁸ “Aşıkpaşazade yazdığı tarihte : Hacı Bektaş Veli'nin Osman Gazi ile görüşmediğini iddia etmektedir. Şöyleki : “ Hacı bektaş Osmanlı neslinden hiç kimseyle musahebet etmedi. Hacı Bektaş kim Horasan'dan kalktı yanında bir kandaşı dahi var idi. Bile kalkılar , geldiler .Doğru Sivas'a geldiler. Ve andan Baba İlyas'a geldiler. Ve andan Kırşehir'e geldiler. Kayseri'den kardaşı Menteşe gine Sivas'a vardı. Anda eceli mukadder imiş. Anı şehit ettiler. Bunların kıssası çoktur. Cem'isine ilmin yetmişdir. Bilmüşemdir; Hacı Bektaş Kayseri'den karayola (Sulucakaraöyük) geldi. Şimdi mezarı andadır. Ve hem bu Rum'da dört tayfa vardır kim misafirler arasında anılır. Biri Gaziyân-ı Rum, biri Ahiyan-ı Rum, biri Abdalan-ı Rum, ve biri Bacıyan-ı Rum . İmdi Hacı bektaş

Anadolu’da Orta çağ hemen hemen her yıl bir savaşın olduğu ,yakıp yıkmalar, yağmaların yaşandığı bir dönemdi. Yoksullar daha yoksullaşıyor, azgınlar, zorbalar daha da arsızlaşıyorlardı. İşte böyle bir ortamda 1071 den sonra daha da büyük gruplar halinde gelen Türkler de böyle bir ortama geldiler. Bu kargaşalıklara ve sıkıntı ortamına birde inanç farklılıklarından kaynaklanan bunalımı eklersek o zamanki ortamı biraz olsun ifade etmiş olabiliriz. İşte Türkler böyle bir zamanda Anadolu’ya yerleşip yayıldılar.

Hacı Bektaş Veli, Alevi Türkmen halkını yönlendirerek tüm Anadolu’ya yaymış ve Selçuklu ülkesini tabir yanlış olmayacak işgal altına aldırmıştır. Bu dönemde Moğollarla işbirliği halinde olan Pervane’ye karşı İzzettin Keykâvus’u desteklemiştir.

Bektaşilik, Ahmet Yesevi’den bu yana ibadet dili olarak kullanılan Türkçe’yi tercih etmiştir. Yine Bektaş ozanları şiir, koşma ve nefeslerini de Türkçe dillendirmiş ve gelenek kesintisiz olarak sürdürülmüştür. Türklerin bu kültür bilincini,Bektaşiler hiç aksatmadan sürdürmüş, bir zamanlar Farsça ve Arapça, çok popüler olan yazarlar ve ozanlar tarafından kullanıldığı halde Bektaşiler, Türkçe’den vazgeçmemiş, her türlü inanç ve edebi söylemlerini Türkçe olarak dile getirmişlerdir. Bu nedenle de Bektaşilerin bu davranışları Türkçenin gelişmesine ve kalıcı olmasına katkı sağlamıştır. Hacı Bektaş Veli ve onun öğrencileri, Türk Kültürünün ve dilinin uluslar arası düzeyde sürekliliğini ve güçlülüğünü de sağlamışlardır.

Hacı Bektaş, XIII y.y. Anadolu insanının manevi bütünlüğünü ve gönül birliğini oluşturan, Ahi Evren, Yunus Emre gibi gönül insanlarının en önde gelenidir. Bu gönül insanı kendisine hoş gelmese de ,tüm insanlara gönül hoşluğu ile bakabilen , onların gönüllerini kazanmak için gayret eden ve bu çabasını herkese telkin eden dolayısıyla hayatını bu yola adanmış bir gönül

Sultan bunların içinden Bacıyan-ı Rum’u ihtiyar etti kim o Hatun Anadur: Anı kız edindi . Keşf-ü kerametini ana gösterdi. Teslim etti.Kendi Allah rahmetine vardı “

Yıl : 663 de Hoca Ahmet yesevi hangâh’ında şeyh ve postnişin olan Yahay Kuhistani’nin seccade-i tarikatta halifesi altıncı postnişin olan Lokman Perende Kaşani 44 sene seccade-i taikatta ve makam hilafette mesnednişin olup sonra cümle müniblerin ve müridlerin cümlesini davet, cümlesi mevcut şehirden bir saat haric sahraya azimet ve harman olan mahallare gelip bir azim dan çeciüstünde iki rekat cümlesine teklif eder. Üç kere sela okur cümlesi sukut eder. Üç sene hizmeti saadetinde hulusane mukim olan seyyid Bektaş horasani destur deyip kabul buyurup emri üzere eda eder. Sonra dergaha gelirler Emanetleri bekaşa teslim ve yerine halife eyler. Zilhiccenin sonunda 90 yaşında vefat eder. Seyyid Bektaş 23 yaşında 7.inci postnişin olur. Hoca Ahmet yesevi dergahında 7. Postnişin Hoca Seyyid Bektaş Horasani ‘dir. (Zorlu 2003 184-185)

Yıl:667 Hac yolculuğu ve Sulucakarahöyük’e iskâmı : Hoca Seyyid Bektaş Horasani seccade-i tarikatta ve makam-ı hilafette 4 sene mesnednişinber-karar olup niyeti 12 imam hazretlerinin makam-ı şerifleri’ni ziyaret etmek sonra Mekke , Medine ve Ravza’yı ziyaret etmeyi arzu ve iştiyak edip 27 yaşında idi.Zilhicce ayında dergahdan hareket eder. Esenlik yurdu (Darü-selam) olan Bağdat yakınlarına gelir (Zorlu 2003: 188)

Yıl:669 : da Şam’ dahil olur. Kudüs Halep Mercidabık, Ayıntab, Elbistan, Ashab-ı Kehf mağarasını ziyaret eder. Sonra Bozok Malkan Kalesi Ve Kayseri üzerinden Kırşehir, Baba resul’ün meclisine dahil olur. 40 gün hizmet ve mazhar-i Nazar-ı hizmet ve mükerre hilafet alınıp ondan icazetle Zilhicce ayında hareket ederek Sulucakarahöyük karyesine teşrif ederek ikamete karar verir.(Zorlu 2003:190)

Yıl: 670 de Muharrem ayını başlarına kadar Yesevi hangahı’ndan ayrılışı üzerinden 25 ay geçmiştir. Bu sırada Hacı Bektaş 30 yaşındadır. Baba Resül’den aldığı icazetle yerleştiği Suluca Karahöyük 7 hanelidir. Mescid kapısı dışındaki sofada yatmaya karar verir. (zorlu2003-192).....Bundan sonraki Suluca Karahöyükteki hayatı ekteki Velayetneme özetinde geniş şekilde yer almaktadır.

adamıdır. Hacı Bektaş halk arasında kendisine karşı fikirde (inançta) olanları birbirleriyle kavga ettiren değil, onların yaşayışları, fikirleri ne olursa olsun, gönülllerine girerek bu kimseleri kazanma başaran ve onların gönülleriindeki kini sevgiye ve anlayışa dönüştürebilen bir dini önderdir. Anadolu halkına ve daha sonraları ulaştığı Balkan halkına verdiği eğitim ve telkinleri ,tıpkı Ahmet yesevi gibi dört ana başlıkta toplamıştır. Ancak Yesevi’den farklı olarak da bu dört ana ilkeye onar basamak ekleyerek öğretiyi kolaylaştırmıştır.

Hacı Bektaş Veli “İMAN”ı teslimiyet, karşılıksız teslim olmak diye anlamlandırır. İmanın şartlarını sayar ve bunlardan birisinin dahi eksikliğinde imanın tam olamayacağını ifade eder. İnanmanın güzel olduğunu ancak onları da hayata geçirmek gerektiğini , ahlaki davranışların da buna göre düzenlenmesi gerekliliğini vurgular. Örneğin meleklerle inanmak ile ilgili olarak insanlara : “meleklerle beraber dolaşırken (senin gibi insanlarla birlikteyken) iyi davranır , ama yalnız kaldığında her türlü terbiyesiliği yapıyorsun, peki bu nasıl inanmaktır” diyor. (burada melekler görünmez ama daima insanlar arasında olduğunu, onların bizi gözlediğini söylüyor.) .. “Pes (şimdi) bunca feriştereler arasında edepsizlik edersün ,senin gibi kişi katında edepsüzlük etmezsün, hani feriştereleri duyduğun (hani meleklerle inandığın)”. Sen inandığın meleklerden utanmazda senin gibi insanlardan mı utanırsın? diyor Pîr. Yani sanki 360 meleğin her hareketinden dolayı sürekli insanı kontrol ettiğini ve insanların inançları doğrultusunda her koşulda davranışlarının aynı olması gerektiğini öğütler. Tanrı’nın kitaplarına inanmak imandır. Ama hangi din kitabında “ kibir, gurur, kin, haset, cimrilik, öfke ve maskaralıklar var, bu nasıl inanmaktır.” der. “Pes imdi aziz men ! hangi kitapta buyuruluyor ki bunlar iman ehlinin içinde ola , hani kitaplarına haberlerine inandığın!” . Bunlar tarikat ehline ve insanlığa yakışmayacak şeylerdir der.

Ahret için de ey insanlar eğer siz buna inanıyorsanız neden haram yer haksızlık yaparsınız? Bu o zaman inanmak olur mu? der. Eğer inanıyorsanız bu kapı (iman kapısı) sizler için bir ümit kapısıdır , inanıyorsanız ümitsizliğe hiç yer yok” der. Yine imanla ilgili olarak , inanmadan yürümek size ümitsizlik getirir. Şüphe etmek imanın zayıfladığını dolayısıyla da insanlara ümitsizlik getirdiğini vurgular hep konuşmalarında . Hünkâr iman ve akı birbirinin tamamlayıcısı olarak görür. İmanın koruyucusu akıldır der. Akıl gitse iman nice olur der. “ *men ademe aklehu illa lehula dine lehu* “ *Aklı olmayanın dini de yoktur.* İmanı bir hazine, akı da onun bekçisi olarak kabul eder. Eğer bekçi (akıl) giderse iman nice olur der.

Fransız filozof Descartes, yazdığı “ Ahlak üzerine mektuplar” adlı eserinde de Stoa’cı filozof Seneca’nın yazdığı “Ahlak” kitabı ise eleştirirken aklın vahiy ile oluşacağını söyler .

Descartes’den 400 yıl önce Hacı Bektaş, Anadolu halkına , aklın ve insanın ilişkisini hem de pek sade bir dille anlatmaktaydı. Hacı Bektaş günümüzün iman ve inanç akımları için bakınız nasıl bir ifade kullanıyor; “İman itaattır, amel imandan ayırdır” der. Anadolu’da Selçuklulardan önce mutezile mezhebi vardı

ve bu mezhebe bağılı olanlar “ İmanım bana namaz kılmayı oruç tutmayı emreder, eğer ben bunları yapmazsam imanım gitmiş olur.” derlerdi. Oysa Hacı Bektaş Veli “ İman ederim ,bunlar arasında namaz kılmam, oruç tutmam benim imanım gitmez, kaybolmaz “ der. Yani amel imandan bir parça değildir. Bunu Ebu Hanefi’de “ ben iman ederim , ama amel etmezsem imandan da çıkmış olmam” diyerek teyit eder.

Hacı Bektaş insandaki duygusal davranışlarda adil -zalim davranışların eşit olduğunu ama akıl ile bunların düzenlenip, zalim olan eğilim bastırılarak, adaletin kazanılması sağlanmalıdır, der. Ayrıca yine arzularımız ve hislerimizle hareket etme isteğimiz aklın kontrolünden çıkarsa bunun, Tanrı katında hor görüleceğini söyler. Özet olarak Hünkâr, iman ile insanın olgunlaşabilmesi , benliğini yüceltebilmesi için , insanın iç dünyası ile dış dünyasının (eylemlerinin) bir olması gerektiğini öğütler.

Hacı Bektaş Veli’de Allah aşkı ile insan sevgisi en yüksek noktaya ulaşmıştır. XIII yy da insanların birbirlerinin kanlarını akıttığı dönemde O, getirdiği öğretisi ile Anadolu’da barış ve uzlaşma ortamını sağlamıştır.

Bektaşî müridleri , talimlere gerek erkân’nameleri öğretirken, gerekse onlara vermek istediği düzen ve terbiye için çoğu zaman ibret alınacak fıkralardan veya Hünkâr’ın velayetlerinden ya da yine ders alınacak rivayetlerden yararlanırlar. Bu nedenle de günümüze aktarılan çok sayıda ders alınacak Bektaşî fıkrası vardır. Bu fıkralar, ihvana kusurlarını ve yapmamaları gereken şeyleri direkt olarak söyleyip onları kırmak yerine ihvanın anlayışına bırakıp dolaylı bir uyarı görevi de taşırlar. İşte bu özelliklerinden dolayı Bektaşî erenlerine hem nazik hemde bu nezaketlerini içselleştirdikleri için NAZENİN denilmektedir. Bu da isteklilerin ne kadar ince fikirli ve anlayışlı olmaları gerektiğine ilişkin önemli bir ölçüttür.

Şehir merkezlerinde bütün şartları ile kabul edilerek uygulanan İslam anlayış biçimini (Şariat kuralları) köylerde yaşayan Türkler ve Göçer Türkler, önceki gelenek ve göreneklerine adapte ederek, kısmen de yumuşatarak benimsemişler ve böylece kabullenmişlerdir.

Hacı Bektaş Veli’yi anlayabilmek için onun yaşadığı yüzyılın coğrafi , sosyal ve siyasi yaşamını iyi bilmek gerekir. XII inci yüzyıldan itibaren Türkler batıya göç etmeye başlamışlardır. Bu göç edenlerin öncüleri de Alperenler’dir. Onlar, orta Asya Türklerinde kahraman, yiğit ve savaşçı olan aşiret ve Göçerler içinde Horasan’da İslamiyetin kabul edilmesinden sonra , ermiş, iyi yetişmiş, iyi eğitim görmüş fütüvvet erbabı Alperenler olarak adlandırılmışlardır. Alperenler bu özellikleri ile hem temsil ettikleri toplumun liderleri hem de inanç önderleri olmuşlardır. Alperenler hem maddi ve manevi anlamda savaş vererek , cesaretle , sevgiyle ve merhametle insanlığa örnek olmuşlar ve bu yönleriyle de ün salmışlardır.

Makalât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye eserinde, nasihatler verdiği insanlardan biri: “ey ulular ulusu ,biz bu yolun hakikatini öğrenmek isteriz” diye sorduğunda Hünkâr, orada bulunan insanlara şöyle seslenir: “ Bu yola girmenin

ilk mertebesi imandır. İmanın ilk şartı ise kelime-i şahadet getirmektir. Ama bizim sözümüz budur ki Rahman sıfatı nedir? Önce bunu bilmek gerek. Şimdi şöyle bilmek gerek ki , Rahmanın aslı imandır ve şeytanın aslı fenalıktır. İman akıl üzerinedir, akıl sultandır. Sultan giderse naip de duramaz. İman bir hazinedir, iblis bir hırsızdır, akıl haznedardır. Haznedar giderse hırsız da hazineyi çalar. Bir söze göre insan koyundur, akıl çobandır ve iblis kurttur. Çoban giderse kurt koyunu ne yapar? Şimdi yaradan Tanrı'ya inanmak imandır ve emrini tutmak ta imandır. Sakın, dediğinden sakınmak Tanrı'ya inanmaktır.” O günkü Anadolu'da okuma yazma bilen çok az olduğu bir topluluğa onların anlayacağı şekilde ve kabulleneceği bir sadelikle düşüncelerini aktarması, onları ikna etmesi Hünkar'ın gönüllerde taht kurmasına sebep olmuştur.

Hacı Bektaş'ın bütün inançların birliğini, onlara inananların kardeşliğini öngören öğretisi, Yunus Emre, **İbni Arabi** gibi ardı eliyle halka aktarılmıştır. İbni Arabi; *“Yahudilerin ve hristiyanların bütün inandıklarına ve kendi kitaplarında vahyolunan hakikatlere, kendi kitabımda vahyolunan hakikatlara inandığım kadar inanıyorum. İşin doğrusu benim kitabım onların kitaplarını da içeriyor. Dolayısıyla onların dinini içeren konular benim kitabımın içinde de bulunmaktadır. Bir zamanlar suçladığım bu komşularımı artık hiç suçlamıyorum.”*der.

Kırk kollu Şamdan, Dört Kapı Kırk Makamın sembolüdür. Öğretideki bu kırk makamın hepsinin de aynı derecede önemli olduğunu birisinin yanmaması halinde eksiklik nasıl hemen farkedilecekse her makamda yapılması gerekenler yapılmadığında da tıpkı şamdan gibi insanlığımızın eksik olacağını bize remzeder.

Bektaşilikte öz; biçimden önce gelir, özü oluşturan inançtır. Hacı Bektaş konumlarına göre insanları dört grupta toplar, Tanrıya ulaşmak için seçtikleri yollar ile ilgili olarak :

- 1- Gerçeğe, Tanrıya ibadetle ulaşabileceğine inananlar, bunlara sofu derler ki sayıları çoktur.
- 2- Bu gruptaki insanlar tarikat yoluna giren ancak yine de sofuluktan kurtulamayan insanlardır.
- 3- Bu gruptaki insanlar, sırları bilen , az sayıdaki arif olan insanlardır.
- 4- Bunlar Tanrı ile hem hal olmuş kâmil insanlardır.

İşte bu gruplandırmada Bektaşiliğin ana öğretisi dört kapı kırk makam ilkesi gizlidir.

İlk kapı Şeriat kapısında İslam dininin ilkeleri ile Allah – Muhammed-Ali üçlemesi öğretilir. Şeriat kapısının on basamağı şöyledir: Bektaşiliğin islâmın özüne karşı çıkma gayesi veya hedefi yoktur. Sadece şeriatın getirdiği kurallara yönelik olarak Bektaşiliğin farklı yorumları vardır. Bektaşî Kur'an'daki ayetlere ve hadislerle inanır, ama bunları kendisince yorumlayarak şeriat kapısını aralar ve geçer. (**Ekte Makalat özetinde daha ayrıntılı olarak verilmiştir**)

*Bî-haberler derd-i dîlden gelmesün bu meclise
Geçmeyenler kaal ü kıylden, gelmesün bu meclise
Biz ezel bezmin şerabın nûş eden sermestleriyiz
Âr edenler, ta'n edenler, gelmesün bu meclise
Âteş-i aşk ile cümle varlığın yakmışlarız
Koymayan varlığın elden, gelmesün bu meclise
Âşina-yı âşiyânı-ı cân olan gelsün berü
Kim haber bilmez o il'den, gelmesün bu meclise
Kuş dilin söyler Süleyman-ı zeman oldum yine
SEYFÎ kim bilmez bu dilden, gelmesün meclise*

İman etmek

- 1- Kur'an öğrenmek
- 2- Namaz ,oruç, zekât, hac gibi zorunlu görevleri yerine getirmek.
- 3- Helâl kazanmak (dürüst davranmak)
- 4- Evlenmek (gayrimeşru , nikahsız yaşamamak)
- 5- Nikah kıymak (özellikle savaşlarda kocasız kalan dul kadınlar için)
- 6- Sünnet cemaat (peygambere ve onun cemaatine uymak)
- 7- Herkese şefkatli davranmak
- 8- Arı (temiz)yemek, temiz giyinmek (her türlü temizlik kuralına uymak)
- 10-Şeriatin her türlü kurallarına uymak (Her türlü yasak ve emirleri)

Bu şeriatin tüm kurallarını yerine getiren artık Muhip sıfatını kazanmış demektir.

Yunus Emre bu öğretiyi bakınız nasıl özetlemiştir:

*Kırk bin kırk dört tabakat meşayih evliyalar
Dört kapıdır kırk makam dem evliya demidir.
Şeriat ,tarikât yoludur varana
Hakikat marifet andan içerü
Evvel kapı şeriat geçse andan tarikât
Gönül evi marifet ıfık hakikat içinde*

Hacı Bektaş Veli, şeriat için bir anadan doğmaktır ifadesini kullanır. Bektaşilik bir tasavvuf yolu olduğundan, bu öğreti içinde karşılaşılan her kavramın birden çok anlamı vardır. Bektaşilik, ezoterik bir öğreti olduğundan, her kavrama başka başka anlamlar yüklemektedir. Bu, katlı anlatımın bir sonucudur. Bu nedenle kişi olgunluğu birden bire edinemeyeceğinden zamanla öğreti, katlı anlatımlar sayesinde kişiyi olgunlaştırıp hakikate yaklaştırmaktadır. Tasavvuf öğretisinde çok sıkça kullanılan bir örneği verirsek: Bir arı Şeriat kapısında, sıradan bal yapan bir böcek (arı)dir. Ama bu arı Tarikat kapısında artık arı olmaktan çıkar ve insanın hizmetinde ona bal yapan bir arı oluverir.(Allah için çalışan). Marifet kapısında arının, artık neden sürekli olarak Allah ve insan için bal yaptığı idrak edilir ve arının işlevinin ne olduğu anlaşılır. Ama

hakikat kapısında ise artık arı yoktur, insan, doğa (canlı ,cansız) tüm varlıklar ve bu varlıkların yaratıcısı bir olmuştur.⁶⁹

Hakkaniyet, adaletin tatbiki ve kişilere tanınmış hakların dağıtımında var olan kuralların yorumu ile her yaşanan olaya uyarlanmasında gerçekliğe ve adil sonuçlara ulaşılabilmesi için öngörülen bir ilkedir. Pratize edilmiş, dinamik bir bireysel ve toplumsal yaşamı öngören, batını ekol içerisinde yer alan Bektaşilik, olgun insan yetiştirme çaba ve sanatını bir yönüyle adalet ve hakkaniyet üzerine şekillendirmiştir. Olgunlaşmanın ilk adımı, şeriat, kurallar bütünü yani adil bir yaşam biçiminin ve adaletin kavranmasıdır. Ancak burada sadece kurallara kuru kuruya bağlanmak değil, gerçekte adil olanı uygulamak salık verilir. Zira olgunlaşmanın en önemli evresi marifete ulaşmaktır.

İkinci yol Tarikat yoludur. Bu da on makamda toplanır: Tarikata girmek için bir mürşide bağlanmak ve inanmak gerekir. Tarikata girmek isteyen isteklinin önemli sorumlulukları vardır. Talip olabilmek için kasap, doğuştan kel, kör, topal gibi eksikliklerin olmaması gerekir. Ayrıca talibin akli dengesi yerinde olmalı, yüz kızartıcı bir suç işlememiş olmalı, evlenmiş boşanmış olmamalı, hamamda natır olmamalı, borçlu olmamalı , çevresinde iyi ahlakı ile tanınmalı, ailesinin geçimini sağlayabilecek durumda olmalı, ailesi (tüm yakınlarıyla)ile iyi ilişkiler içerisinde olmalı, ticaretle iştigal ediyorsa bunu dürüstçe yapıyor olmalı, faizcilik yapmıyor olmalıdır. Yani talibin, sayılanlar gibi ahlaki kurallara uygun yaşayan kişi olması gerekir. Tarikata giren talipler sır saklama yükümlülüğüne uyan,eline, beline ve diline sahip kişilerden olmalıdır.

Bektaşî Erenleri, marifete ulaşmakla, su gibi bulundukları kabın şeklini alırlar, bulundukları koşullara uyum sağlar, herkesi mevcut koşullarında ve sübjektif nitelikleri ile değerlendirir. Hak gözüyle gördüğünü, görünenin de “O” olduğunu hatırlardan çıkarmaz. Bu yaklaşım ise bütün ön yargılı, katı, şekilci ve tutucu anlayışların önünü keser. Dolayısıyla Bektaşî, yaşamı boyunca, adil sonucun aynı zamanda kişisel özelliklere, koşullara, ihtiyaç ve olanaklara uyumlu sonuç olduğunu aklından çıkarmaz.

*Şer-i şerîf inkâr olunmaz ama,şeriat var şeriat'tan içeri
Tarikatsız Allah bulunmaz ama, tarikat var tarikattan içeri
Gördüğün şeriat şeriat değil, girdiğin tarikat tarikat değil
Marifet sandığın marifet değil,marifet var marifetten içeri
Vech-i Harabi'ye gel eyledik kat, Hakk'ın cemalin eylesin rüyet
Sadece Hakk vardır demek değil hakikat, hakikat vardır hakikatten içeri⁷⁰*

Üçüncü yol Marifet Kapısıdır. Marifet nefsi silmek değil , bilmektir. bu

⁶⁹ Sadi Bayram Bektaşilik Bektaşilik de önce insanlığa ve canlıya değer ve önem verir.İnsan O'nun için kutsaldır,Aslında her insan onun için bir cami, Her insan yüzü de mihraptır.Mihrap da, o insanın mürşidinin yüzüdür.Müridler için, mürşid bir nev'î kıbledir,Kible tam olarak, onun iki kaşı arasındır,Bu sebeple bazı Bektaşiler namaz kılmak yerine ,Kişi mürşidini ziyaret eder ve bu ziyaret, niyazı da kapsar .Bektaşilere göre ; namazın ezânı, çocuğun dünyaya gelişi ,

⁷⁰ Harabi Divanı.

kapıda da on makam vardır: Bu kapı ilmin yoluna girme kapısıdır. Aynel yakın : görerek, duyarak olup bitenleri yorumlamak , kavramak ve gerçekleri kendi kavramları içinde öğrenme. İlmel Yakın : İlimle , bilgiyle her şeyi bilerek öğrenip anlamaktır. Tarikata giren canların yaptıklarını , düşündüklerini mürşitten aldığı bilgilerle değerlendirdiği kapıdır. Hakkel Yakın : Gerçeğe ulaşabilmek için tüm olayları , evrenin yaratılışındaki sırları bilgileri ile farkına varabilmektir ki bu, artık gerçek anlamıyla yüksek derecede bir bilgiyi gerektirir.⁷¹

Bektaşilik, insanı mana yönünden Tanrının yeryüzündeki halifesi olarak tanımlar ve tanrısal sıfatların insanda tecelli ettiğini belirtir. Bu sıfatların açığa çıkarılması, insanın kendisini bilmesine bağlıdır. “Kendini bilen rabbini bilir” hadisinin, bu gerçeği vurguladığına dikkat çeker. İşte marifet makamını Bektaşilik, bu bilince ulaşma düzeyi olarak adlandırır. “Marifet nefsinin silmek değil, bilmektir” sözleriyle Hünkar Hacı Bektaş Veli, marifet aşamasının kısa tanımını yapmaktadır. Anılan bilinç düzeyine erişmiş arifleri, Hünkar, su ile özdeşleştirerek anlatmaktadır. Arifler, su gibi saf, arı ve arıttıcıdır. Kendi özünün farkına varabilmiş Bektaş Erenleri, şeriatın amaç değil, araç olduğunu kavramış, hırslardan arınarak görünenin ardındaki gerçeğe yönelmiştir. Onlar için insanlar arasındaki ya da insan ile tanrı arasındaki ilişkilerde kurallara görünürde uygunluktan öte sevgi, hoşgörü, samimiyet ve iyi niyet asıldır.

Marifet kapısının on makamı ise şöyle sıralanır;

1-Edep (Ahlaki disiplin)

2-Korku (hoşgörü ve alçak gönüllük)

3-Perhizkârlık (Kendini kontrol etmede sürekliliği sağlama)

4-Sabır

5-Utanma (Cinsel yaşantısında temiz olmak)

6-Cömertlik

7- Hoşgörü

8-Alçak gönüllük

9-Marifet

10-Kendi özün bilmek

Tarikatta ma’rifet yâr oldu

⁷¹ Sadi Bayram Bektaşilik-Şeriat, tarikât ve marifet kapılarından geçmek gerekir ki; Bunlar evrenin dört elementini simgeler, Şeriat su, tarikât hava, marifet ateş, hakikât ise kara topraktır, Aynı zamanda bu insan hayatını da sembolize eder, Doğan, su gibi yolumuzu ararız, hava ile soluk alır, oksijenle kanımızı temizleriz, Marifetle bu yalan dünyada ekmek parasını kazanırız, ateşle, arslanlamücadele ederiz, Hakikatle kapısı ile, topraktan geldik, Bu dünyadaki görevimi sona erince, yeni bir doğumla yine toprağa döneriz

*Yed-i kudret deryası da sır oldu
Cebrail rehberdi Ali sır oldu
Erdim hakikate elhamdülillah (Fakir Ednâ)*

Duymadan düşünmek yok dinimizde
Biz kalp adamıyız , gönül eriyiz
İnsanız, insanlık esastır bizde;
Ne ciniz, ne melek ne de periyiz.

Keşkülle asayı çöl de bıraktık
Külahı hırkayı çiviye taktık
Gönülde marifet kandili yaktık
Bu ince işlerin hünerveriyiz

Biz hakka aşığız, isteğimiz hak
Doyurmaz ahrette saadet ummak
Dileriz dünya da kurulsun “uçmak”
Bu yolun ümmetsiz peygamberiyiz!

Mabudu göklerden gönüle indirdik
Halikle mahluku biz sevindirdik
Gözlerde çağlayan yaşı dindirdik
Bi, zem zem değiliz, alın teriyiz!

Fark ettik nihayet aç ile toku
Anladık en sonra var ile yoku
Bırak o kitapları gel bizi oku
Bizler ki hilkatin son eseriyiz

Okuyup yazmak işimiz bizim
Haram lokma kesmez dişimiz bizim
Her yerde bulunmaz eşimiz bizim
Biz yeni hayatın erenleriyiz

Bu günün güneşi batıdan doğdu / Şarkı asırlarca karanlık boğdu

Hasan Âli Yücel

Dördüncü kapı Hakikat kapısıdır, bu kapısında on makamı vardır: Bu aşamada talip evrenin bütün sırlarını öğrenmiş , insanın değerini bilmiş, artık gerçeği anlayıp kavramıştır. Bütün gizliliklerin açıklığı içinde Tanrı’sına kavuşmuş, O’nunla bir olmuştur. Bu aşama artık Tanrı’nın kişiye görüldüğü aşamadır. Bu aşamada ben sen yoktur, birlik vardır. Bunun içinde insanın içinin tertemiz ve pâk olması gerekir. Bu kapı Hacı Bektaş’ın Makalatta dile getirdiği gibi, Tanrı’yı kendinde , gönlünde bulma makamıdır. Bu aşamada insan artık gönül gözü ile görmeye başlar, can gözü ile olan perdeler birer birer açılmış, Hakk’ı görmeye başlamıştır. Ama dünyadan da vazgeçmemiştir elbette. Bir insana baktığında o insanın iç dünyasını görür, onda Hakk’ı ve yine onda kendini görür. Bu makam Hallac-ı Mansur’un Enel Hakk makamıdır. Tıpkı hologramda olduğu gibi her şeye baktığında O’nu görür ve her şeyin ondan bir parça ve her şeyin aynasının en ufak bir canlıda dahi olduğunu bilir.

*Gerçi muhit-i azamem , âdem adımdır âdemem,
Tur ile **kün fekân** benem, ben bu mekana sığmazam.*

*Can ile hem cihan benem, dehr ile hem zaman benem
Gör bu lâtifeyi ki ben dehr ü zamana sığmazam.*

*Encüm ile felek benem , vahy ile hem melek benem ,
Çek dilini vü epsem ol , ben bu lisana sığmazam.*

*Zerre benem güneş benem, çar ile penc ü şeş benem.
Sureti gör beyan ile , çünkü beyana sığmazam.*

*Zat ileem sıfat ile, gülşekerem nebat ile,
Kadr ileem berat ile, beste dehana sığmazam.*

*Nâre yanan şecer benem, çarha çıkan hacir benem,
Gör bu odın zebanesin, ben bu zebana sığmazam.*

*Şehd ile hem şeker benem, şems benem, kamer benem,
Rûh-u revan bağışlaram, ruh-u revana sığmazam.*

*Gerçi bugün Nesimi'yem , haşimiyem, kureyşiyem,
Benden uludur ayetim, ayete şana sığmazam*

Nesimi

Bu kapının makamları ise;

- 1- Toprak olmak
 - 2- 72 milleti bir görmek
 - 3- Yardım
 - 4- Tüm canlıları korumak
 - 5- Maldan vazgeçip tanrı'ya yüzün dönmek
 - 6- Doğruyu söylemek
 - 7- Seyri mekân 1-Dünyaya geliş 2-Tanrı'ya gidiş 3- Tanrı'yla gidiş
 - 8-Sır
 - 9-Münacaat
 - 10-Müşahede ve Tanrı'ya ulaşmaktır.⁷²
- Bektaşî geleneğinde mal için :“ şeriatta bu senindir, bu benim.” Tarikat'ta

⁷² İnsanların arınması ruhun olgunlaşması ve yücelmesi, ölümsüzlük ve Tanrı'sal kaynağa ulaşılması konularında Bektaşilik ile Budizm hemen hemen aynı inancı paylaşmaktadırlar. Budizm'in inançlarını yaymaya başladığı Budha'nın yaşı ile Hacı Bektaş'ın Andolu'da Bektaşiliği yayma yaşları hemen hemen aynıdır. Ancak birisi İÖ VI yy.da yaşamış ve (pythagoras da aynı zamanda İÖ VI yy.) fakat Hacı Bektaş MS XIII yy.da yaşamıştır.

hem senindir, hem benim “ Marifette ise “ ne senindir, ne benim .” inancı vardır. Bu inancı Anadolu’da eken, biçen, derleyenlerin yüreğinde, temiz ve saf duygularla benimseyen ve Bektaşî öğretisi ile yaşayan Anadolu erleri çoğunluktadır.

Bektaşî inancında baş eğmek , yere yüz sürerek alçalmak yoktur, alçalmayı adet haline getirenler bu öğreti okulunu sığınma yeri olarak kullanmamalıdır. Ayrıca Bektaşîlerin; kendilerine yaranmak amacıyla yaptıkları övgülere de hiç ihtiyaçları yoktur,yaranmak için övgü yapanların yere kapanarak secdelerine devam etmeleri en doğru yol olur. Kendini bilmeyen başkalarını da bilemez ve onları takdir edemez.

8.3. Bektaşî Öğretisinin Anadolu İnancına Etkileri

Anadolu’da yaşamış olan Etiler de üzüm ve ekine saygı gösterirlerdi Hacı Bektaş Anadolu halkını iyi tanımıştı, Anadolu insanının süslü püslü, abartılı giyinen insanlardan daima çekindiklerini iyi bildiği için, gayet yalın ve fevkalade alçak gönüllü davranışları ile halkı kendisine bağladı. Çok kısa sürede fikirleri yayıldı, çok sevilen güvenilen ve saygı duyulan bir inanç önderi oldu. Anadolu halkı derdini inanmadığı güvenmediği kimselere söylemez, içini açmaz ancak çok yakın bulduğuna yüreğini açar ki işte Hünkâr bu yüzden Anadolu halkının gönlüne girerek orada taht kuran ve günümüze kadar da gönüllerdeki yerini koruyan bir şahsiyet oldu.

Anadolu insanı yemez yedirir, kendisine samimi ve dürüst yaklaşanı baş tacı eder. Bu gelenek ve yaşam biçimi, Hünkâr’ın öğretisiyle daha formal ve düzenli bir yapıya kavuşturuldu. Hünkâr hep halk gibi yedi , onlar gibi yaşadı, onlar gibi çalıştı, onlar nerede hangi koşullarda yatıp uyumuşsa O’da aynısını yaptı. Hünkâr’ın düşünce ve öğütleri, dar kalıplar içinde insanları sıkıyordu. Öğreti günün ve yılların koşullarına göre kendisini yenileyen, zamana uyan hatta insanlığı zamanın ötesine taşıyan bir öğretiydi. Günümüzde başka tarikatların sadece tarih sayfalarında yer aldığını görmemize karşın, Bektaşîlik hala aktivitesini kaybetmediği gibi üstelik daha da geniş halk kitlelerine yayılmayı sürdürmektedir. Çünkü Hacı Bektaş aklı ve bilmeyi gerektiren sistemi getirmişti Anadolu’ya. İlimin kazanılmasında emeğin esas olduğunu , çalışmanın bir ibadet olduğunu öğretiyor ve kendisi de öyle yaparak Yesevi gibi O da halka örnek oluyordu. Bu öğretiyi Yunus Emre bakınız nasıl dile getiriyor:

İlim ilim bilmektir / İlim kendini bilmektir / Sen kendini bilmezsin / Yâ nice emekdür

bu dörtlükteki, “Yâ bu nice okumakdur.” mısrasını halk nice emektir şeklinde söyler.

Bektaşî öğretisinde amaç insanı tanımaktır. Konuşan, söyleşen insanın gönlündekini anlayabilmek mümkündür. Ancak genel İslam anlayışında konuşan , düşünen insan değil, şariat koşullarına körü körüne (bilinçsiz olarak) uyan insan esastır.

Sünni inançta her gün belirli saatlerde yapılması gereken işler vardır .Bu nedenle insan din karşısında bir görevli gibi hareket etmektedir ki burada bir

zorlama vardır. Oysa Bektaşilikte inancın gerektirdiği görev, insanın yaşamı içindedir. Bu bakımdan Bektaşi inandığı gibi davranır , davrandığı gibi de inancını yaşatır.

Genelde Tanrı'nın suçları bağışlaması için yalvarıp yakarılır, bu suç da çocuklukta gizlidir. Bektaşilik de böyle bir gizlilik,suç gizleme anlayışı yoktur. Bir Sünni yaptıklarını bir başka Sünni den gizler. Ancak Bektaşi'nin içi başka, dışı başka olmadığından gizleyecek bir şeyi yoktur. Aslında çok Tanrılı dinlerde dahi inançları baskı altına almak , dini egemenlik altında bulundurmamak bu derece yaygın değildi. Ancak tek Tanrılı dinlerde egemenlik kurma hırsı, binlerce insanın kanına mal olmuş din savaşlarını yaratmıştır.

Bektaşilik, sadece İslâm dinine ve onun getirdiği kurallara bağlı bir tarikat değildir. Horasan'da Yesevi tarikatında Âli sevisiyle başlamış olmakla birlikte ondan önceki inançları da tamamen bırakmamış , Müslüman dünyasına yeni bir anlayışla doğmuştur. (Allah –Muhammed- Âli üçlemesi ile) Bektaşilikte şu dört kural olmazsa olmaz kurallardır. Doğru ol - Gerçek ol - Arif ol - Sadık ol

Bektaşilik de dört sayısı önemli bir semboldür. Örneğin 4 kapı, dört temel ilke, felsefenin bel kemiğini oluşturur. Bu ilkeler : Şeriat - tarikat - marifet - Hakikat kapılarıdır. Temel eğitimin üzerine kurulu bulunduğu bu ilkeler, başka bir deyişle, İbadet -- Niyaz - Adap - Vuslat diye de adlandırılır.

İbadet, Tanrı'ya tapma şeklindedir. O'nun ululuğuna ve yüceliğine inanmaktır. Ama şekil olarak islâma uymaz tabii. **Niyaz** : Tanrı'ya yakarma ve ona saygıdır. Ancak tarikat ulularına da niyazda bulunulur. **Adak – Niyazlık** : Bektaşiler bağlı bulundukları tekkeye , ya da misafir olarak gittikleri yere mutlaka az yada çok, kişinin maddi durumuna uygun bir hediye niyazlık olarak götürürler. Bu Bektaşiliğin canlar (muhibban)arasındaki paylaşma ve yardımlaşmayı gösteren geleneğidir. **Vuslat** : Tüm varlıkların özü olan Tanrı'ya kavuşmaktır. Bektaşi canları özleriyle, sözleriyle, davranışlarıyla, arınmış olduklarında Tanrı'ya kavuşacaklarına inanırlar. Bektaşilikte tek amaç özünü eğitmek, alçak gönüllü olmak, kibir ve gururdan arınmaktır. İşte bu amaçları da onları evrenin ruhu ile Tanrı'yla birleştirir.

Bektaşiliği salt bir inanç gereği olarak düşünmemek lazımdır.,Çünkü O, yaşam biçimini inançlarla uyum içinde oluşturulan bir bütünlüktür. Bektaşi yaşamayı seven insandır. İnanç ayrılıkları, davranış biçimleri dolayısıyla Sünni kuruluşlardan ayrı kalmış ve kalmaya devam etmektedir.

Bektaşilik, aslında gizli değil açık bir tarikattır. Ancak kendi kurumu dışında diğerleriyle ilişkileri fevkalade sınırlı ve dengelidir. Bu yüzden gizli bir topluluk olarak tanınmışsa da, sadece kendi kurumunu dış etmenlerden korumak amacıyla onlara daima uzak ve mesafeli kalmıştır. Oysa kurum içinde gizlilik yoktur.

Bektaşilik, insanı davranışlarıyla bir bütün olarak gören , anlamını olaylara ve yaşama bağlılıktan alan bir kuruluştur. Hacı Bektaş öğretisi, Akıl, ölçülülük(itidal), doğruluk, (adalet), erk (kuvvet, kudret), gibi dört ana kuralda toplanır.

Bu dörtlemeler Şamanizm’ de de Yesevilik’de de aynıdır.

Yavuz Sultan Selim Mısır seferinden döndükten ve hilafeti de İstanbul’a getirdikten sonra sünni Müslümanların lideri durumuna gelmiş oldu. Ama yine de Osmanlı İmparatorluğunda isyanlar eksik olmadı, nedeni de Alevi olan Göçer Türkleri, gerek Sünnilerin ve gerekse hükümet görevlilerinin eşit vatandaş olarak görmeyen tutum ve davranışlarıydı. Zira Aleviler özgürlüklerine çok düşkün topluluklardı. 1519 da Yozgat ilindeki Babai tekkesi şeyhi Baba Celâl’in ayaklanması ile başlayan ve zaman zaman değişik yerlerde tekrarlanan Celâli isyanları hükümetleri hep meşgul etmiştir. Batını isyanlarına bir başka örnek de Şeyh Bedreddin isyanıdır.

Babai isyanından sonra savaşta sağ kalabilen İsmaili ve Yesevi Müridlerinin hemen hemen tamamı Hacı Bektaş Veli önderliğinde toplanarak ona biat etmişler ve birlik olarak Bektaşî tarikatını oluşturmuşlardır. Çoğunluğu Alevi Türkmenlerinden oluşan Bektaşî Tarikatı Alevilerin örgütlenerek toparlanmasını ve bir araya gelerek birlik olmalarını sağladı. Aleviler tüm varlıkların Tanrıdan doğduğuna ve O’nun bir parçası olduğuna inanır, insanların tarikat aracılığıyla kâmil insan olacağına ve bunun da Âli aşkıyla gerçekleşeceğine inanırlar. Ayrıca şeriatı de redederler. Zira Batını felsefeyi kabul ettiklerinden her şeyin Tanrının bir parçası olduğuna inanır, şeriatın gereksiz ve zorlaştırmacı kurallarını uygulamanın fuzuli olduğunu düşünürler.

Aleviler, ibadet dilini Türkçe olarak kabul ettiklerinden Türk dilinin Anadolu’da kullanılmasını sağlamışlar ve günümüze değin Türkçenin yaşamasına ve gelişmesine ön ayak olmuşlardır. Aleviler, Tanrı- Doğa- İnsan üçlemesine inandıkları için, buna eş anlamlı olarak Tanrı – Muhammed – Âli üçlemesini çok kullanırlar. Alevilikte kadın hiçbir zaman ikinci planda düşünülmemiş, hem ibadetlerinde hem de sosyal yaşamlarında daima birlikte olmuşlar, şeriatın cinsel farklılığa dayalı kurallarını asla uygulamamışlardır. Ayrıca aleviler de eşlerine Bektaşilikte olduğu gibi “eşim” değil, “eşitim” düsturuyla yaklaşıp hitap etmişlerdir. Bunun en güzel örneği bir alevinin hanımını boşayamamasıdır, boşanma ancak hanımın isteğiyle gerçekleşebilir.

Bektaşiler ve aleviler Tanrısal vahiye inanmazlar, onların inandıkları vahiy, Tanrının yarattığı, düşünen insan ve doğadır. Şimdiye kadar vahyolunduğu farz olunan bütün kitapları insanların yazdığına ve özellikle kutsal olarak kabul edilen kitapların da kâmil insanlar tarafından kaleme alındığına inanırlar. Bu nedenle yapıtların Tanrısallaştırılarak doğmalar haline getirilmesine ve hele bu doğmaların bir takım kurallar konularak zorunlu ibadet haline getirilmesini hiçbir zaman kabul etmemişlerdir.

Bektaşiler Tanrısal Sûdûr’u şöyle ifade ederler. Tanrı evreni yarattıktan sonra artık kendisinin bilinmesini ve sevilmesini istediğinden, özünden hiçbir şey kaybetmeksizin tüm evreni aydınlatacak olan aklı ve nurunu verdi. Adem, yeryüzünde tanrının bir yansıması olarak kabul edilir ve dolayısıyla mikrokozmozı temsil eder. Tanrı kendisinin tanınması için Kâmil insanları yarattı. Çünkü bilinmesi için özellikle böyle insanlara gereksinim vardı. Zira

Tanrısal bilincin oluşturulması ve insanlara öğretilmesi için kâmil insanlara ihtiyaç vardı. Tanrıdan gelen nurlarla (ruhlarla) önceleri mineraller sudûr etti. Daha sonra minerallerden bitkiler , bitkilerden canlılar ve daha sonra da en üst seviyede (Eşrefi Mahlukat) insan sudûr etmiştir. Ruhlar, insan kemale erişinceye kadar rearkarnasyon ile (ruhların) sürekli olarak beden değiştirir. Ancak kâmil insan olduktan sonra Tanrıya kavuşulur ve artık onunla orada kalınır. Kâmil olmanın yolu da iyi ve dürüst insan olmaktan, eline, beline ve diline sahip olmaktan geçer.

8.4. Hacı Bektaş Veli'nin Eserleri

8-4.1.Velayetname;

Hacı Bektaş lakabı İbrahim Sani olan Seyyid Mehmed oğludur. İbrahim Sani'nin soyu Hz.Hüseyin'e kadar gider.*Hz. Musa Kazım Bağdat'ta Harun Reşid'in emriyle şehit edildikten sonra (onun evlatları) onun soyundan gelen Musa Sani'yi Horasan halkı padişah yapıp başa geçirdiler. O da Horasan'ı güzelleştirdi. Horasan eşrafından Zeynep adında bir kızla evlendi , ancak çocukları olmadı. Zeynep çok üzüntülüydü, sarayın karşısına çok görkemli ve güzel bir çeşme yaptırdı. Bu çeşmeyi çok severdi. Bir gün bu çeşmenin başına çok güzel yakışıklı bir genç geldi, atını bağladı su içti. Zeynep çok beğendi heyecanlandı ve o genci halayıklarını gönderip eve getirmeyi başardı. O akşam yemeğe birlikte yediler, ismini sorduklarında Ali Musa Rıza olduğunu ve Muhammed'in soyundan geldiğini öğrendiler. Yemekte Zeynep Hatun çok güzel bir şeker şerbeti yaptı. Ancak Rıza bundan bir yudum aldı ve yine onu yutmadan aynı kap içine tükürdü.* Yemekten sonra İmam Rıza Aile'nin çocukları olması için dua etti. Zeynep de o şerbetin tamamını içti, o gece Zeynep ile Musa Sani ile birlikte oldular. Bu duadan daha sonra yüzü ayın ondördüne benzeyen bir oğlan çocukları oldu. Bazı ulular bu çocuğun adını Sevinç, bazıları da Güvenç koydular ama Mehmet Adem koydular. Ancak hizmetkarlar, ve ataları olan İbrahim Mücab'a benzediği için ona İbrahim Sani ismini taktılar. Daha sonra Musa Sani göçtü ve yerine İbrahim Sani'yi Horasan'a padişah yaptılar. İbrahim Sani Horasan da gayet olumlu ve güzel bir saltanat sürdü. İbrahim Sani bir gün ava çıktı ve yolda , bir çeşmenin başında çamaşır yıkayan kızları gördü, Onların içinde de güzeller güzeli Hatem Hatun'a aşık oldu. Zeynep Hatun da onu atasından isteyerek İbrahim Sani ile evlendirdi. Ancak ne varki bu kez de İbrahim Sani ile Hatem Hatun'un çocukları olmadı. Bunun için tüm ulular toplanıp dua ettiler. Gülbang çektiler. O gece Hatem hatun ile İbrahim sani birlikte oldu ve bir erkek çocukları oldu. Adına BEKTAŞ dediler (1210). Hatem Hatun memesini verdi ancak Bektaş almadı ve şahadet parmağını emmeye devam etti. Altı ay sonra bir gün Bektaş işaret parmağını getirip “eşhedüenla ilahe illallah ve eşhedüenne Muhammed'in Aliyül Veliyyullah” dedi. Bundan sonra Bektaş hiç kimsenin ayıbını yüzüne vurmadı, kimsenin ayıbını görmedi ve hayatı boyunca düzgün bir yaşam sürdü. Sultan İbrahim Sani Bektaş'ı zamanın en bilge kişilerinden olan Hoca Ahmet Yesevi'nin

halifelerinden Lokman Perende'ye ilim öğretmek için ikmna ettiler. Lokman Perende bir gün Bektaş' a ilim öğretmek için okula (medrese'ye) geldiğinde Bektaş'n yanında pirî fani iki kişinin kur'an öğretirken görür. Ancak Lokman Perende geldiği zaman onlar kaybolur. Lokman Perende onların kim olduğunu sorduğunda Bektaş sağındakinin Muhammed, sol yanındakinin de Âli olduğunu söyler. Bunu duyan Lokman Perende fevkalade mutlu ve memnun olur.

Hacı Bektaş Veli, Yesevi Babaları ve İsmaili Dai'leri ile birlikte Anadolu'ya geldi. Anadolu'ya gelince Horasan'dan dostu olan Baba İlyas'ın yanına geldi. Baba İlyas o zaman Amasya da yerleştiği için O da İlyas'ın yanında kaldı. Hacı Bektaş Veli çok iyi bir örgütçü olarak bilinmektedir. Baba İlyas'ın dergahında ona çok yakın ve yardımcı olarak bulundu. Babai isyanında çok fazla deşifre olmamasından dolayı sağ olarak kurtuldu. Anadolu'nun birçok yerlerini dolaşan Hacı Bektaş, sonunda Sulucakarahöyük köyüne yerleşti. Burada Horasan okulunun öğretisi olan Bektaşiliği öğretmeye ve yaymaya başladı. Babai isyanından sağ olarak kurtulan İsmaili tarikatı şeyh ve müridleri ile yine Horasandan gelen ve Yesevi tarikatına mensup olan dervişler ve muhipler kısa sürede Hacı Bektaş veli'ye katılarak artık Bektaşî öğretisi ile yaşamlarını sürdürdüler.

Hacı Bektaş Veli, insanlar arasında ayrılıklara neden olan dini ayrışmaların gereksiz olduğunu, aslında tüm dünyada dinlerin insanlar arasında barışın dostluğun ve kardeşliğin oluşmasını sağlamak, kavgaları önlemek için vahyedildiğini söylemiş ve bu görüşlerini Makalat ile Makalatı ayniye ve Kelamatı Gaybiye adlı eserlerinde ortaya koymuştur. Ayrıca verdiği söylevlerde ve dergah içindeki öğretilerinde bu görüşünü açıklamış ve bu görüşleri geniş halk kitlelerince de kabul görmüştür.

Hacı Bektaş Veli öğretisinin öncelikle hedefi, temelini sevginin oluşturduğu Evren – Tanrı -İnsan birliğinin kavranabilmesidir. Bektaşilik belli bir inanca dayanan , belli bir yaşama görüşünü benimseyen, belli düşünce ilkelerine bağlanan, çağlar boyunca gelişen ve yeni yeni düşünce ürünleriyle beslenen , bir inanç kuruluşudur, bir tarikattır. Bektaşilik bütün yönleriyle Müslümanlığa daha doğrusu şeriatine tam olarak bağlı olduğu söylenemez. Buna karşın yine de müslüman bir kuruluştur, Bektaşiler Allahı, peygamberi anarken Kuran'da olduğu gibi anarlar ve bunu inançları gereği yaparlar, şeraitta olduğu gibi Allah ve Muhammed'in önüne sonuna fazladan saygı uyandırır diye kullanılan eklemeleri kullanmazlar. Gönüllerinden sevgiyle coşkuyla yalın olarak Allah ve Muhammed'i anmayı yeğlerler. Bektaşiliği bu yönüyle de değerlendirmek gerekir. Hacı Bektaş'ın oluşturduğu bektaşiliği yalnız İslam dinine ve onun getirdiği inanç kurumlarına bağlı bir tarikat olarak değerlendirmemek gerekir.

-Hünkâr Oluşu;

Hız. İmam Sadık, Lokman Perende'ye hırkalarını gönderdi. O zaman lokman Perende Yeseviye ulaştı, oradan erkan kabul edip Horasan ilinde

Nişabur'a yerleşti. Beyazıt Bistami Hz.leri ,Cafer Sadık'ın Hırkalarını aldı ve Lokman Perende'yi Horasan dağlarında buldu. Hırkaları Cafer Sadık'ın gönderdiğini söyledi. Lokman Perende mektepde Bektaş'a bir su getir ,abdest alıp namaz kılalım dedi, mektepde su yoktu, Bektaş el kaldırdı dua etti, o anda mektebin orta yerinden bir su çıktı. Bunu gören Lokman sevinçle “ Ya Hünkâr “! diye tebrik etti ve bundan böyle HÜNKÂR olarak anılmaya başlandı.

-Bektaş'ın Hacı Oluşu;

Lokman Perende hacca gittiğinde orda erkanı yerine getirirken yoldaşlarına “ bugün arife günüdür pişi pişer” dedi. Bu Bektaş'a malum oldu, hem de perende'nin evinde pişi yapılmaktaydı. Bektaş bir tepsiye pişi koydurdu ve Arafat'taki Perende'ye iletti. İşte o zaman Perende Bektaş'ın hikmetini anladı. Döndüklerinde Perende Hacı Bektaş dedi ve elini öprek O'nun velayetini anlattı. Tüm halk da onun velayetini öğrenerek ona biat etti.

-H.Bektaş'ın Pirlere Nişanı göstermesi;

Mektebe gelen Horasan meşayikleri ve erenleri, Perande'ye biz buraya hep gelirdik çeşme yoktu, nasıl oldu? dediler. O da Bektaş'ın velayetinden olduğunu onun bir aziz olduğunu söyledi. Ben Kâbe'de namaz kılarken yanımdaydı kıldıkdan sonra kayboldu ve bana pişi ikram etti dedi. Bunun üzerine nişanlarını sordular, elindeki yeşil nokta ile alnındaki yeşil beni gösterdiler. Bunlar hep O'nun Hz.Âli'nin soyundan ve velayetinden olduğunu gösterdiği için onlar da kabul edip biat ettiler.

-Horasan Pirlerine Susam yaprağı ile namaz;

Horasan pirleri, Bektaş'a bir susam yaprağında namaz kılsa inanırız dediler. Bektaş da bismillahirrahmanirahim diyerek seccadesini susam yaprağının üzerine serdi ve iki rekat namaz kıldı. Bundan sonra oradaki pirlere biat ettiler ve Bektaş'da onları kutsadı.

-Hacı Bektaş ve Hoca Ahmet Yesevi;

Ahmet Yesevi'nin 99 bin halifesi olan Muhammed Bin Hanefi'nin neslindendir. Seyyid'dir. Ali İbni Rıza soyundandır. Türkistan'da Yesi şehrinde kalmış, velayet ve kerametleri vardı. Kendisine gelen kurbanları fakirlere dağıtırdı. Yesevi Hz.leri kaşık yontardı, kaşıkları bir öküzün sırtındaki heybeye koyar ve pazara gönderirdi. Herkes o kaşıklardan alır, aldığı kadarının da parasını heybeye koyardı. Eğer kaşıkların parası eksik olarak heybeye atılırsa öküz, o kaşıkların değeri heybeye atılınca dek o insanı takip eder, üstü heybeye atılınca geri döner ve kaşıklar satılınca kadar pazarda kalırdı. Satıldıktan sonra hocaya giderdi. Bundan elde edilen paralarla yemekler alınır, boş bir kapta pişirilir ve Yesevi bunları ihvanı ile birlikte yerdi.

Yesevi'nin sadece kendi emeği ile pişirilen yemeklerden yemesi, Bektaşiliğin emek ve çalışmaya ne kadar önem verdiğinin ve kolaycılığa kaçmanın karşısında olduğunun güzel bir ifadesidir.

Rivayettir; Yesevi'yi halkın gözünden düşürmek için iftira etmek amacıyla Yesevi'nin öküzünü keserek etini mutfağının penceresinden attılar. Daha sonra da çıkıp öküzün Ahmet Yesevi tarafından kesildiğini söylediler. Yesevi'nin evine

gelerek etleri mutfakda gösterdiler. Ama Yesevi kesip getirenleri köpek şekline soktu, köpekler de eti yediler. Daha sonra da birbirlerine düşerek kendilerini parçaladılar. Bu olay halkın Yesevi'ye olan bağlılığını artırdı.

Peki halkın bağlılığını artırmak için böyle bir yola mı başvurmak gerekirdi? Böylesine velayet sahibi bir velinin, hümanist bir velayetle bu insanları doğru yola iletmesinin, öğretiyede daha uygun olacağı görüşündeyim. Ama bu velayetnamenin, Yesevi'yi yüceltmek daha güçlü göstermek amacıyla kaleme alındığını düşünmekteyim.

Yesevi erenlerini Türkistan erenlerinden yedi eren, Türkistan'a davet ettiler. Yesevi onların Turna donuna girerek geleceklerini anladığından o da müridleriyle beraber Turna donuna girdi ve Amu Irmağı üzerinde karşılaştılar. Bu ırmaktan bir bezirgan karşıya geçerken arabaları ile beraber batacak haldeydi. Yesevi bunları görür ve suda yok olmalarını önleyerek onları karşıya geçirir. İşte o zaman Türkistan erenleri bu durumu görerek ona biat ederler.

Hırka, Çerağ , Taç , Sofra ve secde Yesevi'ye Âli Musa Rıza Hz.lerinden kalmıştır. Bu ziynetler hapiste yatan İbrahim Mükerrerme de idi. Mükerrerme onları Yesevi'ye vermek için getirmekteydi. Ayrıca İbrahim Mükerrerme'de bir de Resul Ahitnamesi vardı. Bu kutsal emanetler Yesevi'nin zaviyesinde emin bir yerde dururdu. Halifeleri bu kutsal emanetleri içlerinden birini vermesi için Yeseviye müracaat ettiler. Yesevi de şu buğday yığımında namaz kılıp buğdayları oynatmayan ere verebileceğini söyledi. Hacı Bektaş geldi ve darı üstüne seccadesini sererek iki rekat namaz kıldı. Böylece tüm halifeler Bektaş'a biat ederek saygı gösterdiler. Yesevi de kutsal emanetleri Bektaş' verdi. Bundan sonra "Bektaş'ın kutbül Aktab'lık" derecesine geçtiğini söyleyerek Yesevi de ona biat etti. O'na seni Rûma saldı dedi ve 40 yıl hükmün vardır dedi. Karaüyüğü sana yurt olarak verdim , Rûm Abdal'larına seni başlık olarak verdim. Senin soyun Hz.Âli'ye kadar gider durma yola revan ol!!" dedi.

Hacı Bektaş ile Yesevi'nin yaşamları arasında 100 yıl kadar bir fark var. Velayetnamede sanki aynı yılda yaşıyorlarmış gibi gösterilmesinin nedeni, Bektaş'ın çok daha güçlü göstermek istenmesi ve aralarındaki tasavvufi akrabalığa dikkat çekmek ihtiyacından kaynaklandığına inanmaktayım.

-Rûma Revan Oluşu

Bektaş Veli, Türkistan'dan Rûma gelirken Gürcistan sınırına yakın bir yerde Aslanlar onun yoluna çıktı, halk bu aslanlardan korkardı. Pir iki aslanı başlarından kuyruklarına kadar sıvazladı ve onlar taş oldu diğerleri de oradan uzaklaştılar. Aslanlar taş olduktan sonra Necefi'ye geldi ziyaretlerini yaptı erbain çıkardı. Oradan Beytullaha geçti, burayı ziyaretten sonra Halep'e geçti Ulu Cami'de namaz kıldı. Halep'den Davut Peygamberin mezarını ziyaret etti.

-Rûm Beylerine Batın Selamı

Hacı Bektaş Veli, Rûm erenlerine batın selamı yolladı. Bu selamı, rûm gözcüsü Karaahmet, Seyyid Nurettin kızı Bakire Fatma Bacıya malum oldu ve esselamunaleyküm dedi. Bunlar batın kanatlarımızı açalım Bektaş Rûma gelmesin dediler. Zira O gelirse bütün halk ona biat eder dediler ve Bektaşın

yolunu batın kanatlarıyla bağladılar. Bu Bektaş'a malum oldu ve güvercin donunda karahüyük'de bir taş üzerine kondu. Bu durum Karaca Ahmed'e malum oldu ve bir doğan donuna girip onu avlamayı düşündü. Ama Hacı Bektaş bu kez insan donuna döndü onu yakaladı öyle bir sıktı ki az kalsın canı çıkıyordu.

“ Hacı biz size güvercinden daha yumuşak bir don olsaydı onunla gelmek isterdik, ancak siz bana zalim donuyla geldiniz er ere böyle gelmez, biz mazlum donunda geldik “ dedi. “ Hacı Denizliye git ve bu durumu anlat,bizim katımıza onları gelmeye davet et” dedi. Ancak bu erenler davete icabet etmedi, ama Pir olduğu yerden onların چراغlarına üfledi ve söndürdü. Bir rivayete göre yedi, bir başkasına göre kırk gün چراغları uyandıramadılar. Bunun Hz.Pir'e biat etmediklerinden kaynaklandığını anladılar ve gelip biat ettiler. Pir burada Yesevi'den aldığı icazetname ile Hz. Âli soyundan olduğunu açıkladı.

-Taptuk Emre

Taptık Emre'nin dost divanında Hacı Bektaş Veli ile karşılaşmadığı söylenir. Pir de Sarı İsmail Sultan'ı Emre'ye gönderip davet etmiş, Emre “ Bize velayet verilirken elinde yeşil ben vardı”der. Hünkâr da elini açıp benini gösterir. İşte o zaman Emre Taptık Tapdık Taptık der ve adı taptık olarak kalır.

-İbrahim Hacı'ya Vekâlet

Hünkâr Rûma gelirken önce Zülkadirli'den Türkmen İli'nden Bozok'dan girdi. Bozok'dan geçerken bir çobanı sürüsü ile birlikte gördü. Sürü Hünkâr'dan tarafa doğru gitmeye başladı, ne yaptıysa koyunları çeviremedi. Onun için bu işde bir iş var deyip Hünkâra gelip biat etti. O da onu kutsayarak “seni Bozok Uç Oku verdik, koyunlarla beraber senin yurdun olsun”dedi. Böylece ona nasip verdi.

-Kayseriye Gelen

Kayseri'ye gelirken Hızır Nebi ile buluştular. Birlikte Saklan Kalesi (Ortahisar daki derenin üstündeki ikinci kale) denilen yerde bir çiftçi tarlaya bostan dikmek üzereydi, bir taşta oturup “ Kardaş bir kavun getir de yiyelim “ dedi. Bostancı “daha yeni dikiyorum inşallah olsunda beraber yeriz” der. Hünkâr “hele şu diktiğin yere bir bak olmuşsa getir” der. Bostancı diktiği yerlere baktığında hem yeşermiş hem de kavunların olduğunu görmüş, işe o zaman ululuğunu anladı ve Hünkâr'a biat etti. Bostancı da adını Bostancı Çelebi olarak değiştirdi ve yaptığı ululuklarla çok anıldı.

-Kayseri'de Bir veli ile

Kayseri'ye gelirken Bostancı Çelebiye yakın bir Veli vardı. Ona uğradılar sohbet sırasında bir taze üzüm ortaya koydu. Hünkâr “Bizler arasında bunlara gerek yok, biz velayet almaya gelmedik.” dedi. Ama kalkıp giderken de eteğinden bir Hindistan cevizi düştü . Veli “ Bana gerek yok demiştiniz şimdi bu nedir?” der, Hünkâr “ Hakk için benim haberim yoktu Horasan erenleri gayrete gelmiş getirmişler” der.⁷³

⁷³ Şimdi yazarın fikride Veli'nin ki gibi , sanki her zaman ve her yerde herkesten üstün olduğunu tevazu ile değil mağrur ve küçümseyerek velayet göstertiliyor, bu aslında hem öğretiye ters hemde Hünkâr'ın değerini düşürür

-Ürgübe Geliş

Ürgüp'e gelirken Sineson'dan geçerek gelmişlerdir. Burada çavdar ekmeği yapılırken gömüş, halk çavdardan başka bir şey yetiştiremiyoruz deyince Hünkâr nazar etmiş artık oradaki fırında buğday ekmeği çıkar olmuş. Sineson Köyü bir Hıristiyan köyü idi Fakire göre; Hünkârın bu davranışı tam olarak öğretiye uyar ve O'nu yüceltir.

-Kızılırmak'dan Geçiş

Kızılırmak'dan yürüyerek geçtiklerini gören halk ve Sineson'lular Hünkâr'a biat ettiler. Ürgüp'e varmadan Hırka Dağı eteklerinde Ardıç'ın gölgesinde dinlendi. Bu ardıç'a devecik ardıcı denir.

-Kadıncık Ana

Çepni Boyu'nun ulularından Yunus Mukri Karahüyük'e Mikail nam ile gelip yerleşti. Sultan Alaeddin ona bu beldeyi yurtvermişti. Yunus Mukri'nin 4 oğlu vardı ikisi okuma bilmezdi. Sarı İsmail ve İdris okumuş bilgili idiler. Bir gün Kadıncık Ana da derler bir Kutlu Melek rüyasında ay koynuna girer ve bacaklarında çıkmasına engel olur ve ay kutlu Meleğin koynunda kalır. Ertesi gün gördüğü rüyayı kocası İdris'e söyler. İdris güneş ve ayın evliya(şâman inancına göre) olduğunu ululardan biri gele sana himmet ede dünya ve ahiretin mamur ola der.

-Hünkâr Kadıncık Ana ile

Hünkâr'ın Karacahüyük'e geldiği zaman çeşmede kadınlar don yıkamakta idiler. Onlardan birazcık yiyecek istedi, sadece Kutlu Melek ilgilendi ve eve giderek ekmeğin üzerine küpte az kalmış olan yağdan sürdürdü ve ona verdi. Akşam oldu köylü ile birlikte namaz kılındı ama hiç kimse onu davet etmedi. Ancak kaynanası evde zaten yağın az olduğunu neden yağ verdiği için onu çok azarlardı. Akşam yemek yapmak için yağ küpüne vardıklarında hem yağ küpünün hem de diğerlerinin dolu olduğunu görünce Kutlu Melek “ Ana Dolu “ diye bağırır. İşte ondan sonra velayet anlaşılır ve hemen Hünkârın kaldığı yere giderler İdris ile Hünkâr'ı ısrar ederek evlerine alırlar, Bundan sonra da uzun süre aynı evde kalır.

-Eğri Duvarı Durdurması

Hünkâr, İdris'in evinde kaldığı zamanlarda namaz kılarken eğri olan duvar yıkılmak üzereydi. Erenler burada namaz kılmayın duvar yıkılır dediler, Ama hünkâr nazar etti ve duvar yıkılmadı. İdris'in kardeşi Sarı İsmail Hünkâr'ın İdris'in evinde kalmamasını ister, Kutlu Melek'le ilişkisi olur der ve kardeşini uyarır. Ama daha sonra velayetini anladıktan sonra o da inandı ve söylemlerinden vazgeçti.

-Nurettin Hoca

Kırşehir'de Sultan Alaeddin'in kendisine timar olarak verdiği yerde beylik ediyordu. Hünkâr'ın İdris'in evinde kaldığını İdris'in okumamış kardeşinden şikayet olarak dinler, bunun üzerine bir naip gönderir ve Hünkârın

İdris'in evinde kalmamasını evi terk etmesini emreder. Hünkâr Sultan Alaeddin'den izinli olarak burayı yurt edinecek olduğunu söyleyerek naip'i geri Nurettin Hoca'ya gönderir. Bunu üzerine Nurettin Hoca kızarak atına atlar ve Karacahüyük'e doğru yola çıkar. Yolda Üç Pınar denen bir yerde dervîşi görür, Hünkâr'ın tırnaklarının uzun olduğunu şahinlerin tırnaksız olacağını söyler. Nurettin Hoca namaz için abdest almak ister ve adamına çeşmeden su getirmesini söyler.Çeşmeden gelen su kan şeklinde olur. O zaman Nurettin tekrar tekrar su getirir her seferinde gelen sıvı kan gibidir. Bunun üzerine Hünkâr'ın destisinden gelen su temiz olduğu için , Nurettin vaziyeti anlar ve Hünkâr'ın velayetine inanır ona biat eder ve Karacahüyük'te yurt tutmasına izin verir.

Bu anlatımda da fakire göre; kaba kuvvetle saygısızca gelenleri, alegorik olarak (suyu kan gibi gösterip) saygıya ve sevgiye davet edişi, kavga ile art niyetle abdest alınamayacağını , namaz da Hakk'a varılamayacağını ifade eder ki bu, yolun da en önemli ilkelerinden birisidir.

-İnekleri Emmeyen Buzağı

Bir gün Hünkâr kırlarda dolaşırken bir taş üzerine oturur ve tabiatı seyrederken, çoban'nın (hanım) eve gitmesi gerektiğini ama buzağının da ineği emmemesi gerektiğini bu koşullar içinde sürüye bakıp bakamayacağını sorar . Hünkâr kabul eder, çoban evden döndüğünde buzağının ineği emmediğini görür. Akşam ve sürü döndüğünde buzağı yine emmez,bu kez Hünkâr'a gelerek vaziyeti söyleyerek normale döndürürler.

-Taşın Şahitliği

Köyde sürüyü otlatmak için her gün bir köylü görev yaparmış. Nöbet sırası İdris'e geldiğinde o gün İdris'in başka yerde çok önemli işi çıkmış. Nöbeti de Hünkâr'dan rica etmiş . Hünkâr'ı şikayet eden Sarı da hayvanlarını bu sürüye katmak istemiş ancak Hünkâr bunu kabul etmemiş,onun yine bir terslik edeceğini düşünerek mesuliyeti üzerine almak istememiş , eğer bir şey olursa mesuliyeti kabul etmemiş ben senin hayvanlarına karışmam der, orada büyücek bir taş varmış sarı ile yaptığı bu konuşmayı taş da söyler. Ama Sarı hayvanları katar , katar da o gün sürüye kurt girer ve sadece Sarı'nın hayvanlarını yer. Sarı havvılar gidince yine münakaşa eder hayvanların ödenmesini ister. Bunun için taşın şehadetine başvurur Hünkâr. Taş da konuşmaları anlatır böylece Sarı yaptığı kötülüklerin cezasını görür.⁷⁴

-Sarı'dan Daldan Elma İstemesi

Kendisi hakkında dedikodu eden Sarı'yı bir gün yanına alır ve soğuk bir kış günü elma ağaçlarının altına götürür, "sarı haydi şu ağaca çık da bize elma al" der. Sarı "kışın elma olur mu? " dedikten sonra Hünkâr ağaca çıkar ve ağaç

⁷⁴Hünkâr'ın Bile bile hayvanları telef etmiş ve kendisini daha önce Nurettin Hoca'ya şikayet etmesinin hıncını almış oluyor. Bunu Hünkâr mutlaka böyle yapmamıştır ama velayetname yazarının O'nu yüceltme isteği aslında ters etki doğurmuştur, Hünkâr'ı cahil insanların öç alması durumuna düşürmüştür , çünkü O' nun öğretilerine hiç uymayan bir davranış şekli olmuş , oysa Pir tüm yaşantısıyla örnek bir insandı.

yeşerir bir küfe taze elma toplanır, köye getirilir o elmadan yiyen hastalar iyileşirler. Sarı'nın da koltuğunun altından sarı sular çıkarak öldüğü rivayet edilir.⁷⁵

-Taşı Hamur Etmesi

Hünkâr bir gün dolaşırken kepir (taşları ufaltarak stabilize olarak yola döşemek için kırma) yapanların çok yorulduklarını gördü, sonra o taşları sanki hamur yoğururcasına ezerek onlara yardım etti.

-Taşı Bıçakla Kesmesi

Bir gün cami önünde salatalık soyarken bir köylü geldi bıçakla bizde salatalık soyarız sen velayetinle bıçakla taşı kesebilir misin? Dedi, Hünkâr elindeki bıçağı taşa şöyle bir vurdu ve koca taş ikiye ayrıldı

-Buğday ve Mercimek

Köylüler ettikleri buğday, mercimek, nohut ve benzeri tahılların ekinlerini kaldıracakları zaman devlet adamları gelir ve öşür alırlardı.Köylüye ululuğunu göstermek için mercimek ve nohutları taş yapmış. Sonra tekrar eski hallarına döndürmüş. Sonra nohut yiyenlerin çoğu oğlan , mercimek yiyenlerin çocuklarını kız yapmış. Kanımca ululuğunu insanlara zarar verecek şekilde kullanması fevkalade yanlış çünkü öğretiye ters, ayrıca eğer Hünkâr'ın ululuğunu kuvvetlendirmek için bunlar kaleme alınmışsa belki o zamanın az kültürlü ve masallara inanan halk için dikkat çekmemiş olabilir,ancak günümüzde ve hele Hünkâr'ın Makalat'ında ki öğretide hep akıllı ön planda tutması bu tip rivayetlere inanılmasına engeldir. Bunlara inanmak demek öğretiyi anlamamak ve dolayısıyla Hünkâr'ın şahsiyetine zarar vermek demektir ve bu da O'nu sıradan insan yapar görüşüneyim.

-Bir Avuç Hamur

Hünkâr'ı gelip görmek ve ziyaretinde bulunmak için çok kimse gelirdi ama bir keresinde çok kalabalık oldu, pervaz-ı sofra (mükemmel) için hazırlık yapılıyor ama un ve ekmek kalmamıştı. Durumu Pir'e ilettiklerinde “ bir avuç dolusu hamurda mı kalmadı, bir avuç hamur sıyırıp getirin “ dedi. “Hamuru avucuna aldı bunu tekneye koyun ve üzerini örtün hiç tam olarak açmadan hamur alarak ekmek yapın “dedi daha sonra Kadıncık Ana saatlerce ekmek pişirdi hamur bitmedi.

Hünkâr'a halifeleri burasının soğuk olduğunu dağlarda az odun yapacak ağaç olduğunu ,daha sıcak bir yere giderek dergahı oraya nakletmesini dilemişler. O 'da büyük bir ateş yaktırmış hırkasını da içine atarak yaktırmış ateş etrafında semah yapılmış, küllerinin savrulup gittiği her yerde ağaç yeşermiş, Hıradağı da ağaçlanmış böylece ısınma problemi halledilmiş. Aslında keşke ısınmak için ağaç yetiştirme vurgusu yerine doğayı yeşertme teması işlenseydi

⁷⁵Velayetname yazarı eğer bunu Hünkâr'a yapılan saygısızlıkların bir cezası olarak kaleme almışsa yine çok yanlış bir anlatım, zira Pir'i oç alıyor ve velayetini bu şekilde kötüye hırslarının esiri olarak , intikâm için kullanıyor ki bu ne O'nun öğretisine ne hümanist kişiliğine, ne Yesevi öğretisine nede alevi öğretisinin hiç birisine uymamakta ayrıca da Hünkâr'ı küçültmektedir kanımca.

bu öğretiye çok daha uygun düşerdi. Ama o tarihlerde Evliya Çelebi'nin yazıtlarına göre her taraf ağaçlıktı.

-Halvet Hane

Hünkâr şimdiki halvethanenin bulunduğu yere oturur ve düşünürdü, bir kişi hem sevap kazanmak ve hemde bir eseri olsun isteğiyle bir halvethane yaptırmak istedi bunu Pir'de kabul etti. Adam gerekli olan bütün taşları getirdi ertesi günü artık yapıma başlayacağı sırada o gece Hünkâr velayeti ile halvet haneyi yaptırdı. Ertesi sabah adam geldiğinde binanın yapıldığını görüp sevap alamayacağı için çok üzüldü. Hünkâr ise “sevaplar taşı getiren içindir” dedi. Böylece adam da sevindi . Bu, öğretiye uymaktadır, zira hem insanın gönlü rahat olmuş sevap kazanmış, hem de halvethane Pir'in istediği gibi yapılmış, ayrıca velayetle yapılması burada halvete girenler için ayrı bir ruhanîyet kazandırılmasını amaçlamış olabilir.

-Akçakoca'nın Burçakları

Pir müridleriyle birlikte Bolu ilinin Akçakoca ilçesine geldiklerinde, Müridlerden birini evine yollar, “sohbet için müsait olup olmadığını sordurur. Kapıya hanımı çıkar “rahatsız etmeyin “ diyerek kabul etmez ve onun tarlada olduğunu söyler. Akçakoca beli bükük burçak yolmasın diye ululuğunu gösterir ve burçakları yoldurur ve bir araya toplatır bir çırpıda. Ama Akçakoca erenler “teşekkür ederim erenler tekrar geri dönder bu sizin bana şefkatinizdendir, bu bizim öğretimiz ihtiyaçlarımızı emeğimizle kazanmamızı gerektirir” der. Burada Hünkâr mahcup edilmiştir. Zira kendi öğretisiyle tamamen ters bir velayet göstermiş, kolaycılığa ve velayeti büyüklerek kullanmış, öykü bu biçimde kaleme alınmış. Akçakoca'da verdiği cevapla hem Pir'i çok mahcup etmiş ve hem de Pir'ine biraz da ders verir şeklinde saygısızlık da bulunduğu, bir yönüyle bunun da yanlış olduğu, zira öğretilerde Pir'in yanlış yapmayacağı, yaptığının elbet bir nedeninin olduğu kabul edilir.

-Çilehanenin Penceresi

Halifeler çilehanenin çok karanlık olduğunu bir penceresi olsa iyi olacağı ricasında bulundular O' da uygun şekilde hemen bir pencere açtırdı.

-Necmeddin Kübra'nın Kitabı

Necmeddin Kübra astronomiyle ilgili bir kitap yazdı , onu da Bağdat padişahına getirdi. Padişah da Şat ırmağına kitabı okumadan attı. Çok emek sarfederek hazırladığı bu eserin okunmadan atılmasına çok üzüldü. “Ancak ben sana neler ederim” diye çıkıp gitti. Necmeddin Kübra Padişahın 10 oğlunun da başına neler geleceğini bildi.

-Cengiz Han'nın oğlu

Necmeddin Kübra Bağdat padişahından intikam almak için ay tutulmasını bilersen sana oğlumu öğrenci olarak veririm der. Ay tutulmasını necmeddin bildiği için oğlu Kavut'u öğrenci olarak aldı onu yetiştirdi ve Kavut bağdat'a padişah oldu, böylece de intikam alınmış oldu.

-Karadonlu Can baba

Can Baba hünkâr'dan nasip aldıktan sonra; “Can baba bizden nasip aldın

şimdi seni Tatar Padişahı Kâvus Hana gönderirim ,git ve onu Müslüman eyle” der. O’da Kâvus Han’a Erzincan tarafında rastladı, Ruma gelmesi için Müslüman olmasını ister , O’da keşişi ile görüşür ve keşiş kazanda üç gün kaynatalım ölmezse o zaman der, Can baba’yı kazana koyarlar bu Hünkâr’ın malumu olur Sarı İsmail ile suyunu hep ılıştırır, üç gün sonra kazanın kapağı açıldığında Can Baba hiçbirşey olamamış gibi dışarı çıkar. Bu keşiş büyük bir ateş yakalım ona atalım der ama Can Baba keşişe senin de eğer ululuğun varsa ateşe birlikte girelim der, böylece birlikte girerler, Keşiş yanar kül olur. Ateşden Can Baba keşişin parmakları olduğu halde dışarı çıktığında “ Keşiş bana elini verdi eğer gönlünü verseydi oda yanmazdı beraber çıkardık” der böylece Tatarlar ve Kâvus da Müslüman olurlar. Bektaşilikte aslolan gönüldür, Bektaşilikte her şey gönülle yapılır.

-Tatar Beyi Kâvus

Tatarbeyi Kâvus Müslüman olduktan sonra geri de dönemedi Selçuklu kralı Alaeddin Keykubat’dan Kayseri ve Sivas yörelerine yerleşmeleri için izin aldılar. Gerek Alaeddin Keykubat ve gerekse diğer Selçuklu sultanları Hünkâr’ın sözünü dinlerlerdi.

-Huyi Ata

Tatarlar Müslüman olduktan sonra yine de putları ile bilhassa ölümlerden sonra gizli gizli dua ederlerdi. Huyi Ata nasip alıp derviş olduktan sonra büyük bir ateş yakarak putları da bekçisinden zorla alarak ateşin içine birlikte girdi, ateş söndüğünde küllerin arasında oturur halde buldular böylece bütün putları yok etti.

-Sarı Saltuk

Sarı Saltuk’un babası Seyit Hasan’dır. Şerif Hızır(Sarı Saltuk'un çocukluk adı), üç yaşındayken babasız kalır, yetiştirilmesini Sevaril adında bir lala üstlenir. Çok yetenekli bir öğrenci olduğundan kısa sürede at binmeyi ve kılıç kuşanmayı öğrenir. Yaptığı kahramanlıklardan dolayı bir Türk geleneği olan ad verme töreninde savaşta düşmanını yendiği için kendisine Saltuk adı verilir. Sarı Saltuk çok yiğit, korkusuz, çok iyi ok atar kılıç kullanır, düşmanın içine tek başına dalar, kaleleri feth eder. Ama aman dileyen düşmana da merhamet gösterir. Bu özelliklerinin yanı sıra bir de Ahmet Yesevi ve Hz.Pir’den aldığı velayetlerle destanlara konu olmuş bir Türk evladıdır. Bu özelliklerinden dolayı düşmanlarının oku batmaz kılıçları kesmez, gürzleri acıtmaz, su da boğulmaz bir destan kahramanı olarak dillerde dolaşır. Satuk’un düşmanları, kafirler, zalimler, cadılar, cinler, şeytanlar kötü kalpli olanlardır. Saltukname’de destansı şiirsel anlatımlardan başka HAMSE (beş mesnevinin bir araya gelmesi) lerde yer almaktadır. Sarı Saltuk, yoldaşı Mahmut Buhari ile Kaligra’dan, Kırım’a oradan da Rus ülkesindeki Haşdek kavmine, oradan Lehistandaki Lapka Kavmine ve en sonunda da Yine leh ülkesindeki Danzig limanına gelmiştir. Burada Sueti Nikola adında bir papazla uzun süre beraber olmuş ve onun kılığına girerek Balkanlarda dolaşmış ve Balkan halkını uyarmıştır. Bu nedenle de Aya Nikola adı ile Balkanlar’da ve Avrupa’da anılmış ve adına katedraller yaptırılmıştır.

Sarı Saltuk, gittiği her yerde tek tanrı inancını ve felsefesini, tasavvufi yaklaşımını çevresindekilere semboller ve alegoriler ile anlatmış, bu görüşlerini bizzat yaşamındaki davranışları ile de göstermiştir. Sarı Satuk'un felsefi görüşü, sevgi, kardeşlik , iyilik ve doğruluk temelleri üzerine kuruludur.

Özet olarak, Sarı Saltuk bir Bektaşî Erenidir. Hacı Bektaş Veli Hz.lerine bağlıdır. Onun ardılı olmuştur. Müslümanlar arasında olduğu kadar Hristiyanlar arasında da sevilmiş sayılmış bir alp erendir, ulu kişidir.

Evliya Çelebi, Sarı Saltuk için Ahmet Yesevi'nin müridi olduğunu belirtir. Sarı Saltuk'un 1263 yılında Ahmet Yesevi'nin kendisine verdiği muhibban ve dervişlerle Rumeli'ye geçtiğini kaydeder. Balkanlar, Kırım, Lehistan topraklarını dolaştığını, Moskova'ya uğradığını ve sonunda yine Gelibolu'ya gelip Karesi Oğullarını devirdiğini, Edremit dolaylarındaki Türkmenleri uyardığını kaydeder.

Evliya Çelebi seyahatname'sinde ayrıca Ahmet Yesevi'nin Rum ile ilişkisini hiç kesmediğini, aralıksız uyarıcı dervişlerini gönderdiğini kaydetmektedir. Sarı Saltuk'u 700 Horasan erenleri ile Hz Pire gönderirken Tahta Kılıcı'nı(Batın Kılıcı) da kuşandırır ve "Saltuk Muhammed'im! Hacı Bektaş'ım seni Rûm'a göndersin. Dalalet ayin olan Sarı Saltuk suretine girip, el mel'unu tahta kılıçla katleyle...Makedonya, Dobruca da yedi krallık kur. Yerde nam ve san sahibi ol..." der. Bu nasihati alan Sarı Saltuk, Anadolu ve Rumeli'nin fethi esnasında savaflara katılmış, velayetleri ve kahramanlıkları ile daha hayatta iken efsanevi bir kişilik haline gelmiş ve ünlü bir Türk kahramanı olmuştur. Hayatta iken dahi menkıbeleri diğer evliyaların ki ile zaman zaman karıştırılmış olduğundan tahta kılıç kuşanmasından sonraki hayatı da zaman zaman gerçek hayatı ile menkıbevi hayatı karıştırdığı için belirsizlikler olmuştur. Bu konuda en doğru bilgiler kuşkusuz SALTUKNAME'den elde edilecektir. Saltuknamede Sarı Satuk'un bir adı da Şerif Hızır' dır. Cem Sultan'ın emriyle Ebulhayr-i Rû mi adında bir yazara Anadolu'yu baştan başa gezerek Sarı Saltuk ile söylenen tüm menkıbeleri toplamış ve 1480 sayfalık bir eser haline getirmiştir.

Fuat Köprülü de Sarı Saltuk için, Hz.Pir'in emriyle Uluabdal ve Kiçiabdal'ı yanına alarak, Sinop üzerinden seccadesi üzerine oturarak Gürcistan'a gittiğini, Gürcüleri Müslüman ettikten sonra, Dobruca'ya Kligr Kalesine vararak, oradaki ejderhayı öldürdüğünü , oranın halkını da Müslümanlığa davet edip kendisine ait bir tekke de yaptırdığını yazmaktadır.

Bir başka söylentiye göre ise asıl adı Mehmet Buhari'dir. Hoca Ahmet Yesevi müridlerinden ve Hacı Bektaş Veli dostlarından bir derviştir. Orhan Gazi'ye gelmiş Bursa ili alındıktan sonra 70 yol evladı ile Avrupa gönderilmiştir. Bu Avrupa'ya gönderiliş bir uyarma gezisi şeklindeydi. Kırım, Lehistan, Moskova'da dolaşmış, Danzig'de patrik Suiti Nikola'yı öldürmüş ve onun kılığına girerek pek çok kişileri Müslümanlığa kazandırmıştır. Dobrice'yi ve özellikle kralın kızı Ola'yı ejderhadan kurtararak kerametini göstermiş ancak onun bu kerametini kendisinde de olduğunu savunan sahtekar bir papazla

yapılan ateş içine girmek denemelerini de kazanmış bunun üzerine Dobrice Kralı'da Müslüman olmuştur. Vasiyeti üzerine cesedi için yedi ayrı tabut yaptırılmasını ve her tabuta eşit ağırlıkta kum konulmasını, çakılmasını ve yedi krallıktan gelenlerin kavga etmemesi ve sandukayı her alanın Sarı Saltuk'un kendilerine ait olduğunu kabul etmelerini sağlamıştır. Böylece de Sandukalar; 1- Moskova (burada kendisi Aya Nikola olarak tanınır.) 2- Lehistan da Danzig'de büyük bir ziyaret yeri vardır. 3-Bohemya da Pezzonnia'da 4- İsveç'de Bivanye'de 5- Edirne dolaylarında Babaeski'de 6- Makedonya'da (Buğdan'da) Babadağı'nda, Bu şehir 1389'da ikinci Beyazıt tarafından kurulmuştur. 7- Dobrice'de Varna'nın biraz kuzeyinde Kalikarya'da bulunmakta ve anılan yerlerde tekkeleri bulunmaktadır.

Ancak Ebussut Efendi Sarı Satuk İçin “Riyazet ile kadit olmuş bir keşiştir” der. (Kanuni'nin sorması üzerine)

Saltukname'de bir çok olay, kutsallık havası katılarak , masal formunda ama temiz bir ifadeyle anlatılmaktadır. Cümleler kısa kısa ve deyimler Türkçe olarak kullanılmıştır. Konunun kahramanları tamamen halk ağzı bir üslup ile canlandırılmıştır. Bu hikayelerden o zamanda yaşayan kimselerin birbirleriyle görüştükleri, yan yana gelerek bir sofraya ya da bir meydan'a birlikte katılarak muhabbet ettiklerine de yer verilmiştir. Saltukname'de yer yer insan üstü olaylara ve kahramanlıklara yer verilmiştir. Bir kısmı da mucize, keramet ve insan üstü olayların öyküsü şeklindedir. Bedri Noyan Dedebabanın deyiimiyle “Bunlarda bir gerçek payı kabul etmek şartıyla yine de yararlanabileceğimiz noktalar vardır. Bunlar hiç değilse konudaki kişinin , ortaklaşa toplum vicdanındaki değerini ve yerini gösterirler.”

Hasluck, Sarı Saltuk sultan'ın bir aşiret reisi olduğunu ortaya atmış ve bu iddiasına dayanak olarak da Saltık adının başındaki sarı gibi renk anlatan sözlerin, Kara, beyaz, ak, kırmızı (kızıl) mavi sözlerinin çoğunlukla böyle aşiret adlarının başında bulunduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca Kırım'da Baba Saltuk adlı bir kasaba bulunduğunu , an'aneye göre Sarı Saltık Hz.lerinin Baba Dağ'da ortaya çıktığını, Baba Dağ'da ise bir ihtimale göre Kırımdan gelen Tatarların yerleştirildiğini ayrıca bir de Trakya'da Babaeski (eskibaba) dolaylarındaki saltıklı adlı bir köy bulunduğu gibi Sandıklı yakınlarında da Saltık adında bir köyün olduğunu, ayrıca tek başına Saltık adının dahi Türkler arasında önemli bir yer tuttuğunu dile getirmektedir.

Eb-ülhayr Rûmi'nin Saltuknamesinde ise esas adının Hızır olduğunu ve Saltık anlamının güçlü kuvvetli anlamına geldiğini ve bu adın kendisine sonradan takılmış olduğu kaydedilmektedir.

Abdül Baki Gölpınarlı ise Batı Oğuz lehçesinde Salt ifadesinin , “Yalnız hür, yüksüz , mutlak, münferid” anlamına geldiğini yazar. Bu Saltukluk deyiimi ve verilen isim, ancak manevi hayattan zevk alan kişiler için kullanılan bir deyim olduğunu ifade etmektedir.

Bektaşî inanışlarına göre de Hacı Bektaş Veli'nin kendisini Rum'a saldıık demesi üzerine adı Saldık olarak kullanılmaya başlamıştır. Ayrıca sarışın

olmasından dolayıda Sarı Saldık olarak da anılmaktadır.

Oğuzname kapsamında, Kanuni Sultan Süleyman'ın Şeyhnamecisi Seyyid Lokman'nın kayıtlarına göre ise İzzettin Keykavus'un Bizans İmparatoru Mihail VIII Paleologos'dan adamlarını yerleştirmek üzere yer istediği ve O'nun da Dobruca civarlarında yer verdiği ve Sarı Saltuk'un da Dobruca'ya geldiği tarihlerin hemen hemen aynı olduğuna dikkat çekilmektedir. Dobruca'ya geçiş 662 yılında (1263) gerçekleşmiş. Yine seyyid Lokman'nın kayıtlarına göre Sarı Saltık'ın Sünni inanişta olduğu da kaydedilmektedir. Ancak bunu kesin olarak ifade etmek doğru olmayabilir. Zira Rumeli'de Bektaşilik halen yaygın olarak yaşanmaktadır.

Topkapı sarayındaki Saltuknameye göre Sarı Saltuk Akşehirlidir. Seyyid Muhiddin Hayrani'nin müridi imiş. Edirne, Kefe, Kırım'da oturmuş, Orta Asya'ya kadar gitmiş hep savaşlarla yaşamış, en çok İsakça'da bulunmuş ve 696 (1296 veya 1297)yılında vefatında bu şehirlere üç saat mesafede bulunan Babadağı'na defnedilmiştir. Müridlerinin pek çoğu dağılmış, bir kısmı Anadolu'ya dönmüştür. Ama daha sonraları Ardılı Halil Ece ve onun ardılları Yakub Ece tekrar Rumeli'ye geçerek pirlerinin başlattığı kutsal görevi buralarda sürdürmüşlerdir. Sarı Saltuk, Barak Baba ve diğerleri kuşkusuz öz be öz Türk misyonerleri idi. Fakat Kanuni Süleyman, Sarı Saltuk'u Ebussud Efendiye sorar, o da Saltuk'un bir Keşiş olduğunu ifade eder. Saltuk'un Sünni olduğunu bile kabul etmez. Ama gerek Nevizade Ata'i ve gerekse Kemalpaşazade'nin Mohaçname'sinde Sarı Saltık için “Keramet sahibi bir Bektaşî ulusu” ve “Büyük bir Bektaşî ulusu” olarak kayıtlar bulunmaktadır.

Sonuç olarak Sarı Satuk Hacı Bektaş Veliye bağılı bir Bektaşî erenidir ve Hz. Pir'in ardası olmuştur. Müslümanlar arasında olduğu kadar hristiyanlar arasında da çok sevilmiş ve adına kiliseler, tekkeler ve ziyaretgahlar yapılmıştır.

A.Gölpınarlı Yunus Emre divanında, Sarı Saltuk'un on-on ikibin göçerli Türkmen kafiləsi başında Dobruca'ya geçtiğini, 1300 yıllarında Selçukluların yıkılması sırasında Halil Ece ile Karesi'ye geçen ve sonradan da Karesi Beyliğini kuran Türklerin bunlar olduklarını tarihi kayıtlardan aktarır.

Velayetname kapsamında Sarı Saltık ile Hz. Pir'in karşılaşmaları rivayete göre; Hünkar çilehanede idi, çilehaneden çıkıp, Zemzem pınarı denen pınarın başına gittiklerinde, orada bulunan çobanın yanına varır ve arkasını sıvazlıyarak okşayarak, “ Adın nedir ilkim “ der. Çoban da “ adım Sarı Saltık “ der. Hz. Hünkar “ durma yürü seni Rûma saldık “ der. Ve çobana nazar edip himmet eder ve onu erlik mertebesine erdirir. Çoban da kendisindeki değışikliğı fark ederek “erenler şahı koyunları nidelüm “ der. Hz. Pir ise “Koyunun sahibi gelene kadar buradan ayrılma ilkim “ der. Daha sonra Hünkar Sarı Saltuk erenlere “ yürü Tapdık İmre'ye var. Bizden selam eyle, sana silah versin, yoldaş koşsun, ondan sonra da Rûma git.” Der. Bunun üzerine Sarı Saltuk Tapdık ırme'ye Varır, Pir'in buyruğunu söyler, Tapduk da ona bir yay yedi ok verir ve bir tahta kılıç kuşandırır. Ayrıca bir seccade ile Ulu Abdal ve Kiçi Abdal isimlerin de iki yoldaş verir. Taptuk'dan ayrıldıktan sonra Sinop yakınlarında Harmankaya

denilen yere gelirler.

Saltukname'de Sinop'dan(Harmankaya'dan) seccadesini denize serip Ulu Abdal ve Kiçi Abdal'ı yanına alarak denize açılması, hala o yeşil tepenin aynen muhafaza ediliyor olması, denizde aldığı yolun dalgasız bir zamanda hala belli olmasına inanılır. Seccade bunları Dobruca taraflarında Kaligra adlı bir kalenin önüne kadar götürür.(Bu kale Romanya kıyılarında Kalıkarya) Bu kaleye giren yedi başlı bir ejderha yüzünden bu kalenin beyi ve halkı kaçmışlar kaleyi terk etmişlerdi. Sarı Saltuk kaleye tırmanarak girer, Ulu abdal ile Kiçi abdal ise kalenin kapı tarafına doğru giderler. Ejderha Sarı Saltuk'a saldırır, Saltuk ise yedi ok atarak O'nun yedi başını ok ile vurur, vurur vurmasına da ejder bu kez de kuyruğu ile sarar Saltuk'u. Saltuk'un nefesi kesilmeye başlarken aklına Pir'den yardım istemek gelir. Yardım isteğini o anda pir hisseder, ve “ kılıcını çek saltuk, kılıcını çek” der. Saltuk, tahta kılıcını çeker ve işte o zaman ejderin başını keser ve mahcubiyetle “pirim aklıma gelmemişti kılıcım olduğu, yoksa seni buraya kadar yormaz rahatsız etmezdim” der. Bundan sonra kalenin beyi ve halkı geri kaleye çağrılır, kale beyi ve halk bunun üzerine Saltuk'a inanırlar ve iman ederek müslüman olurlar. İşte bu kalenin halkına ve Beyine vasiyet ederek naşının yedi ayrı tabuta konulmasını ve her tabutun ağırlığının eşit hale getirilmesini ve uzak yerlerden tabutu almaya gelenlere bir tanesinin verilmesini ister. Öyle yapılır ve yedi ayrı yere gider tabutu ve yedi ayrı yerde mezarı yapılır, bu yerler ziyaretgah olarak zamanımızda da ziyaret edilirler.

Bir başka rivayete göre mezarının yerinin belli olmadığı, Sultan Alaaddin'in annesinin mezarını rüyasında gördüğünü böylece yerinin belirlendiği buraya bir türbe yaptırıldığı kaydıvelayetname'de yer almaktadır. Hacı Bektaş Veli'nin de burayı ziyaret ettiği rivayet edilir. Bu yer, Ankara yakınlarında Çırak Şeyh köyü denilen yerdir. Hz.Pir, buraya konuk olmuş buradaki ev sahibine hırka kemer ve pabuçlarını hediye etmiştir. O ailenin elinde, Pir'in hediye ettiği eşyaların hala durduğu söylenir. Hatta hacim Sultan'ın dahi burayı ziyaret ettiği söylenmektedir.

Diyarbakır'da bir Sarı Saltık makamı (Yatırı) vardır. Urfakapı yöresinde Gülşeniler tekkesi denilen bir kompleksin içindedir. Bu mescidin yanındaki yapının kesin yapılış tarihi ve yaptıranın adı bilinmemektedir. Buranın bir yatırdan ziyade bir makam olduğu söylenmektedir.

Bir çok yerde Babadağ adıyla anılan yerleri de Sarı Saltuk ile ilişkilendirilmek olasıdır. Denizli ilinde Sarayköy ilçesine bağlı bir bucak merkezi “Babadağ” kasabası bulunmaktadır. Buranın halkı dokumacılıkla uğraşır, bir kısım halkı da Aydın ve civarına yerleşmişlerdir. Fethiye koyu doğusundaki Madran Babadağı Büyük Menderes Ovasının güneyindeki dağdır. Romanya'da Baba Dağı, Dobrucanın kuzeyinde bir kasabadadır. Buranın adı Selçuklular devrinde buraya göç edenlerden ve özellikle mezarın buraya yapılmış olması nedeniyle bu ad verilmiştir. Keza Kafkasya'da da yüksek dağlara baba dağ adı verilmiştir.

-Yunus Emre

Yunus Emre'nin Sivrihisar kuzeyin Sarıköy'de makamı vardı. Bir yıl o kadar kuraklık oldu ki Emre'de eşeğine bir yük alıç yükledi ve Karacahüyüğe geldi. Alıçları niyazlık olarak verdi. Pir “ ne istediğini sordu, buğday istediğini başka bir şey istemediğini söyledi, hikmet verelim , nasip verelim dediyse de kabul etmedi. Köyün başına geldiğinde buğday hemen biter keşke hikmet isteseydim diyerek geri döner ve buğdayları verir hikmet ister. “ Pir de biz onu Taptuk’a verdik gitsin ondan istesin “der . Böylece Taptuk’a gitti orada yakacak odun taşıdı yıllarca . Burada yine Bektaşilikteki çalışmayı, hizmet etmeden nasip verilmiyeceğini, emeksiz çalışmasız hikmet de verilmeyeceği anlatılır. Ancak hizmetten sonra Taptuk erenler Yunus'a nasip verdi.

-Mevlana İle Münasebet

Sarı İsmail bir gün erenlere sana su ısıttım banyo için eve gelir misin der. Şimdi sırası değil hemen Mevlana'ya git onda bir kitabımız var alda gel der. Sarı İsmail hazırlıklarını yapar gider ve kendisini tanıtır, Hünkâr'a su ısıttığını ama o hemen size gelmem gerektiğini söyledi der. Mevlana; “sana bu öğretiyi öğretmek için öyle söyledi kitap bahane” der. “ Her gün hünkâr'ın önünden yedi deniz ,sekiz ırmak geçer onun için onun yıkanmaya ihtiyacı yoktur” der. Evliyalar ululuk olduğu için yıkanarak vücutlarını göstermez gizlerler.

-Yürüyenkaya ve Seyid Mehmet Hayrani

Akşehir'de Seyid Mehmet Hayrani bir gün Aslana biner yılanı da kamçı olarak kullanarak ,300 mürüdiyle beraber Hünkârı ziyrete geldiğinde Pir kızılca halvette idi, aslanla ve yılanla geldiğini öğrenince “O canlı ile gelmiş biz de cansız ile gidelim” der ve büyük bir taş üzerine oturarak taş onu Hayrani'ye getirir. Bunu gören Hayrani özür diler ve sohbet ederek ayrılır. Hünkâr her zaman olduğu gibi karşısındakinden daha önemli bir velayetle onları mahcup ve mat ediyor böylelikle onlara bir ders vermiş oluyor.

-Ahi evren

Ahi Evren Şah Sadreddin Konevi'nin müridlerinden, fütüvet erbabının serveri ve serçeşmesidir. Konya'dan Denizli'ye Oradan da Kayseri'ye gelmiştir. Gül Şehir ile Kırşehirde ikamet etmiştir. (Konya'dan Mevlana'nın eliyle Denizli'ye sürülmüş, Denizli'den de yine Mevlana kanalıyla rahatsız edilmiş , tutuklatılmış, ama iyi de olmuş çünkü Moğol istilas zamanında hapishanede idi kurtuldu)

-Celalettin Şems

Şems geldikten sonra çok dedikodular oldu ve bir Perşembe günü Konya'daki tüm camilerin hocaları cumayı kıldırılmamak için gittiler. Bunu Sadettin Konevi Ahi Evren'i görevlendirerek “onları durdur” diyor. Ahi Evren'de onları yollarından çeşitli şekillerde duduruyor ve en sonunda gözlerini kapatarak Konya'ya dönmelerini ve Cuma namazını kıldırıyorlar. Böylelikle Ahi Evren ululuğunu göstermiş oluyor.

-Kalecikli Çırağın Elmaları

Kalecik'de Çırak adında birisi bir yük elma alır ve Hünkâr'a niyazlık olarak getirmek için yola çıkar, ırmağı geçemediği için elmalar solar, sonra Hünkâr'a solmuş elmalar nasıl götürülür diye uykuya dalar. Uyandığında elmalar yok olmuştur çok üzülür , ama yine uyur ve rüyasında Pir'i görür, “ biz

onu getirdik “ der rüyasında. Pir ile Ahi Evren o sırada Gülpınar’da sohbet ediyorlardı. Onları gördü hatta elmalarının da orada olduğunu gördü. “ Gel çırağım biz sana zahmet olmasın diye getirdik,” der ve ellerini öptürürler, kendisine de nasip vererek yollarlar

-Denizli'deki Harami

Denizli'de bir harami yol keser haydutluk yapardı, bırakırsam bu işi günahlarım af olur mu? Dediği için onu Hz Pir’e gönderdiler. Pir Ona bir kuru sopa verdi bunu tarlanın bir ucuna dik ne zaman yeşerirse o zaman af olacaksın dedi. Harami uzun seneler bostan dikti gelene geçene zorla bile yedirdi ama bir türlü ağaç yeşermedi.Bir gün tarlanın yanından acele acele giden birisine bostan ye ondan sonra git dedi.Adam yemeyince nedir acelen dedi, adam da bizim köyde birisi var bir suç işledi onu beye haber vermeye gidiyorum dedi. Yani sen gammazlık etmeye mi gidiyorsun? Adam evet dedi. Harami düşündü ,bu güne kadar herkese yedirdim yeşermedi, bari şu adamı öldüreyim artık diyerek adamı öldürdü. Birde baktı ki ağaç yeşeriyor. (**gördüğünü ört , görmediğini söyleme**)

-Hünkâr’ın Keşişe Buğday vermesi

Bir keşiş kıtlık sırasında Pir’den buğday istemiş, Pir’de bir eşeğe yükleyerek bir dervişle yollamış. Yolda dervişten buğdayı satması istenmiş, derviş de nasıl olsa belli olmaz diye bir çuvalını satmış. Boşalan çuvala kum doldurmuş, dervişe hoş geldin demişler izzet ikram yapmışlar, derviş de ne iyi insanlar keşke Müslüman olsa demiş. Ben Müslüman olurum ama korkarım senin gibi bir Müslüman olurum da emanete hıyanet ederim , erenlerin bana gönderdiği buğdayı falan falan yerde sattın ve içine saman kum koyup getirdin senin dervişliğin bu mu?

-Molla Sadettin

Aksaray ilinde müftülük yapan Molla Sadettin diye biri 400 müridi ile ziyarete geldiğinde müridler Pir'e şikayette bulunuyorlar , derviş hep kendi adamlarıyla namaz kılıyor bizlerle kılmıyor diye, hep beraber yemek yerken Hünkâr’a hiç iltifat etmemişler ve konuşmamışlar. Sadettinin ağzından girdi ciğerini sıktı ve Sadettinin burnundan üç damla kan geldi. Daha sonra yine tuz köyünde Sadettin yine Hünkâr’ı davet etti, hünkâr dahi yemeğe geldi, ama yine önceki gibi Pir’den yüksekçe yere oturmak istedi. Sadettin Hünkâr’ın bıyıklarının ve tırnaklarının uzadığını gördü. Onun için müridlerine bir makas getirinde tırnaklarını ve bıyıklarını keselim dedi. Ancak makas kesmedi, sanki tel kesiyorcasına ateş çıkarıyordu,” Said sana derim erin vasıflarını kesmeye er gerekir, ne kadar uğraşırsan yine kesemezsin ancak Horasan’dan alınan safa nazarlılar kesebilir ” dedi.

-Tuz Köyünde Tuz Madeni

Molla Saadettin ile birlikte sofraya oturdular, köylü yemeklere tuz koymamıştı. Hünkâr’a köyde tuz olmadığını kendilerine bir tuz ocağı bulmasını söylediler. Hünkâr da Hakka giden Hakk uğruna , hakk için falanca yere gidin orayı kazın bulacaksınız dedi ve oradan tuz elde ettiler.

-Molla Saitlerle Danişmentleri Kızılırmak’a girmesi

Molla Sait danışmentleriyle Pir'i görmek istediler. Danışmentleri ne yapacaksın o kişiyi onda velayet yok dediler, ancak Molla kendisini sıktığını burnundan kan geldiğini, sonra tuz madenini bulduğunu söyledi. 30 danışment ile Ahi Evren Hünkâr ile sohbetteydi, 30 danışment Kızılırmak'a girdiler Molla Sadettin de dahil , gömleklerinin de yanlarına aldılar çünkü evran (canavar) olur diye, müridler burada olmaz dediler, ama bu da Pir'e malum oldu, evran geldi çok korktular ancak aklılarına “ Ya! Hünkkâr “demek geldi ve anında evran kayboldu ve kurtuldular. Pir molla'ya müridlerinin oğlan donunda gelmelerini itedi, (Zavallı çocuk, baş açık bağı açık) sonra da yine elbiselerini giymelerine izin verdi. Molla ayağa kalktı “ ne oldu molla “ dedi Molla “ namaz kılacağım” dedi, müridlerine su getirmelerini söyledi, getirdikleri su kan gibiydi, kızdı tekrar tekrar getitti ama yine temizsu gelmedi, Hünkâr Sarı İsmail'den istedi o temiz su getirdi. Sonra Mollaya 5 rekat namaz kıldır dedi ve Molla o namazıda kıldıramadı. Böylece Danışmentleri onu terk etti .

Burada Pir Molla'yı üç kez ezdi, 1- Müridlerine mahcup edip onların ayrılmasına neden oldu 2- Molla şeraite bağlı olduğu için onu böyle ezdi 3-Mollanın 400 danışmendi vardı onun bu gücünü kırmak Anadolu'da güç sahibi olmak için. 4- Boğazını sıkarak onun sofrada dah üst seviyede otutmamak için 5- Namaz da kıldıramadı dolayısıyla şeraiti de uyguluyamadı.

-Molla Sadettin Hünkâr'a Taş Yuvarlıyor

Molla Sait Hünkâr'ın yanında 18 yıl kaldı, bir gün “çıkta şu damı loğla” dedi ve Molla loğ taşını Hünkâr'ın üstüne damdan yuvarladı ki başına düşüp ölürsün. Ama Pir loğ taşını eliyle tutarak yere koydu. Bunun için af diledi kendini eşeğin kuyruğuna bağladı, 40 x30 gün yıkandı ve ancak hünkâr'ın gözünde temizlenebildi.

Molla Kâbeye gitti , nedeni Pir'in namaz vakitlerinde kaybolması idi kontrol amacıyla gitti. Oradakilere sordu Pir'in her zaman burada namaz kılıp kılmadığını araştırdı. Sonunda orada kıldığını öğrendi.

- 1- Molla 'yı bir türlü düzeltemedi
- 2- Bağnaz ve yobazlar herkesden ve her şeyin kötü tarafını araştırırlar
- 3- Yobazların vicdanları kendi çıkarları için vardır.
- 4- Mollanın eşekten daha aşağıladı onun kuyruğuna bağladı

Mollanın Eşekler ile olan fikri

- 1- Bu yazıda hayvani hislerin disipline edilmesi
- 2- Molların hepsinin akli fikri uçkurlarında oluşu
- 3- Mollar ne kadar eğitilirse eğitilsinler yine de tam olarak eğitilemiyorlar

-Kadıncık Ana Üç oğul

Kadıncık Ana Hünkâr'ın abdest suyundan içti ve bir erkek çocuk oldu. Bunun adını Hızır Lale koydu. Hünkâr onu Hızırlale gelmiş Lalemin çiçeği gelmiş diye severdi. Kadıncık Ana'nın üç oğlu oldu.

- 1- Hızır Lale
- 2- Mahmut
- 3- Habib

Mahmut her yerde marifetlerini gösteriyor, velayetini belli ediyordu. Hünkar bir kın'a iki kılıç sığmaz diyerek onun ululuğunu aldı. Bu demektir ki Pir kendisinden başkasının velayet göstermesini bütün velayetname içinde hiç kabullenemedi.

Kara Abdal

Bir kara Reis vardı . Buğday taşıyordu , gemi batmak üzereydi, buğdayları denize dökersen gemi kurtulur dediler. Bir eren geldi sen buraya buğdayı dök biz sana parasını verelim dedi. Buğdaylar denize döküldü denizin dibinde büyük güzel bir bina vardı oraya buğdaylar indi. Hünkâr Kara Abdal'ın parasını ödetti ve ona nasip vererek Kara abdal dedi.

-Osmancığın Nazarı

Sultan Alaeddin oğlu Aydoğmuş Alp'e kılıç kuşattı ve onu Sultanönü Sancağına bey yaptı. Alaeddin daha sonra askerini alıp Konya'ya geldi.Aydoğmuş Alp Sultanönün'de vefat ettikten sonra , onun yerine Erdoğan Alp beylik talep etmek için , Alaeddin'e giderek beylik talep etti. Ama önce Hz. Pîr Hacı Bektaş Veliden safa nazarı ve hayır düası almak için Karacaüyük'e geldi. Ozaman Pîr ardıç ağacının altında Hırka Dağında idi. Hünkarı buldu ve el öperek ona bağlılığını ve Hünkârın ululuğunu söyleyerek ayağına kapandı.

Pîr : “sefa geldin , kadem getirdin, büyük Erdoğan Alp'im “ dedi. “ yedi yıldır âli Selçukdan Saltanat Hükmü götürüldü. Rûm erenlerinin her biri bir seccadeye **neşin** olmak için her hangi bir kimseyi mahal gördüler. Ben senin ve evladının ruhlarını velayet kabzasıyla saklayıp dururum. Yürü zahir padişahına var gönlündekini söyle . Gönlünde oluruz, dilinde oluruz, seni ona güçlü gösteririz. Muradın alursun kardaşım. Sancağı eline gire.Atın yürük, kılıcın keskin ola önünden sonun görüle .” diye dua etti. Kılıç kuşattı ve “ kimse senin ve senin zürriyetinin arkasını yere getirmesin”. Dedi. Böylece Sultan Alaeddin beyliği Erdoğan Alp'e verdi. Erdoğan Alp her ne yere vardı ise feth etti, ve geri aldı. Onun zamanında kafirin mecali kalmadı ki isyan çıkara, çok başarılı oldu.

Erdoğan Alp göçtüğü zaman Alaeddin Sultanönü Sancağını küçük kardeşi Gündüz Alp'e verdi. Daha sonra oğlunun oğlu Osman beye Beylik verildi. Sultan Alaaddin Hz. Pir ile birlikte olmuş ,her önemli bir konu olsa mutlaka ir ile görüşür ve onun görüşlerini ve safa nazarlarını alırdı. Pir'in görüşlerine göre hareket ederdi. Osman bey yaptığı fetihler ve kazandığı savaşlardan sonra ,Pir'in verdiği Taç'dan beyliğe katılanlarda giydiği için hangisi kendi halkı ,hangisi halkı olduğunu anlamak için , kendi halıknın börtüklerini kırmızıya boyadılar. Çok kafir öldürdüler ve aldıkları yerleri Müslümanlara verdiler. Bilecik , Ermenek, Yarhisar, İznik , İnegöl ve Bursa 'yı feth etti ve şu düayı okudu : Ya ! Pirim Hacıbektaş Veli safa nazarlarını himmetlerini yoldaş eyle .!

Bir gün aksaçlı ve sakallı yaşlı bir eren boz bir atla gelir ve atı Sarı İsmail padişah karşılar , atı tutar ama bu güne kadar hiç böyle bir nurani kişiyi görmemiştir. O da izin almadan doğru Pir'in katına teklifsiz girer. Sarı İsmail padişah kızılca halvete geldiğinde , her ikisini karşılıklı oturur görür. Hz.Pir O

na: “Hızırım nice edelim hak teala seni bu göreve koymuş. Hakkın kullarına şiddetten halas edersin , müşkillerini asan edersin. Sohbetine ihtiyacımız var, illa nice edelim Karadeniz’de bir gemi darlıkdadır. Seni çğırdılar, gemi batmadan tez ,durma medet de gör. Sonra yüzünü görür sohbet deriz.” Der. Daha sonra sarı İsmail Padişah Hızırın atına bir kere sıçradığını , daha sonra Karaüyüğün ufkunda birde nallarının parladığını görür. (Hızır karadenizde batmak üzere olan gemiyi kurtarmaya gitti)

-Emir Cem

Bir kimse (Hacı Bektaş ‘ın gelişi sırasında o da bu civarda bir yer tutmuş ve yerleşmiş idi.) Cem Erenlere bir öküz getirip kurban etmek istedi. Ancak Cem Erenler bu kurbanı istemedi, o da Hacı Bektaş’a götürdü ve orda kurban eyledi ve de hora geçti. O kimse Pir’e bu kurbanı Cem Erenlerin kabul etmediğini söyler. Pir de ona “ Emir Cem bir şahindir her nesneye konmaz” dedi. O kimse bu sefer Emir Cem’e sordu Cem de “ Hünkârın ululuğu deryadır, değme nesne bulundıramaz. O nesne deryada mahvolur” dedi. Burada Cem Erenlerin söylemek istediği şey Hünkârın toleransı ve hoşgörölüğü fazladır, velayeti fazladır, hoş nazarlarda benden fazladır diyerek Hacı Bektaşın ululuğunu ifade eder.

-Dostluğun çörek ile olmadığı:

Dürdekin köyünden bir kimse nasip almış ve her yıl Pir’e gelirken yağlı çörekler getirirdi.Ancak bir yıl çok fakirleşti ve almaya parası yoktu. Daha sonra beyaz un aldı ve Pir’e getirdi. Ancak fakirlik devam tabii. “ Neden böyle edersin, hemen az çok demeden nazara gelsen olurdu” der. “Dostu dosttan ayıran illaki çörekmiş” dedi. Pir burada niyazlık için maddi değerin önemli olmadığını söyler.

-Genç Abdal

Karadeniz’de bir gemiden “ımdat erenler “ diye bir nida gelir. Gemi batmak üzeredir, Pir Hızırın yardımıyla gemiyi kurtarır. Gemi sahibi de 1000 altın vereceğini vaad eder ve daha sonra göndereceğini söyler. Genç Abdal bir Şeyh’e “ Şeyh nedir?” “Mürid nedir?” “Aşk nedir?” Muhib nedir?” diye sorar. Pir de “Hindistan ilinde bir sarraf var ondan 1000 altın alda gel”der. Genç Abdal günlerce yol alır, bir büyük şehre varır. Sarrafı arar sorar , bir Pazar yerine varır sarrafı görür. Sarraf onu görür yanına çağırır ve biri Pir’e birisi fakirlere birisi de kendisine olmak üzere 3000 altın verir. Ancak yolda gelirken Köyde bir güzel kız görür. Üç gün ordan ayrılmaz , sonunda kız hizmetçiyi gönderir, eve alır. Paran yok der kız O da 3000 altını kızı verir. Ama kız neden olduğunu sorar ve Hz.Pir’i görmek ister. Birlikte yola çıkarlar, yolda uykuları gelir bir yerde uyurlar. Uyandıklarında Karacahüyük civarında bir yerde olduklarını buraya Pir’in velayeti ile geldiklerini anlarlar ve Pir’e giderler. Niyaz ederler ve hikayeyi anlatırlar. Pir işte ozaman sorduğu sorunun cevabını şöyle söyler:

“**Müridlik** senin yaptığındır. Hiçbir şekilde nereye gideyim ? nereye varayım? Kime varayım? Demeden yola revan oldun der.

“**Muhiplik** , O sarrafın yaptığıdır. Sen vardığında hiç tereddüt etmeden nezirini sana verdi.”

“**Aşk** , Aşıklığı o kız yaptı. Bizim velayetimizi anladı. Ama bizi görmeyince

karar veremedi”

“Şeyhliği” Biz yaptık, senin oraya gidip gelmenin esenlik içinde geçmesini sağladık seni koruduk, ve seni yüz karalığından kurtardık.

-Otuzaltıbin چراغ

Hünkâr Karacahüyük de Kadıncık ana evinde 36 yıl kaldı. Bu zamanda velayetinin hakkını verdi ve 36 bin halife yetiştirdi. Bu yetiştirdiklerinin de her birini bir vilayete gönderdi. Çok kerametler gösterdi ve yaşantısı ile örnek oldu.

-Cemal seyid Sultan

Hünkâr Cemal seyid Sultan’ı çok severdi. Ancak Cemal sultan’ın gönlünden bir gün bir yerde konmak ve orada dem sürmek gelir. O zaman Pir “Cemalim bizi darı bekaya gönder sonra bir eşekle yola revan ol nerede eşeğin kurt yerse orası senin yerin olsun, orada demini sür , dahi bir oğlunuz gele , Akdenize yol eliyle göndersiz” der. Cemal Sultan Altıntaş mevkiine geldiğinde uyuklar, eşeği otlatmak için salar ama kurt da onu parçalar. Bu nedenle Cemal Seyid Sultan Altıntaş mevkiinde ikamet etti. Oğlu oldu Doğan ismini koydu, o da Gelibolu’ dan Rum iline gitti. Ve orada velayetini sürdürdü.

-Sarı İsmail

Sarı İsmail Sultan Hünkâr’dan hiç ayrılmadı. Hep onun yanında kaldı. O nereye giderse onunla birlikte gitti.Ama içinden de Hünkâr’ın ne zaman nereyi kendisine yurt vereceğini geçirirdi. Bu malum oldu “ İsmailim biz darı bekaya intikal edince sen asanı al yola çık onu at nereye düşerse orası senin yurdun olsun “der. Sarı İsmailin asası Menteş ilinde Tavas isminde bir kilisenin tavanını deldi ve İncil okuyan papazı buldu. Daha sonra Papaz Müslüman oldu , İsmail Sultanda ona Sen de Tavas da mekan tut seninle komşu olalım dedi. Sonra sarı bir doğan donuna girdi ve bir yere kondu. Tavasda Zupun isminde bir bey vardı. Bu sarı doğanı tutmak üzere iki kişi ayırdı. Birisi kafir kıyafetinde diğeri de Müslüman kıyafetinde. Bu iki adam doğanı izledi konduğunda geldiler ki Sarı İsmail insan kıyafetinde oturur. Hemen Zupun’a söylediler, Zupun velayeti anladı ve Müslüman oldu. Senin istediğin yerde yurt tut orası senindir dedi. “Dervişin yeri tevazudadır dedi” ve mütevazi bir yeri seçerek yurt edindi.

-Hacem Sultan

Hacem Sultan Hünkârın üçüncü ve en yakın halifesiydi. Hacem Sultan iriyarı çok yiğit, gerçek bir erdi. Hünkâr ona batın kılıcını verdiğiğinde “ Bu meydanın cellatlığını sana sunduk ,yalnız bizden destursuz havalesiz bir iş etmeyesin yoksa sana ziyanı dokunur.” Diyerek batın kılıcını ona vermişti. Ancak Hacem Sultan hem kendi ululuğunu hemde kılıcını denemek için yakınındaki bir katıra vurdu.Katır iki parçaya ayrıldı ama kolu da tutuldu. Bunun üzerine Cemal Seyid sultan ,Sarı İsmail Sultan, Recep Halife , Baba Resul ve Pir Yab Sultan Hünkâra yalvararak kendisini af etmesini dilediler. Pir de “Kolun açık olsun ,illet zail olsun “ diyerek kolunu açtı. Daha sonra “ Hacem Sultan sana şol oğul canavarı tepelediğin yeri sana yurt olarak verdik.Orada yurt kur demini yürüt mezarında orada olsun “ dedi. Bundan sonra Hacem Sultan Germiyan beyliğine geldi. Bir yer istedi ve ve ona Uşak ilinde susuz diye

anılan ama orada ki canavarı helak etme koşuluyla ona Susuz'u verdiler. Ancak burada Seyid Gazi'nin ve daha 7 şehidin mezarı vardı. Seyid Gaziye ziyarete gelenler suyun karşı kıyısında kalırlar, Hacem Sultan'dan rica ederler, O da suyu durdurmuş, koyunlarıyla birlikte karşıya geçmişler. (Ama bu arada koyunlardan da dak olarak vermişler tabii)

Hacem Sultan'ın Hatem isminde bir dervişi vardı, her yere onunla birlikte ve eşeği ile beraber giderdi. Bir gece yorgun oldukları için bir köyde konalamak isterler, köyün ağası zengindir. "Ben varımı yoğumu sizin yolunuzda harcadım bir oğlum olmadı ve ben artık münkir oldum" der. O gece Sultan o eve gelir kızı uyurken başını okşar , dua eder ve kız sabahleyin uyandığında, erkek olarak uyanır ve çok sevinirler. Hacim Sultana koyun, inek niyazlık olarak verirler. Ayrıca Susuz'daki canavarı da nefesi ile öldürmüş ve halk rahat etmiş. Ancak nedense yapılan iyilikler ve kerametler koyun, inek şeklinde niyazlık almadan yapılmıyor sanki! Bu bekli de dergaha halkın yardım etmesini sağlamak ve bu yolda öğütlemek için olsa gerek.

-Resül Baba

Resül Baba dördüncü kendine en yakın olan halifedir. Pir onu da Beşkarış mevkiine gönderdi. Altıntaş da bulunan bu yerde hristiyanlar bir kilise yaptırmış idi. Resül Baba kendisini izleyen avcılarını önce geyik sonra da kuş donuna girerek kilisenin yanına kadar getirdi, sonra da kuş donunda kilisenin damına kondu. Daha sonra insan donuna girerek onlarla ve kilisenin sahibiyle konuşarak onların Müslüman olmalarını sağladı. Resül Baba ile Cemal seyid Sultan sık sık görüşürlerdi. Birgün Seyid Sultan "bana Pir'lik geldi "dedi. Resül Baba inanmadı tabii, şimdi mezarı Altıntaş da Ayrıklı Çalının dibinde Beşkarış da makamındadır.

-Piryab Sultan

Piryab Sultan Pirin çerağcısı idi. Bir gün Konya'dan Şeyh Sadreddin Konevi Hz.leri Hükârdan bir halife ister. Bizleri burada irşad etsin ve biz ona burada yurt verelim der. " Çerağcı istedikleri sensin yürü konya'ya git ve bizden gördüklerini orada yaşat ve orada mekan tut mezarın dahi orda olsun" der. Piryab Sultan'ın üç oğlu vardı, bunlardan ikisi öldü, defnedildikten bir gün sonrada üçüncü öldü. Eve geldiği zaman hanımını ağlarken buldu. Çok meysus oldu elini yukarı kaldırıp " ikisini aldın bari bunu bize bırak " diye yakarırken oğlunun elini tuttu. " Kalk oğlum annene gidelim " dedi ve oğlan o anda kalkıp yürümeye başladı ve annesine gitti. " Biz sabrettik , sende sabırlı ol " dedi .Burda verilmek istenilen sabır ile Tanrıya yakarmak gerektiğidir.

8.4.2.Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye

Rahman ve Rahim Olan Allahın Adı ile başlıyor ve ondan yardım diliyoruz. Hamd! Bu alemlerin Rabbi'ne , dua ve salâm Muhammed'e onun evlatlarına ve tüm sahabelerine aittir." Bu makâlât-ı gaybiyye ve Kelâmat-i ayniye yüce insan ve büyük mutasavvıf din ile ilgili ilimler dünya ile hikmetlerin sahibi Hacı Bektaş Horasni'ye Allah aziz ruhunu kutsasın, ait olup taraftarlarını aydınlatmak için verdiği nsihatlerdir. Bu nasihatler iyi kulları gayrete getirmek

ve günahkarlara doğru yolu göstermek için ilahi ilimlerden ilham edilmişlerdir.”

(1) Eserde “bil ki” diye başlayan ve insanın nefsini arındırması ve kalbini temizliyerek Allahdan başkası ile bağlarını koparmak, rütbe ve payelerden kurtularak ruhunu yüceltme öğüdü veriliyor. Bu nedenle dervişin benliğini yüceltmesi için benlik ağacını kökünden sökmek ve Tanrı’yı her şeyi ile tek olarak görmesi öğütleniyor. “o halde her şeye onun tek olduğunu gösteren bir işaret vardır. O her şeyden öncedir, kendisinden sonra hiçbir şeyin kalmıyacağı sondur. Varlığı aşıkardır, gerçek mahiyeti insan için gizlidir. Eserdeki nazım olarak yazılan “ İlk ve son sensin, ortaya çıkan kim ola” “ zahir batın sensin ,var ve yok olan kim ola “ Derviş şeklindeki ifade de onun her şeyden önce olduğunu kendisinden sonra hiçbir şeyin kalmayacağını onun insanın içinde saklı olduğunu dervişe seslenmektedir.

(2 a) Bu bölümde dervişe gönlünü teklik fikriyle doldurmasını , ruhunu birlik içinde tutarak ilahi sırra ermeye çalışması öğütlenir ve “ölmeden önce ölünüz “ sıfatını kazanmak için kul olma özelliğini yitirmeden nefesine hakim olmayı öğütler.

(2-b) “İnsanın özü benim sırrımdır ,ben de onun sırrıyım” Ruhu can olarak tarif ederler ,canın içinde de sır saklıdır ki bu saklı olana canan diye ifade edilmektedir. Can sadece sevgilinin makamı değil kişinin kendisidir. Canan allahı anma makamı olarak tarif edilir tasavvufda. “İnsanoğlunun gövdesinde bir et vardır, et parçasında bir kalp , kalpte bir gönül, gönülde bir işaret, işarete nur, nurda bir sır ve sırda biz varız.” Dervişin işte benliğini yenerek onu söküp atarak erdemlere kavuşabilir, Tanrıyı kalp ile , dil ile ve sır ile anmayı anlatır.

(3-a) Dervişin benliğinden arınabilmesi için, iyilik ve insan sevgisi ile Tanrı sevgisi bağdaştırılmalı bu sevgiyle benliğinden kurtulmalı, kötülükleri ruhundan arıtılmalıdır. “nereye dönerseniz, Allahın yönü orasıdır. Doğrusu Allah her şeyi bilir”

(3-b) İnsanlar, Allahı uykuda dahi her dem anmalı ve ibadet etmeli ,her dem onunla bir olmalıdır. “ nerede olursanız olun O sizinle beraberdir, Allah yaptıklarınızı görür” Bir başka telkin “ Bana kulluk ettiğine göre başksından ne diye korkuyorsun” Ey Derviş, “Beni seviyorsan, beni anıyorsan başka şeylerden ve Ben’den niye korkuyorsun?” Burada dervişe davranışlarında doğru olarak, vücudunu gerçek öze vermesi öğütleniyor.

(4-a) “Benimle nimet bul ve benimle yakınlık kur, çünkü ben sana başkalarından yakınlık” Allah genelde ilmiyle ve kudretiyle, özelimizde ise lutfu ve rahmeti akılla anlaşılmaz , ancak sevgisiyle zevk edilir. Dervişe burada da gönlünde onun sevgisini çoğaltmalı zira gönül onun görüldüğü ve baktığı yerdir. Gönülde ondan başkası için yer yoktur. “İsterimki yüreğinden, yabancılarla olan sohbetin kökünü kazıyasın gönül bahçemde başkasına yer vermeyeyim”,diye ifade eder Hünkâr gönlündekini .

(4-b) “Ey insanlar Allahı çok anın onu gece gündüz tesbih edin” . Burada tekrar, tekrar anmanın çoluğundan amaç, içtenlikle gönülden anmaktır. Derviş her dem Allahı anmalı ve içindeki her türlü düşünciyi atmalı, tüm

düşüncesi onunla olmalı, tüm organlarıyla bu sevgiyi duyabilmeli, şeklinde yine dervişe öğüt veriliyor.

(5-a) “Arık beni anın bende sizi anayım,bana şükredin nankörlük etmeyin”. Tanrı’yı olgunlaşmış bir sevgiyle anarsak ki bu gönülle olur. Tanrı’yı tam gönülle anmak bu olgunlaşmış bir sevgidir. Onun nimetlerini anmak ve onu inkâr etmemek gerekir, aksi ise küfürdür.

Talip kime derler?

Talibin birinci makamı dünyada bulunanlara, İkinci makamı ahiret ve üçüncü makamı ise kendine ihtiyaç duymaktır. Topluluklardan kendisini soyutlamamıştır ama soyutlanması gereken insanlarla da beraber olması yanlıştır. Yalnız topluluk için haklı bir beraberlik sürdürmek en doğru olan yoldur. Böylece toplum ayakta kalır ve gelişir.

(5-b) Talip için ideal olan gerçek isteğine kavuşmaktır. Tanrı’yı görmek için bütün yaratıklara bakmak yeterlidir. “ Allah her şeyi ilmiyle kapsar, “ Derviş bu ilahi bilgiyi ve kudreti görmekiçin gönlüyle ve aklıyla , sevgiyle tüm yaratılanlara bakmalı ki onu onlarda görebilsin.

Zühd : Dünyayı terk etmek demektir. Dünyayı ve dünyevi ihtirasları sevmek günahların başıdır.

Takva: Allah’dan başka her şeyi terk etmektir. Çünkü “ sahip O’dur ve her şey O’nundur”

(6-a) “ başkalarını bırakıp bizimle olanlar için biz yeteriz , biz O’nun içiniz ve O’da bizim içindir.” (Muhammed)Yani her kim Allahı gözlemlerse ,her şey onun demektir.

Fena nedir?: Dervişin kendi sıfatlarından kurtulması demektir. Gönlünde Tanrı’dan başka bir sevgi beslememelidir.

Varlık ; Bazılarına göre üç bazılarına göre ise dört çeşittir.

I-Vacib-ül vücut : Yüce Allah’dır O her zaman vardır.

II-Caiz-ül vücut : gözle görünen bütün varlıklar ,bunlar ilim ile de bilinebilir.

III-Mümkün-ül cüvud :

IV-Mümtein-ül vücud : Allah’ın ortağının bulunmayışı

(6-b) “Ey kişi ! eğer sıradan biri değilse iki dünyasında senin mülkün olması için uyanık ol”. Derviş her nefesde onu anmalı, gönlünü ondan başkasından arındırmalı, sevgisini ve gönlünü ona vermelidir. Derviş var olup hiçbir zaman yok olmayan şeyin “ Varlığın , Varlığını “ bilmesi gerekir.Fena nedir ? : Özünden çıkmaktır. “ Vücutda Allah’dan başka özne yoktur.”

(7-a) Özünden çıkmak ne demektir : Vücutta Allah’dan başka özne bulunmamasıdır. Talip menzile ulaşınca , Allah’dan başka bir şey kalmaz.Derviş Allah’ın cemaline ulaşınca , cemâlin cemâl ile birleştiğini görür.

(7-b) Talibin yenmesi üç çeşit olur:

Birincisi şeirat

İkincisi tarikat : Yiyen kişi israfda bulunmaz

Üçüncüsü hakikat : Yiyen içen kişi Hakk'ı gözlemlemelidir, çünkü Hakk olamadan hiçbir şey olmaz.

(8-b) Mümin kime derler ? Müminin beş işareti vardır; Daimi hastalık, Daimi Hüzün, Mazlum olma, Eli açık olma, Fakirlikde ölçülü olma,

(9-a) Müminin gerçeği odur ki , hiçbir zaman yaratılanı yol yere eline diline dolamaz.

(9-b) Müminin uğraşı üç çeşittir.

İbadet , Kulluk etmek , İçtenlikle ibadet etmek (Übudiyyet . Allah'a yaklaşmak)

(10-a) “ Allah önce büyük düşman olan nefsinı terk et ondan sonra beri gel “ der. “ Allah kullarını hakkıyla görür.”

(10-b) Ey derviş bilki Kur'an aşkıtan maşuka bir mektuptur. “Eğer sen olmasaydın ben yerleri gökleri yaratmazdım”.

(11-a) O halde Derviş Hz. Muhammed'e itaat etmeyi Kur'an emretmiştir.”Kim ki benim kitabımdan yüz çevirir, o kişinin dar bir geçmişi olur ve kıyamet günü onu da kör olarak haşır ederiz.” Kur'an ile kendini düzeltmeyen , onunla aydınlanmayan kör demektir.

(11-b) Kör adam benim gözlerim görmüyordu , neden kör olarak haşrettin dediğinde . Allah onları “ Bizim ayetlerimiz sana geldiğinde sen onları unuttun , şimdi de biz seni unuttuk “ der.

(12-a) Ey derviş Tövbe nedir?: “Günahlarına tövbe eden günahları yokmuş gibi olur”. O halde Derviş tövbenin şartlarını yerine getirerek geçmiş günahlarından arın .

(12-b) Tövbe üç çeşittir: Tövbe, İnabet, Rü'yet.Talip vücudunu dünya nimetlerinden arındırarak, dilini dosttan başkasıyla konuşmamak ve gönlünü Allah sevgisinden başkasına kapatmak.

(13-a)İnabet Nedir?: Ey Derviş, kendini beğenmişlikten kurtulmak demektir.

Ey Derviş Rû'yet nedir?. Rû'yet dervişin kendinden geçip Hakk'a ulaşması demektir.

(13-b) Ey Derviş Mücahede ne demektir ?: Mücahede, nefis ile ve şeytanla savaşımdır. Gece gündüz savaşmak gerektiğidir.

Ey Derviş Mücahede nedir?.Az konuşmak, az yemek, az uyumak, benliğini yok etmek ve fakirliktir.

(14-a) Talip demek benliğini yok edip (fena) ya , fakirliğe geçmektir.

Ey Derviş Kahr demek : Benliğini yok etmek, Allah'dan başkasından kopmak demektir.

(14-b) Ey Derviş Fakirlik nedir ?. Fakirlik barış içinde barış, bağlılık içinde bağlılık, ve Allah'dan başka şey istememenin mükemmel huzuru ve ihtiyaçsızlık olgunluğudur.

(15-a) Mümin Nedir?. Mümin cennetin meleğidir. Bu kimse hayatın zevklerinden, şehvetinden kurtulan kişidir.

(15-b) Mümin Allah'ın seçkin kişisidir. Cehalet tufanı; Nuh tarafından daha zordur. Onda boğulan kişi ilelebet kurtulamaz.

(16-a) İnsanlar beş çeşittir: Başkalarına vermeyen kötü, yemeyen ve yedirmeyen, rezildir.

Arif ve Zahid arasında ne fark vardır. ?Arif Allah'a bakar ve görelim Mevla neyler der. Zahid ise : Kendine bilgeyim der ve kendine çalışır.

(16-b) En büyük Mucize nedir?. En büyük mucize Peygamberlerin ve evliyaların sözüdür. "Yolun sonu var mıdır?: " Yolun sonu vardır ama menzilin sonu yoktur."

(17-a) Allah'ın mertebesi dörttür.: Kalbin yeri – Cebrail'dir. (Cebraili sembolize eder.) günlük işleri yürütmek. Akıl : Mikail de hakikati temsil eder.Yani ilim ve marifet akılla olur. Ruh'u : İsrail temsil eder. Hakk sıfatının suretidir ki ruha yazılıp saklanmıştır. Çünkü Tanrı bizlere ruhundan üfledi.Nefs : Azraille temsil olunur. Azrail ise Hakk'ın üstünlüğünün simgesidir.Allah'ın eli : Sıfatı Azrail'dir.

(18-a) "Yunus gibi balıkda kaldı nihan, Hidayet gelince yadımına . O' na verdi aman" Hakikatte Yunusdan maksat: Ruh, Balıktan Maksat : Vücut. Denizden Maksat : Eşyadır.

(18-b) " Ademin tabiatını kırk sabah kudret elimle yoğurdum ve kendi ruhumdan üfledim ." Ey Derviş bilki : Alemlerin sahibi olan Allah insanın kalıbını ateş – su - Rüzgar ve topraktan yarattı . Onlara 40 makam verdi.

Nefsi Emmareden 10 makam 1-Cehalet 2- Öfke 3- Cimrilik 4- Düşmanlık 5- Küsmek 6- Kin Beslemek 7- Kibir 8- Haset -9- Haset 10- Nifak

(19-a) Nefs-i Levvame den hasıl olan 10 makam var. 1- Zühd 2- Takva 3- Tevazu 4- Kulluk 5- Zekat 6- Oruç 7- Hac 8- Cömertlik 9- İyilik 10- İhsan

(19-b) Nefs-i Mutmain den 10 makam : 1- Fakirlik 2- Sabretmek 3- Adil olmak 4- İnsaflı olmak 5- İlim 6- Rıza 7- Tahkik 8- Kesin olarak bilme 9- Ahit 10- Vefa

Bu on makam topraktan olmaktır ve toprağın babası Âli'dir.

(20-a) " Gökte cennet yarattı sende yürek " (şehvet ve marifetin yeri) Cennetin haznedarı : Rıdvan, Senin Yüreğinin haznedarı : Rahman. Yerde Cehennemi yarattı :Sende hevesi şehveti yarttı Gökte Ay'ı yarattı: Sende Akıllı yarattı Gökte Güneşi Yarattı : Sende Marifeti yarattı.

(21-a) Denizleri Yarattı : Senin içinde sırları gizledi. "Kendi içinizde Allah'ın varlığına nice deliller vardır görmez misiniz?" Ey Derviş! Bilki oruç üç derecedir. Halk derecesi : Mide ve cinsel aktivite.Seçkinler derecesi :Göz ile dil ile yapılan aktiviteler Seçkinlerin seçkinleri derecesi. : Peygamberlerin tuttuğu

ve gönlü sadece Hakk ile olanlar.

(22-a) Ey derviş Bilmek Gerekir ki Halk dört Gruptur:

1. Abidler : İbadetleri namaz kılmak ,oruç tutmak, zekat vermek ve hac'ca gitmek

2. Zahidlerin ibadetleri : Korku, ümit, Yakınlık kurmak , Helali kabul edip haramdan sakınmak.

(22-b) Ey derviş bilmen gerekir ki Gönül büyük bir şehirdir. Bu Şehirde iki sultan vardır. Birincisi Akıl İkincisi Şeytandır. Sutanın Komutanları : 1- İlim 2- Perhiz 3- Edep 4- Nezaket 5- İyi olmak. Bunlar tam olursa marifet elde edilir.

(23-b)Sır Nedir?

Vahdet aleminden haber bulmak , her ne söylense O'ndan , her ne görürse , O'ndan , her ne bilirse O'ndan , Konuşması duyması hep O'ndan dır. Bu kimseler arifler topluluğudur.

(24-b) Muhabbet ,üç durumda vardır.

a)Pir emriyle seyretmek ve gönlünü allah'a vermek

b)Pir'in yardımıyla seredip Allah'a ulaşmak

c)Pir'in desteği ile ulaşılabileceği yere kadar ulaşır.

(25-a) Arifin yetmiş yıllık tefekkürü Muhibbin bir saatlik Allah'a yalvarmasına eşittir. Çünkü Allah ile yakarış, Allah şle muameledir.

(25-b) Evliyaların makamı yetmişiki milleti kabul eder. Çünkü bütün alem denizin suyunu içse ne azalır nede çoğalır.

(26- a)İsa : İncilde “herkim iki kere doğmazsa , gökteki ulu aleme erişemez” der

(28-a) Evliyanın üç hali vardır.

a)Elinde olmadan yapılan , istediği zaman gidip, istediği zaman gidemez

b)Kendi elinde olarak istediğinde itaat edebilir. Rüzgar gibidir. Orta makamdır.

c)İnsan kendisyle özdeşleşen halidir. Bu makam mükemmeldir. Böyle kimse kutuptur. Kutup evliyaların padişahıdır.

(31-a) Ey derviş Allah evliyaları kaç çeşittir:

a) Meczub-u Salik . Doğudan güneş doğar Lahut aleme

b) Salik-i Meczub : Güneş daha sonra melekut alemine doğarve buradanda vücuda ulaşır.

c) Salik olmayan meczub : Aracısız olarak sevgili hasretiyle kavru lanlardır. Kendisine olan sevgisini yol edenlerdir.

(32-a) Size vasiyetimdir ey Oğlum:

Akıldır, edpdır, takvadır, tüm geçmişlerin eserlerini izle, ehlişünnet ve cemaate bağı ol,Fıkıh ve hadis öğren. Cahil sufilelerden sakın. İmam ve müezzin olmamak şartıyla namazı cemaatle kıl. Hiçbir zaman şöhret arama ki şöhret afettir.

(32-b) Soya sopa rağbet etme . Daima ismin az söylensin. İlk önlere kendi adını yazma. Kaza mahkemelerinde hazır bulunma. Şer'i mahkemeyi de inkar etme . Kimseye kefil olma. Uluorta yerde devlet büyükleri ve onların oğulları hakkında konuşma. Hankah (Toplantı ve sohbet yeri.tekke ve zaviye,tarikat ehlinin toplanıp zikir ve sohbet ettikleri, semah yaptıkları özel yer) yapma ve hankah da oturma. Çok sema yapma. Çok sema, sevirdiği zaman ayrılık (nifak) getirir, gönlü canlandırdığı zaman ise, semahı inkar etme. Aslandan kaçtıkları gibi halkdan kaçıp yalnız kalmaya çalış. Erkeklerle, kadınlarla, çocuklarla, zenginlerle ve avam kimselerle sohbet etme. Şüpheli gördüğünü bırak. Mümkün olduğu kadar evlenmemeye çalış. Aksi takdirde dünyayı talep edersin. Dünya isteği ile dinini yele verirsin. Çok gülme.

(33-a) Kahkaha ile gülmekten kaçın, çünkü çok gülmek gönlü öldürür. Herkese şevkat gözü ile bakmalısın,hiçbir kimseyi küçümseme, dış görüşü süsleme, çünkü dış süslemek içi harap eder. Halkla mücadele etme, kimseden kimsenin sırrını isteme. Kimseye hizmet buyurma. Şeyhlere malınla canınla ve vücudunla hizmet et. Onların yaptığı şeyleri inkar etme . Çünkü onları inkar edenin yüzü hiçbir zaman gülmez. Dünya ile onunizzeti ve devleti ile gururlanma. Çünkü snin gönlün her zaman hüznünlü, vücudun hasta , gözün ağlar, amelin halis, düan iniltili, elbisen eski, arkadaşın derviş, semayen basan, evin mescid ve yoldaşın yüce Allah olmalıdır. Nitekim;" herkim yalnızlıkla yoldaş olursa Allah ona yoldaş olur". demiştir. Ya Rab! Beni beni her iki dünyada ihtiyaçsız eyle,fakirlik içinde başımı dik tut.

(33-b) Talep yolunda sırrının mahremi eyle, sana doğru gitmeyen yoldan beni geri çevir.

Yüce Allah'ın yardımı ile bu risale sona erdi.

8.4.3.Makalat

Makalat Hacı bektaş Veli öğretisini anlayabilmek için en önemli bir yapıttır. Mkalat'ın çeşitli kütüphanelerde , birbirlerinden çok farklı olmasalar bile değişik şekillerde yazmalar bulunmaktadır.Biz burada Esad Coşan'nın " hacı Bektaş Veli Makalatı " adlı eserindeki metinlerden ve bu metinleri sadeleştirerek , düzenlenmesini de Hüseyin Özbay'ın yaptığı " Makalat " eserinden özetler vermekle yetineceğim. Özet verirkende öğretinin mümkün olduğu kadar anlamlarını ve vermek istediği fikirleri öne çıkarmaya gayret etmeye çalışacağım.

Hünkâr Makalat'ın da insanların 4 ana unsurdan yaratıldığını ifade eder.Esasen gerek Bektaşilikde ve gerese Yesevi'likte 4 rakkamı fevkalade

önemlidir. Bu dört unsur toprak- Hava – Su ve Ateş dir.

Prof Carl Sagan Kozmoz isimli yapıtında laboratuvar ortamında balçığın sulu bir ortamda elektrik atlamaları ile iyonize bir ortam yaratıldığını (Tıpkı çok yağışlı ve çok şimşeklerin çakarak iyonize bir ortam yarattığı gibi) ve bu iyonik ortamda aminoaitlerin ve bitkilerin ile canlıların oluşturulabildiği kaydedilmektedir. Zamanımızda artık labortuvarlarda daha da fazlası gerçekleştirilebilmektedir. Ama güzel olan şey bunu XII yy da hacı bektaş'ın o zamanın kültür seviyesindeki Anadolu Halıkna yalın bir dille anlatma sıdır.

Makalat Birinci Bölüm

Hakk'ın yarattığı 4 bölük insan vardır.

Birinci sınıf (bölük) İnsanlar Abidlerdir. Bu çeşit insanlar da daima haset , dedikodu, cimrilik ve düşmanlık görülebilen tip de insanlardır. Daha ziyade halk insanıdır bunlar. Bunlar oruç, namaz , zekat , hac gibi hususları yerine getirirler. “ öyleyse aziz kardeşim Hakk'ın buyruğunu gayret gösterip tutmak ve sakın dediğinden sakınmak gerekir” der Hünkâr.

İkinci sınıf (bölük) insan : Bu insanlar zahidlerdir. Bunların aslı ateşdir. Tarikata tabi olanlardır. Tarikat ateş sembolizması ile temsil olunur. Dünyada yanmak (olgunlaşmak , nefsinden kurtulmak, hırsını yok etmek) artık ahrette yanmamayı sağlar. Gece gündüz Tanrı'yı anarlar ve O'nun yapılmamasını istediklerini yapmazlar. Ümitlerini kaybetmiyerek yararlı işler yaparlar. Bunları da hep kendi gayretleri ile yaparlar.

Üçüncü sınıf İnsanlar : Ariflerdir marifet sahibi kişilerdir. Marifetin sembolü su'dur.Suyun kendisi temizdir, durudur,arıdır ve her girdiği kabın şeklini alır ayrıca da o kabı temizler. Kabin şeklini alması , sohbet ettiği yada birlikte olduğu insanlarla dost olur, onların gönlüne girer, ama girdikten sonra da onun kalbindeki yanlışları , kötülükleri temizler anlamındadır. Arifler böylece hem kendini arıtır hemde yakınlarını arıtır. İşte esas marifette bu olsa gerek.Burad bir kötülük bir yanlış , çoğalarak daha başka yanlışlarıda doğurur, bu nedenle yanlışlardan kaçabilmekte marifet ister. Marifetli olanlar yanlışlardan kaçarlara ve su gibi aziz olurlar. “Ariflerin aslı Tanrı'dadır.Aslının aslını sevmesi şaşılacak bir şey değildir. “

Dördüncü sınıf (bölük) Muhiplerdir: Bunlar hakikat topluluğudur.Çünkü bunlar toprak gibi alçak gönüllü tevazu sahibi insanlardır. Bunlar olgun insanlardır ve teslimiyetlerini gönülleriyle dolu dolu olarak yaparlar. Ben önce neysem şimdi yine o' yum diyerek Hakk'a varırlar. Benim iç dostum vardır, ben nezaman ölsem; biri evde , birisi yolda, birisi ise benimle gelir. Ev de kalan malımdır, yolda kalan ailem ve yakınlarımdır, benimle gelen ise yaptığım iyiliklerimdir. Tanrı'ya vardığımız zamanda ancak bunlar gideceklerdir.” Herkim kendini bilirse Tanrı'yı bilir. Hakikat sahipleri Tanrı'yı kendilerinden, kendilerini de Tanrı'dan bilen insanlardır. Hakikat insanın kendi içindedir, başka yerde aramakla neyi bulacaklardır, bu nedenle insan kendini bilmekle Tanrı'yı bilir. “ Şimdi azizim muhiplerin hakikatlerinin anlatımı çoktur. Fakat aklın ermesine ve insanları uyarmaya bu kadar yeterlidir.” “Onları da yad ettik başka kim var

doğruyu en iyi Allah bilir.” İşte Hünkâr lafı uzatmadan kısa kısa ama özlü olarak söylüyor ve sonra da “ azizim bu kadar yeter “ deyiveriyor

Makalat ikinci bölüm

Kul Tanrı'ya 40 makamda ancak erişir ve dost olur. Dört kapının onar makamı vardır. Şeriat kapısının ilk makamı imandır. Altı şartı vardır bunlar ; - Allah'a , -Allah'ın meleklerine – kitaplarına – Peygamberlerine- ahret gününe – kadere hayır ve şere inanmaktır. İman gönül içindedir kim gönülden inanmazsa Tanrı'ya imanı olmaz. İman ibadetle oluşur , ancak her ibadetinde imanı oluşturmakta bir yararı olmaya bilir. Tanrı'ya eş koşmak Tanrı tarafından af edilmez. “ Muhakakki Allah kendine eş koşulmasını af etmez. Bunun dışındaki günahları dilediği kimseye bağışlar.”(Kur.V/ 116) Rahmanın adı iman , şeytanın adı şüphedir. İmana şüphe girmez zira iman akıldır. “ İman koyun akıl çoban, şeytan ise kurtur. Çoban giderse kurt koyunu ne yapar!” “ Şimdi Hakk'a inanmak , sakın dediğinden sakınmak imandır. Sakınmamak Tanrı'ya inanmamak dır” “Azizim Tanrı'nın meleklerine ve kitaplarına inanmak imandır.” Buradan yine tekrarlıyor. “ Kibir , gurur, dedikodu,öfke gibi şeylerin hangi kitapta iman ehlinin içinde olacağını buyuruyor, nerede kaldı Tanrı'nın kitaplarına inandığın”! “ Ey mü'minler kıyamete inanmak böyle sizin gibi inanmak değildir. Zira siz haram ve helal ne blursanız ,haksız yere yer , giyersiniz, işte bu inanmakmıdır?!” “ Öyleyse azizim marifetin aslını bukadar hülâsa ettik çünkü gerçek canlılara bu kısa söz yeter! “ Hünkâr buradada işi fazla uzatmıyor birazda okuyanın anlayışına bırakıyor.

Üçüncü Bölüm

Bu bölüm Şeriatin Makamlarında oluşur.

- 1-İman getirmek
- 2-İlim öğrenmek
- 3-Namaz kılmak,hacca gitmek,vücudunu temizlemek,seferde asker olmak
- 4-Helal kazanmak ve faize vermemek
- 5-Nikah kıymak (nikahsız yaşamamak)
- 6-Kadınlarla regl halindeyken birlikte olamamak
- 7-Sünnet cemaat (topluluk) den olmak
- 8-Şefkattir
- 9-Temiz yemek temiz giyinmektir
- 10-İyiliği yapmak ve kötülük yapmaktan kaçınmak

Dördüncü Bölüm

Bu bölüm tarikat makamudur.

- 1-Mürşidden el tutup tövbe etmek

“ Şimdi ey mü'minler tövbe etmek gerekir ki onda şüphe olmasın, tövbe etmek pişmanlıktır, 72 yıllık günah bir tövbe ile af olur, özürdilemeye önem

verin ki hatalarınız az yüzünüz ak olsun” “şimdi eyzü’minler her zaman özür dilemek sizden kabul Tanrı’dan, şükretmek sabretmek sizden, bereket ve sevap Tanrı’dandır.” “İbadet sizden cennet Tanrı’dan”

2-tarikatın ikinci makamı mürid olmak, mürid üç türdür.

a-Mutlak mürid – Şeyhine niçin diyerek delil getirmez

b-Mecaz Mürid – Zahirde(halde) şeyhin istediği gibi. Batında -kendi istediği gibi

c-Mürted(Dönek) mürid-şeyhin bir halini görmez derhal yüz çevirir.

3-Üçüncü Makam saçkesmek.Traş olmak, elbise değiştirmek (saç sakal ve elbise giyimi düzgün olduğu takdirde insanlar arasında Bektaşîye saygı uyandırır.)

4-Nefsine sahip olmak,

5-Dergaha ve insanlığa hizmet etmek ,

6-Tanrı’nın yapma dediklerinden ve kötülüklerden kaçınmak,

7-Ümidimizi hiçbir zaman kaybetmemek.(Felaket anında dahi ümidinizi kaybetmeyin, zira karanlık bulutlardan şefaf daneler düşer. Riyâzî)

8-Hırka, zembil(bakırdan testi büyüklüğünde su kabı),makas, seccade , tesbih,iğneve asadır. Bunlar la bir muhip her zaman her ihtiyacını giderebilir,o nedenle bunlar muhibbin tamamlayıcı eşyalarıdır.(Mütemmim cüzü)

9-Makam sahibi ve muhabbet sahibi olmak

10-Aşk, şevk, selâ fakirlik (tevazu ve alçak gönüllülük) “ Bu makam can dır, can cana kavuştuğunda oynamak, zevk ve şevkle hareket etmek şaşılacak bir şey değildir o hareketler yaradanın dostluğu içindir. Allah daha iyi bilir . “Ama şeriat’ta gülmek oynamak , kahkaha atmak ,sevinmek yasaktır ama bu tarikatta hünkâr eliyle serbestdir.

Beşinci Bölüm

Marifet Makamını temsil eder. “ Şimdi azizim birinci makamı edep”

1-edep (Eline, diline ve Beline sahip olmak)

2-Korku (Allah’dan yanlış yapmamak için korkma)

3-Perhizkârlık(her kötü şeyde kendini alıkoyma,nefsin isteklerinden arınma)

4-Sabır ve kanaat

5-Utanmak (insanın yaptığı hatalardan mahcup olması)

6-Cömertlik(açık elli olma ihtiyacı olanlara karşılıksız yardım elini uzatmak)

7-İlim

8-Miskinlik (Bildiklerini bilen , ama bilmediklerini de bilen)

9-Marifet

10-Kendini bilmek

Altıncı Bölüm

Bu bölüm hakikat makamının beyanıdır. “Şimdi azim hakikat kapısının ilki toprak”

1-Toprak olmak

2-72 milleti bir görüp ayıplamamak

- 3-Elinden geleni esirgememek
- 4-Dünyada bütün Yaradılmışların kendinden emin olması
- 5-Mülk sahibine yüz sürüp Muhammedin nurunu bulmak. (çünkü vahdet evindedir Tanrı'yı gönlünde görüp onunla hemhal olmaktır)
- 6-Sohbette hakikat sırlarını söylemek
- 7-Seyri sülûk(Mana alemine Tanrı ile birlikde seyretmek)
- 8-Bu makam sır makamıdır
- 9-Bu makam münacaat makamıdır

10-Tanrıya ulaşmak ve Hak ile Hak olmak.

“Şimdi azizim bu 40 makamın 20 si tanıklı olan makamlardır ki bunlar söz ülkesinde olur. Ama hal tanıklı olmaz. Tanık inkar evinde olur, kabul evinde olmaz. Dışarda olur içerde olmaz.” “ Kırk makamım budur ve biz onu ifade ettik , eğer sen hemen öğrenirsen iyidir. Kırk makamdan bir eksik olursa hakikat makamı olmaz, çünkü şartı eksiktir.” Hünkâr burada kişinin kendinden başkasıyla birlikte olduğu zaman, inkâr edebilir, ama yalnızken kendi içinde kendine inkâr edemez, dünyada(yaşıyorken) olur ama insanın gönlünde Tanrı ile beraber inkâr edemez , inkâr olmaz.

Hünkâr 20 makamın da söz vermek insanlar arasında olur .Ama insanın içinde (gönlündeki Tanrı ile) Tanrı ile birken söz vermekteki tanık sadece kenisidir. Söz vermek dışarıda değil insanın içinde gönlündeki Tanrı'ya verilen sözdür. (AND)Bu nedenle 20 si dış alemde 20 si de insanın gönlünde iç alemdeki makamlardır. Bunları Hünkâr kur'an dan ayetler okuyarak Türkçeleştirip muhiplerini uyarmaktadır. Bu ayetlerde özetle :

- kur'ana sevgi ve saygı duyulması gereken ayetler
- Ümit vaad eden ayetler
- Hakk'akarşı saygı ve korku duyulması gereken ayetler
- Helallik verilen şeyler hakkındaki ayetler.Hakk'a delil olacak ayetler
- Müjdeler ve şifalar vereceğine dair ayetler
- Haset olanlara,kötülük yapanlara cezaya dair ayetler

Yedinci Bölüm

Gönül büyük bir şehirdir. Tanrı ancak o şehre sığabilmiştir. İnsanın kalbinde yedi kale vardır.

- 1-ilim (kalenin muhafızı
- 2-Cömertlik
- 3-Haya (utanma , ar etme)
- 4-Sabır
- 5-Perhizkârlık
- 6-Korku
- 7-Edep

“ şimdi azizim , bunların hepsi imanın bekçileridir. “ “işte böyle aziz kardeşim tanrı'dan dilediğin zaman Marifet erbabı beş süslü kaftan ile geldi , bu

kaftanlar can'a giydirildi, akla uygun geldi, geleni gideni anladı marifetli can, insanın canı marifetsiz ise can hayvan canıdır. “ Hünkâr devam ediyor “ Can iki türlüdür biri can, biri de canan'dır” (kur.17/85)

Hünkâr can'ı da yine üç açıdan ele alır:

-Birincisi cismani ruh, bu vücudu diri kılar, diken battığında duyar (Reşit olmayan)

-İkincisi ise yaşama ruhu denir ki, yer, içer ,acıkirve susar deli olan insan

-Üçüncüsü ise vücut uyuyunca o uyanır. Yürüyen akan ruhtur. Uyanıncaya kadar uyuyan insan.Üç kişiye söz yoktur: reşit olmayan çocuk, ikincisi deli , üçüncüsü de uyanıncaya kadar uyuyan insandır.

“ Şimdi azizim can baştan marifet ise su denir. Susuz bostana su ne ederse marifette can'a onu eder.” Hünkâr devam ederek “ Gönlünüze tevhid ağacı diktim, tevhit ağacından hakikat meyvası bitirdim , Marifet suyu ile suladım, ayırık otu ve dikenlerini ayırdım ,düşmanlardan uzak bıraktım , günahlarınızı da orta yere korkuluk yaptım.” Der ve Hünkâr sözünü bitirir. (Kur. III/169) “ tenleri ölüp, canları ölmeyen aşıklar”

Sekizinci Bölüm

Bu bölüm şeytanın hallerini anlatır. “ Şimdi azizim ikinci sultan iblis dedik. Nefs'i de şeytan nebi dedik. Şeytanın subaşları kibir- Haset – cimrilik - öfke - aç gözlülük –dedikodu - maskaralık idi.” Hünkâr konuşmasına devamla

“ Şimdi , haset , cimrilik , açgözlülük, dünyayı terk etmekle gider.”

“ Öfke , dedikodu, kahkaha, maskaralık perhizkarlıkla gider.”

“Bunların hepsi sabırla hayra döner.” Bundan sonra Hünkâr konuşmasına devamla

“Şimdi azizim , yüzünüzü Hakk'a çevirmek gerek, çünkü edep dileyen korkuyu, korku dileyen perhizkârlığı, Perhizkârlık dileyen sabrı, sabır dileyen utanmayı, utanmayı dileyen cimriliği, cömertlik dileyen miskinliği, miskinlik dileyen ilmi, ilim dileyen marifeti, marifet dileyen can'ı , can'ı dileyen aklı, aklı dileyen Hakk'ı sever onu diler.”

“ Şimdi azizim , bunlara karşılık , maskaralık gülmeyi, gülme gıybeti, gıybet öfkeyi, öfke açgözlülüğü, açgözlülük cimriliği , cimrilik dileyen haseti, haset kibiri, kibir dileyen ten'i , ten dileyen havayı, hava dileyen nefsi, nefsi dileyen iblisi sever ama Hakk'ı sevmez”.

Bir kimse Rahmani ile Şeytani olanları ayırabilirse kendini bilir.

“Şimdi azizim !..sözü terk etmek yok, ! dedikodu dava ve şüphe Abidlerindir. (şariat halkı için) İbadet, korku , ümit ve ilm-el-yakîn Zahitlerindir. Tefekkür, sohbet, velayet beklemek , aynel-yâkîn ariflerindir. Münacaat , müşahede, ise Hakk'el- Yakîn muhipleridir. “ Son söz olarak da şu duayı eder Pir!

“Bâki dervişlik, ezeli saadet, ebedi devlet, ve sonsuz sıhhattir. Her kim değerli ise rahatlık onundur.” Der ve bu bölümdeki sözünü bitirir.

Dokuzuncu Bölüm

Bu bölüm Marifet makamının tevhit anlayışıdır..

Hakk önce bize birliği bildirdi.(ku’ran.IV/167)

Sonra sıfatını bildirdi (kur’an ıv/138)

Sonra Mülkünü bildirdi (kur’an ıv/138)

Sonra heybetini bildirdi (Kur’an vı/18)

Sonra azametini bildirdi (Kur’an ıv/ 255-xııx/4)

Sonra izzetini bildirdi (Kur’an xxxv/10)

Sonra Celâllini bildirdi (Kur’an ıv/78)

Sonra Nimetini (Kur’an xxıı/78)

Sonra intikâmını bildirdi (Kur’an ııı/ ve v/35)

Sonra Lutfunu bildirdi (Kur’an XLIV /19)

Sonra Muhabbetini bildirdi (Kur’an ııı/31)

Sonra Yardımını bildirdi (Kur’an xxx/47)

Sonra Kısmetini bildirdi (kur’an XLIII/43)

Ondan sonra yeterli kifayetini bildirdi (Kur’an LXV/5)

Ondan sonra Rahmetini bildirdi (Kur’an xxxııı/43)

Sonra hikmetini ve hayrının çok olduğunu bildirdi (Kur’an ıv/269)

Sonra ilim öğrenmelerini bildirdi (Kur’an ıv/151)

Sonra Alemlerde ki zerriyi bildirdi (Kur’an xxxıv/3)

Kim kendini müslüman bilse Hakk’ın ölümsüz olduğunu bilir.”

“ Akıl – Ay’a - Marifet – Güneş’e - İlim – Yıldıza benzer “

Hünkâr insaları olumsuzluğa iten , onu mahcup eden ,toplum içinde saygınlığını yitiren şeyleri de sıralamış,. Göz –Görmekden , Dil- söylemekden , Kulak- işitmekden , Barsaklar- eritmekden , Mide – acıkmakdan , Ağrı sızı da – ölümü getirir, Seveda – mecnunluk ile doğar , şeklinde ki öğütlerini verdikten sonra şu hikayeyi anlatır.:

“ Şimdi Azizim !. bir gün Allahın Aslanı Âli’ye sordular:

-Ya! Âli taptığın Tanrıyı görüyormusun?

-Eğer görmeseydim tapmazdım şeklin de cevaplar bu soruyu Hz.Âli.

Cennet içinde ırmaklar var , orada temiz su ırmakları, tadı bozulmayan süt ırmakları , İçlerinde zevk veren şarap ırmakları, süzme bal ırmakları var Kur’an XLVIII/15).

Marifet ağaç gibidir,dibi(kökü) müminlerin gönlünde , başı , göklerde Hakk iledir.

“ Şimdi azizim!. Marifet ağacını başı - tevhidi, Gövdesi – imanı, yaprakları – islâmı, Dibi – Yakınlık, Kökü- tevekkül, Budakları - neyh-i münker(Şeriatçe caiz görülmeyenler) , Suyu- korkuyu, ümit – yemişi, ilim – toprağı (yer) müminin gönlüdür “

“Şimdi ey azizler : Tanrı dünyada her ne yaratmışsa sizlere verdi. Kendini dahi sizlere verdi”. “Şimdi , gökler sizin örtünüz, yerler sizin döşeginiz, ay ve güneş sizin kandiliniz, yemişler sizin nimetiniz, otlar süsünüz, ağaçlar fayganız, yıklar merkebiniz, melekler tapıcınız, cennet makamınız, huriler, çiftleriniz, Rıdvan kapıcınız, kirâmen kâtibin şerefınız, Kâ’be kıbleniz,

Kur'an inancınız, Malik zindancınız, Muhammed Mustafa şefaatchiniz, Âdem(A.S) atanız, Havva anneniz, bayram günü güvenceniz, Cuma günü şifanız, Sizler birbirleirinizle kardeşlersiniz, Siz kullar benimsiniz, Ben gafur Mevla sizinim, bunca çeşit nesneleri sizin için yarattım, Arşdan yerinaltına kadar ne varsa sizlere bildirdim.”

Biz onlara hem yeryüzü etrafında , hem de bizzat nefislerinde kudretimizin amellerini öyle göstereceğiz ki peygamberin söylediği şeyin hak olduğu kendilerine zahir olacaktır. (Kur'an XLI/ 53) Hünkâr bu ayeti de açıkladıktan sonra :

“ Kendi kendini bilmekliği kısa keselim . Çünkü uyanık insanlara bu kadar söz yeter. Doğrusu en iyi Allah bilir “ diyerek dokuzuncu bölümü de bitirir.

Onuncu Bölüm

Bu bölüm Âdem'i topraktan yarattığını , şeytanla olan diyalogunu anlatır ve yaradılışa ait çeşitli surelerden örnekler verilir.

Adem yaradılıştan sonra sağ yanında üç şahıs gördü ve adlarını sordu:

1-Birincisi adım Akıl dır, yerim baştadır dedi.

2-İkincisi adım utanma yerim yüzdeder dedi

3-Üçüncüsü adım ilim yerim göğüs içindedir dedi.

Sonra sol yanına baktı, ne uğursuz taifesiniz sizin adınız nedir?

1-Adım öfkedir.Yerim başta beyindedir.

-Baş akıl yeridir , senin başta yerin yok

-Ben gelince akıl gider .

2- Benim adım açgözlülüktür yerim yüzdeder.

-Yüz utanma ve haya yerdir senin yüz yerin yok

- Ben gelince utanma haya gider

3-Benim adım kıskançlıktır, insanın göğüsünde yer alırım

-Göğsüm ilim yeridir, senin göğsümde yerin yok

-Ben gelirsem ,ilim gider demişlerdi.

“Şimdi Azizim !..Şöyle bilmek gerekir ki iman rahmandır. Şüphe şeytandır. Şüphe gelse iman – İman gelse şüphe gider . Ağacı ayakta tutan köktür. Tevhidi de , kalpte canlı ve sağlam tutan gönüldeki marifettir.”

Onlar hayvan gibidirler beklide daha sapık ve şaşkındırlar. (Kur'an vıv/179)

“ Şimdi Azizim !.. Bu ayet Allahı tanımayanlar insanlar için gelmiştir. Çünkü bunlar hayvan gibidirler, beklide hayvandan azgındırlar. Bunlar her zaman insan şeklindedir. Fakat onlar insanların yerlerini daraltır, rızıklarına ortak olurlar. Şimdi bunları görüp işitipde anlamayan, ya insanların düzenini anlamayan, ya da düzen ehlini sevmeyenlerdir. Hakk ehlini hayvan dahi sever “ diyerek dokuzuncu bölümdeki öğretilerine son verir.

Onuncu Bölüm

Adem ve Havva'nın yaradılışı ve onların doksan kez kız ve doksan kez erkek doğurması , Âdem Peygamberi peygamberliği Şit'e vermesi, O'nun da 90 kız 90 erkek çocukları olduğunu böylece çoğalındığını , Tanrı'nın insanı yaratışını ve ona akıl vermesi dile getirilir.

“Şimdi Ey Azizim !..Akıl beden içinde sultan, gönül içinde rahattır. Tanrı'nın verdiği bunca ululuk- nur – keramet'in hepsi akıl bereketindendir. Şimdi kimin gönlünde akıl , nur, varsa hoştur. Kimin yoksa kendine hayrı yoktur. Tanrı katında yeri yoktur.”.

“şimdi insanı Hakk üç türlü karanlıktan yarattı.

1-Toprak – su – ateş – hava ‘dan yarattı ama akıl nuruyla aydınlattı.

2-Cehalet karanlığından yarattı: ama ilim nuruyla aydınlattı

3-Nefis karanlığıyla yarattı ama . marifet nuruyla aydınlattı.

Şimdi Marifet- güneşe – Akıl – Ay'a , ilim – yıldıza benzer vessalam!...”

“ Akıl, marifet ve ilim'i olmayan biri Hakk'dan yana yolu nasıl görebilir ki !.”

“ Ey Azizim !..Şimdi insan vücudunu , şariat, tarikat, hakikat, ve marifet'in hallerini özetle beyan ettim ve kudretim yettiği kadar açıkladım . Fazlasını isteyen tafsilatlı kaynaklardan baksın , kalan mübarek haberler Kur'an tefsirinde , Peygamberlere ait hadis kitaplarında ve evliya tezkerelerinde mevcuttur. Doğrusunu Allah bilir. Dönüş ve sığınmak O'na dır.” Diyerek Makalat ile olan öğretilerini sonlandırırken de yine alçak gönüllüğü ve edebi elden bırakmayışı ile bir kez daha bizlere örnek olmuştur.

8.4.4.Fevaid

“Baha Sadi Bey ve Fuat Köprülü Fevaid'in varlığından bizi ilk haberdar eden bilim adamlarıdır. Fuat Köprülü Bektaşilgin Menşeleri adlı eserinde ,Fevaid'in Hacı Bektaş Veli'ye ait olduğu konusunda kuşku olmadığını , Farsça olan eserin iki nüshasını gördüğünü bildirir.Esat Coşan ise eserin İstanbul Üniversitesi kitaplığında Türkçe yazmalar bölümü 55 de kayıtlı bir nüshasını gördüğünü bildirir. Abdülbaki Gölpınarlı ise Fevaid'in daha geniş bir nüshasını gördüğünü ifade eder.

Hız.Âli'den naklen Ahmet Yesevi'nin “ Fakr-name'sinde ki dört kapı kırk makam Fevaid'de de geçmektedir. Hacı bektaş Veli'nin Makalat'ında ki Dört Kapı Kırk Makam ile benzeşmesi de eserin Hünkâr'a ait olduğuna bir delil olarak gösterilmektedir.”⁷⁶

Fevaid, faydalı bilgiler anlamına gelmektedir ve Hacı bektaş Veli'ye ait sözlerden oluşmaktadır. Makalat ile aynı üslup içinde eser yazılmıştır bu da şüphesiz eserin Hünkâra ait olduğuna başka bir delil olarak ileri sürülmektedir.

Aşk hikayesinde dilsiz olmak daha iyidir

Varlık sırlarını tatmaya ehil olmayana

⁷⁶ Baki Yaşar Altınok, Gazi Ün.Türk Kül. Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Mrk.yayınları,2010.

Tercüman yoluyla konuşmak daha iyidir

Hacı Bektaş Veli, hakikatlerin sırlarını sağlam bilgilerle açmak, gizli hakikatlerin inceliklerini anlatmak istemiştir. Ancak yine de hep söze başlarken “şariat sözlerimdir, tarikat eylemlerimdir” diyerek başlardı. Hünkâr yine konuşmaya başlamadan önce bir de düa eder ve devam ederdi: *Hakikat hallerimdir, Marifet elde etteiğim sermayemdir, Fazilet dinimdir, Sevgi esasımdır, Şevk yol bineğimdir, korku arkadaşım, ilim silahımdır, tevekkül elbisemdir, kanaat gizli hazinemdir, sadakat varmaya çalıştığım yerdir, Yakîn-Bilgi sığınacak yerimdir, fakirliğimle şeref duyar, diğer peygamberlere karşı öğünürüm.*” Hünkâr dışdaki fakr ile değil içteki fakr ile iftihar etmiş Çünkü fakr kendinden bile fani olacağını bildiği için , hiçbir şeyi kendinin saymaz. Yani “*Fakr o dur ki bir şeye ihtiyacı olmasın , ve şey ona ihtiyaç duysun. Fakr tamamına erdiğinde artık Allah kalır ondan gayrisi yani her şey yok olur.*” Bu tam bir vahdet makamıdır.

Âdeti nefsinin yok etmek olan kimsenin/ Ne keşfi ne yakini ne marifeti ne de dini olur

O aradan kalkıp yok ol da yalnız Hüda kaldı Hüda/fakr tamamlanınca Allah kalır işte budur.

Hünkâr’ın eğitime başlamadan önce yaptığı dua

Ya Rab ! Muhabbetinden ban bir kadeh bahşet

Devlet kadehinden bana bir akıbet bahşet

Sen den muradı muratsızlığın gayetinden başka bir şey değildir

Ey muratların gayeti, bana bir murat bahşet

Ya Rab ! yokluk haremine,(girmek için bana) yardım et

Olur ki yoklukdan işim daha iyi olur.

Fanilik yolunda beni ne muhtar eyle , ne mecbur eyle

Yalnız Ahmed-i Muhtar ’ın ayağına başımı koy.

Fevaid’in Başlangıcından 6/B bölümüne kadar olan bölümler yazı ekinde özet olarak verilen Makalat-ı Gaybiyye ve Kelimat-ı Ayniyye ile hemen hemen aynı öğreti şeklinde olduğundan burada bu kısma yer verilmemiştir.

Fe: 6/B

Faide : derviş olanlardan bir kısmı vardır ki görünüşte düzgün güzel konuşurlar utangaç gibidirler, Onlarda ne bir ev ne de bir bark , ne bir somun, ne bir ekmek, ne bir dane , ne bir tuzak, ne bir nam , ne bir şöhret, ne bir kandil , ne bir mum, ne bir zembil, ne bir yeme, ne sofrası , ne sema, ne hücre, ne halkla içi içe olma, ne tekke , ne bir elbise vardır. Oruç tutmaz ama adı sufi’dir. Bin kişinin kalbini kırmış, elbiseleri sır ehlinin yaptığı gibi kısa , gel gör ki yasaklara elleri uzun, Ağızlarını açtıklarında ilahi bilginin son aşamasından dem vurur, halbuki bunu kazanmak için fersah fersah uzağa kaçarlar, Ne fakr sofrasında bir nasipleri var ne gerçeği görme şehrine giden bir yolları var.

Fe: 6/B den 8/A ya kadar olan bölümde yine yazı ekinde verilen Makalat’ın özetin de bulunduğu yazı hacmini artırmamaya yönelik olarak alınmamıştır.

Fe: 8/A

Faide : Kim kendi nefsinı düşünür, cehennemde yeri hazırdır. Her kim Allahın takdirini düşünür cennet'te yeri hazırdır.

Faide: Halifenin sözüdür, “eğer seni sen olmadan başkaları ortaya çıkarırlarsa hiç korkma , eğer sen kendini ortaya çıkardıysan kork”

Fe:8/B

Faide: Yine buyurdu ki : “ Nefsinı tok eden kişi tekrar insanlık sıfatına dönmez”.

Faide: İnsanlar “ üç sıfatı saklı tutmakdan geri durmamalıdır. Tehlilenin gözlenmesi, kalp zikrinin incelenmesi, kalpten geçen olayların incelenmesi.”

Faide: Bir gün eshaba hitaben : “ Ey ! Dostlar, Bilin ki her kusurdan arınmış, Hakk bu büyüklük ve azametle size son derece yakındır. Bu inanç üzerine olunuz. Bu konuda henüz bilginiz olmasa da daima edepli olun “

Fe: 9/B

Faide: “asaletsiz insanlar birbirinin gıybetlerini yapacaklarında, kendilerinin zatında bulunan kötülükler dillerinden dökülür.”

Faide : Bir kimse gelmiş geçmiş bütün ilimleri tahsil etmiş dahi olsa, o nun bu ilmi son nefesine kadar elinde tutacak değildir. Son nefesde elinden tutacak olan kazandığı huzurdur. Allah'dan haberdar olma alışkanlığıdır.”

Fe: 10/A

Faide :” Hüseyin Mansur ben Hakk'ım dedi. O bunula kendi hakikatini söylüyordu. Firavun ben sizin yüce rabbinizim dedi, kendi görüntüsünü karakterini ortaya koydu.”

Ene'l Hak sözü Mansur'un dilinden nur idi/ Ena'llah sözü Firavunun dilinden zulüm idi

Fe: 11/B

Faide : Bir derviş Ey! Pir Tevhidi açıkla dedi: Pir dervişin önüne şeker koydu ve “ Bu nedir?” dedi. derviş şeker dedi. “ Bunu şeker halinden çıkar, birkaç şekil yap” dedi. Derviş şekerden muhtelif şekiller oluşturdu. “ Pir “Bunlar nedir “ dedi, Derviş şekiller at, deve insan vb. dedi “ Pir “Bunları tekrar eski haline şeker haline getir”. dedi . derviş eski haline getirdi. Pir sordu. “ şimdi nedir ?“ dedi derviş şeker dedi. Ve Pir “ Tevhidin Anlatımı Bitti “ dedi.

Fe:12/B

Faide: Derviş Tasvvuf nedir ? dedi ve Hünkâr “ Tasavvuf ve afiyet bir arada bulunmazlar Yani tasavvuf Allah dışında her şeyden usanmış olmak, onun boş şeylerinden uzak olmaktır.”

Faide: “ Cömertlik kendi nefsinin zevk almasından başkasının zevk almasını istemektir.

Faide: Daima cennette olmak istersen eğer, herkesle dost ol ve kalbinde kimseye kin besleme.

Fe.13/A

Faide: “Fakr her yoklukla sakin olmak,ve varlıktan çıkmaktır.”

Faide:” Geçmiş zamanla uğraşmak kalan zamanı boşa harcamaktır.”

Faide: “İbadetlerin zevk vereni , tatlısı şirk ile eşittir.”

Faide: “Mürüvvet yani mertlik yiğitlik ,dostların ve yol kardeşlerinin hatalarını bilmemezlikden gelip,öyle görünmektir.”

Faide: tasavvuf için : “Aklın da ne varsa bıraksın, elinde avcunda ne varsa versin, sana ne gelirse ondan gelir.” Kuyuya düşen ne yapıyorsa sen onu yap.

Fe: 13/B

Faide: “Vaktinden önce liderlik isteyen kişi, şüphe yok ki kendi düşkünlüğü , aşağılanması için çalışmış olur.”

Faide: “Görmek istenilen Hakk’ın yüzü nasıl görülür? “ iç temizliği ve doğrulukla , talep aynasında .”

Faide: Tevekkül nedir? Sorusuna “ Bir işin olmasını veya olmamasını Allahdan başka kimse bilmemekdir.”

Faide: Dervişlerden birini kederli gördüğünde: “Senin tüm sıkıntın, gönlünü bu dünyaya bağlamandadır.” Dedi.

Fe:14/A

Faide : “Hiç kimsenin incitmesinden incinmeyen kişi kurtulmuştur. Karşısındaki incitilmeyi hak etse dahi onu incitmeyen cömerttir yiğittir.”

Faide: “Geçmiş zamanı anma , geleceği bekleme , bu anı önemse”

Fe: 15/B

Faide : Hacı Bektaş’ın yanına bir derviş geldi ve yolculuğa çıkmak için kendisinden izin istedi. ” Neden gideceksin ?” diye sordu, Derviş “Su akıp gitmeyince bulanır”dedi, “ Neden deniz olmuyorsun? Ne akar gidersin ne de bulanırsın” dedi.

Fe: 16/B

Faide: “Büyük, halkın dışı gibi olan , içi ise seçkinlerin içi gibi olandır.”

Faide : Hünkâr’a “sizin yolunuz nasıl bir yoldur” diye sordular. “Müjdeler olsun sana ki eğer o sana müşteri olmasaydı, sen ona müşteri olamazdın ve o seni istemeseydi sen ona giden yolu sormazdın .”

Fe:17A

Faide : “Kalp huzuru olmadan namaz doğru kılınmaz”

Faide : “Adamın güzelliği sözünün güzelliğinde, olgunluğu ise işinin ahlakının doğruluğundadır.”

fayda : “Kim riyakar bir şekilde nara atar da, bir kimse onu ayıplarsa, ayıplayanın kalbinden artık hiç doğruluk gelmez. Onun riyakarlığından sana ne Onun riyakarlığı onadır. Sen doğru bak doğru gör ki nasip alasin.”

Faide: “Kendi nefsinin zorlayan kişi bilgedir. Nitekim nefsi zorlayıp onu yenmek , İnanmışlıktır.”

Fe: 17/B

Faide : “Dört şey olmadan, dört şey nasip olmaz. Adalet olmadan padişahlık yapılmaz. Danışma ve inceleme yapılmadan düşmana galip gelinmez, Alçak gönüllü olmadan kalpler kazanılmaz. Sabır olmadan murada erilmez.”

Faide: “ Şu dört şey insanın kurtuluşudur. Az söylemek, az uyumak, az

yemek ve bir köşeye çekilmek, Bütün geleceğin ve başarının aslı işte bu dört makam da bulunur.”

Faide:” Dört şey büyüklüğün sebebidir. İlme değer vermek,haramdan sakınmak,adaletli idarecilere saygı göstermek ve yol ehli ile oturup kalkmak.”

Fe:18-A

Faide“ Dörtsey bahtiyarlığın sebebidir. Sözlerin doğruluğu, işlerin iyiliği, helal rızık ve kemal kazanmak için çaba göstermek, hal ehli olan dervişlerle sohbet etmek.”

Faide: “Nefsini tanıyan rabbini tanır. İlim ikidir, Biri kulluk ilmi, diğeri rablık ilmi, .Geri kalan ,nefsin boş arzuları ve kibirdir.”.

Fe:18-B

Faide: Herşeyden daha büyük olan şey nedir? “Biri ilim birisi de yumuşaklıktır, Hakk’a yol ilimle bulunur, halka tahammül de yumuşak başlılıkla olur”.

Fe: 19-A

Faide: “ Her zaman Alllah tarafından güvende olmak istersen bu nasihati can kulağı ile dinle. Hakk’a sadakatla, halka insaf ile, büyüklere hürmet ile küçüklere şefkat ile düşmanlara yumuşaklık ile dostlara vefa ile nefesine kahr ile dervişlere cömertlik ile alimlere alçak gönüllülük ile cahillere susmak ile güven bulursun.”

Fe:19-B den 21-A bölümüne kadar Kur’an daki Kurban ile çok ayrıntılı ve şariat’e dayanan ve kur’anın bu bahis ile ilgili mealini ve tefsirini içermektedir.

Fe: 21-A

Faide: Dünya ile ilgili ne dersin? Sorusuna “ Sıkıntıyla elde edilen, alçaklık ile elde tutulan ve üzüntüyle bırakılan bir şey için ne söyleyeyim.”

Faide: “Ey evladım! Ömür sermayeni ganimetten say, Ganimet olarak Hakk’a sahip ol, İlimden silah yap, Öğrenmekten utanç duyma.”

Fe:21-B

Faide: Bu metin Hünkâr’ın vasiyeti niteliğindedir.” *Nefsinin kurtuluşunu ibadette ara. Öleceğin zamanı hatırla . Nefsine istediğini verme, çünkü hep fazlasını ister. Kendini tanımayı büyük sermaye bil. Her işte Hakk’dan yardım dile. Yasaklardan kaçmanın faziletini sağlam bir kale bil. Dost görünen düşmandan çekin. Mağrur olan cahilden sakın. Görüp duymadan konuşma. Kimsenin ayıbını arama . Kendi ayıbına bak. Sözü mübalağa etme kuşkusuz yalana düşersin. Cevap vermekde acele etme. Söze hemen başlama. Sorulmadan söyleme. Çağrılmadan gitme. Müşteri olmadıklarında söz atma, sonra sokağından fazla geçen olmaz. Kendinden konuşma. Yükselme arzusunu hırs bil. Koymadığın şeyi alma.yapılmamış yapılmış sayma. Kalbini şeytanın oynacağı etme ki nefis muhasebesinden gafil olmayasın. Kendine istediğini başkalarına isteme . İçte ,uyanıktanda iyisi ol. Hırsın kölesi olma. Kimsenin rızasız ekmeğini yeme. Ekmeğini kimseden esirgeme. Dervişlikden korkma. Nefsin buyruğundan sakın. Nefsin esenliğini kaybetme. Düşman her ne kadar hakir de olsa onu kolay*

lokma olarak görme. Evdeki düşmandan kork. Bilgisizle aynı sofrada oturma. Arasına kendini başkalarından daha iyi durumda gör. Boş yere gam çekme. Allahın dostluğunun kalp kırmamakdan geçtiğini bil. Kendini kendi halinden gafil kılma. Dünya ve ahret saadetine bilginin sohbetinden olduğunu bil ve bilgisizlikten uzak dur, çünkü sohbet, tesir edicidir.”

Fe:22-A

Faide : “ Dervişlik ezelidir, devlet ebedi.”

Ey sohbeti temiz kişi kötülüklerden uzak dur

Zira sohbet heEy sohbeti temiz kişi kötülüklerden uzak dur

hem zer hem pm zer hem pan zehirdir

Dosttan bir nefes bile gafil olma /Senin yokluğunda da varlığında da seninledir.

Fe:22-B

Faide: “Nara atmak gaflettir. Çünkü hazır olmadıklarında nara atarlar.”

O kaltaban bir kadehle kaynayıp coşar / Nitekim ham olan ünler, olgunlar susar

Fe:23-A

Faide: Hünkâr kalp için: Tanrının Kur’an 37/72 de insanın vücuduna emanet olarak verdiği kalp için: ilahi mertebenin sureti olduğundan cümle mevcudattan daha geniştir. Müminin kalbi Allahı’nın arş ve evidir. Bizim nazargahımızdır.”

Fe:23-A dan 28-B bölümüne kadar olan öğüt ve öğretiler de genelde Kur’an dan alınan surelerin tercüme ya da mealini vererek uzun uzun ahlaki konuşma metinleri yer almaktadır. Bu bölümlerde alegorik olarak hikaye ve rivayetlere yer verilerek öğreti sürdürülmüştür.

Fe: 28-B

Faide: “Sema ariflerin vasıtası, muhiplerin ibadeti, taliplerin maksududur.”

Gerçekten de bizim semâmız oyun için değildir

Îlâhi bir sırdır, mecazi değildir

Bizim semâmızı oyundan sayan kim ise

Murdardır birlikde namaz kılması değildir.

Fe:29-A

Faide: “ Bunca vasıtaya rağmen bu dünyanın işini halledip bitirmeyenin, vasıtası kalmadıkdan sonra elinden ne iş gelecektir?”

Faide: “Bu dünyada kör olan kimse cân aleminde de kördür.”

Faide: Arifliğe ulaşan her ne gelirse onu Allah’dan bilmelidir. Çünkü arif Ölmeden Önce Ölmüştür.”

Fe:29-B

Faide: “İnsan kalbi bir misafirhane gibidir. Gaip halkı daima o eve gelip giderler,Donmuş ölü evin kendinde konaklayandan ne haberi olur. evde diri olacak ki misafirden haberi olsun”

Faide: Velilere ABDAL denilmesi, önceki hal ve ahlak özelliklerinden

değiştirilmiş olup ,Hakk'ın ahlakı ile ahlaklandırılmış olduklarındanır.”

Faide: “Kâmil evliyaların ve fukaralığa kavuşanların sohbeti, açık ibadetten daha faydalıdır.” *Allah adamlarıyla olan bir anlık sohbet, Yüz sene riyazette olmakdan yeğdir.*

Fe: 30-B

Faide: “Evliya suretinde birçokları gelmiştir..... Müminler akıllıdır iyiyi kötüden ayırır.”

Fe: 30-B ile fe: 37-A Bölümleri arası Makalat-ı Gaybiyye ve kelimat-ı Ayniyye de olduğu gibi gerek Kur'an dan ve gerekse din ulularından örnekler ile onların velayetleri ve rivayetler yine allegorik bir anlatımla yapılan öğretilere ayrılmıştır. Eklerde bu bölümler de anlatılan ve verilmeye çalışılan öğütler yazı ekinde(Makalatı Gaybiyye ve kelimat-ı Ayniyye) özet olarak verilen öğretiyile içerik olarak hemen hemen aynıdır, ancak verilen rivayetler ve örnekler de değişiklik bulunmaktadır. Bu nedenle yazı hacmini artırmamak amacıyla burada verilmemiştir.

8.4.5.Besmele Tefsiri

Kitâb-ı Tefsir-i Besmele Ma'a Makalat-ı Hâcî Bektaş adı ile Manisa kütüphanesinde 3536numara ile kayıtlı olan bu eser 827-1423 tarihinde Cafer Bin Hasan tarafından istinsah edilmiş 30 varaklı tek nüshadır. Rüştü Şardağ ekleriyle birilte 1985 yılında eseri tercüme ederek yayınlamıştır. Okuma hatalarının ve atlamalarının çok olması yüzünden yeniden gözden geçirilerek yayınlanması zarureti doğmuştur. (Duran 2005:459)daha sonra bu eser Alevi Bektaşî klasikleri serisinin ilk eseri olarak yayımlanmıştır. (Duran 2007)

Türkçede besmele çekmek demek “bismillah” demek, Bismillahirrahmanirrahim’i okumak demektir. “ euzubesmele “ ise kovulmuş şeytanın şerrinden Allaha sığınırım “ anlamındaki “ euzü billahimineşşeytanirracim “cümlesi ile besmelenin ortak adıdır. (İA.530) neml suresindeki besmele ayeti (27/30) nazil olduktan sonra bu şeklini almış ,Hz.Muhammed hayatının sonuna kadar hep bu ibareyi kullanmış ,besmelenin yazıldığı ilk satıra da başka hiçbir şeyin yazılmamasını emretmiştir.

Besmelenin başındaki BA harfi Arapça da yapışma , sığınma , yardım isteme anlamına gelmektedir. Dolayısıyla besmele ile başlarken Allahın adına yapışarak ondan yardım dileyerek , ona sığınarak, onu araç kılarak işe başlıyorum demektir.(öztürk 1996:30)

Ayrıca hem Fatiha suresinin ilk ayeti olması ve hemde bütün ilimler besmelenin BA sında derc olunmuştur, fikriyle Hz.Âli'den rivayet edilen “eğer yazmak isteseydim besmelenin BA'sı hakkında deve yüklü kitap yazardım . “ sözüyle ihtiva ettiği mühim mana Türk –İslam hayatında önemli bir yer tutmasını sağlamıştır. (Ramazanoğlu 1984: 17)

“Bu kitabı ahiret ve din yolunu başarmaya yardımcı oldun diye şeriat hükümlerinin sırlarını bir parça açıklamak için yazdım. Düşünenler çeşit çeşit faydalar bulup ben za'ifi hayırla ansınlar diye Bismillahirrahmanirrhim'in

Türkçe açıklamasını yaptım. İnşa'llahü Ta'ala (Allah isterse olur).”

Besmelenin Türk eğitim ve kültür tarihinde önemli bir yeri vardır. Çeşme alınlıklarında, mezar taşlarında, dükkan levhalarında beslemeye her yerde rastlanır. Mahalle mekteplerinde ve okuma çağına gelmiş çocukların hoca önünde ilk olarak besmele ile okumaya başlarlar. Besmele Tefsirinde zaman zaman ulemaların yaşayışlarından onlardan örnekler alarak, yer yer de önceki diğer peygamberlerin yaşayışlarındaki velayetlerinden konu ederek şariat ve diğer dini öğretilere değinilmiş, iman kavramı çokca işlenmiştir. Biz buradan zaman zaman rivayetlerle ve hikayelerle (Örneğin Harun Reşid'in hıyar hikâyesi, Musa'nın yıkanışı, Sultan Mahmut hikayesi vb.) süren tefsirin öz olarak anlatılmak istenen cümlelerini almakla yetineceğiz. Zira aksi halde bütün bir eseri buraya almak gerekecekti. Daha kapsamlı bilgiler için kuşkusuz tefsirin tamamını okumak gerekir.

Mirac gecesi Hz. Muhammed Tanrı'ya sorar; “İlahi ism-i azam hangisidir? Lûtfunu bildiren hangisidir? Hiç bir zaman onlardan ayrılmamam için bana bildir!.” Tanrı Te'ala “ey Muhammed ismi azam Allah'dır, Keremimi bildiren adım Rahmandır, Lutfumu bildiren adım Rahimdir. Eğer her halde Bismillahirrahmanirrahim dersin ben keremim ve lutfum ile senin bekçin olurum.” Dedi. (Besmele tefsiri)

“Rahim denilince müminler için şefkatimin çokluğu bilinir. Allah deyince Tanrılığım bilinir. Rahman desinler ümmetimi cehennemden kurtarayım, Rahim desinler onlara cenneti makam olarak vereyim.” “Allah desinler perdeyi kaldırayım “. “...Bunlar sizden yüz döndürdülerse ben size rahmet ederim. Madem **ölmeden önce** geldiniz , hoş geldiniz.” (5/A)

“Eğer onlar benim kudretimin ve büyüklüğümün hakkı için Bismillahirrahmanirrahim derlerse ben her işlerinde onlara kendilerinden daha yakın olurum.”⁷⁷ (2/B Besmele tefsiri) “Kulunum demek senden, dörtüzyıllık ömründe işlediğin günahaları yüzüne vurmamak benden!” “ Tanrı, Sorun bu asilere , o edepsizliklerini nelerine güvenip yaptılar!. “ 8/A

Sonra ruhlar Elest Meclisinde Hak'dan hasekilik istediler. “Her kim bizim hzorumuzda hasekilik dilerse, dünya'dan yüz çevirsin, yüzünü ahrete döndürsün, Kendisinden yana kulluğunu artırsın, biz de onu haseki edinelim, Ona türlü türlü hilkatler giydireyim.” 9/B

Bir gün Musa gusül etmesi gerekti: Tanrı, “Ey Mûsâ, o taş senin temizliğine şahit oldu. O taşı birkaç gün üzerinde taşı. Ben o taşları cehenneme odun yaparım ama O taş senin temizliğine tanık olduğu için ateşe yakmayayım.” O taşlar ki müminler Hac günü tekbir getirip şeytana atarlar, O taş ki mescitler yaparlar,. O taş ki Mûsâ kavmine su verdi. O taşlar ki Mustafa'nın elinde tesbih oldular. O taş ki resül üstüne çıkararak kalkanı aldı. Mûsâ da o taşı üç gün üstünde taşıdı, Hak Te'ala , o taşı Mûsâ'ya tanıklık ettiği için cehenneme koymadı. (11/B Besmele tefsiri)

⁷⁷Hayriye Duran, Besmele Tefsiri, 2007

Sur üflendiği zaman dünyanın batacağını her şeyin yok olacağını, ikinci Sur üflendiğinde tüm canlıların dirileceği izah edilir ve Tanrı “ Yâ Muhammed sana ve ümmetine müjdeler olsun ki Bismillahirrahmanirrahim’i nasip kıldım. Sur’da korkmasınlar . “ 13/B

Tanrı Muhammed'e “ Ey Ahmet ben sana dört kitabın tamamını fatihaya koydum, Fatiha’yı da besmelenin içine koydum. Bismillahirrahmanirrahim diyen dört kitabı’da okumuş olur.”15/B

Hız. Muhammed cenneti görüp oradan süttten ırmaklar, baldan çeşmeler vb. şeyleri görünce “İlahi bu kubbenin kilidi nerededir?” dedi, Tanrı “Ya Muhammed O kapının kilidinin dili bismillahirrahmanirrahim’dir” dedi. 19/A

Yusuf ile Züleyhanın hikayesinden sonra. “Birkez Allah errahman er rahim demekle dört yüz yıl küfr edenlere cevap gelir. Bismillahirrahmanirrahim diyen bir müminin ayıplarını örtüp, huri , köşk, gılman Vildan ve didar göstereceğine hiç şüphe yoktur.” 23 /B

“Ey benim habibim müminlere söyle, gönül evini tevazuluk süpürgesiyle süpürsün. Hırsın, cimriliğin, düşmanlığın, hainliğin ve kıskançlığın, çerini çöpünü çıkarsın. Sonra kötü işlerden dolayı pişman olsun, bismillahirrahmanirrahim desin ben de Onun gönlüne girip konukluğunu kabul edeyim . Bende Firdevs cennetini ona saray olara vereyim.” Demiş. 24/B

Hünkâr’a sordular : Uçmakda amber, öd ve tütsü var dendi ! Ama cennet’te ateş yok ki koku olsun!..” Yukarda arşın nur’u , aşağıdan ferşin nur’u olunca aralarında öd ve amber kokusu olur . hiç ateşe hacet kalmaz”. 25/B

“Süleyman A.S. Bismillahirrahmanirrahim’i yazdı öleceği zaman Belkıs’a verdi Belkıs okudu şahadet etti. Öleceği zamanda taç ve keramet buldu. Sevdğine kavuştu ve onunla ünsiyet buldu. Bunların hepsi Bismillah bereketidir.” 27/B

“ İblis; “Bana bundan büyük saltanat ne zaman oldu ki. Yusuf ile Züheyla’nın hallerine bakıp, güzelliklerini ve gençliklerini görüyorum. Onlar tenhada bir araya geldiler” Bu bölüm Yusuf İle Züheyla’nın hikayesi ile devam ediyor. 28/B

Hünkâr’ın son olarak notu: “ Dilersem üç yüz tabak Bağdadî kağıtla Bismillahirrhmanirrahim’in açıklamasını yazarım. Buna rağmen bu kadar yeter. Güç olsun.Kitap bitti. Doğrusunu Allah bilir...”

8.4.6. Fatiha Suresi Tefsiri

“Çok küçük hacimli bu eserin iki nüshası bulunmaktadır.Nüshalarından birisi İngiltere’de Biritish Library Asia Pasific and African Collection Bölümünde Erişim kayıt numarası:OMS/ADD.7831, diğeri Süleymaniye kütüphanesinde yer almaktadır. Ftaiha suresi içerik olarak değerlendirildiğinde .Hacı bektaş veli’nin diğer eserleriyle , özellikle besmele tefsiri’yle benzerliklerinin olduğu görülmektedir. Her iki eser de de miraç hakkında bilgi verilerek giriş yapılmaktadır. Eski Anadolu Türkçe’si ile yazılan bu eserde , Hünkârın yaşadığı dönemin izlerine rastlanmaktadır.

Tasavvuf geleneğinde Fatiha Kur’anın özeti olarak kabul edilir. Bu

nedenle d e Fatiha suresinin önemi büyüktür. Hz.Pefgamber “Bütün kur’an Fatiha da toplanmıştır, Fatiha da besmele de toplanmıştır. “ Hz.Âli de “ besmeledeki bilgiler baştarafında ki B harfinde toplanmıştır” dediklerini bildirir.”⁷⁸

Hacı Bektaş Veli’ye tefsir edenler sormuşlar. “Neden Kur’anı tefsir etmiyor da fatihayı tefsirden başlıyorsun?” Hünkâr; “Anahtar olmayınca bedestana girilmez, kutnu kumaş derilmez” demiştir.

Hacı Bektaş Veli, Anadolu’daki Türklerin dillerine göre ve onların anlayacağı şekilde Fatiha suresini tefsir etmiştir. Tefsir ederken de yine halkın bildiği ve onların anlayacağı şekilde hayattan örnekler vererek çok basite indirgemıştır. Hünkâr’a sormuşlar: Müslümanlık nedir ? diye O da “ iki kulhü ve bir Elham Müslümanlık vesselam” olarak cevaplamıştır. Fatiha tefsiri Hünkâr’ın gerek makalat ve gerekse Makalat-ı Gaybiyye ve Kelamat-ı Ayniyye eserlerinde olduğu gibi anlatı olarak aynı fakat farklı farklı örneklerle felsefesini aktarmaktadır. Örneğin gerek dört kapı (Şeriat, Tarikat ,Marifet ve Hakikat) ve gerekse diğer eserinde Arifler, ile Miraç konusunu işlemiş ama farklı farklı örneklerle kısmen biraz değişik bir tarzda ama yine de halkın anlayacağı sadelikte ve biçimde anlatmıştır.

Tefsir Hz.Peygamber’in hayatı, onun karşılaştığı olaylar, kur’andan başkaca surelerin de mealleri ve rivayetleri de eklenerek uzunca ve etraflıca anlatılmaktadır. Ancak buraya çok kısa ve tefsiri sembolize edecek şekilde bazı bölümlerini alıyoruz.Ancak bu alınan dar kapsamlı örnekler kuşkusuz eseri temsil edemez. Sadece bilgi vermek amacıyla alınmıştır. Tefsir ile ilgili olarak Kur’an tercümelemleri ve tefsirlerinde daha geniş ve kapsamlı olarak bulunduğu okuyucunun oralardan faydalanabileceği görüşünden hareketle dar çerçevede alıntılar yapılmıştır. Genelde Hurufî tarikatı görüşüyle ve hurufat ile hesaplama ve anlatıma geniş yer verilmiştir. Fatiha’nın kelimeleri harfler ve onun Hurufî değerlerine göre anlamlandırılarak uzun uzun tefsir edilmiştir.

“ Tanrı Fatiha Suresi ’ni Muhammed’e verdi. Lânet iblis duydu, yas tuttu ağladı, kendisine inananların yanına vardı,. Niçin ağlarsın sana ne oldu diye sordular. Lânet olunan iblis cevap verdi.: Bundan büyük dertmi olr? Çünkü bugün Muhammed’e Fatiha suresi indi. Ümmeti okurlar cennete girerler. Bundan sonra benim onları yoldan çıkarmaya , azdırmaya gücüm yetmez. Onun için ağlarım. Dedi.Müjdeler olsun size ki her kim fatihayı okursa Tanrı cehennem ile onu arasına yetmişbin rahmet perdesi koyar,her perdenin arası ise yatmışbin yıllık yoldur.”⁷⁹

Fatiha suresi tefsirinin son bölümünden kısa bir alıntıyla yetinilecektir. “Gayrılmağdubi Aleyhim onbeş harfdir, Onbeş harfi doksandokuza eklersen yüz ondört olur.Her kim yüzondört harfi okursa .Kur’an yüzondört suredir. Kur’anın tamamını okumuş kadar sevap kazanır. Veleddallin ondört hartir On harfi yüzondörde eklerseniz yüzyirmidört olur. Hak Teala yüzyirmidört bin fazlasıyla

⁷⁸Baki Yaşa Altınok, a. g. e.

⁷⁹Baki Yaşa Altınok, a. g. e.

peygamber yarattı. Her kim Fatiha suresinin tamamını okursa Allahın izniyle evvela peygamberler kadar sevap kazanacaktır.”⁸⁰

9-BEKTAŞİ ÖĞRETİSİNDEKİ BAZI KAVRAMLAR

9-1 EZOTERİK ÖĞRETİ

Tarihi zamanlardan beri tarikatlarda ve bazı ahlak okullarında eğitim ezoterik olarak yapılır ve bu öğretiler alegoriler perdesi arkasında gizlenerek ve sembollerle ifade edilen özel bir ahlak sistemidir diye tarif edebiliriz. Bu anlatım biçimi sözcükler , işaretler, dokunuşlar ve hareketlerle anlatılan , her biri başka bir anlam ayrımı taşıyan güçlü bir anlatım yoludur .Ezoterik eğitim yapan Tarikatlar ve bazı ahlak okulları , yaptıkları bu eğitim için kesin formüller ortaya koymaz, topluluğuna aldığı kişilerin , kendi kendilerini eğiterek kedi kendilerini yetiştirmelerini ister . Bir istekli kendisine verilen avadanlıklarla kendisini yetiştirir diğer bir ifadeyle kendi benliğini yüceltir..

Ey mû'minler beni ziyaret edin / Yüzüm cemâlu'llâh sıfât bendedir

Dört kitabım yâhû kırâ'at edin / Kur'an , Zebûr, Tevrât, incîl bendedir.

Âdem safiyullah oldum bir zamân / Mûsâ-yı kelimullah oldum bir zamân

Îsâ-yı rûhullah oldum bir zamân / Şimdi Nûh'um gelin, necât bendedir.

Harâbî – veş içseydiniz bu tasdan / Halâs olurdunuz şerr-i vesvâsdan

Dileğiniz nedir Hızır, İlyâs'dan / Zemzem, Kevser, âb-ı hayât bendedir.

İnisye doğanın ve bilmin saklı sırlarını arayan kişidir. İnisye (tekris olan veya nasip alan istekli) tören esnasında , bir anda bütün felsefeyi anlaması mümkün değildir. Burada aslolan inisiasyonda , adayın bilinç altına etki edilip edilmediğidir. Özet olarak inisiasyonun tam olabilmesi için adayın da bu törene yatkın olması gerekir, daha sonra istekli kendi emek ve çabalarıyla kendisini geliştirir. Aslında inisiasyon zihinsel köleliği yıkıp, yerine düşünce özgürlüğünü koyan yeni yaşam felsefsini benimseyen insandır.

Nasip ve eriştirme törenlerinde insanın özgürlüğü hedeflenir. Her türlü doğma, doktrin, ideoloji, önyargı ve kalıptan kendisini kurtarabilmiş , var olan

⁸⁰Baki Yaşa Altınok, a. g. e.

putları yıkan, köleliği ve asla yeni putlar yaratmayan insan hedeflenir. Fakat özgürlük zordur, sorumluluk gerektirir, ne yazık ki pek çok insan özgürlük yerine bağımlı olmayı tercih eder. Bunu da bağımlılıkla kendisini güvende hissetmek, sorumluluktan kaçmak , bu insanlar için özgürlükten daha önemli görülüyor demektir.

Bektaşî ekolü de sembollerle ve allegorilerle eğitimini sürdürür. Bektaşîlerdeki alegoriler genelde velayetnameler, destanlar, menkıbeler ve nefeslerdir . Bektaşîlerin de kendine has dokunuş, işaret ve hareketleri vardır. Bektaşîlik insanların yetişmesi ve kâmil insan olması için belirli bir süre ön görmez. Kendisine katılan insanları zaman içinde sınaya sınaya ve yaşamının tüm alanlarında denetleye denetleye insanları inceler test eder, daha sonra dervişlik ve mürşidliğe yükseltir. Dervişlik ve mürşidlik için hiçbir şekilde bir zaman sınırlaması yoktur, tamamen liyakate ilişkin bir uygulama söz konusudur.

9-2 BEKTAŞİ ÖĞRETİSİNDEKİ İNSAN

Bektaşîlikden nasip almam için teklif edildiğim zaman , daha önce hisetmediğim bir dünyayı gördüm kendimde. Düşündüm ki , cemiyetimizde hemen herkesin saygıyla bahsettiği bektaşîler beni aralarına almak istiyorlar. Bunun ne kadar gurur verici bir şey olduğunu anlamış ve kendimi değerli görmeye başlamıştım. Çünkü çok elit bir insan topluluğu beni aralarına kabul etmek istiyorlardı. İşte böyle zamanda ,düşünmeye başladım “ben kimim ?” Şu anda ben harici hayatımda mesleğimin ve yaptığım işin dışında “ ben kimim?” Sonra insan olmanın ötesinde “ben kimim?, Bu sorularımın cevabını felsefi boyutlarıyla açık seçik olarak ortaya koyamadığım sürece sorunlarımı çözecek güce ve yeterliliğe hiçbir zaman erişemeyeceğimin farkına vardım.

İçinde olduğumuz çevre bize , hangi ortamda olduğumuzu ve ne olduğumuzu sürekli hatırlatıyor. Ancak içinde yetiştiğimiz bu kültürel ortam ve sosyal bağlarımızın ötesinde kim olduğumu sorgulayan çok az insan olduğumu düşünüyorum. Bu soruyu kendisine sorabilecek olanların da ancak nasipli bektaşîler olması gerektiğine inanıyorum. İçinde bulunduğumuz ortamın boyutlarını kavrayamıyorsak, hayatın anlamsız olduğu görüşüne varır ve kendimizi bilinçsiz , kifayetsiz ve anlayışsız sanırız . İnsanla ilgili herhangi bir konuyu incelerken, insanın bütünlüğünü göz önüne alarak , ilişkiler kurup hadiseye eğilmek gerekir. Eflatun: bilmeyle ve davranmayla ilgili fikirlerini varoluş felsefesi üzerine kurmuştur Hacı Bektaş Veli gerek söylemlerinde ve gerekse Makalat, Fevaid, Makalat-ı Gaybiye ve Kelimat-ı Ayniyye adlı eserlerinde

sıklıkla ve ısrarla, kim olduğumuzu, neyi ne kadar bildiğimizi ile bilmemiz gerektiğini, akıl yoluyla bulmamızı öğütler. Descartes’de tıpkı Hz. Pir gibi : , bilmeye önem vermiş, davranış ve var olmayı , bilme alanında temel unsur olarak görmüştür. Hacı Bektaş Veli’nin eserleri dikkatlice ve ayrıntılı olarak incelendiğinde kendimize şu soruların cevabını bulabiliyoruz: “Ben ne biliyorum veya ne yapıyorum” , “ neyin nasıl bilinmesini istiyorum”, “nasıl davranmam gerekir”, “ ne yapmalıyım” , “ dürüst ve çalışkan bir insan olmamın ötesinde ben kimim?”. Kendi kendimize yalnız kaldığımızda , düşüncelerimizi gözden geçiriyor muyuz?, Şöyle gözlerimizi kapayarak ne gibi duygular içinde olduğumuzu sorguluyor muyuz?, Yaşamımızdan heyecan hissediyor muyuz? Kaygılarımız var mı , mutlu muyuz?, içimizde bir rahatsızlık var mı ? Sakin miyiz?. Ben düşüncelerim değilim , duygularım değilim , ben kimim ?

Kendi iç dünyalarından, özlerinden güven almayan kişiler, belirli bir sosyal baskı altında kalırlar. Bu, sosyal roller içinde kalmak demektir. Yani “ben babayım” , “anneyim”, doktorem” demektir. Kaygılar içinde geçen bir yaşam , yaşanMIŞ gibi bir yaşamdan öteye geçmez. Örneğin orta yaşlı bir çift parkta bankta otururlar ama bu çift birbirlerine bakmaz , birbirleriyle konuşmazlarsa , ikisi de fiziksel olarak orada ama aralarında ilişki yok demektir. Birbirlerine söyleyecek sözleri kalmamıştır. Bu durumdaki kişiler iyi rol oynamak isterler , bana iyi baba , iyi anne desinler düşüncesi vardır onlarda. Acaba beni takdir edebilecekler mi? Bana aferin diyecekler mi? Alkışlayacaklar mı? Bu tür davranışları olanlar da var oluşlarını böyle sergilemektedirler. Ama bu sergiledikleri varoluş, kendi varoluşları değildir. YaşanMIŞ gibi olaylardır. Başkalarının beklentilerini gerçekleştirmeye çalışırlar. Bu nedenle de yaşanMIŞ gibi yaşıyorlar. Aslında her canlı ve insanın doğuştan tek amacı vardır. “ Kendini olduğu gibi gerçekleştirmek”

Ey erenler erler nasıl ersiniz / Söyleyin sizinle da’vamız vardır

Bacılara niçün nâkıs dersiniz / Bizim de Hazret-i Havvâ’mız vardır

Bizi de halk eden sübhân değil mi? / Arslanın dişisi arslan değil mi?

Söyleyin makbul-i Rahmân değil mi / Ümmü Gülsüm , Zeynep, Leylâ ‘mız vardır

“**Lüfiye**” fakîre kemter bacıdır / Muhammed Ali’ye kuldur nacîdir

Cümle erenlerin başı tâcıdır / İşte Fâtımatû’z-Zehrâ’mız vardır.

Bektaşileri ve Bektaşiliği anlıyabilmek için Bektaşilerin iç dünyalarını bilmek gerekir. Bektaşiyi , bektaşi yapan yapan onun kendine, topluma bakış açısıdır.

Yaşam felsefesi ve bu felsefe uyarınca yaptığı eylemlerdir. Bir bekaşinin iyi bir bekaşı olduğunu , ancak onun sosyal konulara bakış açısı ve eylemlerinin gözlemlenmesi sonucu , davranışları ile felsefenin bir birine uyup uymadığını kontrol ederek anlayabiliriz. Özet olarak kişisel bütünlüğüne bakmamız gerekir. Bizler eğer nasip almaya karar vererek, bilinçli bir şekilde , özgür ve hür düşüncemizle inisiye olursak, bekaşilgi işte o zaman hakıyla özümseyip, hayatımıza uygulayabiliriz ve tohumun koskoca bir çınarı oluşturmaları gibi, bizler de tarik-i nazenin yolunda kendimizi gerçekleştirebiliriz. Bir bekaşinin yaşamı onun kendisine topluma ve yaşama bakış tarzıdır. Yaşam tarzı bu yaşam felsefesi içinde yaptığı eylemlerdir.

Yaşam felsefesini, belirli kuralların, belirli değerlerin, belirli uygulamaların etkilediği bir düşünce sistemi diye tarif edersek, tarik-i nazenin işte bu felsefenin kurallarının dışına çıkmamak için , kendi özgürlüğünün bir an için kısıtlandığını ve hareketlerini bu kurallara uydurmak gereğini duyduğunda , bu kalıplar içinde sıkıştığını düşünebilir. Kendisini kurallar içinde haps olmuş hissedebilir. Zira kendini İnsana ve insanlığa karşı yüklenen roller içinde bulacaktır. Bu sosyal roller içinde oynayarak yaşamını sürdürecektir. Önemli olan sosyal kuralların ona empoze mi ? edildiği , yoksa kendi isteği ile mi? bu sosyal rolleri yüklenmiş olduğudur.

Bekaşı, sosyal yaşamında daima barışçıl olmalıdır. Ama barışçı olabilmek için kişi kendi egosuyla mutlaka iyi bir savaş vermelidir. Ancak bu, sosyal kurallar kapsamındaki uygulamalarında barışçı olmak adına, Nasrettin Hoca'nın herkese "sen de haklısın" diyen tavrıyla her ortama uygun cevap vermek gerektiği biçiminde anlaşılmamalıdır. Bizim toplumumuzda kişi tam bağımsız kılınmıyor, genellikle bir otoriteye bağımlı olarak kalınıyor. Bu nedenle kendimizi bağımsız kılma çabalarımız, toplumda anormal davranışlar gibi görülebiliyor. Bu bakımdan bağımsız olmayı düşünenlerin cesareti kırılıyor, bekaşinin bu nedenle cesaretli olması gerekiyor. İlk adım olarak kişinin kendisinin kim olduğunu bilmesi , görmesi gerekmez mi? Kişi kendi potansiyeline inanarak, yine kendinden korkmadan kendini gerçekleştirmeye çalışmalıdır. Yukardaki ağaç örneğinde olduğu gibi tohum ağaç olmaktan korksaydı nasıl ulu bir çınar olacaktı? Bu bakımdan kişi potansiyelinin farkında olarak, kendinden korkmamalı ve kendinden kuşku duymamalıdır diye düşünüyorum. Yoksa biz bir fidan olarak kalmaya mahkum olmaz mıyız? Korkmadan kendimizle yüzleşerek fidanımızı , büyütüp ulu bir çınar yapacağımızın farkına varmalıyız. Carejung " kendi kalbine bakmayanın yaşamı bulanıktır. Kendi yüreğine bakmaya cesaret gösterenler , gönlünün muradını keşfedenlerdir. Dışarıya bakan rüya görür, hayal dünyasında tamamen kaybolur, içeriye bakanlar uyanır, kendini keşfederler." diyor. Bir nasipli nazenin her olaydan bir ders çıkartır ve öğrenebileceğinin azamisini öğrenmeye çalışır. Bir insanın niyeti , kişinin içinde bulunduğu ortamı

nasıl algılayabileceğini, o ortamda bilincini nasıl organize edeceğini belirleyen en önemli etkidir.

Dinlerin ve mistik geleneklerin yapmaya çalıştığı şey , egomuzu aşarak daha büyük realitenin , daha kapsamlı bir gerçeğin bir parçası olduğumuzu anlatmaktır. Böylece kendimizi diğer insanlardan ve varlıklardan kopuk, ayrı, onlardan ilişkisiz biçimde değil, daha kapsamlı bir gerçeklik içinde , şimdiye kadar görmediğimiz bir biçimde görebiliriz. Cennet ve cehennem gibi söylemler egomuzu tatmin için işitmek istediğimiz söylemlerdir. Samimi dindarlar büyük bir realitenin , kapsamlı bir bütünün parçası olmanın bilinci ve bilim için hizmet sorumluluğu taşıyarak yaşamına yön verir. Müslümanmış gibi geçinenler sadaka verirken , yardım ederken hep karşılığında cenneti hedefler. Oysa gerçek dindarların sadaka verişleri farklıdır, bir kardeşinin ızdırabını büyük resim içinde kendi ailesinin bir ızdırabı gibi görür. Bir insanın içten olup olmadığını anlamak için onun niyetini bilmek gerekir. İçtenlik niyetin dürüstçe ifadesidir diyebiliriz. Bir bektaşi içten değilse , hiçbir zaman iyi bir insan ve bektaşi olamaz. Bir insanın görünümünden onun iyi bir insan olduğunu anlayamayız. Bir insan , içinde yaşadığı ortamda hiç kimseden övgü beklemeden , yergi beklemeden destek ve takdir beklemeden , sırf yaşamının anlamı için, yaptıklarına kendini adanmışsa işte o zaman mükemmel insan , kâmil insan olma yolunda ileriye gidebilir.

. Kaybetmekten korkan insan daha çok sahip olmak ister. Sahip olduğu şeyler kaybolursa hiç olmazsa elindeki şeyler kalsın şeklinde düşünür. Böylece sahip olmaya yönelmiş kişi , sonu gelmeyen bir doyumsuzluğa kendini kaptırır. Egosunu ön planda tutan insanlar, karşısındakine bundan nasıl faydalanırım diye bakar. Özet olarak bencil insanlar karşısındakine “ya kazık atacak”, yada “ kazık yiyecek” bir insan olarak bakar.

Hayır demesini bilmeyen kişi kendisinin, güçsüz kişi olduğunun farkında olmalıdır. Hayır demesini ,bilmiyenin “evet” demesinin de hiçbir değeri yoktur. Hayır ve evet’leri kullanırken insan hem kendisinin hem de, ilişki içinde olduğu insanların sınırlarına saygılı olmalıdır. Bütün kötülüklerin anası, bütün yanlışlıkların ve geriliklerin kaynağı gerçeğe saygısızlıktır. Ailesiyle , medyasıyla gerçeklere saygılı olmayan toplumda çocuklarımızda rasyonel bir varlık olarak yetişmezler. Nerede sen ,ben, bilinci hakim ise orada insanlar birbirlerinin korkularını konuşurlar. Toplumun gelecekteki sağlığı çocukların zihinlerini ve gönüllerini geliştirmede yatar. Sen ben bilinci içinde kurulan ilişkilerin temelinde “kim daha güçlü” “kim kimden korkmalı” anlayışı yatar. Bir insan ancak kişisel bütünlüğü kadar kendisidir. Kendisi olmayan insanın da etkileme gücü yoktur.

Yaşamımızda zaman zaman da ümitsizliğe düşer yapmamız gereken işleri zorlanarak yapamadığımızda, almamız gereken önlemleri almamak için

kendimizce çıkış yolları ararız. Ancak bu önlemler hayati önemde de olabiliyor. Doğada dolaşmaya çıktığımızda,yada arazide çalıştığımızda veya ormanda şöyle oturup karşı sarp yamaçtaki ,kaya yarığından başka toprak olmayan bir yerde tutunmuş kıvrılarak göğe yükselen çama bakıp, bu ağaç bu olumsuz şartlarda tek başına hayata tutunup yaşamını sürdürüyor da ben neden zorluklar karşısında pes ediyorum diye düşünür ve ne kadar zor olursa olsun , ümitsizliğe kapılmadan yaşamını kolaylaştırmak ve kaliteli kılmak için sabırla ve sebatla gereken önlemleri alama tarik-i nazeninin inancına uygun olarak alacağı biricik işlemdir .

Genellikle niyet bir gereksinmeyi karşılamak için kendiliğinden oluşur. İnsanoğlu bunun farkında değildir. Ancak seçilmiş insanlar bunun farkındadır. Gereksinmeden kaynaklanan niyet , sıradan insanda egolarıyla yürürken , seçkin insan gözlemleyen , bilinçli ve sakin bir şekilde niyetini oluşturur. Kişinin kendisini , egosu ile mi? Yoksa gözlemleyen bilinci ile mi? Tanımladığı çok önemlidir. Seçkin bir insan olarak ne istediğimizi , ne yöne gideceğimizi bilmemiz gerekiyor. Bu nedenle de niyetimizi ve değerlerimizi , hedeflerimizi hep akılda tutmamız uygun olacaktır.

Sorumluluk içinde olan bir kimse tüm yaşamı boyunca hesap vermeye her zaman hazırdır. Kendi bilincinin, kendi gücünün , kendi eylemlerinin sınırları içinde her olaya sahip çıkar. Kişi sorumluluğunun farkında olduğu zaman , artık şikayet etmeleri de ortadan kalkar. Zira şikayet etmek sorumsuzluğun bir sonucudur. Şikayet edecek yerde kendi sorumluluklarımızı yerine getirip getirmediğimizi sorguladığımızda , vakit ve enerji kaybetmeksizin yapabileceğimiz şeylere yönelmemizin en doğru yol olacağının farkına varırız. İnsan sorumsuzluğunun farkına varırsa o zaman mutluluğun insanlar için olduğunu da görür. İnsan kendini bıkkın, çökük, isteksiz ve mutsuz hissettiği zaman “ beni mutsuz eden bu olay değil , benim bu olayı algılayışımıdır.” diye düşünülmelidir. Mutlu olabilmenin, bizim olaylara anlam vermemizden kaynaklanacağını fark etmemiz, bizlerin yaşamına zenginlikler ve esenlikler getireceğine inanıyorum.

İçinde yaşadığımız anılarımızın bir daha hiç geri gelmiyeceğinin farkına varabilirsek , kararlarımızı bilinçli olarak verir , bu verdiğimiz kararlardan pişmanlık duymadan tüm enerjimizle eyleme geçebiliriz. Ölümün getirdiği ayrılık, bir sonsuzluk fikri ile geliyor insana ve insan o dem yasa boğuluyor. Hüznün temelinde de ayrılık ve ölüm korkusu var kanaatimce.

İnsan ölümün bilincine varınca şimdinin, bu anın daha çok önemini kavrayacak ve yaşamın muhteşemliğinin farkına vararak hayatına sahip çıkacak. DON JUAN “ Doya doya yaşanmamış bir yaşam sürekli kendini tutmuş , özgürce ve istediği gibi hareket edememiş ve pişman olmuş bir insanın öyküsüne şöyle

diyor: “Eğer ölümsüzsen istediğin kadar çekingen , ürkek olabilirsin, ama ölümlü bir dünyada yaşıyorsan , çekingenliğe ve ürkekliğe hiç yer yok .Ürkek ve çekingen olmak insan olarak yaşamamız gerek şeyleri engeller.”

Verilen kararların bilinçli verilmesi ve kararlarımızdan pişmanlık duyulmaması için tüm gücümüzle eyleme geçmeliyiz. Eğer geçemiyorsak eksikliğimizin farkına vararak, Hacı bektaş Veli’nin buyruklarına uyup kararlarımızı verirken akıl ve itidal yolunu seçmeliyiz.

9-3 YAZILI VE YAZILI OLMAYAN KURALLAR

Tarihi zamanlardan beri toplumların kendi içlerinde yaşayış tarzlarına bağlı olarak yazılı olan ve yazılı olmayan kuralları vardır. Bu yaşam kuralları yüzyıllardır nesilden nesile aktararak günümüze kadar gelmiştir. Bazı ahlak okullarının insana topluma ve evrene bakışını, dünya görüşünü , öğreti tarzını, en önemlisi çok zengin kültür miraslarını ve geçmişini araştırmanın içinde yaşadığımız ortamın ve kültürümüzün bizden sonraki nesillere de aktarmamızın da çok yararlı olacağı kesindir. Düşünce söz ve fikirlerini sembollerle ve alegorilerle anlatan bektaşiler ve benzer ahlak okulları, kendilerinin önce kendi ülkelerinde, sonra da uluslararası boyutlarda olmasını arzu derler. Amaçları ve çabaları sonuçlarını kendi ömürlerinin sınırlı yılları arasında görebilmek şeklinde değildir. Amaçları; emeklerini, birikimlerini nesilden nesile aktarmak ve gayretlerini ömür boyu sürdürmek olmalıdır. Ahlak okulları, tarikatlar ve tüm insanlık güzelliklere layıktır, ama diğer taraftan da güzellikler onu anlıyanlar ve onu yaşayanlar için değerlidir? Bu ahlak okulunun yazılı olan kurallarından bir bölümünü aşağıda verelim:

“ Seçkinim!. , sana söylüyorum; İnançlım sana söylüyorum ; Büyük orucu tut. Bu sana önerdiğimiz oruç, dünyanın yiyeceğin den içeceğinde uzak durma şeklindeki bir oruç değildir. İffetsiz göz kırpmalarına karşı , gözlerinle oruç tut. Kötülüğe bakma ve onu yapma . Sana ait olamayan kapılara kulak misafiri olmaktan sakınmak için kulaklarınla oruç tut. Kötü yalanlara karşı ağzınla oruç tut, yalancılığı ve dolandırıcılığı sevme . Kötü düşüncelerden sakınmak için kalbinle oruç tut. Kalplerinde kötülük kıskançlık ve kavgayı barındırma Cinayet işlemekten ve hırsızlık yapmaktan uzaklaşarak vücudunla oruç tut. Sana ait olmayan evli kadına yanaşmaktan uzaklaşarak vücudunla oruç tut. Şeytanın önünde eğilmekten sakınarak dizlerinle oruç tut ve sahte suretlerin önünde diz çökme. Sana ait olmayan şeylerin ardından sinsice gitmekten sakınarak

ayaklarıyla oruç tut. Bu yüce orucu eda et ve vücudundan ayrılana kadar onu terk etme .”⁸¹

Bektaşilik ve Bektaşiler 700 lü yıllardan bu yana öğretilerini semboller ve alegorilerle ezoterik çalışmalarla sürdürmüşlerdir. Dilden dile , kulaktan kulağa menkıbeler ve velâyetler , menakıbnameler, Hikmetler, Nutuklar, Devriyeler, Âyinler, Şathiyat-ı sufiyâne , Bezm-i cemler ile hakikate ulaşmak ve kâmil insan olma yolunda çalışmışlardır. Bu öğretilerini başlıklar olarak kısaca birkaç cümle ile açıklamak gerekirse: Hikmet : Dini konuları şairlerin anlayış ve sezislerine göre işlerler buna Hikmet adı verilir Bu nutuklar tekke ve zaviyelerde belirlibir erkâna göre okunurlar. Nutku şeyhler söylerler(mürşid) dervişler ve müridler dikkatle dinlerler. Devriyeler öğreticidirler, didaktik bir yapıya sahiptir. Yunus Emre bu alanda da şiirler yazmıştır. Ayin: Tekkelerde belirli erkânlara göre yapılan törenlerdir. Özellikle Bektaşî ayinlerine göre düzenlenen metinlerdir.⁸².

⁸¹ Sadi Bayram BektaşilikDervişin sözünden, Babanın gözünden sakınmak gerek,Bir saatlik tefekkür, yetmiş yıllık ibadetten hayırlıdır.Ciğerinde duman olmayanın yüreğinde ateş olmaz,Eskiye terk cahile, ölüm, Ârife ise doğumdur..Gündüz şevk ile dünya işine, gece aşk ile ahiretişine,Yapacağın her iyiliği makbule geçecek şekilde yap,Tövbenin tövbesi olmaz.Nasip, verilene karşı alandır., lûtf, hissene düşmeyendir.Arif olup ta vermeyen cahildir,İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır.Düşünce karanlığına ışık tutanlara ne mutlu,Gelme gelme, dönme dönme,Gelenin malı, dönenin canı,Mertebe ve makam yoktur, dostu gönlünden başka, Yol ile giden yorulmaz,Mü'min, mü'minin aynasıdır,Her yokun yerine geçecek bir var, sende vardır.Ara, mutlaka bulursun,Malımız muhayyedir, istenmediği anda geri alırız.Dervişlik olaydı Tâç ile hırka, biz de alırdık otuza kırka,

⁸² Hikmet : Dini konuları şairlerin anlayış ve sezislerine göre işlerler buna Hikmet adı verilir. Genel olarak bu deyim Ahmet Yesevi'nin şiirlerinde görülür.Yunus Emre'nin bu alandki şiirlerine (nefes) ise ilahi adı da verilir. 13yy dan sonra batı Türkçesinde yapılan dini temalara bağlı nazım türüdür. Bektaşiler sonradan kendi düşüncelerini anlatan şiirlerini dini motiflerden ayırabilmek için NEFES adıyla adlandırmışlardır.

Nutuk: Tekke önderlerinin (Mürşid) yani aydınlatıcılarının tarkate yeni girmiş olan müridleri ve dervişleri aydınlatmak için söyledikleri manzumelere nutuk denir. Bu nutuklar tekke ve zaviyelerde belirlibir erkâna göre okunurlar. Nutku şeyhler söylerler(mürşid) dervişler ve müridler dikkatle dinlerler.

Devriye : Bektaşilerin; peygamberimizin “ Ben nebi iken adem su ile çamur arasında idi “ şeklindeki hadisinin etkisinde kalınarak yazılan şiirlerdir. Devriyeler öğreticidirler, didaktik bir yapıya sahiptir. Yunus Emre bu alanda da şiirler yazmıştır.

Hak bir gönül verdi bana “Ha” demeden hayran olur.

Bir dem gelir şâdi olur , bir dem gelir giryân olur.

Ayin: Tekkelerde belirli erkânlara göre yapılan törenlerdir. Özellikle Bektaşî ayinlerine göre düzenlenen metinlere örnek olarak :

Gaflet uykusundan uyana geldim.

Dört kapı sancağı anda dikildi

Can baş koyarak kurbana geldim Şâhî Baba

Şathiyat-ı sufîyâne ; Tanrı ile konuşur gibi ve O' nunla şakalaşır gibi yazılan manzumlardır. Bu manzumelerin edasın sanki şair ile Tanrı arasında bir teklifsizlik hissedilir.

Yeri göğü ins-i cin-i yarattın / Sen ey mimar başı eyvancımısın?

Ayı, Günü Çarhı , burcu var ettin / Ey mekân sahibi rahşancımısın?

Bezm-i Cem : Bektaşî tekkelerindeki içkili alemlere bezm-i cem denilir. Kırkları temsil eden canlar “ rıtlı giram” denilen büyük çapta bir özel kadehden (eskiden özellikle Avanos civarında yapılan toprak kaplar, sürahi şeklinde su içmek için de kullanılan toprak kaplar, kahramanlık filkimlerinde , tarihi filkimlerde görülen şekildeki kaplar) yudum yudum şarap verilir. Bu kadehden önce mürşit bir yudum alır daha sonra sıra ile müridlere elden ele dolaşarak her mürid birere yudum içerler.

Vardım kırklar meclisine / Gel beri hey can dediler,

İzzet ile selâm verdiler / Geç otur hey can dediler.

9-4 BEKTAŞİLİKTE TESLİM TAŞI ve BİJU

Bir gün Musa'nın gusûl etmesi gerekti: Tanrı, “Ey Mûsâ, o taş senin temizliğine şahit oldu. O taş bir kaç gün üzerinde taşı. Ben o taşları cehenneme odun yaparım ama O taş senin temizliğine tanık olduğu için ateşle yakmayayım. O taşlar ki müminler Hac günü tekbir getirip şeytana atarlar, O taş ki mescitler yaparlar. O taş ki Mûsâ kavmine su verdi. O taşlar ki Mustafa'nın elinde tesbih oldular. O taş ki resûl üstüne çıkararak kalkanı aldı.” Mûsâ da o taş üç gün üstünde taşıdı.

Bektaşilikde de tığbend , arakiye ve teslim taşını takmadan meydana girilemez. Teslim taşı, yaklaşık bir santimetre kalınlığında, 4-5 cm. çapında on iki köşeli, bu köşeler on iki imamı sembolize eder. Teslim taşının ortası deliktir

ve içinden genelde yünden örülerek yapılmış ip ile boyuna takılır.(Bu ipin yünü tercihan nasip kurbanının yününden olması istenir,sembolik olarak kendisine kurban olanın bir parçasını boynunda taşımış oluyor.Ayrıca yün insanın derisini tahriş ederek kaşındırdığı için nasip alan can'a kurban hep kendisini hatırlatır. Çünkü kurban Hakk için (aday) kendini kurban etmiştir. En altta bir püskül, onun üstünde tesbih tanesi gelir, ardından teslim taşı gelir,yine teslim taşı üstüne bir tane daha tesbih tanesi yerleştirilerek aşağı yukarı oynamaması için düğüm atılarak sabitleştirilir. Daha sonra boyuna gelecek yerde meşin bulunur ki boynu yünün tahriş etmemesi yumuşak deri kullanılır. Teslim taşının alttaki ve üstteki tesbih tanelerine Habbe denir. Bu habbelerin alttaki Hüseyin'i, teslim taşının üstündeki habbe ise Hasan'ı temsil eder. Boyuna gelen deri, İsmail için gelen kurbanın derisini ve ayrıca Mansur'un yüzülen derisini remzeder. Teslim taşının Dış yüzü Hatice-tül –Kübra'yı, vücuda gelen iç yüzeyi ise Fatıma-tüz-Zehra'yı sembolize eder. Teslim Taşı Necef taşından olabildiği gibi Türkiye'de Hacıbektaş taşı adı verilen damarlı güzel görünümlü oniks cinsi taşlardan yapılmakta ve bunun küçük sanayi halinde üretimi de yapılmaktadır.

Şamanizmde de taşın çok önemi vardır. Şamanlar taş ile yağmur ve dolu yağdırdıklarına inanırlardı. Şamanlar, genellikle Necef taşından olan bu taşların sihrine inanmışlardı. Bu taş, Şamanlardan başka Türk Hakanlarının da ellerinde bulunmakla birlikte sadece Şaman ve Hakanlar tarafından taşınabilir, kullanılabilirdi.

Nerede bir düşünce, felsefe ve inanış sistemi varsa , orada sembolizma vardır. Çünkü soyutlukları içeren sistemlerde anlatılmak istenilen öz, kelime ve cümlelere sığmaz. Bu anlatımı gerçekleştirmek için akıl , algılama ve sistemin konusu arasındaki bağlantı ile bütünleşmeyi sağlamak sembollerin aracılığıyla olur. Soyutu- somut olarak aksettiren her şey semboldür. Bir sistemde sembolizmanın oluşu o sistemin konularının içeriğinin yoğunluğunu anlatmaya yetmeyecek kadar zengin olduğunu gösterir. Hakikati arama yolunda ilerleyebilmemiz için bilgi ve kültür gerekir. Bu bakımdan bilgilenmeli ve kültürümüzü geliştirmeliyiz. Semboller anlatımda bilgiyi ve etkiyi artırır . Çağlarla insanlar arasında da ilgi kurarak topluluk duygusunu yüceltirler. Semboller insan zihninin temel taşlarındandır. İnsanların bilinç altında nelerin yattığını bulmak fevkalade zordur. Bilinç alıtımıza semboller ve alegorilerle yaklaşırız. Semboller bilinç altındaki faaliyetleri bilinç üstüne çıkaran resim ve

şekillerdir de denebilir. Böylelikle her kişinin anlayışına göre farklı farklı anlamlar ortaya çıkar. Ancak semboller özgün anlamlarını kaybetmezler.

Bir isteklinin bir ahlak okuluda veya bir tarikatta aday olarak Nur'a doğduğu erıştırme gününden itibaren, artık o okulun yada tarikatın bir parçasıdır. O topluluğun yaşam tarzı , inançları, eğitim tarzı ve öğretisiyle şekillenecek ve erişkin birey olarak bulunduğu ekolün üyesi olduğu ve içinde yaşadığı topluma bireyler katarak kendinden sonraki kardeşlerine bırakacaktır. Bir isteklinin aday olarak Nur'a doğduğunda kendisine çalışma avadanlıkları ile o okulun kendine özgü rozet, kolyesi ve diğer bir anlamda bijusu da verilir. Kendisine bjasunu ve önlüğünü, kuşağını, kemerini vb. takmadan toplantıya giremeyeceği de söylenir. Nur'a kavuşan adaylar erıştırme seremonisi süresince sürekli olarak o okulun yada tarikatın duygu ve düşüncelerini sembol ve alegorilerle anlattıkları vurgulanır. Çalışma avadanlıklarından başka örneğin kuşak, önlük (Ahilerde) başa koyulan sarık, arakiye ve cübbelerine kadar tüm sembollerin anlamları verilir. Ama göğsüne takmadan toplantıya girmemesi önerilen o tarikatın yada kuruluşun alâmeti (teslim taşı) , bijusu ve sembolizması hakkında genelde bilgi verilmez.

Bijular; taşları ile, şekli ile, metali ile ezoterik bilgiyi sembolize eder. Bijular ruhun temsilcisi olarak da yorumlanmaktadır. Ayrıca biju için şuurlarında bilinmeyen zenginliklerin ifadesi de denilebilir. Gizli bilgiler düzeyinden, esas enerji düzeyine geçilmesine yardımcı olur. Zira biju(teslim taşı) enerji ve ışıktır. Çoğu efsanelerde zümrüt gibi değerli taşların , yılaların başlarında , dişlerinde veya tükrüklerinden meydana geldikleri ileri sürerler, aynı incinin istiridyenin içinde olduğu gibi. Değerlinin ve korkunç olanın birleşmesi , tıpkı karşıtların birleşmesi gibi olmaktadır. Bir efsaneye göre elmas ve diğer değerli taşlar , parlaklığı zebanilerin ışığından , sertliğide alttan gelen bir enerjiden geldiğini kanıtlamak isterler. Bu nitelikler, sertliklerine rağmen , bizlere tutkuları ve sevgileri hatırlatırlar. Tıpkı yer yüzünde ve mağaralarda rastlanan koruyuculuk ve annelik gibi. Ancak biju sadece doğal halde bulunmuş değerli taşlar değildir. İşlenmiş ve kakılmış bir taşla bir madenden oluşmuş bir kuyumculuk eserleride olabilir. Biju aynı zamanda sipariş verenin , seçenin ve yapan kişinin de eseridir. Burada, ruhun bilgi ve enerjinin birleşmesi ile meydana gelmiştir. Sonuç olarak biju , onu taşıyan kişi ile onu beğenen , ona değer veren toplumun sembolü olur. Her devirde bijunun özel yorumunda , kişisel ve toplumsal gelişme söz

konusu olmaktadır. Genelde bijular altın suyuna batırılmış bakırdan yapılmaktadır. Bijular dışarıdan gelecek her türlü manyetik etkilerden koruyuan bir nevi tılsımdır. Can evi dediğimiz karnın üst bölgesi kaburga ile birleştiği yer, organizmamızın en hassas bölgesidir. Bu nedenledir ki şeyhlerin, mürşüdlerin ve diğer görevlilerin boyunlarından asılı olan bijuların etkisi söz olmaktadır.

Teslim taşının ruhani bir anlamı ve manevi bir değeri vardır. Canlar sembolik olarak kurban (Tanrı'ya) olarak girdikleri meydana , can evlerinde yada (eğer ipi kısa ise) kalp seviyelerinin üzerine teslim taşını takarak girmeleri , hem Tanrı'ya olan teslimiyetlerinin bir ifadesi hemde Tanrı'yı kalp yada can evlerinin içinde taşıdıklarının , taşıyacak olduklarının bir göstergesidir, hatta bu eylemlerinin teminatıdır teslim taşı. Teslim taşının kıymetli taşlardan yapılması, gösteriş ve zenginliklerini ifade etmek için değil, Tanrı'ya olan saygılarının ve O'na verdikleri değerin bir göstergesi olduğundandır. Canlar teslim taşının her an can evlerinde taşınmaları, her yerde ve her zaman , her olayda Tanrı'nın kendileriyle birlikte olduğuna, her kararlarında , her isteklerinde O'nun kendisine yardım edeceğine , her işlerinin kolayca hallolacağına inançları tamdır. Bu yüzden de bektaşiler kararsızlık göstermezler. Kendilerine güvenleri tam olduğundan , her işi başarıyla tamamlarlar. O'nu can evlerinde hissettiklerinden ,O'na saygılı olduklarından O'nun yarattıklarına O'n dan ötürü , ani çıkışlar, öfke ve sabırsızlık göstermezler. Bu nedenle de bektaşiler hep sakin, uyumlu, sevecen, herkes tarafından sevilen ve saygı duyulan insanlar olarak temayüz ederler. İçinde O'nu hissettiği için çok konuşmanın hataları da beraberinde getireceğini bildiğini, hataya düşmemeyi susmayı , az ve öz konuşmayı yeğler . Yerinde susumanın çok önemli erdem olduğuna inanır.

9-5 MABEDE GİRİŞ

Ahlak okullarında yapılan eriştirme töreninde adayların mabet kapısından içeri girerlerken tören görevlilerinin yaptırımlarıyla eğilerek , sanki bir alçak bir kapıdan giriyormuşçasına girmeleri aslında mabede girerken içerdekilere saygı olarak eğilmeyi ifade eder. Aslında adayın gözü kapalı olduğu için bunun farkına varmaz ama onu mabed içindeki izleyen canlar mabede girerken hem O'nun temsilcisi Mürşid veya Tarikat şeyhi'ne ve hemde içerdeki kardeşlere bir saygı ifadesi olarak algırlar. Eğilerek girmenin amacı tamamen bir saygı ifadesidir.

Bektaşî tekkelerinin ve özellikle meydan olarak adlandırdıkları mabedlerinin giriş kapılarının alçak olmasının nedeni , içeriye girecek olan canların, başlarının eğik olarak girmelerinin istenmesindendir. Bunun anlamı , “ ey fani can , sen burada Hakk’ın huzurunda , kibirinden, övünçlerinden sıyrıl, gerçek kimliğini bil, dünyaya ait güçlerinin ve oradaki payelerin, ile kazanımlarının burada Hakk’ın huzurunda değeri yoktur. İşte bunu iyi bil ve nefsini yenerek , başını saygıyla eğerek tevazu (alçak gönülle) içinde Hakk’ın huzuruna gir.” İşte bu nedelerden dolayı canların yanılarak saygısızca meydana girmelerini , sözlerle uyararak değil , uyarmadan kendiliğinden bu uyarının oluşması için kapılar insan boyundan birzacık daha alçada olarak yapılır. Harici alemde görülen itibar, şan ve şöhretin bu meydanda bir anlam ifade etmiyeceğini burada O’nun huzurunda “ete kemiğe bürünmüş “ her canın eşit olduğunu ifade eder.

9-6 ÖLMEDEN ÖNCE ÖLMEK

Kadim Mısır da ve benzer tarikat ve ahlak okullarında adayın karanlık, veya az ışıklı loş bir odada (çilehane) sembollerle onun önceki hayatının öldüğünü artık yeni bir hayata doğduğunun ifadesi verilmeye çalışılır.. Böylece yeni bir hayat başlar . çilehane de denilen bu yerlerdeki tek başına geçirilen zaman ve gördüğü , hissettiği sembolizma istekliler için ölmeden önce ölmeyi sembolize eder.

Herkes için bu Dünya , bir eğreti konaktır

Mihmân olu gelenler,lâkin sonu firaktır.

Burdan göçüp gidenler, yer altına girenler

Bir daha avdet etmez, merkadleri tuzaktır.

Sessiz, sedâsız esîr, zindân gibi karanlık

O dar mezar içinde, zevkü sefa yasaktır.

Tekrar hayât bulupda, Firdevse dâhil olmak

Mümkün değildir asla,vâhî bir iştiyâktır.

Mîzân-ı sırât Cehennem, Cennetle hûri gılmân

Vardır diyorlar ammâ, bu da çıkmaz sokaktır.

Allah’a vasıl olmak , dîdâra nâ’il olmak

Sevdâsı var velâkin, Hakk’ın yolu uzaktır.

Ölmezden evvel öldük, girdik bu hâli gördük

Şimdi beyan edersin, nutkun **Harâbî** hakdır.

Bektaşilikde meydana girmeden, nasip almadan önce bir abdest töreni vardır. Burada her azalamızın temizlenmesi ve geçmişine dair söz vermesidir. İsteklinin ölmeden önce ölmesi ve öldürdüğü eski yaşantısının cenaze namazının kılınması için erkân’a göre bir abdest alması gerekir. Bu abdest çok önemlidir. Erkânname’de abdest alma işlemi mürşit huzurunda ve usulüne uygun şekilde belirli kıyafetler içinde huşu ve ciddiyetle sürdürülür. Bu abdest alma işlemine ihvan da iştirak ederek tanık olurlar. Önce eller tertemiz akan su ile yıkanır ve talipten elleriyle bu güne kadar işlediği günahlardan arınması istenir ve bundan sonra hiçbir günah işlemeyeceğine dair söz alınır. Daha sonra talip, ağzına su alarak ağzını yıkar ve bundan öce ağzıyla işlediği günahları yıkayarak temizler, istekliden bundan sonra da artık ağzıyla günah işlemeyeceğine dair söz alınır. İstekli, yüzünü temiz su ile yıkar ve yüzü, gözü ile olan günahları için nedamet getirir, bundan böyle artık gözleriyle de günah işlemeyeceğine dair söz verir. “Sana helal olan eşini boşamayacağına / Helalinden başka hiçbir çiçek koklamayacağına / Hak Muhammed Âli huzurunda / Namus ve vicdanın üzerine yemin eder misin” diye sorulur ve yemin ettirilir, böylece boşanma Bektaşilikte çok büyük ölçüde yasaklanmış olur. İstekli kulaklarını yıkar ve kulakları ile işlediği günahlar için tövbe eder ve bundan böyle temizlediği kulaklarıyla günah işlemeyeceğine dair söz verir. Kollarını dirseklerine kadar yıkar ve yine bundan önce yaptığı günahlarından arındığını ve artık bundan böyle kollarıyla günah işlemeyeceğine dair söz verir .Benzeri şekilde ayaklarını temiz su ile yıkar ve ayakları ile işlediği günahları bundan sonra işlemeyeceğine (namusu ve şerefi üzerine) üzerine kendisinden söz alınır. Daha sonra mürşid erkân’a uygun olarak gerekli işlemleri ve uyarıları da yapar ve abdest alma işlemi bitmiş olur. Saçın gidermek⁸³ , Bektaşilikte nasip alma aşamasında talibe uygulanan “ Çardarp” dır. Abdestten sonra rehberi isteklinin saçını sakalını , bıyığını ve kaşını tıraş ederidi, bu uygulama günümüzde sembolik olarak bıçağın teriyle sanki tıraş

⁸³ Mustafa Şişman Bak:sufilik ve Melamilik Anadolu Araştırma Lo. ya.

ediyormuşçasına bir hareket yapılarak yerine getirilmektedir. Balım Sultan tarafından yeniden düzenlenen erkân da da , bir bıçağın yada usturanın tersiyle yapılması şeklinde uygulanırdı. (sanki tıraş ediyormuş gibi) Bu erkân sembolik olarak saç sakalı ve kaşları kesmeyi sembolize eder. Bu çar-darp erkânının uygulanması, Bektaşiler için bacıların dişiliği ile erkeğin kişiliğinin yok edilmesinin sembolüdür. Bu uygulama, artık erkekle dişi arasında bir farkın olamadığını, her ikisinin de eril olduğunu simgeler.

9-7 YARADILIŞ VAHDED-İ VÜCUD

Hermes insanın kozmozun bir parçası olduğunu , kozmozunda Tanrı'nın bir parçası olduğunu kabul eder. Bektaşi öğretisi de vahdedi vücud felsefesini kabul eder. Dolayısıyla Hermesin bu tasavvufi görüşünü aynen benimser. İnsanların bir dış dünyaları olduğu gibi bir de iç dünyalarının var olduğuna inanılır. Ölümlü olan bedenlerine karşılık, bir de ölümsüz dünyaları vardır. Bu ruhun ölmezliği hem Bektaşilikde ve hemde bazı tarikatlar ve ahlak okullarınca da kabul edilmektedir. Özellikle bektaşilikde bilhassa Hacı Bektaş Veli'nin Makalat, Fevait ve Makalatı Gaybiye ve Kelimatı Ayniye eserlerinde, ruhun ölümsüzlüğüne sıklıkla yer verilmektedir.

“ Bektaşilğin bütünüyle benimsediği varlığın birliği ilkesi, aslında hakikatin biricik ipucudur.Bu nedenle tasavvuf ehli , bu bilgiyi her zaman ve her yerde ve herkese tevdi etmez” Kutlu Melek Harabi Baba Dergahı Dar makalesinden

9-8 BEKTAŞİLİKDE GÖNÜL GÖZÜ

Hacı Bektaş Veli “ gönül gözü ile özünde ve çevresinde ki gizemlerin ve güzelliklerin kaynağını ve birbirleriyle olan etkileşimlerini yani sırlanmış olan hakikati görebilir.Bu sırlara sahip olan bir kâmil insan Allah'a ulaşır”. Hacı Bektaş Veli bu açıklamalarıyla , insanın öz varlığının ve çevresini tanıması ile gizli güzellikleri görebilmesi için , akla ve zekaya , bunların arasındaki bağlantıları anlayabilmesi içinde sezgilere gereksinim olduğunu açıklamıştır.

Paulo Coelho'nun Simyacı isimli yapıtında , serüvenlerinde hep şu fikri savunmaktadır: “ Yeterki bir şeyi gönülden iste , işte ozaman evrenin bütün güçleri harekete geçer ve sana yardımcı olur” der.Lavoisier de “ Şans daima

hazırlıklı zihinlere güler” derken gönülden istemeyi vurguluyor, doğaya gönülgözü ile bakılmasını öğütlüyor.

Gönül kavramına , çeşitli lügatlardan bakıldığında , vücudumuzda ki her türlü gelişmelerin algılandığı yer olarak tarif ediliyor. Düşünme ve ruhsal aktivitelerimizin örneğin, sevgi, istek, vb. duygularımızın kaynağı olarak kabul ediliyor. Tasavvuf edebiyatında insanın iç duyguları düyaya ve kötü hallere kaydığı zaman “ nefis” eğer Tanrı inancına kaydığı zaman “gönül” ,“Dil” veya “ruh” adını alıyor, Türkçemiz de ise “yürek” veya “gönül “ olarak edebiyatımızda kullanılıyor.

Gönül aşığın aşkıyla her türlü gelişmelerinin olduğu yerdir. O halde insanın yaşaması için gönle ihtiyaç vardır. Gönül insanlar için bir hitap yeridir . Aşık da gönlüyle konuşur onunla dertleşir. Gönül bir kuştur. Gönül gam ile ve kederle beslenir. İnsanoğlu sevgilinin hayaliyle mutlu olur ve onun nazi ile de çoğu zaman kendinden geçer . Gönül sevgilisinden asla vazgeçmez, onu kimseyle de paylaşmaz.” Yüzünde göz izi var sana kim baktı yarım “diye de onu kıskandığını belli eder.. Gönül ; Perişandır, dertlidir, hayrandır, biçaredir, şikestedir, kararı yoktur ve de çalabın tahtıdır. Gönülde ateş bulunur , bu ateş hakikate ulaşmayı sağlar.

Eski Türk şiirinde gönlün vücut ile ilişkisi nedeniyle yay- ok benzetmeleri yapılmıştır, can ve gönülden yapmak, dinlemek,istemek,ibadet etmek gibi deyimler de belirtilen hareketlere kuvvet kazandırmak için kullanılmıştır. Klasik Türk şiirinde gönül sevgilinin güzelliğinin aksettiği aynadır. Dostlarına da bazen can aynasıdır. Tasavvufta aşık kendisini aşk deryasına dalmakla teselli eder. Gönül bir şehirdir ve sevgi ile feth edilir. Gönülde de canda da ateş bulunur. Her ikisinde de ateş hakikate ulaşmayı sağlar .Sevgilinin yüzü can , toprağı gönül bahçesidir. Halk şiirinde , sevgiliye ya da sevgilinin unsuruna bağlanmasıyla gönül mecnun gibidir. Sevgilinin sevdasını özümlemede değirmen gibidir .Ayrıca halk şiirinde can-ı gönülden sevmek , dinlemek gibi deyimlerde kullanılmıştır.

Gerek Bektaşî nefeslerinde ve gerekse edebiyatımızda gönül , akıl gibi, soyut bir kavram yine soyut fakat varlığı ile bilinen can kavramı ile birlikte kullanılmıştır. Gönlün maneviyata ulaşmasında dilinde maneviyata yönelmesi gerekir, bu nedenle dil kavramı da sürekli olarak gönül kavramı ile anılır. Kimi düşünürler akı , gönül ile terbiye ederek hakikati aradıklarını , kimileri ise gönlü akıl ile terbiye ederek hakikati aradıklarını söylerler. Kimileri akıl- hikmet için,

hikmetin kaynağının akılla birlikte özellikle gönüldür der. Ancak gönülün hikmeti oluşturabilmesi için nefse hakimiyet gerekmez mi? Gönül kavramı halkın belleğinde iyiden iyiye yer etmesi nedeniyle, tasavvuf dışında da kullanılır. Örneğin, cahil, deli, dertli, divane, kasvetli, perişan, yıkılmış, yaşlı, gamlı olarak kullanılmıştır. Günümüz şiirlerinde ise gönül kavramına avare, biçare, çocuk, hovarda, yalnız ve kimsesiz nitelendirmeleri yapılmaktadır. Can ve gönül kavramları farklı anlamları içermektedir. Can maddi alem ve maddiyat için, gönül ise maneviyat için kullanılmaktadır. Kavram olarak Can gönüle ulaşmak için bir vasıta. Bunun için canın yok olması ve gönüle ulaşması beklenir. Ancak bazı şairler bunun tersini de kullanmaktadırlar.

Gönlün kaynağı Orta Asya’da ki Tanrı Dağları’n dan göngül , kongül olarak Anadoluya gelir , Anadolu insanı da bunu gönül olarak yumuşatarak söyler. Eski Türklerde adeta varlığımızın merkezi anlamında kullanılmıştır. Orhun yazıtlarında ve diğer medeniyetlerde de varlığımızın merkezi olarak kullanılmıştır. Kutatgu Bilig de “ Tanrı seçti yarattı ve gönlü aydınlattı, gönlü iman içinde doğru yolda tuttu.” Gönül Tanrının insan oğluna verdiği ilk nimettir” “gönül, göz, akıl, zeka ve bilgi verdi, dilimizi açtı ve bana ifade kudret verdi.” Kutatgu Bilig “ bir iş yaparken gönlüne danış “ “ Sonra emin olmak için başkalarına danış, ama yine de gönlüne yatmıyorsa o işe girme “ der. Burada akıl yol gösterici ama , gönül akla yön vermiyormu? Aklın gösterdiği yola, gönlüne danışta öyle gir denmiyor mu?.

Kutatgu Bilig Bilginin kaynağının , cevherini gönül ile birlikte dile getiriyor. “İnsanın gönlü dibi olmayan bir deniz gibidir. Bilgi onun dibindeki inciye benzer, çıkarmadıkça işe yaramaz.” “ Gönülsüz insan yalnız şekilde ve kalıptan ibarettir”. “ Gönülsüz insan bilge adını kaybeder, öyleyse bilge insanın ilk şartı gönül sahibi olmaktır, gerçek gönül sahipleri bilge insanlardır.”

Çok az ışıklı (loş) çile hane de denilen bir odadaki bu atmosfer ve odadaki semboller istekli için çok etkileyicidir, istekli geçmişle tüm bağlantılarını koparmakta olduğunu hisseder. Burada gönül muhasebesine girerek , loş ışıkta ,bundan önceki hayatıyla kendisi yüzleşir. Bu arada da farkında olmadan ilk tasavvuf dersini alır.

Gönül aynasının cilasını, bilgi , sevgi, iman ve fergatla yaparız. Gönül aynamızın sırnı oluştururken kullanacağımız sırların kalitesi ve kalınlığı ne kadar

güzel olursa gönül aynamız o denli güzel olur. . Gönlünü arıtarak , nefsinin yok etmeye çalışan bir Bektaşî erenleri kullanamayacağı kuvveti ve haksız elde edilen zenginliği istemez, artık o benliğini, gönlünü , yüceltmış bir muhibbandır.

Buradaki konu edilen ayna(gönül aynamız) , kendisini çözmek, gerçeği görmek isteyen insanın , bizzat kendi kendisini tanımasına yardımcı olan hakikat aynasıdır. Bektaşî erenleri ve diğer tüm insanlar, bir yere baktığımızda neyi görmeyi istiyorsak onu görürüz ve onu hissederiz. Aynı manzaraya farklı kişiler baktığında , farklı farklı şeyler hisseder. Bu da insanın ne görmek istediği , neyi görmek istediğidir. Gerçekleri biz duyularımızla algılayabiliriz, ama aklımızla hakikate erişebiliriz. Hakikate erişebilmek için , mutlaka gerçeğe ihtiyaç vardır, ancak gerçeklerle varılabilir, eğer gerçekler ve akıl yoksa o zaman şimdi dindar geçinenlerin, hakikati bulduğunu söyleyenlerin ki gibi hurafe olur.

Bektaşî olmak isteyen isteklinin seçiminde , istekliye yol ile ilgili bilgiler verilir ve hemde isteklinin gönlünün bektaşîliğe yatkın olup olmadığı da araştırılmış, isteklinin bektaşîliği temsil edip edemeyeceği ile bektaşîliğe uyum sağlayıp sağlayamayacağı sonucuna da varılmış olur.

İsteklilere çilehanede ki sembollerle , verilmek istenen (Loş kuytu yerdeki bir oda) başımızın ruh ve beden hayati merkezi olduğunu, adayın ruhsal hayata dönmeden önce eski kişiliğini geride bırakması ve yeni doğacağı hayata hazır olması gerektiğini hatırlaması içindir. Stoacılar içgüdüleriyle elde edilen zevklerden ve nefislerini terbiye etmek için acılara karşı durmayı , öğrenmeyi, iradeyi bütün duygusal (gönülle ilgili) verilere nefislerine hakim kılmayı amaç edinirler ve böyle bir doktrine bağlanırlardı. İnsanların ancak olgunluğa bu yolla erişebileceklerine inanırlardı.

Bektaşî erenleri Meydan'da isteklilerin maddi varlıklarını değil gönüllerini inisiye ediyoruz , bu nedenle gönlü rahattır. Tören sırasında hep kendisine yardım eden , candan davranan, fısıldayarak saygıyla konuşan rehberinin yanında ve meydandaki canların arasında gönlü rahat, yolculukları birlikte aşarlar, hele hiç tanımadığı birisinin kendisine kefil olması onu çok mutlu eder, kendisine değer verilmesinden çok etkilenir. Yalnız olmadığını , burada yalnız olmayacağını anlar ve gönlü garip bir coşkuyla dolar. Meydanda ki bu sıcak ilgi ve candan bakışlarla yol'u öğrenmeye başlamış hemde korku ve endişe kaybolmuş, gönlünde şüphe kalmamış rahatlamıştır.

İnisiyasyon (eriştirme, nasip alma) için Bilgi Üniversitesi Rektörü prof.dr. Remzi Sanver bir makalesinde söyle diyor: “ İnisiyasyon gönölde doğan , kelimelerle ifade edilemeyen ve kelimelerle ifade edilemediğı için de normalde başkalarına ifade edilemeyecek bir Nur’un bir aydınlığın, gönölünden gönölü doğrudan kelimelerle ve bir takım maddi vasıtalarla gerek kalmaksızın naklidir. “ bu aydınlanma kişiden kişiye farklı tezahür edecektir. Lakin ne olursa olsun netice de bir gönölünden diğetine aydınlık akışını temin edecektir önemli olan da budur. “

Pîr-i mugâna zâhid sıdk ile mâ’il olduk / Şarâb-ı lâ- yezâli içmeye nâ’il olduk

Kendi eliyle sundu, kadeh kadeh içirdi / İçince ol şarabı mest-i lâya’kıl olduk

Bu mezhep ve bu dîni terk eyleyin deyince Her emrini anın biz icrâya kâ’il olduk

Eski olan imanı tecdîde himmet etdi / Aldı bizi getirdi, deyre dahil olduk

O petek içinde gördük **Harâbî** Hakk’ı / **Mî’râca** nâ’il olduk Allah’a vâsıl olduk.

Pergelin bir ucu insanın gönlündedir, diğeri ucu ile akıl ve gönülle oluşturduğu hakikatleri içine alır. Pergel istek ve arzularımızı sınırlamayı öğretir. Duyularımızın ve ruhumuzun sembolüdür. Pergel her türlü canlılığın başlangıcı olan noktayı, ulaşabilecek tüm noktaları diğeri noktalarla birleştirir. Dilek ve tutkularımızı sınırlı tutmamızı tenbih eder. Dolayısıyla gönlümüzün dileklerini ve arzularını sınırlamamızı sembolize eder. “

İstekli ikrar vermek için artık gönlü rahattır, daima kendisine yardım eden bir ya da birileri olacaktır. Buna inanmıştır artık. Mürşid’in söylemi gibi sevgi Mabedimizi yani Gönül Mabedimizi gerçeklerden oluşan taşlarla yapmaya başlayabiliriz. Bu **konuda.Tamer Ayan** ⁸⁴ “ gerçek ; insan istesede istemesede veya idrak etsede, etmesede vardır. Hakikat, gerçeğin insan düşüncesindeki soyut yansımasıdır. “yani gerçek insan düşüncesinde bilinçlenince hakikat olur”. Der, bendenizde aynı görüşteyim. Gerçek ile hakikat arasında fark kalmadığı zaman hak ile hak olunmuş .

İstekli tığbendini kuşandığı, teslim taşıını taktığı ve arakesini başına taktığı zaman meydandaki bütün canlar ona güler yüzle ve şefkatle (şevkat ancak gönülle olur, rahman da , rahim de) sevgi dolu bir bakışla bakarlar. Bunca yıldır

⁸⁴ Masonik merdiven Tanrı Katı Yurt kitap yayın 128 s:167

(tekris) eriştirme seyrederim sıcak ve güler yüzle bakmayan bir kardeşime rastlamadım. İşte bu da adayın gönlünün sevgiyle dolmasına neden olur. Eriştirilen (Nasip verilen) istekli meydandaki kendisine bakan canların gözlerinden de Nur alır, çünkü onlarda Nur almış daha uygun bir söylemle Nur’lanmışlardı. Mabette görülen her şey semboldür ve sembolizmanın ışığı altında biz bunları inceliyoruz, anlamlar yüklüyoruz, bunlar görünen maddi varlıklardır. İşte bizler görünenlerden görünmeyi keşfetme ve onları yakalamaya çalışıyoruz , görünenleri gözlerimizle görünmeyenleri de gönöl gözümüzle yakalamayı ve hakikate ulaşmayı amaçlıyoruz. Bunu da nesiller boyunca gönölden gönöllerle aktararak sürdürüyoruz. Dileğim odur ki gönöllerimizi aydınlatan Nur daha nice nice nesillere dek sürsün.

Bu nedele meydana , görünenin altındaki görünmeyi öğrenmiş aklı ön planda tutan aydınlık düşüncedeki bizler, belki de hiç birimiz hatasız değiliz ama burada hatalarımızdan arınmak için nefsimizi kontrol altında tutmamız gerekiyor .Başka bir deyişle gönlümüzün aşırı isteklerine sınırlama getirmemiz gerekiyor. Bizler tam ve mükemmel insanlar olmayabiliriz ama, insanlık ideallerine bağlı dürüst ve iyi kalpli insanlarız. Çünkü başlangıçta da dile getirildiği gibi kendimiz ayna da muhakeme eder, hırslarımızı ve kusurlarımızı gidermek için çaba harcarız. Bektaşi öğretisi bize sükunetle gönlümüzü dinlemeyi ve her türlü doğmalardan kurtulmayı, doğruya , güzele ve hakikate ulaşmak için hür bir **vicdanla** benliğimizi yüceltmeyi , yüce gönüllü olmayı öğretiyor.

Bektaşi canları teslim taşlarını kalplerimizin üstünde yani gönöllerimizin üstünde takıyoruz. Bunun anlamı dergahımızı ve dergahdaki canlarımızı , her şeyin üstünde , vücudumuzun en kıymetli yerinde tuttuğumuzu sembolize ediyoruz. Buradan insanlık sevgisinin bütün vücudumuza yayıldığının da sonucuna varırız. Siberetik kurallarına uygun olarak gönlümüze giren insanlık sevgisi tüm hücrelerimiz de aynı kuvvetle yayılır.

Mürşid’in konuşmalarıyla , bilgeliği, belirli bir irfanı, yani özet olarak akıl ve sevgiyle kazanılan bilgiyi, insan oğlunun asırlardan beri gönöllerden , gönöle semboller aracılığıyla bir sır perdesi altından sadece meydan görenlerin anlayabileceği bir biçimde aktarıldığını öğrenir. İşte bu akıldan ve gönölden kaynaklanan bilgilerin , meydan görmemiş olanlardan korunması amacıyla semboller ve alegoriler üzerine yüklenerek iniyse olanlara verildiğini öğrenir.

Sembol ve alegorilerin kullanılması , farklı dünya görüşlerinde olanlarında bir arada olmalarına olanak sağlamakta ve gönül mabedini hep birlikte çalışarak uyum içinde yapmaktadırlar. Sadakat duruşunda gönye şeklindeki sağ el kalbin yani gönlün üzerindedir. Kalp felsefi olarak gönlün tam anlamıyla yerini tutmayabilir, kalp maddi, oysa gönül mana ve soyut bir kavramdır.

Bektaşî erenleri hakikati arar ama hiçbir zaman şeriatin tersine her türlü hazır formülleri ve kalıplaşmış cümleleri canlarına öngörmezler, ancak tasavvufi olarak düşünebilmek ve kendimizi keşfetmekten başka bir öğretiyi de kabul etmezler. İşte bu nedenle bektaşîlik ezoterik bir öğretiyi benimser, sembol ve alegoriler kullanırlar. Bu da mutlak bir özgürlük anlayışıdır. Semboller bilinç altına hitap eder. Aynı sembol farklı canlarda farklı farklı algılanabilir. Canların gönlü, bilgi birikimi , ve kabiliyetine göre farklı anlam ve farklı bir lezzetle dolar. Bu semboller yüzlerce yıldır vardı, hem bu geçen zaman içinde anlamlarını yitirmediler, hemde çağımızın koşullarına uygun bir şekilde yeni yorumlar getirilerek , sembollerin zamanın ve mekanın üstünde olmaları sağlanmış oldu.

İstekli Mürşid'den sonra Dervişini de dinledikten sonra artık tek başına nefesine hakim olacak hemde benliğini yüceltecek ve gönül mabedini sabırla , feragatla yapmayı sürdürecektir. Nasip almış canlar arasında muhabbet zinciri de toplumsal erdemlerimizi gönül birliğimizi pekiştiren en önemli bir tasavvufi uygulamalarıdır . Nasip almış canlar gönül mabedlerinin yapımında samimiyet ve aklın yardımı ile gönüllerini kemâle erdirmeye çalışırlar.

Tasavvuf ehli nefsindeki ve gönlündeki aşırılıkları giderir, İşte böyle kendi nefsinin yenen canların yapacakları ve içinde Hakk'ı saklayacakları gönül mabetleri görkemli olur.

Toplumumuzdaki birlikte yaşadığımız insanlar arasından özenle seçtiğimiz isteklilerin hiçbirisi bilgisizlik, bağnazlık, boş inançlı insanlardan oluşmaz. Ayrıca bu yola gönül vereceklerin , gönüllerinde ikdidar ve mevkii hırsı da bulunmaz.

Bir prizma güneş ışığını tayflarına ayırır. Nasipli can da bir prizma gibi olmalıdır, Bektaşî canları da kendisinde olan bilgileri, etrafını aydınlatmak için tıpkı prizma gibi aynı bilgiyi karşısındakinin anlayabileceği şekilde verir. Bu yüzden her düzeydeki insanların yeterince doğru bilgilenmesini sağlar. Bu konuda ümitsiz olamamamız gerekir, gerçeklerden ancak bu yolla hakikate ulaşılabilceğini göz ardı etmemek gerekir.

Halkı ikâz eyledik, zâhid bu bir devlet sanma
Kim olurmuş tâ'atından Hakk'a kurbiyet sana
Niyetin uçmaksa bağ-ı cennet'e lâzım değil
Cübbe vü destârı terk et vermesûn sıklet sana
Hûru gilmân muntazırlardır senin teşrifine
Durma pervâz et açılmıştır der-i Cennet sana
Enbiyâ vü evliyâ saff-beste istikbaline
Hakk bile eyler gidersen izzet ü hürmet sana
Ey **Harâbî** dâmen-i zühhadı elden koyma ki
Cennet-i A'lâya alsun eylesün şefkat sana

Bektaşilik ve tasavvuf yolu, zor bir yoldur, emek ister, çaba ister, akıl ister, bilgi ister, sabır ve sebat ister ve en önemlisi gönül ister. Bu yolda ağır ve emin adımlarla düşünerek ilerlenir ve geriye dönüşüz bir yoldur. Bu yol madde işi değil mana işidir, o da gönülle gerçekleştirilir. Dilerim tasavvufdan aldığımız bu hakikatin ışığı yolumuzu ve gönümüzü her dem aydınlatsın

Bir istekliye nasip verme işlevi kurban tığlanması aşamasından başlayarak tüm tören süresince adayın gönlü tekris ediliyor. Mürşit nasip verdiği can'a "seni senden aldık sana verdik var hizmette bulun " derken aynı zamanda meydandaki canların da gönüllerine sesleniyor kuşkusuz. Yapmaya çalıştıkları gönül evimiz, gönül tahtımız için , aktif ve sürekli çaba göstermemizi öneriyor. Bir birimize gönül bağıyla bağlanmakdan başka çare olmadığını vurguluyor. Meydanı dolduran canların da bu öğüdünü dinleyip kabul ettiklerini gördükten sonra da , musafahaya kalkarak canlarla kardeşlik zinciri kurup, ibadete son vererek canların huzur ve gönül rahatlığı ile evlerine ve işlerine dağılmamıza izin veriyor.

9-9 BEKTAŞİLİKDE KENDİNİ BİLMEK

Tanrı insanı yaratırken ona nefsini bilmesini ve kendisini geliştirerek değiştirmesi görevini de vermiştir. İşte insanda Tanrı'nın kendisine verdiği bu görevi başarmış oldu.

Ak üstüne karadan sorma ey zâhid / Biz Hakk'dan ders aldık zorlu âlimiz
Cahilsin, mufsîdsin Allah da şâhid / Hükümümüz doğrudur âdil hakîmiz
“Lâ ilâhe” lafzın kâle almayız / Bahr-ı dalâlete asla dalmayız

Sen gibi beş vakit namaz kılmayız / Lâkin ibâdet-i Hakk'da dâimiz
HarâbiAllah'dan ayrı değildir / Allah Harâbi'den gayri değildir
Ebsem ol Harâbî yeri değildir / Biz sözünde senin dâim kaimiz

Harâbî (Harâbî Divanı S:47)

Tanrıyla insanı birlikte tutan tek şey saf sevgidir. İnsanda ve evrende ortak çok şey çok özellikler bulunduğunu da dile getiren Hz.Pir “ insanın özüne ve çevresine yönelmelidir” demiştir. Herşey Allah –İnsan ve Evren birliği içinde olur. Tanrı ile bütünleşmenin aracı saf sevgidir.

⁸⁵Hz. Pîr Fevâit adlı eserinin Fe:8 A bölümünde Faide: “Kim nefini düşünür , cehennemde yeri hazır. Her kim Allah'ın takdirini düşünür cennet'te yeri hazırdır.” Yine aynı bölümden Faide: “ Eğer seni sen olmadan başkaları ortaya çıkarırlarsa hiç korkma, eğer sen kendini ortaya çıkardıysan kork “.

Fe: 8/B bölümündeki Faide: “ Eydostlar bilin ki her kusurdan arınmış, Hakk bu büyüklük ve azametle size son derece yakındır. Bu inanç üzerine olunuz. Bu konuda henüz bilginiz olmasa da daima edepli olun”.

Turgut Koca Halifebaba Erenler sofrası sohbetlerinde, Bektaşî canları için “ Bektaşîler serbesttir ama serazat değildir derdi sıklıkla. Burada hemen sembollere geçer ve Arapça ser = baş demektir, best ise bağlı anlamındadır der ve Bektaşîlerin bu nedenle başlarının bağlı olduğunu başıbozuk olmadığını söyleyerek erkânâmenin kurallarına bağlı olduğumuzu vurgulardı. Nasip töreninde adaya nasihatler ile birlikte yapması zorunlu olan kurallarda verilir ve kendisinden ikrar alınır. Tüm hayatını kapsayacak olan bu ikrarlarını sadece kendi kendine yerine getirmek için çaba harcar, hiçbir zaman ne derviş nede bir başkası yardım etmez. Çünkü tören sonunda mürşit “ seni senden aldık , sana verdik var git hizmette bulun “der. Hizmette bulunacağı kendisini geliştirmek, kendi kendini eğitmektir. Diğer bir ifadeyle nefsini, akıl ve hikmetle terbiye etmek . Kendi hizmetinde bulunurken, kendisine ne hata yaptığı söylenir, nede doğru yapması için yol gösterilir. O yanlışları görür yapmamaya çalışır, doğruları görür onlar gibi yapmaya çalışarak kendini benliğini yüceltir. İşte bu yol bu nedenle zor bir yol olarak kendisine daha nasip almadan söylenir. Demir leblebi

⁸⁵ Musataf Şişman Hacı Bektaş Veli Sepya Kitaplar :s:87

olduğu ilk istekde bulunduğunda “ gelme ,gelme; gelenin malı, gidenin canı “ derler kendisine, kabul ettiği takdirde nasip verilir. Bektaşiliğe hiç kimse davet edilmez seni Bektaşî yapalım diye. Bektaşilikde zorlama da yoktur. Ancak bilmediği zorlandığı konularda rehberi sadece yol gösterir, onun konularını kendisinin çözmesini bekler. Bu bakımdanda canlar kendisini yetiştirebilmek için dikkat sarf eder. Bir bakıma da her can kapasitesi kadar bardağını doldurur. Amaç bardağını genişletmek daha çok bilgi, daha çok irfan ve hikmet sahibi olmak.

9-10 BEKTAŞİLİKDE İNSAN SEVGİSİ

Hacı bektaş Veli gibi Anadolu düşünürlerimize ait insancıl düşünceler ve insancıl söylemler, tüm Anadolu halkını derinden etkilemiştir. Bu söylemler halkın duygularına , bedii zevklerine , destanlarına , türkülerine , ağıtlarına ve koşmalarına da yansımıştır. Pîr'in bu insancıl düşünceleri; Anadolu halkının sanat anlayışına (elsanatlarına , halı , kilim ,nakış ,vb) ve zanaatına çok büyük etkisi olmuş ve toplumlar arasında hoş görü sağlanmasında da fevkalade yararlı olmuştur.

9-11 BEKTAŞİLİKDE YARDIM SEVERLİK

Pîr'in yardım sever , barışçıl olması , küskünleri barıştırması (Velayetname de ki Uçhisar Köyündeki barıştırması) , yoksullara yardım etmesi (Sineson köyünde fırıncıya yardımı, ayrıca buğday vermesi), halkın ziraatta verimli çalışarak bol ürün alınabilmesi için üreticilerle içili dışlı olması ve birlikte arazide onlarla çalışması, gerek farklı dinde olanlar ve gerekse farklı milletten olan insanların birlikte uyum içinde beraberce yaşamalarına neden olmuştur. Bütün bu nedenlerle de Anadolu'da hoş görü ortamı oluşmuş, halk gönül gözleriyle birbirleriyle söyleşmişler , toplumlar arasında türküler ve maniler birbirlerine karışmış birbirlerine methiyeler düzmüşler, ağıtlar yakmışlardır.

9-12 BEKTAŞİLİKDE HOŞGÖRÜ

Hacı Bektaş Veli , Yunus Emre ve diğer tasavvuf ehlinin öğretileri ve etkileriyle , Anadolu'da hoşgörü ve insan sevgisi temaları üzerine türküler ve maniler düzenlenmiştir. Hem halk türkülerinde hem de koşma ve gazellerde , destanlarda barış ve kardeşlik teması işlendiğinden toplumlar arasında uyum, anlaşma ve dayanışma oluşmuş, barış içinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bu sayede Anadolunun tarihinden gelen tüm birikimleri ve kültürleri de bu hoşgörü ortamında musikilerine de yansımış, Anadolu halkları bu yolla da gönül

gözleriyle birbirlerine bakmışlar, bir birlerinin kültürlerini benimsemişler veya hoş görüyle karşılamışlar, barış ve mutluluk içinde birlikte yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Anadolu türkülerinde mutluluk, hüznün, sevinç ve hasret temaları işlenmiştir. Her toplumda ayrı temalar işlendiğinden melodilerde de birbirlerine çok benzeyişler gösterir. Bu zenginliklerin temelinde de yine esas olan hoş görü ve insan sevgisi yatmaktadır. Anadolu'daki toplumlar arasındaki dil , gelenek ve görenek farklılıkları müziğe yansıyan ifadelerle birleriyle kaynaşmışlardır.

⁸⁶Muhammed Âli'ye ikrar verdinse / Gördüğünü ört görmediğini söyleme
Sıddık ile inanda karar kıldinsa / Gördüğünü ört görmediğini söyleme
Sakın yalancıyla eyleme sohbet / Yalancıya yuf var yezide lanet
Dilersen desinler canına rahmet / Gördüğünü ört görmediğini söyleme
Bu yol hak Muhammed Âli yoludur / Kırkların binane ulu yoludur
Pirim Hacı Bektaş veli yoludur / Gördüğünü ört görmediğini söyleme

⁸⁷ ⁸⁸ Hz.Pîr'in Fevait adlı eserinden Fe: 13/A bölümünde Faide: “ Fakr yoklukla sakın olmak ve varlıktan çıkmaktır.” Faide: “ Geçmiş zamanla uğraşmak , kalan zamanı boşa harcamaktır.” Faide : “Mürüvet yani mertlik yiğitlik , dostların ve yol jardeşlerinin hatalarını bilmezlikden gelip öyle görünmektir. “

9-13 BEKTAŞİLİKDE BARIŞ SEVERLİK

Hacı Bektaş Veli hoş görü, alçak gönüllü olmak , konuk severlik, insan gönlünü incitmenin sakıncalarını, yumuşak bir dille halkın anlayacağı bir şekilde anlatmasının yanında haksızlık yapanları uyarması, küskünleri barıştırması onların birbirleriyle helalleşmesine önem vermesi , toplumlara barış ve uyum sağlamıştır. Anadolu tarihi zamanlardan beri değişik dilde ve kültürdeki toplumlara ev sahipliği yapmış, bu farklı din , dil ve kültür farkları olan toplumlar, Anadolu'da hem kendi kültürlerini ve geleneklerini yaşatmışlar, hemde birlikte barış içinde yaşamışlardır. Bu uyum içinde yaşamalarının en önemli faktörü Hacı Bektaş Veli ve onun gibi inanç önderlerinin(Yunus Emre, Ahi Evren) barışçı, birleştirici söylemleri ile halkın gönüllerine hitap etmelerinden, halkı iyiye, doğruya yönlendirmelerinden kaynaklanmıştır.

9-14 BEKTAŞİLİKDE BENLİĞİ YÜCELTMEK

⁸⁶ Hacı Bektaş Veli Sepya Kitaplar

Hacı Bektaş Veli Sepya Kitaplar S:85

⁸⁸ ⁸⁸ Hacı Bektaş Veli Sepya Kitaplar s:86

Kopernik: “ İnsanın evrende bir nokta olduğunu , bu nedenle insanın kendisini geliştirerek evren ile bütünleşmek gerektiğini “ söyler. Nasip alan Bektaşî erenleri kendisini bilme yolunda yaptığı çalışmalarıyla benliğini yüceltir ve evren ile kendisini bütünleştirir. Kendisini diğer varlıklardan soyutlamaz. Adayın daha ilk gün nasip aldığı gece gördükleri ve yaşadıkları canların kendisini bilmesi için gelen ilk uyarılardır. Bu uyarılar ile erenler artık eski yaşantısını bırakır ve yeni dünyasında benliğini yükseltmek ve hakikati arama yolunda, kendini bilme yolunda nefisini terbiye etmeye başlar.

Bektaşî öğretisinde de (tasavvuf) Kopernik’in dediği gibi , kendisini eğiterek , geliştirerek, nefisini terbiye ederek, gönül gözünün önderliğinde benliğini yüceltir. Evren ile bir olur. Dolayısıyla kendisini evrenin bir parçası olarak görür. Hakk ile Hakk olur, kendisini hiçbir yaratılmış birimden soyutlamaz. İslami inançlardan biriside Vahiy’nin ilk geldiği gecedir, İslamiyet bu özel geceyi her yıl kutlar. Bu gecede gelen vahiy , insanların kendilerini bilmeleri için gelmiştir. İnsanların kendi içlerine dönmeleri için gelen bir uyarı olarak kabul edilir. Bu yolla insanlar (Müslümanlar) kendi içlerine dönerek akılları ile gönüllerini , nefislerini uyum içinde olmalarını sağlayabilmek için çalışmalarına Bektaşilikte nefis terbiyesi olarak adlandırılır.

Gah çıkarım gökyüzüne seyrederim alemi
Gah inerim yeryüzüne seyreder alem beni

9-15 BEKTAŞİLİKDE YÜCE GÖNÜLLÜK

Konfüçyüs “yüksek mevkilerde bulunupda yüce gönüllü olmayanlar , dini ödevlerini saygı duymadan yerine getirenlerin , acı ve acısız yas tutanları , işte bu insanları görüpte tahammül etmek ne zor.” Hacı Bektaş Veli’nin gerek Makalatında ve gerekse Fevaid adlı eserlerinde halka yaptığı konuşmalarda yaptığı öğretisinde kuvvet ve zenginliğin insanlar tarafından iyiye kullanmalarını, eğer iyiye kullanılmazsa fevkalade olumsuz sonuçlar doğuracağını, insanlık için kullanmayacakları gücü istememelerini, zenginliğin gösterdiği ayrıcalığın insanların benliğini değiştireceğini , hatta insanlar arasında ayrıcalıklar yaratacağını, bu nedenle de Hakk’a inanmış olan insanlardan uzak olmamalarını, hümanist düşünce ve davranışlardan ayrılmamaları içinde zenginliği istememelerini öğütler. Alçak gönüllü olmaları istenir, fedakar ve özverili olmaları istenir.

Bektaşî öğretisinde canların alçak gönüllü olmaları, insanların birbirlerine saygı duymaları , nefislerine hakim olmaları, kendilerini bir başka insandan daha yüksek görmemeleri , zenginlik için hak yememek gerektiğini , çalışmanın bir

ibadet olduğunu ancak doğru çalışmanın , dürüst çalışmanın bir ibadet olduğunu , böyle kazanılan zenginliğin ise Hak olduğu öğretilir. Bir Bektaşî hiçbir zaman zenginliği ve mevkii ile övünmez, hatta her ikisini de saklar . Kendisine alçak gönüllüğünün bir gereği olarak “ fakiyr” der. Kendi sosyal mevkisini ve gücünü hissettirmez .Alçak gönüllüğünü hiç bırakmaz ve saygıyla kalır. Öğreti nasip töreninde başlar ve hayatlarının sonuna dek devam eder

9-16 BEKTAŞİLİKDE ÖRNEK KİŞİ OLMAK

Bir bektaşî örnek kişi olmalıdır. Toplum içinde rehber kişiliği ile fark edilmelidir. Çünkü toplumun seçkin insanları arasından seçilerek bektaşiliğe kabul edildiği daima göz önünde bulundurulmalıdır. Toplum içinde saygı gören ve kendisini , topluma kabul ettirmiş , iyi huylu insanlardan , özgür olan , iyi ahlaklı , dürüst, hür düşünceli olan insanlar seçilerek inisiye edilmektedir. Bu nedenle de bektaşiler toplumda ayrıcalıklı insanlardır. Ancak onların bu ayrıcalıkları , kendilerini insanlar arasında ayırım yapmaları anlamına gelmez. Gerek tasavvufî açıdan ve gerekse Hacı Bektaş Veli’nin eserlerinde ki öğretileri ile bektaşiler insanlar arasındaki , toplumlar arasındaki ayrıcalıkları ortadan kaldırmak için çalışan erdemli insanlardır.

Yâre-i uşşâka Lokmân geles de bulunmaz deva

Derd-i aşka varmıdır Dünyâ’da bir merhem bilür

Biz hârâbatız deyû va’iz ne bilsin tâ’n eder

Terk-i Dünyâ lezzetin İbrahim Edhem bilür

Bî-peder derler Mesihâ’ya ki Rûhullah’dır

Kimseler bilmez bu sırr-ı mübhemi Meyem bilür

Biz ne buğday ekl eder ne hûrî, gılmân isteriz

Cennetin derd-ü belâsın Hazret-i Âdem bilür

Sofi-yi ahmak ne bilsin küntü kenz esrârını

Kendini âkil kıyas eyler , bizi sersem bilür

Bâb-ı Haydar’dan diğer bir bâba etmem iltica

Ey **Harâbî** ben Kızılbaş olduğum âlem bilür

Bektaşilerde tıpkı diğer ahlak okullarında olduğu gibi, bektaşiliğe kabul edilecek isteklileri gayet ince eler, sık dokurlar. Her bektaşi olmak isteyen kabul edilmez. Bektaşi olabilmek için kel, kör, topal (doğuştan kusurlu olanlar içindir bu kural sonradan kaza ile olan aksaklıklar bu kurala dahil edilmezler . Doğuştan kusurlu olanların kabul edilmeyişinin nedeni, o insanlarda çocukluktan beri oluşan sağlam insanlara karşı olan tepki, kıskançlık vb. olumsuz duyguların yarattığı aşağılık kompleksi onların bektaşi öğretisini özümseyemeyeceği ve ihvan arasında olumsuz davranışlar yacağı kuşkularından kaynaklanır) , hamam tellağı olmamak, kasap olmamak gerekir. Bektaşiliğe istekli olanlar önceleri birkaç kez sofraya katılırlar, böylece isteklinin diğer canlara uyum sağlayıp sağlayamayacağı test edilir. Daha sonra uyum sağlayabileceğine kanaat getirildiğinde tören ile bektaşilik verilir. Bu nedenle Bektaşiler de seçilerek ayrıcalıklı insanlardan oluşur. Ancak tıpkı masonlukta olduğu gibi toplumdan kendisini soyutlamış , ayrımcı insanlar değil , toplum içinde karakterli, çalışkanlığı , efendiliği , dürüstlüğü ve toplum içinde saygı görmesiyle örnek olanlara nasip verilir.

9-17 BEKTAŞİLİKDE ADALET

Adalet gerek ahlak okullarının öğretisinde ve gerekse bektaşi öğretisinde kişisel bir erdem diye anılır. Adil insan kavramı kişinin hem harici alemdeki yerini tarif ettiği gibi, aynı zamanda da kişinin öz benliği ile de bire bir ilgilidir. Adalet kavramını ifade ettiğimizde akla mutlaka merhamet, suçluluk, minnet etme, kızgınlık ve kırgınlık ve acıma duygularıyla ilişkilendirmek drekiyor. Adalet erdemi içinde , vicdan ve mantık kuralları da uygulanmalıdır. Adil olan kişide ego yüksek olmamalı, kişisel çıkarlarına ve egosuna yenilmemelidir. “ Adalet yalnızca kendi payına düşene razı olma halini iafede etmez. ”⁸⁹ (Kutlu Melek “Adalet “ adlı makalesinden) “Kim kendisinden daha az şanslı olanlar için bir şeyler hissetmiyorsa adaleti bir erdem olarak karakterine yansıtamaz” (Sulh Ceza Hakimi Beyhan Güler) Nasafet konusunda yine Hakim Beyhan Güler’in “ Nasafet kişisel edem olarak adaletin , içinde barındırdığı merhamet , şefkat, başkalarına karşı sorumluluk duygusu , insaf, hakk’a riayet gibi bütün duygusal nitelikleri kapsayan kavramdır.” Nasafeti benimsemek bireysel ve toplumsal yaşama dahil edebilmek her şeyden önce gönül gözüyle görebilmeyi başarmaya bağlıdır.” Diye tanımlıyor.

⁸⁹ Kutlu Melek Harâbî Baba Dergahı Sofra Sohbetlerii

Her sözüm Mevlâ'nın sözü gibidir / Tıpkı bana benzer Hazret-i Sübhân

İşte yüzüm, anın yüzü gibidir. / Eğri olanları sözle düzlerim

Çünkü hep ayettir benim sözlerim Her gizli ahvâli görür gözlerim

Gözüm Hakk'ın kudret gözü gibidir / Allah'dan **Harâbî** beri değilsin

Her yerde her vakit ayrı değilsin / Râbbü'l âleminden gayri değilsin

Senin özün Hakk'ın özü gibidir.

Erdemli insan sadce kendisi adaleti gözetmez. Başkalarına da adil bir biçimde gözetir. Bu adalet erdemi her iki ahlak okulunda da en önemli öğreti konusudur. Hacı Bektaş veli'nin eserlerinden Fevâit ve Makalat'ta (dört kapı kırk makam bölümü) çok sıkça dile getirilmiştir. Benzer şekilde masonik öğretilerde de çıraklıktan başlayarak her derecedeki değişik ritüellerde gittikçe kapsamı genişletilen bir şekilde adalet kavramı incelenmektedir. Bir mason I, II ve III . derecelerde ve özellikle II. Derecede insaflı olmaya, merhametli olmaya ve af edici olunmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Bektaşilikte ise daha ilk nasip verildiği gün , nasip töreninde , merhamet, insaflı olma , acıma , bağışlama (af etme) duyguları işlenir. Bektaşilikde bağışlama Hz.Pîr'in sergilediği örneklerle doludur. Pîr ölümüne kast edenleri dahi bağışlayarak kendisine inanan ve inanmayan insanlara da örnek olmuştur. Merhametin bağışlama, bir başka deyişle nasafet etme, suçlu olduğunu bildiği halde , ortamın düzenini sağlamak ve af ederek suçluyu doğru yola getirmek, kötüyü , kötü olarak cemiyet içine salmak , onu daha kötü işler yapmasına sebep olmak yerine , onun bağışlanabilir suçlarını bağışlayarak af etmekle , cemiyete iyi insan kazandırmak, hem Bektaş Veli'nin ve hemde tasavvuf felsefesinin en önemli öğretisidir.

9-18 BEKTAŞİLİKDE İÇTÜZÜK- ERKÂNNAME

Hacı Bektaş Veli dervişlerine, şeyhlerine ve Anadolu insanlarına toplumsal bir yaşam modeli oluşturmalarını öğütlemiştir.Bektaşî öğretisi , ezoterik çalışma ile ve semboller aracılığıyla doğruyu, güzeli ve sonunda hakikati aramayı bulmayı hedefler. Bektaşîye verilen öğretilerde kendisine verilen sembollerin ardındaki anlamlarını (Batını anlamları) inceler ve gönül gözü ile doğruya güzele ve hakikate ulaşmaya çalışırlar.

Her iki ahlak okulunda nefislerini (egolarını) yenmek için gayret ederler. Kendini bilme konusunda çalışmalar yapılır, her ikisi de belirli zamanlarda toplanır kendi kuralları içinde ezoterik çalışmalarını sürdürür. Kendilerini geliştirip benliklerini yüceltirenler bir üst eğitim kuşağına yükseltirler. Bektaşilik erkânnamelere uygun şekilde adayları bir üst çalışma grubuna yükseltirlerken demokratik bir yol izlerler, derece yükseltmek için dergahdaki canların oylarına baş vurulur.

9-19 BEKTAŞİLİKDE SEMBOLLER

Tarihi zamanlardan beri Mısır(Hermetizm), Hindistan (Budizm?, Çin (Taoizm), İran(Zerdüş) vb. ahlak okulları eğitimlerini ezoterik olarak yapmışlardı. Bektaşilik de çalışmalarını soyut kavramlar üzerinden ezoterik öğreti olarak yapar, gözükmüş de elle tutulan somut değerler de az değildir. Örneğin çerağ, teber, dar, Tahtımuhammedî , post, eşik, teslim taşı, tığbend, palhenk taşı, tennure, vb.

Her ahlak okulunda ortak olanlar; Mabeyt (meydan), beşköşeli yıldız, güneş, ay, çerağ, zincir, püskül, düğüm, derece tablosu (sadece masonlukta), siyah beyaz döşeme, kutsal kitaplar, altar, Nur verilmesi, mabetteki yönler, mabetteki oturuş düzenleri, üst düzey yöneticilerinin ve dervişlerin babaların oturma yerleri) vb.

9-20 BEKTAŞİLİKDE İŞARET VE DURUŞLAR

Bütün ahlak okullarına tanıtım işaretleri ve şekilleri , yardım ve elem işaretleri , duruşları her derece farklı farklıdır, ancak bir öncekinin üzerinde ve geliştirerek ve hakikate ulaşma çabası sürdürülür. Aynı kurallar her derecede farklı farklı olarak yorumlanarak , doğruya, güzele ulaşma çabalarıyla benliklerini yüceltirler.

9-21 BEKTAŞİLİKDE NASİP (ERİŞTİRME) VERME

Bektaşilikteki isteklilere verilen ilk çok isteklinin nasip töreninden önce anlamı çok büyük olan abdest alma töreni vardır.Bu abdest ritüelinde (ölmeden önce ölmek) önceki hayatının her aşamasındaki yanlışlıklar ve olumsuzluklar(günahları) ellerinden başlayarak sıradan tüm uzuvları elden geçirilir ve daha önceleri yaptığı yanlışlıkları birdaha tekrarlamıyacağına söz alınır. Bu ritüel mürid huzurunda ve çok mistik bir ortamda yapıldığından adaylar içinçok

etkileyici olmaktadır. Bektaşilikte meydan görme diye adlandırılan inisiasyon töreninde mabede eşikden girdikten sonra hemen hemen her hareketin her adım atmanın bir anlamı vardır. Bu ezoterik uygulamada istekliye, tıpkı masonlukta olduğu gib , çok sayıda semboller verilir. Ancak her iki eriştirme töreninde verilen sembollerin derin anlamlarını o gün anlayamazlar. Daha sonraları zaman içinde , göreceği öğreti içinde anlamaya başlar . Her kelimenin ve her davranışın derin anlamlarını gönül gözü ilde görmeye başlarlar.

Erkân kapısından içeri girdim, / Erenler pirîne ben ikrar verdim.

Muradımı aldım maksuda erdim, / Kemberbest ol, “mengüş” tak dediler.
Mefhari

Göz yaşını bu bezme gelenler sile gelsin **Hiç** ağlamasın şâd olarakdan güle gelsin

“Elcinsi ile ‘l cinsi yemilu dedi ol şâh/Sünbül güle, gül bülbüle, bülbül güle gelsin

Zâhid ne alır meclisi rindâneye gelirse Ger varise haddi, hele gelsin hele gelsin

Tesbih ile seccâdeyi terk eyler idi hep **Bir** kez görelim dâmen-i Hünkâr ele gelsin

Bu yolda hatâyânı gören varsa **Harâbî** / Meydâna seninle bile gelsin , dile gelsin

9-22 BEKTAŞİLİKDE İDRÂK

İdrak etrafımızdaki nesneleri görmek kavramak ve özümsemek anlamına gelir.İdrak için yaptığımız eylemler maddi eylemlerdir. Yemek yemek diş fırçalamak, vb. ihtiyaçlarımızı gidermek , çevreden yaralanmak, bu algıları zihinsel olarak işlemiden geçirerek yaşamımızı düzenlemek, bu düzenlemeyi yaptığımızın da farkında olduğumuzun da farkında olmak. İşte bu yolla kâmil insan olma yolunda ilerliyoruz.

Bektaşî öğretisinde de Evren- Tanı –insan bir kabul edildiğinden , sadece insanlarda idrakin olmayacağı tüm canlılar ve cansız olarak adlandırılan yaratıklarımızda idraki olacağını kabul etmemiz gerekmez mi? Örneğin bir ağaç havanın soğuduğunu hissettikten sonra köklerinden artık su vermelerini durdurması gibi. Eğer su emilimi durdurulmazsa o zaman soğukda ve don olayında gövde le kabuk arasından taşınan su donar ve kabuk patlar, dolayısıyla

ağacın yaşamı sona erer. İşte bu nedenle bitkiler soğuğu sezer, sonradan olacakların farkına varır ve hayatiyenin sona ereceğini idrak ederek kökten su emilimine son verirler. Bu da bitkilerin dahi immun (koruma sistemi) sisitemlerinin ne kadar detaylı programladığını göstermektedir. Başka bir örnek vermek gerekirse; ağaçların ve çiçeklerin çiçek açacak mevsimlerini bilmeleri (havanın belirli bir ısıya geldiğinin farkına vardıkları , idrak ettiklerinde) çünkü bu mevsimde rüzgarlar oluştuğundan ancak bu mevsimde tohum için döllenme rügar etkisiyle oluşur. Bu mevsimde oluşan tohum sayesinde de canlılar hayatiyetini sürdüreceklerini idrak ederler. Kayaçlar, madenler ve metallerinde kendilerine özgü idrakleri vardır. Konuyu uzatmamak için bu kadarla yetinilmiştir.

İdraki böyle ifade ettikten sonra tasavvuf ehlinin (beктаşilerin) vahded-i vücut felsefesine göre ; tüm yaratılmışlarda bizler gibi idraklerinin olduğu gerçeğinden hareketle , beктаşiler hiçbir zaman gereksiz yere hiçbir yaratılmışa kötü davranmamanın idraki içindedirler. içersindedirler. Öğretide bir nasipli canın etrafına zarar vermemesi öngörülür. Kendi hürriyet sınırlarının dışındakilerin hürriyetlerine saygı göstermenin idraki içindedirler. Evrenin sürekli deviniminin idraki içinde olan yada olması gereken beктаşi erenlerinin, evrene karşı mesuliyetleri daha da kapsamlı olarak büyümektedir. İşte bu durumu idrak eden beктаşi arif olmuştur, kâmil insan olma yolundadır diyebiliriz.

9-23 BEKTAŞİLİKDE İNSAF

Bektaşiler adil insanlardır. Her olaya adalet ile yaklaşırken insaflı olmaya ve her hareketini buna göre yapmayı kural olarak kabul ederler. Bektaşî öğretisinde batini olarak her olayı değerlendirdiklerinden, insaflı olmayı varlığın birliği kuramından hareketle, her şeyle, her yerde, Hakk'ı görmeye ve hissetmeye odaklandıklarından , Hakk'ın (rahman ve rahim) koruyan ve esirgeyen özelliklerini kendi benliklerinde hissedenlerde insaflı olurlar. Adaleti kendi yönlerinde(menfaatleri doğrultusunda) kullanmazlar, kendinden güçsüzler lehine adaletin terazisini biraz daha ağırlıklı kullanırlar. Bu da rahman ve rahim duygularını içselleştirmelerinden kaynaklanır.

9-24 BEKTAŞİLİKDE ULUHİYET

İnsanlar ölümlü olduklarını bildikleri halde kendilerini diğer yaratıklardan ve tüm canlılardan üstün olarak görmüşlerdir. Tüm yaratılanları (evren) Tanrı'nın yarattığı kabul edildiği halde nedense içlerindeki egodan olsa gerek , bütün yaratılanların insan önünde diz çökmesi ve insana biat etmesi istenir.

İslami ekolün , yaradılış teorisine göre ; Tanrı evreni yarattıktan sonra kendisine secde etmelerini istemiş. İnsanı da kendi suretinde yarattığı için , yaratmış olduğu tüm canlıların da insana secde etmelerini istemiş. Ancak bir tek şeytan secde etmemiş. Bazı din düşünürleri ve felsefeciler, özellikle Sünni inanıştaki ve şariat kurallarını uygulayan din düşünürleri şeytanın insanın kendi nefsi olduğunu , nefsinin yenen insanın şeytanı yeneceğini ve kâmil insan olunacağını söylerler. Bu fikirlere tasavvuf ehlinin pek çoğu da katılırlar. Bezm-i Ezelde ; Tanrı şeytandan insana secde etmesini istediği zaman , acaba şeytan Tanrının huzurunda O'ndan başka birine secde etmesi, şeytanın Tanrıya olan saygı ve sevgisi nedeniyle, O'na eş bir kuvvet olur düşüncesiyle mi? Secde etmemiştir.?. Tanrı'ya eş koşmak !.. O'nunla eşit güçte mi olur?. Mademki insanı kendi suretinde yarattı ve onun kalbine de yerleşti, o zaman şeytanının insana secde etmesi gerekmezmiydi!.. O halde şeytan Tanrı'nın ya insanın kalbine girdiğinden haberi **olmadı**, yada Tanrı'ya başka bir eş olacağı nedeniyle secde etmemiş olabilir. Tasavvuf felsefesine göre tüm evren Tanrı'nın bizatihi kendisidir. (vahded-i vücut) nedenle kanımca tüm yaratılanlar birbirlerini severler, hepsi de birbirlerine secde ederler. Esasen Bektaşî öğretisi de bunu kapsar.

9-25 BEKTAŞİLİKDE NUR

Bektaşî nasip töreninde , Mürşid , Hakk adına O'nu Nur'unu istekliye verir. İstekliye Nur verildikten sonra , Nur veren Mürşid , yeni Nur almış olan istekliye niyaz eder. İşte bu vahded-i vücutun felsefesini en iyi anlatan bir uygulamadır.

Benzer tarikatlar ve bazı ahlak okullarında da aynı işlem yapılmaktadır. Eriştirme (Nasip) töreninde olduğu gibi, ayrıca her yöndeki tarik-i nazeninler , bir ağızdan gönüllerinden gelen bir sesle Nur verilmesini isterler. Peki Nur'u kim verebilir? Tabii ki Nur'un sahibinin tören yapılan mabeddeki temsilcisi, mürşid yada o görevi ifa eden tarafından . Mademki Nur'un kaynağı mabeddeki töreni yönetendir ve onun komutuyla adaya O'nun Nur'u verilir. O halde Tanrının temsilcisidir. Bir Baba'nın Nur verdiği kadeşimiz ileriki yıllarda görevlerini yapar

ve kardeşlerin seçimiyle o da Baba olur. İşte bundan sonra kendisinden Nur aldığı önceki Babalar bu kez artık yeni Baba'ya biad ederler. Bektaşiler bu işi aynı gün, törenin bir devamı ve sonucu olarak yaparlar. Buradan hem diğer tarikatlarda ve hemde bektaşilik adaylarına O'nun Nur'unu , O'a vekaleten O'nu temsilen vermektedirler. Bütün bunlardan bektaşilik (tasavvuf ehli) vahded-i vücud felsefesine uymakta , felsefeyi benimsemekte ve de uygulamaktadırlar. Bektaşilikte mürşidler, Tanrı'yı temsilen O'nun Nur'unu adaya verdikleri için Hakk'ı temsil ettiklerinden hakkaniyetten yana, doğruluktan yana , tolerans, hoşgörü , idrak, vicdan, nafaset vb. benzeri tüm erdemlerden yana eksiksiz olmak durumundadırlar. Eğer eksiklikleri varsa , bektaşi erkânnamesindeki yazılı kurallar uyarınca o görevleri istememelidirler. Her ahlak okulunda da Nur verecek olanların erdemli kişiler olmaları kendinde o koltuğun, bektaşilikde karşılığı olan post'un ağırlığını ve sorumluluğunu taşıyacak kimseler olması gerekmektedir. Bu nedenle olsa gerek Mabedlerdeki "Kendini Bil " "bektaşilikde nefsinin bil " yazısı mürşidlerin karşısındadır ve onu hep itidalli olamaya ve erdemli olmaya zorlar.

Bektaşilikde de ihvan daima mürşide onun Hakk'ı temsil ettiğini değişik ifadeler ve hareketlerle uyarırlar, böylece mürşidin rahlesi üzerindeki nefsinin bilmesi ile ilgili düa'yı ihvan ona yaptığı niyazlarla dolaylı yollardan hep hatırlatır.

Birisine yazılı olarak , diğerine söz ve hareketlerle hep kendini bilmeleri ikaz edilirde , onlar bunu ne derecede algılar ve uygularlar bilinmez. İşte bu durumu Orhon Seyfi Orhon 'un bir şiiri ne kadar güzel açıklıyor:

Her akşam muhakkak tesadüfümüz, / Yolumun üstünde yine sen varsın .

Nedir bu sevinçle gülümseyen yüz? / Vefasız, galiba çok bahtiyarsın!.

Uzakdan gülersin , gülümserim ben, / Bakışır geçeriz bir şey demeden.

Bilmemki bu garip gülümsemeden , / **Ben ne kasederim, sen ne anlarsın?**

9-26 BEKTAŞİLİKDE LAND-MARKLAR

Masonik öğretilerde Land Marc diye adlandırılan ve 1240 larda ortaya atılan yazılı kurallar bektaşi öğretisinde ise fütüvetnamelerin ışığı altında ve onlar esas alınarak düzenlenen Balım Sultan erkânnamesindeki kurallar da bektaşiliğin

landmarc'larıdır. Erkânnameler , fütüvetnamelerle asla çakışmaz. Erkânnameler zamanla yeni hayat koşullarına göre küçük çapta değiştirilebilir, ancak fütüvetnameler asla değiştirilemez. Erkânnamelerde masonik ritüeller gibi fevklade ayrıntılıdır, törenler en küçük detayına kadar yazılmıştır. Disiplin kurulları fütüvvetname'de ayrıntılı olarak verilmektedir. Doğru olan ve kendisine Hakk yolu açılan herkes fütüvvet kurallarını yerine getirir. Bu kurallar aynı zamanda sevgiyi de oluşturur ve korur.

Ahlak okullarında kendilerine özgü disiplin kurulları vardır. Bu kurullar kendi iç yönetmelikler ile nasıl kurulacağı ve ne şekilde faaliyet göstereceği açık olarak belirtilmiştir. Bu yönetmeliklerde konulan kuralların kaybolmaması , kötüye kullanılmaması, yada kardeşler(canlar) arasında oluşan bazı geçimsizlikler ile kendi kuruluşlarına uygun olmayan davranışların soruşturulması ile iç tüzüğe göre değerlendirilmesi yapılır.

Bektaşikte fütüvvetnamenin disiplin kurulları ile ilgili kısımlar, erkânnamelere geçilmiş, mürşidin seçeceği üç can tarafından (bu canlar diğer canlar arasında saygı duyulanlar arasından ve bir dervişden oluşur) . Kural dışı davranışlarda bulunan canlar soruşturulur, savunması alınır, durum babaya bildirilir . Baba da yine fütüvetname ve erkânnamelerdeki cezai müeyyidelere göre cezalar uygulanır. Düşkünlük bölümünde ayrıntılı olarak verilmiştir.⁹⁰

Bektaşilerde kusurlu davranışlar belirli bir derecede tolere edilirler. Bu nedenle de bektaşi erenleri “ kusur görmeyen canlar bermurad olsun” derler. Ancak bu kusurlar tabii ki istemsiz olarak yapılan kusurlardır. Başka canlara zarar veren ve onların hürriyetlerini yaşam tarzlarını ve aile düzenlerini etkilemeyecek derecede kusur ve hatalardır. Bu hatalar da dahil yıl sonunda tüm canların ve Tanrı'nın huzurunda dile getirilir, canlar da kusurlu olan canı af ederler. Can kusurunu bilir, ve bir kere daha tekrarlamamak için af diler, canlarda onu Tanrı huzurunda ve O'nun yerine af ederler.

Böylesine bir seremoni ve uygulama olduğu için Bektaşi canları kusur yapmamak için çok büyük çaba ve özen gösterirler. Bunun içinde bektaşiler genelde hiç mahkemeye gitmezler ve bu tip anlaşmazlıkları kendi aralarında çözer ve tatlıya bağlarlar. Buna Anadolu'da “kol kırılır yen içinde kalır” özdeyişi bektaşilerin bu uygulamaları için söylenir.

⁹⁰ Hacı Bektaş Veli S: 116

Senelik baş okutma sırasında , küçük kusurlu hatalar canlar arasında Dar'a çekilmeden aralarında hallederler. Zaman zaman da dervişler bu tip ufak kusurları Babaya götürmeden çözerler. Babanında tolere edemeyeceği kusurlar ancak Dar'a getirilir ve orada tüm canların önünde ve Hakk'ın divanında canların affına sunulur. Bu manevi baskı canları hata ve kusur yapmaktan alıkoyar.

9-27 BEKTAŞİLİKDE AKIL

Einstein ;" Akıl bize hedefler ve araçlar arasındaki bağlantıları aydınlatmamızda yardımcı olur. Ne varki salt akıl temel ve nihai (son) hedefleri hissetmemize yetmez. " der. İnsanoğlu aklı başına geldikten beri (düşünmeye başladığından beri) kendi sonlu varlığının üzerinde bir hakikate bağlı olduğunu hissetmiştir. Bu hakikati ister sonsuzluk, ister mutlak hakikat, ister bilgi, ister mükemmeliyet, ister bunların tümüne birden AKIL diyelim.

9-28 BEKTAŞİLİKDE BAĞNAZLIK

Bağnazlığı, gelenek ve göreneklerimize, bilgi ve yorumlamada aşırı ölçüde inatla aynı görüş üzerinde yandaşlık etmek diye tarif edebiliriz. Bir düşünceye yada bir inanca körü körüne bağlanıp ondan başkasını kabul etmemek ve düşünmemek .Bağnaz olan kişilerde her şeyde peşin bir doğru- yanlış yargısı vardır. Bu nedenle ne masonluğu nede bektaşiliğe bağnaz bir kişi uyum sağlayamaz, her ikisinin erdemlerinden de yaralanamaz..

9-30 BEKTAŞİLİKDE NAFKA

Nafaka çalışma karşılığında sağlanan kazanç. Toplumun ticari hayatında olsun, imalat hayatında olsun, sanayide ve orta ve küçük sanayi de ki üretim yapan bütün kurum ve kuruluşlarda, çırak , kalfa ustalar çalışmalarının karşılığında para alırlar. Ancak bu ödenti her birine farklı farklı ödenir. Fütüvvetnamelere göre teşkilatlandırılmış olan Ahilerde de çıraklar ancak zorunlu olarak yaşamlarını idame ettirecek kadar ücret alırlardı. Mesleğe uyum sağladığı, bilgi ve yeteneklerini artırdıkça ödentileri biraz biraz fazlalaştırılırdı. Ama bir çırağın bilgi ve becerisi ne kadar mükemmel olursa olsun yine de kalfa kadar maaş alamazdı. Bugünkü uygulamalarda hemen hemen aynı şekilde yapılmaktadır. Bektaşilikde ve tasavvufi görüşe inanandığer tarikatlarda ise nafaka simgesel bir anlamdadır. Nasip alındıktan sonra muhibbanın yaptığı fikri

alışmalar , deneyimleri, bilgi , erdem ve olgunlaşmalarının tümünü nafaka olarak adlandırmaktayız. Gerek muhibbanlar ve gerekse dervişler bulundukları dergahlarında yeteri kadar bilgi, erdem, deneyimleri ile olgunlaştıkları takdirde bir st dereceye geçmeye hak kazanırlar, işte o zaman nafalarının artırılmasına tarikat canları, dervişler , mürşid ile karar verir ve böylece dereceleri yükselir, nafakaları artmış olur.

İstekli nasip aldıktan sonra muhip olur. Muhipler bektaşılığın eğitim yeri olan sofralarına katıldıkça, mürşidin sofradaki verdiğı bilgiler ve dergaha yaptığı hizmetler, bektaşilik yolunda bilgi ve becerilerini, yeteklerini, ihvan arasındaki uyumu, nefsine olan hakimiyeti, canlara karşı olan davranışları, onlar arasında saygı uyandırması ve diğerk erdemleri göz önünde bulundurularak , canların istekleri ve oylarıyla mürşid tarafından tayin edilerek törenle derviş yapılarak nafakası artırılmış olur. Dervişlik bir hizmet makamıdır. Dervişler, rnek alınacak duruş ve davranışları ile büyük bir saygı ve sevgiyle her an, her fırsatta, canlara, dergah'a hizmet ederler.

Bektalışilikte, asıl olan alçak gönüllülük ve sevgi ile her hizmete koşmaktır. Dervişin ilk görevi de budur. Dervişler direkt olarak eğitim ile ilgilenmezler ama onların her hareketi ,her davranışı, duruşu ve canlara olan sıcak , sevgiyle yaklaşımı muhibbana örnek olduğı gibi babaerenlerin vermek istediğı eğitimi söz söz olarak sergilediğı tutumlarıyla da uygulamalı biçimde gösterirler. Benzetme yerinde olmasa da durum, adeta uçaktaki hostesin mikrofondan gelen sese(talimata) uygun olarak ve sessizce yaptığı hareketler gibidir, işte dervişin ihvana verdiğı mesaj budur.Derviş, aldığı öğretiyi ve terbiyeyi özellikle hizmeti, vermek için derviştir. Her an hizmete hazırdır derviş. Dervişler kendi başlarına eğitim vermezler, baba'nın yönlendirmesine uygun olarak eğitim verebilirler. Baba'dan başka ve hele onun ğretim planına uymayan bir bilgiyi aktarmak, dergah içinde uyumsuzluk yaratacağından buna hiçbir zaman ne baba müsaade eder, ne de derviş böyle bir şey yapar.

9-31 BEKTAşILIKDE DİşİPLİN

Dergahın disiplinini; kardeşlerin (canların) gerek meydanlarda ve gerekse harici alemde , tarik-i nazenin geleneklere ve kurallarına uygun olarak davranmak olarak kısaca tanımlayabiliriz. Diğerk bir ifadeyle , bizler sadece harici alemde değıl, erkân üzere yapılan toplantılarında , söz almak ve tarik-i nazenin kurallarına göre hem sofrada ve hemde Mabette sadece mürşid'e hitaben kısa ve konu dışına çıkmadan konuşmak, siyasi ve dini konuşmalar yapmamak, konuşma sırasında aynı konu üzerinde fikir uyuşmazlığı olduğunda, muhibbanı fikirlerinden dolayı kesinlikle tenkit etmeden uygun bir ifadeyle mürşid'e

hitaben kendi görüşünü dayandırdığı bilgi kaynağını da belirterek duygu ve görüşlerini ifade etmelidir. Gerek Mabetteki resmi toplantılarda ve gerekse sofrada müşid'den den izin almadan konuşmamalı, hiçbir zaman karşılıklı tarik-i nazenin adabına uymayan, saygısız ve ileri geri avam usulü ile , küfürlü konuşmalar yapmak kesinlikle Bektaşî öğretisine ve adabına uygun değildir.

Temel disiplin ilkeleri

a-İnsanların şeref , namus ve haysiyetlerine aykırı eylemde bulunmak

b-Bektaşiliğin gelenek ve fütüvvet ilkelerine riayet etmemek

c-Balım Sultan Erkânnamesine ve düzenine uymak

Bektaşiliğe girerken bir and içilir, bir başka ifadeyle ikrar verilerek girilebilir. Nasip töreni, önce bir tövbe ile başlar, Ku'an'ın Tövbe ayeti'ne dayanarak yapılan dua ve uygulamalarla daha önce isteklinin işlediği günahlar hiç işlenememiş ve yapılmamış olarak kabul edilir ve o törenden sonra atık yeni doğmuş gibi günahsız addedilir. Müşid'in bu aşamada verdiği öğütler ve telkinlerle artık bundan sonraki hayatında bu güne kadar işlediği suçların hiçbirini işlemeyeceğine dair verdiği söze daima sadık kalacaktır. İstekliye yola girmeden önce gayet net olarak bu yolun kuralları uygulanır. Düşkünlük yasasında kadın erkek ayrımı yoktur, yasa her ikisi içinde eşit olarak uygulanan nedenli zor bir yol olduğu, güç ve dayanılmasının çok sabır gerektirdiği defalarca söylenir. Fakat yola girdikten, söz verdikten sonra sözünden dönerse işte o zaman düşkün olur.

Bektaşiliğin eline, beline ve diline sahip ol prensibi ayrıca EDEP olarak bilinir. EDEP'e Bektaşiler ezoterik öğretinin bir gereği olarak daha birçok anlamlar yüklerler ve bütün bunlar da öğretinin bir gereğidir. Örneğin: Aşına, eşine, sahip ol, Elin, Gönlün, açık olsun, Ayıpları ve kinleri kızgınlıkları örtücü ol , Elin, gönlün ve sofran açık olsun , eğitim, disiplin ve bilmek bunun gibi anlamlar yüklenmektedir. Kişi, bu öğretiye uygun hareket ettiğinde erdemliliğiyle ve gönül eri oluşuyla örnek bir insan olur. Hiç bir yaratılana bilerek kötülük etmez, ne iftira ne haset ne de kin beslemez.

Bektaşilikte eskiden olduğu gibi şimdi de özenle korunmaya çalışılan sıkı bir kurallar dizisi vardır. Ticarete de yiğitlik ve yüce gönüllülük esas idi. Eski fütühatnamelere göre kabul edilmiş bu kurallar, hem ticaret ve hem de sosyal yaşamda eksiksiz olarak uygulanmıştır. Bu kuralları özet olarak gruplara ayırmak gerekirse: a- Kızgın zamanlarda yumuşak ve sakin davranmak b- Mücadeleyi kazanmış olduğunuz halde dahi onu bağışlamak için bahaneler bulmak c- Düşmanına dahi iyilikle doğrulukla davranmak (aslında Bektaşinin düşmanı olmaması gerekir) d- Kendisinin gereksinmesi varken bile gerekirse onu bir başkasına verebilecek kadar özverili olmak. Bu fütühatnameleri Ahilik teşkilatı da aynı şekilde uygulamaktaydı. Örneğin, müşterisine düşük kalitedeki malını yüksek fiatla satan bir Bektaşî de, Uyarıcılarının (Müşid-baba) ve rehberlerinin huzurunda yargılanmaktadır. Haksız görülmesi halinde bu kişilerin, dükkanları

kapatılır, mesleklerinden gerekirse uzaklaştırılır hatta fütüvvetnameler uyarınca başkaca cezalar da verilmektedir. Hileli satış yada üretim yapan işyerleri kapatılır, dükkan kilitlenir, kişinin ayağında giymekte olduğu ayakkabı çıkartılır ve damına atılırdı. Pabucun dama atılması(hilesi ortaya çıktı, itibari kalmadı) deyimini bu uygulamadan dolayı halk arasında yaygın bir deyim olarak kullanılır olmuştur.Bu deyim hem Ahilikde ve hemde Bektaşilikde kullanılmıştır, çünkü her iki kurumda aynı fütüvvetnamelere bağlı teşkilatlanmışlardır

Bektaşiler, nasip alırlarken, Mürşid tarafında uzun bir metin halinde telkinlerde bulunulur. Bu sırada tığbend uygun bir şekilde düğümленirken Allah , Muhammed, Âli gibi bir üçleme yapıldığı gibi bu aynı zaman da eline- diline – beline sahip ol şeklinde de anlaşılmalıdır. Bu düğümler atılırken isteklinin edepli olması öğütlenir ve bu yolda istekliden söz vermesi (ikrar) istenir. Bu nedenle de Bektaşiler, verdikleri sözden dolayı tığbendleri bellerinde, bu ikrar’dan asla dönmezler. Ama bu ikrarından dönerlerse işte o zaman da düşkün olurlar ve düşkünlük kuralları uygulanır. Mir’âti’nin Elsizlik ve belsizlik için kaleme aldığı nefesinden bir bölümü şöyledir:

“Elsiz’iz , Dilsiz’iz, belsiz’iz ammâ / Gezeriz âlemde erkekçesine”

Bir başka nefeste ise :

“Edeb bir tâç imiş nûr-u Hüdâ’dan / Giy ol tâcı emin ol her belâdan.”

9-31 BEKTAŞİLİKDE TOLERANS

Bektailiğin temel kurallarından birisi de toleranstır. Bu konuda söylenecek çok şey var, ancak burada sadece çok kısa olarak değinilecektir Toleransı yaklaşık olarak müsamaha ve hoş görü olarak niteleyebiliriz. Britanica ‘da şöyle tarif edilmektedir.: “ Başka insanların hareket ve hükümlerinde serbest olmalarına müsaade edilmesi, şahsi veya herkes tarafından kabul edilen gidiş ve görüşlere aykırı olan fikirlere karşı sabırla ve önceden verilmiş tarafgirane bir hükmün tesiri altında kalmaksızın tahammül ve müsamaha gösterilmesi.” İkel cemiyetlerde özgürlük olmadığı için ve her şey her olay kabile topluluklarına dayandığından, tolerans işlevi ancak ferdin ortaya çıkması ile kullanılır olmaya başlamıştır. Tarihte toleransı ilk kullanan Tales’dir. Kendisi müsbet hakikatlara inanan , bilme çok geçer veren bir kimse idi. Etrafındaki basit halkın batıl inançlarına karışmamakla, ayrıca onların düşmanca hareketlerine de en sonra gelen serbest bırakmakla toleransın en iyi örneğini vermiş, kendinden sonra gelen Sokrat ve Eflâtun’da toleranslı davranışlar sergilemişlerdir.Müslümanlıkda da Hz. Ali toleransın en güzel örneklerini vermişti. Hz. Ali soyundan gelen Hacı

Bektaş Veli’de gerek halk ile birlikde yaşarken yaptığı davranışları ile, gerekse velâyetname’de ki olaylarda, ayrıca yazdığı eserlerinde de bektaşilikde gösterilebilecek toleransı da içeren çok sayıda örnekler vermiştir.

Tolerans kötülöklere , suçlulara , hatalı hareketlere göz yummak anlamına gelmez.Gördüğümüz yanlışlıkları elimizden geldiği kadar düzeltmeye çalışarak doğru yolu göstermek , kendilerine hiç baskı yapmadan iyiyi doğruyu ve güzeli bulmalarını sabırla beklemek gerekir. Başka bir deyimle tolerans kabahat ve suçlara birdenbire en şiddetli cezalar vermektense bunların nedenlerini bulmak ve bu nedenleri ortadan kaldırmaktır.

9-32 BEKTAŞİLİKDE ALTAR VE DÂR

Bazı tarikat ve ahlak okullarının mabedlerinin Altar olarak adlandırdıkları yerde veya bir sehpa (yüksekliği bel seviyesinde, risale de deniliyor) üzerinde, (camilerde açık olarak Kur’an koyulan tahta sehpa) koyulan dini kutsal kitaplar daima bulundurulur.Bunlar Musa’nın kutsallarının kutsalını sembolize eder. (Bak Moiah dağı Böl.) Ortadaki bu kutsal kitaplar hangi dinden olursa olsunlar insanların Tanrıya inandıklarını kanıtlar. Tanrısal gücün insanı yaratması eylemini , iyiliği ve güzelliği, insanın arınıp yücelmesini ve evrendeki ahenk ve dengeyi sembolize eder..Bu inanç bütün insanları ve inananları birbirine bağlar. Tanrısal güç sadece insanı değil tüm evreni yaratmıştır. Tasavvufa göre her şey Tanrının bir parçasıdır,evreni oluşturanda O’ dur.

*Gerçi muhit-i azamem , âdem adımdır âdemem,
Tur ile **kün fekân** benem, ben bu mekana sığmazam.
Can ile hem cihan benem, dehr ile hem zaman benem
Gör bu lâtifeyi ki ben dehr ü zamana sığmazam.
Encüm ile felek benem , vahy ile hem melek benem ,
Çek dilini vü epsem ol , ben bu lisana sığmazam.
Zerre benem güneş benem, çar ile penc ü şeş benem.
Sureti gör beyan ile , çünkü beyana sığmazam.
Zat ileem sıfat ile, gülşekerem nebat ile,
Kadr ileem berat ile, beste dehana sığmazam.
Nâre yanan şecer benem, çarha çıkan hacir benem,
Gör bu odın zebanesin, ben bu zebana sığmazam.
Şehd ile hem şeker benem, şems benem, kamer benem,
Rûh-u revan bağışlaram, ruh-u revana sığmazam.
Gerçi bugün Nesimi’yem , haşimiyem, kureyşiyem,*

Benden uludur ayetim, ayete şana sığmazam

Nesimi

Eğer âkil isen dinle bu pendî / Biz muazzam beytiz Hakk binasıyız

Hakâretle gönül yıkma efendî / Biz bu kâinatın iptidasıyız

Tâlib-i Hakk isen hangâh biziz / Sâlik-i Hûda'ya kıblegâh biziz

Maksûd-u uşşâka doğru rah biziz / Biz tarîk-i Hakk'ın akrabasıyız.

Lâmekândan geldik Kadrî cihana / Zarf û mekân olduk kevn-û mekâna

Bu şekl-i hey'etle düştük ziyâna / Şimdilik âlemin muammasıyız.

Derviş Kadrî

Erkâna göre (Postların tanıtımı) yolculuklar yapılır ve sıra gelir (**altar'a**)
dar 'a : Altar yapımı, mabetlerin inşa edilmesinden çok daha önceleri yapılmışlardır. Altarın kelime anlamı alat dan gelmektedir. Sanskrit'çe yanan odun , kor halinde yanan odun anlamına gelmektedir. Bunun için yerden masa yüksekliğinde ve masa ebatlarında , çeşitli taş yada benzeri malzemelerden yapılmış platform üzerinde zaman zaman kurban da kesilmektedir. Tevrat Tekvin(VII – 20) e göre ilk altar Nuh peygamber zamanında geminin ilk karaya ayak bastığı noktada yapılmıştır. (Hatay – Suriye sınırında Kel Dağ da olduğu rivayet edilir.) Yine Tevratı tefsir edenlerin rivayetlerine göre Adem'in Cennet'den kovulup ilk ayak bastıkları Serandi adasında (Bugünkü Sirilanka) inşa ettiği rivayet edilir. Ama Heredot'a göre ilk altarı eski kadim Mısırlılar yapmışlardır.

İlkel çağlardan beri (hatta neandertal insanlarda bile) insanlığın dışında ve insan üstü yüce bir güce sığınma, ondan aman dileme ve yardım isteme gereksinimlerinin doğmasından kutsal sayılan yerlerin ve şeylerin yerden yüksekte tutulması uygulanagelmiştir. Bu insanların içgüdüsel sonuçlarından da kaynaklanabilir. Ancak bu insanlarda artık bir gelenek haline gelmiştir. Örneğin Kur'an, İncil, Tevrat vb. kutsal saydığımız kitaplar daima yüksek yerlerde tutulurlar ve hiç yere koyulmazlar. (*Anadolu da bir ekmek parçası ,bir arap harfleriyle yazılan herhengi bir kağıt parçası kutsal kitapdan beklide bir parçadır*

sanısıyla hemen yerden alınır alna götürülerek öpülür ve yüksekçe bir yere duvar deliğine sokulur.) Dúa etmede şekil olarak farklılıklar da bulunmaktadır. Bazı tarikatlarda ve ilkel insanlarda dúa edilirken eller yukarıya kaldırılır. Bu dúa şekli tek Tanrı'lı dinlerde de hemen hemen aynı şekilde yapılmaktadır. Bu yakarış şekli ilkel dinlerde kendisine yakarılan yer altında bile olsa yine de eller yukarı kalkarak yakarılmaktadır. Yukarda değinildiği gibi bu kutsal olduğuna inanılan şeylerin yerden yüksekte görmek içgüdüsünden kaynaklanmaktadır. Gerek Tanrı'lardan gerekse ölmüşlerin kabahatlerinin affettirilebilmesi için Tanrı'larla ve ölülerin ruhları ile iletişim kurmak için hep yerden yüksek bir sunak yapmak ve o sunak üstünde kurban kesmeye yönelinmiştir. İlkel insanlar büyücek bir taş üstünde , gelişmiş insanlarda 2x2x2 küptaş üstünde sunak yaparak kurbanlarını bu taş üzerinde kendi inançlarına uygun olarak sunmuşlardır. Bu nedele de bir yerdeki en yüksek tepe, yada dağ kutsal sayılmıştır. Günümüz de dahi yüksek tepelerde ki büyücek ağaçlara ve birtakım mağara ağızlarına inançları doğrultusunda bezler ,ipler bağlanmakta yada mumlar yakılmaktadır. Tekkeler . zaviyeler ve manastırlar hep yüksek dağ ve tepelerde kurulmuşlardır. İşte bütün bunların nedeni ta ilk çağlardan beri yüksekden yardım bekleme içgüdüsüne dayanmaktadır. Özet olarak Süleyman Mabedininde Moriah dağında yapılması , bu güne kadar Moriah da yaşananlar ve yaşanacak olanlarda hep inandığımız kutsalımızı daima yüksekte tutma güdüsünden kaynaklanmaktadır. Buna musalla taşı da dahildir, çünkü ölünün ruhunun oradan O'na yani ilk nedene (Nur'a) kavuşacağına inanılır.

İnsanlar Altarda kurban kestikleri yada mum yaktıkları sırada Tanrı'sının Altarın yanında olduğunu kabul etmişlerdir. Tabii yüksek yerdeki büyük ağaçların yanında da Tanrı'nın olduğu varsayıldığı için , ip yada bez bağlarken yanındaki Tanrı'ya dileklerini söylemektedirler. Uzak Doğu, Çin ve özellikle Hint'lerin yaptıkları Altarlar gayet görkemli ve süsülüdürler. Yine Maya ve Astekler'in yaptıkları altarlar hem merdivenlerle çıkılan yükseklerde hem de kabartma ve heykellerle süslü olarak yapılmıştır. Babil'de de tuğladan Altarlar yapılmış , üzerinde mumlar ve buhurlar yakılmıştır. Musevilikte de buhur ve mum yakılmak için mabetler içine Altarlar yapılmıştır. Eski Yunan'da da bilinmiyen Tanrı adına da Altar yapılmıştır. (*Bunun hikayesi: Atina'da bir veba hastalığı salgını olur, halk bu hastalıktan kurtulmak için hangi tanrıdan yardım istiyceklerini bilememişler, sonunda Areopagos dağındaki hakimlere sormuşlar.Onlarda ak koyunlar ile kara koyunları serbest bırakın nereye gidip*

çökerlerse oranın Tanrısına yalvarın demişler. Koyunlar serbest bırakılmış onlarda gidip düz bir alanda yatmışlar. Ama gel göki oranın da Tanrı'sı yokmuş. İşte bu yüzden taşdan bir Altar yapmışlar ve bilinmeyen Tanrı'ya (Agrato deo) şefaata için bu atlarda kurban sunmuşlar. Altar'ın üzerine de bilinmeyen Tanrı'ya diye yazmışlar. Kabe de Hz.İbrahim'in Mısırlı cariyesinden olan İsmail'in geçimini sağlaması için Kâbe'yi yapmış buda biraz büyücek bir Altardır. Hatta musalla taşı da bir altardır.

Musa'da İsrail halkını (amelikalardan) korumak ve Amelikaları kahretmesi dileğiyle bir altar yaptırmıştır. (Tevrat XVII-19) Ziguratlarda altar olarak değerlendirilir. (Tekvin XI-19) Ziguratlar merdivenlerle çıkılarak yükselen yapının en üst kotunda tuğladan yapılan küp şeklinde bir atlar bulunmaktadır. Musa altarını önce çadır içinde yaptırdı, daha sonra mabetler yapınca boyutları 2,5x2,5x1,5 olan altarlar yapıldı.

Altarlar eğer blok taşdan yapılmışsa ,bu altar hiçbir zaman çekiç ,kalem yada benzeri yontma aletleriyle işlenilmemesi şart koşulmuştur. Ayrıca kurban kesilecek altarın da akasya ağacından yapılması , içinin boş olması gerekmektedir. Tuğladan yapılan altarların üzeri ise tunç bir levha ile kaplıydı. Kurban adanan altarın üst kısmının dört köşesinde boynuzlar monte edilmişti. Adak olan kurbanların kanları bu boynuzlara sürülürdü. Bu kan sürme , kurban kanının Tanrı'ya buradan ulaşacağı inancından kaynaklanmaktadır. (*Sanıyorum ki bizde de adak kurbanlarının kanlarından kendisine adanmış olan kişinin alnına bir miktar sürülme işi bu inançdan dolayı olsa gerek.*) Mabetlerde yapılan altarlar kare pirizma şeklinde yapılmışlar ve dört köşesine boynuz monte edilmiştir. Bu altarlara tütsü altarı da denirdi.

Süleyman Mabedinde ki altar 10x10x5 metre boyutlarında idi ve üç merdivenle atlar üstüne çıkırdı. Altara her üç yönden girilmez , sadece merdivenli yoldan girilirdi. Mısırlıların yaptıkları atlarlar ise hep blok küp taşlardan idi. Mısırlılar görkeme çok önem vermişlerdir. Altarların mabetler içinde yapılması Tanrı'dan şefaata istemek için yapılmışlardır. Ayrıca mabet içinde ki bu altarlara efendisinden kaçan köleler, veya suç işleyenler altara gelir boynuzlardan biri eliyle tutar ve bırakmazlarsa bu kişileri oradan hiç kimse alamazdı. Zira onu Tanrı'nın tuttuğunu , eğer suçluyu alırlarsa Tanrı'nın elinden alıyormuşcasına Tanrı'ya karşı gelineceğine inanırlardı ve o kaçak yada suçlu bile olsa artık af edilirlerdi. (Tabii Tanrı adına)

Altarlar ayrıca yemin edilen , söz verilen ve eski zamanlarda ticaret antlaşması bile yapılan yerlerdi. Evlenecekler önce bunun önünde birbirlerine söz verirlerdi. Sonra altar önünde yemin edilerek evlenilebilirdi. Altar etrafında saat yönünde dolanılırdı. Tüm ülkelerde de böyle yapılırdı. (Hindistan ,Çin. Babil, Asu, İsrail vb. Kâbe etrafında da yine saat yönünde ve yedi defa dolanılır. Ancak cenaze merasimlerinde saatin tersi yönünde dolanılırdı.

Dar makamı, bektaşi mabetlerinde atları temsil eder. Yukarda altar ile verilen bilgilerin tekrarı gereksiz yere uzatmak olacağı için sadece atları sembolize eder atlar ile özdeşler demekle yetinilmiştir.

Nasıl Altar tarihi mabedlerin ortayerinde ve doğuya yakın ise bektaşi mabedlerinde de ortada ve doğuya yakın, Horasan Çerağı ve Taht-ı Muhammedi'ye eşit uzaklıkta mürşid'e (doğuya) yakındır. bektaşi ereleri Hakk'ı; her ne kadar gönüllerinde saklıyorsa da , O'nu mabedin ortasında, doğuya yakın ve her cana eşit uzaklıkta olduğunu kabul ederler. Hakk Dar'da duranın yanındadır, onunla beraberdir, Dar'da duran Hakk ile bütünleşir, kendini Hakk'a teslim eder. Dar'da duran artık Hakk ile hemhal olmuştur, kendisini Mirac'da hisseder, zira Mirac'ın ne demek olduğunu , Mirac'daki uluhiyetin anlamını nasip töreninde öğrenmiş ve bire bir yaşamıştı. Bu nedenle artık Dar'a durduğunda yalan, mevkii hırsı, zenginlik, ikdidar hırsı ve tüm diğer insani erdemsizlikler ve dünyevi kaygılar bir an için kaybolur, sadece kendi kendiyile ve Hakk ile Hakk olur.

Dar makamı için Bektaşi erenleri sembol olarak; Hallacı Mansur'un derisinin yüzölmesi, idam edildiğinde ki İdam sehpaı vb. anlamlarda yüklemiştir. Aslolan Dar'daki manevi güçtür. Bektaşi ereleri mabede girerken yüzük dahil dünyevi kıymetlerden arınarak Hakk'ın huzuruna girerler. Dar' geldiklerinde her şeylerinden arınmış olarak bulunurlar ve sadece teslimtaşları ile tığben ve arakiyeleri üzerlerinde bulunur. Dar makamı bektaşinin Tanrı'yı gönlünün içinde hissettiği onunla bütünleştiği yerdir. Dar'da duran erenler Tanrı sevgisini içinde ılık ılık aktığını hisseder. Dar'da duran can mabetteki bütün canların huzurundadır, her canın gözü onun üzerindedir, O tek başınadır orada. Bu nedenle de kendisini Hakk'a iyice yakın hisseder.

İstekli önce Dar'a getirilir , orada nasip verilmeden önce ilk ikrar alınır, daha sonra Tahtı Muhammedi'ye getirilir, Mürşidin verdiği öğütlerden sonra bir

kezde Mürşid'e ikrar verir. İstekli ilk ikrarını Hakk'a ondan sonra da Mürşid'e veriyor, ancak Mürşid'de O'nu temsil ettiği için , O'nun adına almıştır ikinci defa ikrarı. Bu bakımdan bektâşi erenleri ikrarından dönmezler. Bu alınan ikrarlardan sonra isteklinin erkâna göre töreni yapılır. Törenin sonuna gelindiğinde , bu kez artık istekli tarik-i nazenin olmuştur, can yine Dar'a gelir ve ona Dar'da iken O'yu temsil eden “ Seni senden aldık , sana verdik. Var hizmetinde bulun “ der. İşte bu talimattan sonra nasip alan can kendi kendini eğitecek, kendi kendine (rehberinden ve diğer canlardan örnek alarak) doğruları ve güzellikleri bulacak, sadece kendine güvenecek , O'nun huzurunda O'nu gönlünden çıkarmadan başka bir deyişle kendi taşını kendisi yontmaya başlayacak

Bektâşi törenleri Dar ile başlar Dar ile biter. Diğer bir ifadeyle O'nunla başlar(Dar'da ilk ziyaret) ve O'nunla sona erer(Dar' son ziyaret) böylece gönlünde O'nun sevgisi ile ,harici aleme tarik-i nazenin erenleri olarak katılır.

Dar makamı Hakk'ın makamıdır. Dar'a çekilmek tabiri de, Hakk'ın huzurunda canların aklanmalarıdır. Her türlü yanlış ve kusurlardan Hakk'ın huzurunda aklanmasıdır. Bu aklanma sırasında canların vahded-i vücud anlayışı içinde oldukları gerçeği daima göz önünde bulundurulmalıdır. Tasavvuf ehli Hakk'ın kendilerinde olduğuna inandıklarından , olay bu yönüyle de düşünüldüğünde , Dar'da duranın heyecanlı olması , kalbinin hızlı çarpmasının nedeni daha iyi anlaşılacaktır.

Hız. Musa, halkını firavunun askerlerinden kurtarıp kutsal topraklara getirdiğinde; Moriah Dağı'nda tek Tanrı adına ibadet için büyük bir çadır kurdurdu. Bu büyük Çadırın içinde doğusuna yakın olan ve ortasında daha küçük bir çadır daha yaptırdı ve orta yerdeki bu çadırın içine kutsalların kutsalının bulunduğu Emanet Sandığı'nı koydurdu. Kutsalların Kutsalının bulunduğu bu çadıra hiç kimse giremezdi, yasaktı. Çadırın perdesi hiçbir zaman ve hiçbir kimse tarafında aralanmazdı. Yanlışlıkla girenlere ağır cezalar verilir yada öldürülürlerdi. Daha sonra Süleyman tek Tanrı adına Moriah Dağı'nda yaptırdığı mabedin orta yerinde ve doğuya yakın bir yerinde kutsalların kutsalının koyulduğu bir yer yaptırdı ⁹¹

⁹¹ Mezopotamya inançlarına (Babil Uygarlığı) göre yaşadığımız dünya, bir göksel dünya ile eşdeğer olarak kabul edilir. Uyguladığımız her edimin bir de yukarda asıl gerçekliği temsil eden göksel bir karşılığı bulunmaktadır. Yaratılış her zaman çifttir . Düamızın , kısacası yaşanan her şeyin aynı zamanda göksel dünyada bir karşılığı vardı. Özellikle de tapınakları, (mabetlerin) mutlaka göksel prototipleri vardı. Örneğin Sina

9-33 BEKTAŞİLİKDE SADAKAT DURUŞU

Aday erkâna göre mabede(meydana) alındıktan ve belirli bir aşamadan sonra sırlar verilir ve derviş rehber tarafından **saygı** duruşuna geçirilir. Peki ama bu saygı duruşunun nedeni nedir? Erkânnameye göre çalışmalarımızda çok önemli olan bu duruşda (peymançe) üç ayrı sembol aynı anda kullanılmaktadır. Ellerimiz, başımız ve ayaklarımızın duruşu.

Kalp çok eski çağlardan beri düşünce tarihinde önemli bir konumdadır. Eski Afrika inanışlarında insan öldüğü zaman kalbin gittiğine , Karaip adalarında ise vücutta her organın bir ruhu vardır ancak esas ruhun kalbin ruhu olduğuna inanırlardı. Yine ilkel toplumlarda kuvvetlinin kalbini yiyen , örneğin aslanın kalbini yiyen aslan gibi kuvvetli olacağına inanırlardı. Astekler ilahlarına törenle insan kalbi sunarlardı. Yine aynı kıtada Mayalarda tanrılarına taze yarı canlı insan kalbi sunarlardı. Eski Mısır uygarlığında kalp yaşam kudretinin merkezi sayılırdı. Nabızı kalbin dili olarak kabul ederler, ölülerini mumyalarken tüm organlarını çıkarırlar sadece kalp kalırdı. Bunun nedeni ölülerin ilahların huzurunda yargılandıklarına inandıkları ve yargılama sırasında eğer yalan söylüyorsa , ilahlar ölülerin kalbine sorardı, kalp ölü aleyhine cevap verirse o zaman ölünün sonsuza kadar cezalandırılacağına inanılırdı. Çin

*Dağında YEHOVA MUSA'ya **KENDİSİ** için inşa edeceği mekanın biçimini gösterir ve “ **Bak ve dağda sana gösterilen örneklerine göre yap** ”Çıkış (25;9-49)*

cumhuriyetinde kalp ilahi bir organ olarak kabul edilir, kişiliği temsil eder ve ruhun bulunduğu merkez olarak kabul edilirdi. Kalp ilahi açıklamaların merkezidir, kalp ile bilinçli bir şekilde gerçeklere ulaşabilineceğine inanılırdı. Alındaki iki kaş arasındaki üçüncü göz de göksel , kutsal kalp olarak kabul edilirdi. Hint inanışında ise Brahmanın yaşadığı yer kalp olarak kabul edilir ve kalp düşüncelerin toplandığı yer olarak kabul edilirdi. Eski uygarlıkların kalp için inandıkları ,düşündükleri, kalbin merkez olduğu zekanın, aklın , kişiliğin , his ve düşüncelerin kalpte toplandıklarına inanırlardı. Eski Yunan’da “ kendini tanı “ olarak verilen ifadenin özü, kalbinde bulunan kutsal varlıkla birleş anlamındadır

Diğer tarikatlar ve bazı ahlak okullarında kuvvet ve kudreti ifade eden sağ elin kalp üzerinde tutulması hem merkez anlamındaki kalp üzrinde yer alması hemde merkeze yönelmenin getirdiği ile merkezden gelen sevgi ve şefkatin kalpten yönetilerek , kuvvetlendirilip yayılmasını sembolize eder. Ayrıca sağ elin kalp üzerine getirilmesi tarik-i nazeninlerin bilinçli olarak hareket edebileceğinin de bir anlatımıdır.

Sağ elin gönye şeklinde olması, gönyenin kareyi çizmeye ve yer yüzünü ölçmeye yaradığının sembolüdür . 90 derece olduğundan yatay ve düşey eksenlerin ölçümlerini gerçekleştirir, bu nedenle de boyutun simgesidir. Ayrıca gönye şeklindeki elimizin, yasa ve erkânlara saygılı olmayı , doğruluğu, aktif ve pasif kuvvetlerin belli bir düzen içinde olduğunu remzeder. Felsefi açıdan gönye yer yüzünü , pergelde gökyüzünü remzettüğinden tarik-i nazenin bu iki yer arasındadır, hem onların bir parçasıdır, hemde bu bütünü oluşturan güçtür. (esasen tasavvuf erbabı olan Bektaşî kendini her ikisinden de farklı görmez zira kendisi de bunlarla aynı bütünün içinde olduğundan her şeyi gözler ve izler. Sadakat duruşundakî nazenin evrenin bilinen bir noktasında bilinçli olarak bulunduğunu , aktif ve pasif kuvvetlerin dengeli olması için çaba sarfettiğini , doğruluktan şaşmadığını , tüm inançların iyilik ve mutluluğu için savaştığını ve savaşacağını ifade eder.

. Tarik-i nazeninin bu şekilde kutsal alemle birleşerek gerçeğe varır ve toplumsal kalkınmaya yardımcı olur. Toplumun kutsallaşması bu şekilde mümkün olur.”

Reşat Atabek Mimar Sinan 2000 yılı özel sayısı

Zebur da (51-8) kalp için “eğer kalbinin derinliklerinde gerçeğin olmasını istersen, benliğinin içine hikmetin nüfuz etmesini sağla “ yine (51-12) “ Tanrım

bende saf ve temiz bir kalp yarat “ ifadeleri yer alır. İncil’de Matta (15-17) “Biliyorsunuz ki ağıza giren her şey karına geçer, oradan da mecraya atılır. Ancak ağızdan çıkan her şey kalpten çıkar, kişiyi kirletir, ve lekeler. “ Yine Matta da (12-34) de şöyle der. “ Ey engerek nesli, siz kötü olduğunuz halde nasıl iyi şeyler söyleyebilirsiniz? Çünkü ağız yüreğin taşmasından söyler.” İslam düşüncesinde kalp kutsal sırrın bulunduğu yerdir. Bu kutsal sırrı dağlar kabul etmemiş , insan kalbi kabul etmiş ve dağların taşıyamadığı bu yükü insan kalbi taşıyabilmektedir. Kalbin içinde hikmet ilham kaynağı olarak gizlenmekte ve Tanrının birliği ve tevhidi saklanmaktadır. Kişinin bir kalbi vardır ve oraya ruh inerek kalbe nüfuz eder . Bazı insanlar bu ilahi ziyareti hatırlamazlar ve yanlış işler yaparlar.Temiz ve pak olan kalpler ise huşu içinde düşünceye dalarak kutsal verilerden (sevap) pay almaya çalışırlar, Kur’an da “kör olan gözler değil sinedeki yüreklerdir.” der. Tasavvuf ehli ise aşk ile dolan kalplerini Tanrı sevgisiyle coşkuyla dile getirirler. Kaf suresi (50-37) “ burada kalbi olanlar can kulağı ile dinleyen ve şahit olanlar için ibretler vardır. “ Hallacı Mansur “ aşkımın aydınlık kıpırtısı kalbimin içine yerleşti , o andan itibaren efendimden başka hiçbir şey göremez oldum , benliğim alındı, feth olundu “. Der.

9-34 BEKTAŞİLİKDE EL SEMBOLİZMASI

Elimiz tarih boyunca önemli sembol olarak toplumları etkilemiştir. Neolitik devirlerde mağaralarda yaptıkları resimlerde at resimleri yanında el resimleri de çizmişlerdir. (metin Özbek)Neolitik devirlerden günümüze değin el ve el içi sihir inanç anlamında hala kullanılmaktadır. Elin yumruk şeklinde olması kişinin nazardan korunduğu anlamına gelir..

Hint de , Çin de ve Eski Mısır da el falı ile yakından ilgilenilmiştir, hatta kabalistler de el falı üzerinde çalışmışlardır. Tevrat Eyüp kitabı 37-7 de “ tüm insanların ellerine damga vurulmuştur , bu suretle tüm insanlar o nun yarattığını anlayabileceklerdir. “ Bu açıklama ile mikrokozmoz ile makrokozmoz arasında bir ilişki olduğu kabul edilmiş , birilerinin bilgisiyle diğerinin tanınmasının mümkün olacağına inanılmıştır. Psikanalistlere göre sol el bilinç altını , sağ el ise bilinci ifade eder. Bu nedenle yürüyüşlerde soldan sağa doğru yürünmektedir. Yine psikanalistler el ile göz arasında bir ilişkinin varlığını kabul ederler ve el ile görme olanağını da belirtirler. Tasavvufta dua ederken eller açık ve karşıya doğru kaldırarak dua edilir, zira günah el içi ile işlendiğinden , ellerin temiz olduğunu ifade etmek için bu şekilde davranılır. Astekler de el ölüm

anlamına gelirdi. Ama el sembol olarak kuvvet, kudret, hakimiyet, faaliyet ve yapabilirlik olarak kullanılmış ve kıralların amblemi olarak benimsenmiştir. Tanrının sol elinin adalet , sağ elinin ise rahmet ve şefaate açık olduğu kabul edilir. Bu nedenle yardım isteyenler sağ ellerini uzattığı için rahipler sağ elleriyle takdis ederler. Sol el hakkı adaleti temsil ettiğinden daha çok kırallar, sol ellerini kullanırlardı. Tarik-i nazeninler bir birleriyle niyazlaşırlar, ve daha sonra da ellerinin içine (Elin iç ayasına) niyaz ederler. Bu hem günahların el içi ile gerçekleştiğinden , elinin temiz olduğunu, günahsız olduklarını belirtmek için birbirlerine ellerinin içini gönül rahatlığı ile göstermektir. Ayrıca ve en önemlisi de Hacı Bektaş Veli'nin bendesi olan , onun öğretisini benimseyip kabullenen, O'nun yoluna baş koyan , vahded-i vücud felsefesini içine sindiren , O'nunla hem hal olan tarik-i nazeninler , ellerinin avuç içinde; Hz. Pir'in avuç içindeki yeşil noktayıda görmek isterler. Şeriatte ellerin üzeri öpülerek başa koyulur, oysa tarik-i nazenin elin içini öper, çünkü öptüğü el Hz.Pîr'in elinin içindeki yeşil noktadır, öptükden sonra da el başa götürülmez O'nun sevgisi ve muhabbeti ılık bir duygu şeklinde gönlüne dolar.

9-35 BEKTAŞİLİKDE KARDEŞLİK ZİNCİRİ

ENOCH – HERMES – İDRİS yüksek dereceli rahip bir peygamberdir. Tanrıyla Cebrail aracılığıyla ilişki kurmuş, derin ilmi bilgisi olan akıllı hikmet sahibi bir öğretmen idi halkına yaptığı öğreti ve telkinlere bir süre sonra halkın ilgi göstermemesi üzerine sükut'u hayalae uğrar ve Moriah dağında inzivaya çekilir. Ama daha önce semaya çıktığında gördüğü deltayı kendi öz oğluna dahi söylememiştir. Gördüğü rüya üzerine Moriah Dağında ve yerin altında tıpkı rüyasında gördüğü gibi, dokuz kemer inşa eder. Rüyasında gördüğü kıymetli taşlarla süslenmiş deltanın aynısı bir plakayı yapar, üzerine yukarda rüyasında gördüğü harfleri yazar ve akik bir taşın içine yerleştirir Mermer bir kaidenin üzerine koyar. Ancak tufanda sular altında kaldığı için üzerindeki yazılar silinmiş. Ama Musa'ya Allah bunun üzerinde ki yazıyı bildirmiş, o da altın bir delta yaptırarak üzerine aynı harfleri yazdırmış. Mabedin kubbesinin altına koymuş. Daha sonraki yıllarda Babil Kırallı Buhtunnasır Kudüs'ü kuşatarak mabedi yakıp yıkar. Babilliler mabedi yağma ederlerken kutsal emaneti de bulurlar. Ancak kaçarken mabet üzerlerine yıkılarak sütunların enkazı altında kalarak ölürlər. Daha sonra bir ahlak okulunun temsilcileri bu kutsal emaneti bularak diğer mukaddes kanunlarla birlikte 27 ayak derinliğinde bir çukura gömerek saklarlar.

Ancak delta üzerindeki yazıyı kazıyarak okunmaz hale getirirler. Bundan böyle bu kutsal kelimeyi her yıl kulakdan kulağa söyliyerek gelecek kuşaklara aktamaya yemin ederek ayırırlar. Ondan sonra her yıl mabedin yıkıntıları arasında deltayı gömdükleri yerin etrafında kardeşlik zinciri kurarak kulakdan kulağa fısıldayarak günümüze kadar gelmesini sağlamışlar.

Kardeşlik zinciri , canlar arasındaki kardeşliğin sembolü olarak karşılıklı güven, sevgi ve dayanışmanın oluşturduğu birlik ve beraberliğimizin anlatımıdır. Zincirin işlevini yerine getirebilmesi için , öncelikle her halkasının özgür düşünceli , inançlı ve gerçeği arama arzusu ve isteğine sahip , sevgi dolu iyi ahlaklı olması lazımdır. Bu da ancak kendi gayretimizle olabilir . En çürük halka olmamak için çalışmalı , ayrıca kardeşlerimizinde halkalarının kuvvetlendimelerine yardımcı olmak için onların ellerinden tutarak KK zincirimizin kopmasını engellemeliyiz. Bu yüzdende halkaların birbirleriyle sıkı sıkıya bağlanması ,canların birbirleriyle olduğu kadar tüm yaradılanlarla olan bağımlılıklarını anlamalarını kolaylaştıracaktır. Esasen harici seçiminde de en önemli öge kuşkusuz, topluma yararlı olamamış kişilerin benliklerini yüceltebiliriz diye , beктаşiliğe alıp onları normal insan formuna getirmek değil , başarılı olmuş haricileri kardeşlik zincirine katarak onlarla birlikte kâmil insan olmaya çalışmalıyız

Bektaşilikte kardeşlik zinciri fevkalade önemlidir ve bir okadar da anlamlıdır. Tasavvuf ehli vahdedi vücut felsefesi'ne göre evrenin bir parçası olduğunu kabul ettiğinden , tüm canlıları zaten farklı görmezlerki. Her can aynı varlığın bir parçası olduğundan beктаşilikteki kardeşlik zincirinin halkaları okakadar kuvvetli ve okakadar uyumludurlar ki çürük halka yoktur ki kopsun!.. Ayrıca Bektaşiliğin erkânnamesi fütüvvetnamelere göre hazırlanıp uyguladığı içinde tasavvuf ehlindeki kardeşlik zincirini bozmak olası değildir, çünkü birbirlerine can derler ve birbirlerine candan bağlıdırlar.

Meydan erkâna göre açılıp , tören tamamlanıp, Babaerenler son gülbangını çekip son düasını yaptıktan sonra erkân gereği (tabii tüm canlar da) musafaha yapmak ve kardeşlik zincirini kurmak için Dar'ın etrafında daire şeklinde dizilir, canlar el ele tutuşarak (erkâna uygun olacak şekilde) her kardeş birbirlerine zincir şeklinde bağlanmış olur, sonra zincir bozulmadan Babaerenler son bir defa daha birlikte olmamızı , günlerimizin ışıklar içinde geçmesi, harici alemde saygılı ve başarılı olunması, sonumuzun önümüzden görülmesi gibi değerleri

içeren bir düa daha yapar ve canlar önce babaya daha sonra da her can birbirlerine niyaz ederek huzur ve sukûn içinde ve bağlılık vadiyle ayrılır ve daha sonra sofraya geçerler.

9-36 BEKTAŞİLİKDE SOFRA DÜZENİ

Gerek mistik tarikatlarda ve gerekse ezoterik öğreti yapan okullarda gerçekleştirilen inisiyasyonlardan sonra , **İNİSYE** inisiyasyonu gerçekleştiren müşdidin karşısına oturtulur ve inisyenin kurbanı ile hazırlanan yemekler geniş bir katılım olan sofrada da yemek yenirdi. Bu sofralara agap sofrası da denirdi. Sofra Müşdid'in sofrayı açan düasıyla tüm canlar ellri sofrada beklerler. Baba tuz alalım canlar dediğinde tüm canlar küçük bir miktar tuz tadarlar. Daha sonra Baba dem almak için yine bir gülbank çeker ve önce o dem alır , iki küçük yudum aldıktan sonra üçler aşkına der ve üçüncü küçük yudumu da alır, sonra kıdem sırasına göre sofradakiler önce erkekler daha sonra hanımlar sonra konuklar iki küçük yudum alıp üçler aşkına dedikten sonra üçüncü yudumlarını da alırlar. Sofradaki canların tamamı dem (çocuklar pınar demi yani su alırlar) almışlarsa bu kez Baba yine bir gülbang çeker ve canlar huşu ile dinler , sonunda babanın “ lokma edelim canlar “ izni ile canlar lokma etmeye başlarlar. Biraz yedikden sonra baba o gece hangi konuda canları aydınlatacaksa o konuda konuşmaya başlar. Baba konuşmaya başladığı zaman tüm canlar çatalı kaşığı bırakır ve baba'yı dinlerler. Baba anlatacağının bir paragrafını anlattıktan sonra dem “görelim canlar” sözü ile canlar bu kez hep beraber dem görürler. Yine lokma ederler, ne zaman baba konuşmaya terar başlar o zaman yine yemek yeme durdurulur ve dinlemeye devam ederler. Sofrada dem (şarap veya rakı) dokunan canlar varsa da onlarda pınar demi alırlar. Bektaşî sofralarında istenildiği gibi dem alınmaz. Baba'nın bardağında dem bitmeden , saki derviş hiçbir cana dem vermez. Ancak Baba'nın demi bitti zaman ona yeni dem doldurulurken diğer canlara da dem verilebilir. Dem tüketimi Baba'nın insiyatifinde olduğu için , Bektaşî soflaralarında fazla dem tüketilmez. Sarhoş olunmaz. Her şey Baba'nın ve saki dervişin denetiminde sürdüğü için sofrada hoş olmayan , alkolün verdiği rahatlıktan dolayı gevşeklikler olmaz, çünkü rahatlıyacak kadar alkol tüketilmez. Baba anlatacaklarını anlattıktan sonra genellikle üç nefes okunur (bütün canların katılımıyla) , daha fazla okuna bilir de , ancak vakit geç olduğu zaman Baba önce tüm canları demlerinin bitirmeleri için saki baki gülbangını çeker tüm

canlar demlerini bitirir .Bu arada sofradaki bütün dem bardakları toplanır.(Sofra kapatılacağı için ve artık sfranın ritüelik kısmı sona ereceği için , canların Babaerenlerin son gülbangından sonra hiçbir şekilde dem alınmaması gerekir. Dem ancak sofranın ritüelik kısmında alınır. Ritüelik olmayan zamanlarda asla dem alınmaz.). Daha sonra çorba ve pilav sofraya gelir Baba son düa'sını ve gülbangını çeker ve sofradan yine bir tutam tuz tadarak sofranın ritüelik kısmı kapanır.Tarik-i nazenin sofralarında tuzun çok özel anlamı vardır.⁹²

⁹² Tuz : Tuz bir madde ile asidin birleşmesinden oluşan bir kimyasal bileşendir Ama biz tuzu hep sofraya tuzu olarak dile getiririz. Ancak yüzlerce tuz bileşeni vardır. Sanayide ve tıp da ilaç sayaiinde uzay teknolojisinde , bilişim teknolojisinde kullanılan yüzlerce tuz. . Tuzlar, aslında bazılar ve asidik olarak hem kimyasal olarak elde edilirler, hemde tabiatta serbest halde de bulunurlar. Tuzlar özelliklerine ve kimyasal bileşimlerine göre sanayide ve diğer alanlarda kullanılmaktadır. Özet olarak hayatımızın her safhasında tuz kullanılmaktadır. Hatta vücut yapımızda , sindirim sisteminde, sinir sisteminin iletişimde, hormonal sistemimizde, vücudumuzdaki hemen hemen her noktasında tuzlara ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle asidik olanlar daha yaygındır. Dioksi bi Nükleik Asit (DNA) ,Ribo Nükleik Asit (RNA) de vücudumuzun olmazsa olmaz en önemli yapı taşlarıdır. Milattan önce 4000 yıllarında tuz savaşları yaşanmıştır. Kabileler arası alış verişler de ölçü tuz olarak kullanılmıştır. Daha sonraları uluslar arası tuz ticareti önemli ticari mal olarak kullanılmış, hatta büyük ticaret merkezlerinde hatırı sayılır büyüklükte bölümler tuz ticaret alanı olarak ayrılmıştır. Deniz ve kara ticaretinde ve taşımacılığında uzun süre önemini korumuştur.

Ama biz esas felsefi açıdan tuzu kısaca değerlendirecek; tuz her alanda yaşamımızda gerek maddi gerekse vücudun yaşamı için önemli olduğundan, kutsal olarak kabul edilmiş, ve hatta altınlar üzerinde inandıkları tanrılarına tuz sunmuşlardır. Tuzu ayrıca yiyeceklerini uzun süre saklayabilmek için tuz kullanarak yiyeceklerini bozulmadan daha uzun süre saklayabilmişler özet olarak salamura yapımında geniş bir alanda kullanılmış ve kullanılmaya devam edilmektedir.

Tuz bu denli önemli olduğu için felsefeciler de tuz ile ilgilenmişlerdir. Tuz dengeyi temsil eder. Ayrıca tuz bağlılık, dostluk kavramlarını da sembolize eder. İşte bu tuzun sofraya tuzumu ?, yoksa diğer metal tuzlarımızı ?, olduğu ayrımı yapılmamış, Sofra tuzunun tüm tuzları sembolize ettiği kabul edilmiş ve tanrıya sofraya tuzu sunulmuş ve tuz kutsanmıştır. Böylece sofraya tuzu (NaCl) kutsal olarak kabul edilmiştir. İnsanların çok eski çağlardan beri tanrılarına sunak yaptıkları yerde mutlaka tuz , buğday ve zeytinyağı bulundurulmuştur. Zeytinyağı ,huzur, bolluk bereketi, ayrıca yardım severliği sembolize ederken , buğday ise yine bolluk , bereket ile imanın sembolüdür. İşte tuz ikisinin arasında bir denge unsurudur ve huzuru bolluğu dengeliyerek imanın insanlarda oluşmasını sağlar. Bu dengeli yaşam bize mutluluk ve yaşam sevincini kazandırır, dolayısıyla tuz esenliğimizin sembolüdür.

Tuz ayrıca bilim , akıl arasında bilgeliği temsil eder. Bilim ve akıl dengeli kullanılmazsa bilim olarak değer kazanmaz. Ama tuz bu dengeyi sağladığı için bilgeliği oluşturur, bu nedenle de tuz bilgeliğin sembolü olarak kabul edilir. Bilim ve akıl dengeli olmazsa ne bilim ,bilim olarak değer kazanır ne de akıl bilimi kullanabilir. Akıl eğer dengeyle kullanılırsa işte o zaman bilgelik olur. İnsan yalnız kendi iyiliğine ,yalnız kendi yararına olanına değil, başkalarının yararına olanı da uygun bulmaya zorlar ki işte asıl dengenin gereğide budur.Sempatıyı, başkalarının duygu ve düşüncelerine iyiliğine yönelmiş olan

duygu ve düşünceler olarak adladırırsak, bir eylemi doğru bulma yada bulmama sadece akılla gerçekleşmez, buna sempatiye büyük etkindir.

Tuz Bektaşilikde de sofranın tamamlayıcısıdır, olmazsa olmazdır. Sofraya başlamadan ihvanın , dengeli, iradeli, itidalli ve nefesine hakim olmasını , ihtiraslarımızdan kurtulmamızı bize remzeder. Tuz ayrıca bize ihtiyatlı olmamızı da öğütler. Sofra sonunda aldığımız tuz ise özel hayatımız da da bizim dengeli, ihtiyatlı , iradeli, itidalli olmamızı ve asla Bektaşî olduğumuzu unutmamamızı , her yerde ve her hareketimizde kontrollü olmamızı, hiç bir zaman Bektaşî ihvanını temsil ettiğimizi aklımızdan çıkartmamamızı bize öğütler.

Tuz ayrıca ahlakın da sembolüdür. Ahlak, sadece mutluluğa ulaşmak olarak anlaşılmamalıdır. İnsanların kendi eğilimlerine ,duygu ve ihtiraslarına da hakim olmaları gerekir. Bunu yapmak da kuşkusuz kolay değildir. Gerçi bunu yapmak kolay değildir ama olanaksız da değildir. İnsanlar mutluluk peşinde koşmakla onu elde edemiyebilirler. Ama insanlar ,mutluluğa ve mutlu olmaya layık olmaya çalışabilir , bunun için de insan kendi vicdanına ve piratik aklına uygun olarak iyiyi ve doğruyu istemeye çalışarak ahlaklı olmayı da başarabilir. Ahlak'ı düşünce yoluyla tutkuları yenmek olarak tarif edersek, bir tutku onu bilerek ve kavrayarak yenilebilir. Ahlaki hayat aklın tutkularına karşı da bir savaştır. Bu savaşın amacı özgür insanın ve insanların benliğini yüceltmek olmalıdır.

Tuz bir yönüyle erdemın sembolüdür. Tuz, irademizi bedenimizin yönetimine bırakmayıp ,bedenimizin rastlatalısal olarak sürüklenmsine ve irade dışı eylemler yapmasına olanak vermeyecek bir güçtür. Bu nedenle de tuzun bu erdemi (vücuda katkısı)insanı mutluluğa götüren bir yol olarak görülebilir.

Simyacılarda tuzu katalizör olarak kullanmışlardır. Kükürt genişliyen yayılan ve dağılan enerjiyi, (TEZ) olarak , Cıvayı ise içteki ve bastırılmış dışı ilkeler olarak kabul etmişler (ANTİTEZ) ve tuzu bu iki tezi birleştirerek dengede tutmasını dolayısıyla sentez yapmasının sembolü olarak değerlendiriler.Çünkü tez ve antitez birbirlerinin zıd kuvvetleridir, yani kükürdün enerjisi, cıvanın ihtirası arasında tuz nötrale olarak denge unsuru olabilir ve sentez yapılabilir. Bu da bize kişinin iç çatışmalarına son vererek kendisiyle uzlaşması anlamına gelir.

Sofra tuzunun bileşiminde ki Na (sodyum) insan vücudu için fevkalade zararlıbir elementdir, Cl (klor) ise o da insan vücudu için zararlı ve yaşamı için olumsuz etki yapan bir elementtir. Ama bunların birleşmesi insan için vazgeçilmez, bir unsur haline gelmektedir. Tuz vücudumuz da da su dengesini korur. Vücudun gerekli olan su ihtiyacın ı tuttuğu için de sağlığımız da da dengeyi sağlar.

Bazı ülkelerdeki İnsanlar Tanrılarına yaptıkları sunaklarda buğday, yağ ile birlikde bir de tuz bulundururlar. Buğday bolluk ve imanı sembolize ederken yağ ümid'in sembolü olarak bulundurulurken, sofranın üzerinde ki tuz ise şevkati temsil eder. Tuz ayrıca astroloji'de Ay'ı sembolize eder. Tuz kubusal(kübik) sistemde kristallendiği için ayrıca küp'ün de sembolüdür. Küp ise cilalanmış, düzgün yüzeyli mükemmel insanın da sembolü olarak kullanılır. Tuz yine astroloji'de cinsiyet olarak nötr cinsiyetin simgesidir dengeyibize hatırlatır.

Nasip sofrası tarik-i nazenin olan adayın harici aleme ilk çıktığı yerdir. Bu sofrada eriştirilmesi sırasında kazandığı bilgi ve kuralları ilk kullanacağı yerdir. sofralarının başlangıcından sonuna kadar her dakikası Mürşid’ce belirlenmiştir ve kurallara tabidir. Bu sofralarda tarik-i nazeninin bilgi , fikir , sevgi ve heyecanlarını , mutluluklarını birlikte paylaştıkları bir sofralardır. Burada ki eğitimin ritüelik kısmı , genelde mabetteki eğitimin bir devamı şeklinde uygulanır. Bu nedenle her kardeşin diğer kardeşlere verebileceği ve onlardan alacağı çok şeyler vardır. Sofra da konular ciddiye ve nezaketle konuşulur

.Konuşmalar hiçbir zaman mabette olduğu gibi karşılıklı olmaz , yine mabette olduğu gibi Mürşid’den izin almak suretiyle konuşulabilir ve konuşma süresince yalnız ve mutlaka konuşmacının hitabı ve muhatabı sadece Babaerenlere karşı yapılır. Konuşmacı bir önceki konuşmacı ile aynı sembolü farklı olarak yorumluyor olabilir, ancak hiçbir zaman önceki yorumcu kardeşe bakarak konuşmasını sürdürmez. Zira sen yanlış yapıyorsun yada ben seninle aynı fikirde değilim benim ki daha doğru dur şeklinde algılanabileceğinden , yada bak ben de seninle aynı fikirdeyim tarzında anlaşılabilirliğinden cankardeşler arasında kırılganlıklara neden olunmaması için bu kural getirilmiştir. Bu kural da olduğu gibi kuralların hepsi uzun deneyimlerin sonucunda görülen aksaklıkların oluşmaması için koyulan kurallardır.

Kardeş sofralarında da tıpkı mabette yapılanlar gibi konuşmalar kısa ,konuyu dağıtmadan anlaşılır şekilde özet olarak kardeşlerin bilgilerine sunulmalıdır. Çünkü bu sofralarda **leblebi** kelimesinin tamamını söylemeye gerek olmadığına inanan bir kardeşinizim. Ayrıca cankardeşlerimiz harici alemde ki işleri nedeniyle zaten zihinsel olarak yorgun gelmektedirler, bu nedenle dikkatleri dağılmaya uygun olduğundan bir nazeninin konuşmalarının dinlese de bir bölümünü kaçıracağı için anlamaya bilir. Bir öz deyiş vardır sahibini bilmiyorum ama benim hoşuma gidiyor.” Yapılacak konuşma ,konuşmanın başlangıcını unutturmayacak kadar uzun olmamalı.”

Sofralarımız bir hizada ve eşit olarak Babaerenler tarafından yürütülür. Baba herhangi bir nedenle ayrıldığı zaman o dergahın seccadesin olan babası yada o da yoksa tecrübeli derviş tarafından devam edilir. Baba gelip sofraya

oturmadan ve oturma izni vermeden oturulmaz, o başlamadan yenilmez ve içilmez. Son yıllarda telefonlar internet bağlantılı oyun programları olan hatta heyecan veren filimler bile indirilebilir olduklarından bu sofralarda nazenin olan kardeşlerimiz **hicap ederler** ve böyle edimlerde bulunmazlar.

Sofralara katılamıyacak mazeretli olan canlar mürşidden izin almak suretiyle katılmayabilirler, yine erken ayrılmak zorunda olan canlar da izin alarak sofrayı terk ederler. Sofra da din ve siyaset konuşulmaz. Aşırı içki alınmaz. Tüzük ve ritüel tartışmaları yapılmaz. Kardeşler bir birlerini fikirlerinden dolayı kırıncı bir şekilde eleştirmezler . Bir kardeşimiz konuşurken saygıyla dinlemek, kardeşimizin dikkatini dağıtmamak için çatal kaşık ve tabak tıkırtıları yapmama ahlaki kuralını unutmamamız gerekir, **ama** konuşan kardeşimizde yemeği tabağında soğumakta olan ve karnı da aç olan kardeşlerimizi de düşünerek onların da sabırlarını zorlamamaları da yine aynı ahlaki kural kapsamındadır zannediyorum.

9-37 BEKTAŞİLİKDE AHLÂK

Doğruya iyiye yönelik olan kuralların tümünün ahlak kuralları olduğunu kabul ettiğimizde , iyi ve doğru kavramları ahlaki belirlemektedirler. İnsanoğlunun dış dünya ile ilişki kurması çok önemli bir konudur. Bireyle toplum birbirlerine karşıt olmak yerine , toplumla bireyin karşılıklı iletişim kurmaları daha doğru olan yol olmalıdır.

Ahlakın gereği nasıl iyi olabileceğimizi, nasıl olmamız gerektiğini sorgulamaya çalışmamız lazımdır. Bunun için iyi insan olmamız gerekiyor. Bizler önce iyi insan olabilmek için ne yapmam gerekiyor, iyi insan olarak kendi hatalarımızı ve zaafılarımızı görmemiz gerekiyor. Sonra ben neyim? Ve ben kimim? Nasılım ? sorularına kendimiz cevap bulmamız gerekiyor. Ahlakı, erdem olarak düşünmeliyiz, aksi halde, ahlak tarifimize uymaz ve işlevlerine de uymaz.

Hem benzer tarikatlar ve hemde Bektaşilik bir ahlak okulu olarak öğretisini sürdürdüğüne göre , her ikisinde de ahlak kavramını erdem olarak değerlendirmeleri gerekiyor. Her okulda da semboller doğruyu, iyiyi ve güzeli remzederler ve öğretileri de bu erdemler üzerindedir. Ahlak , toplumsal yaşamımızdaki bir uzlaşmadır. Ayrıca ahlaklı olmak , doğruyu bilmeden çok , doğruyu yapmaktır. Bu kural her iki ahlak okulu içinde olmazsa olmaz kuraldır.

9-38 BEKTAŞİLİKDE VİCDAN

Bektaşî nasip töreni içerisinde istekliye özellikle vicdanlı olması önerilir. İstekli de tören sırasında vicdanlı olacağına dair canlar ve O'nun huzurunda ikrar verir. Bundan sonraki hayatında yapacağı eylemleri bu açıdan sürdücek ama Bektaşilik için vicdan kavramı hangi eylemleri kapsıyor? Kısaca ifade etmek gerekirse:

Bireyin hem kendisiyle ve hemde toplum ile uyum içinde olması, uyumlu davranışlar sergilemesi gerekir. Bunun içinde doğru bir değerlendirme yapması gerekir kuşkusuz. Bireyler eylem olarak yaptıklarını ahlaki açıdan değerlendirerek, kendisinin doğru yaptığını varsayarak, onu etrafındakilere kabul ettirmeye çalışırlar. Bu değerlendirmeyi oluşturan ve uygulamalarına karar veren kişinin vicdanıdır. Doğru yapmadığı işleri, doğruymuş gibi empoze eden kişinin gönlü vicdanlı değildir.

İnsanlardaki ahlakın temelini, kaynağı kişinin içsel hayatındaki vicdanıdır. Ahlakımızın temeli ve nasıl bir ahlak değerinin olduğu , içimizde duyduğumuz vicdanımızın sesidir. Yaptığımız iyi bir eylem vicdanımızı rahatlatır. Kötü bir eylem ise vicdanımızı sızlatır, vicdan azabı çektirir insana . Ahlak mademki iç dünyamızla ilgili, o halde vicdanın kendine özgü eylemleri vardır. Örneğin iyi ve kötü değerlerimiz, bu değerlerimizde ayırmamız yeteneğimize bağlıdır.

Tüm davranışlarımızı ve eylemlerimizi , iyi ve kötü diye ayırırsak işte o zaman vicdan diye olarak tanımladığımız duygumuzun önemi bir kat daha fazlaşiyor. O halde vicdanımız , iyi ve kötü hareketlerimizin , doğru ve yanlış olduklarına karar veren bir hakem (hakim) görevi yapmış oluyor. Bu yönden baktığımızda , vicdanı ; bir ahlak duygusu olarak tanımlarsak hata yapmış olmayacağız.

Vicdanı; kişinin düşündüğü ya da, yapmakta olduğu davranışlarının , ahlaka uygun olup olmadığını anlamaya yarayan görev ve sorumluluklarla ilgili düşüncelerimizin oluşturduğu bir sistem olarak da tanımlamak olasıdır. İşte nasip almış bir isteklinin tüm hayatı boyunca vicdanlı kalması kendisinden istenir ve vicdanlı hareket edeceğine dair de ikrar verir.

9-39 BEKTAŞİLİKDE MABEDİN TÖREN İÇİN HAZIRLANMASI

Yapılacak olan törene göre meydan düzenlenir, erkân gereği gerekli olan avadanlıklar dervişler tarafından yerlerine koyulur ve meydan yapılacak tören

için hazır hale getirilir. Hazır hale getirilen meydanın , korunduğunu anladıktan sonra, önce Mürşid (Babaeren) girer. Meydan kapısı kapalı iken Babaerenler erkân gereği yapması gerekenleri yaptıktan sonra ; dervişe (meydan kapısını korumakla görevli olan derviş) canları meydana almasını söyler. Bu işlev benzer tarikatlarda ve bazı ahlak okullarında tersi uygulanmaktadır. Örneğin mabed hazırlandıktan sonra önce törene katılacaklar, misfirler mabede girerler , haha sonra Mürşidleri yada Nur verecek olan yetkili mabede girer. Girdikten sonra mabedin korunup korunmadığını tahkik eder, daha sonrada ritüelini uygulamaya başlar. Bektaşilikde ise bunun tersi olarak, dervişler içeriye alacak oldukları canların nasipli olup olmadıklarını kontrol ederek içeri alır . Derviş erkâna göre meydana giremeyecek durumda olan bir canın olmadığını söyledikten sonra Babaerenler erkânı uygulamaya başlar.

Bir mürşid dergahın tek hakimidir. Mabetteki gerek konuşmalar, gerekse törenlerin uygulanmasının tamamı mürşid'in kontrolü altında gerçekleştirilir.

Bektaşi Dedebaba'sı meydana misafir olarak geldiğinde Dedebaba da erkâna uygun olarak yerini alır ve tören sonuna kadar Babaerenlere müdahale etmez. Babaerenler töreni kendi insiyatifi ile yürütür. Babaerenler de Üs. Muh. gibi meydanın tek hakimi ve yetkili olanıdır. Bir dergahda istekliye ancak o dergahın postnişini olan Babaerenler (Mürşit) nasip verebilir. Bektaşilikde de dergahın postnişini olan Baba'dan başka aynı dergahda seccadeşin olan Baba'lar nasip veremezler. Bir dergahda postnişin olan Baba'dan başka Baba'larda olabilir. Seccadeşin olan Babalar dergahda görev yapabilirler, törenlerde görev alabilirler, hizmet ederler, eğitim verirler ancak dergaha gelen istekliye nasip veremezler, nasip verme yetkileri yoktur. Ancak postnişin olan Baba çok rahatsız olur, tören yapacak takatı yoktur, o zaman seccadeşin olan babaya yetkisini devrederse seccadeşin de nasip verebilir, ancak fakir böyle bir uygulamaya şahit olmadı. Günümüzde her dergahın her töreni yapabilecek genişlikde bir meydanı bulunmaya bilir. Böyle bir durumda geniş meydanı olan dergahlarda bir başka dergahın postnişini meydan açabilmektedir. Bu dergahlar arasındaki yardımlaşmaya güzel örneklerden biridir. Böyle durumlarda o dergahın postnişini yanda oturur ve hiçbir şekilde törene müdahale etmiyerek misafir gibi saygıyla töreni izler. Bu gibi yardımlaşmalar sıklıkla olmaktadır. Benzer ahlak okullarında da olduğu gibi nasip törenlerine, dar'dan indirme törenlerine vb. törenlere komşu dergahlardan ve yakın

köylerden çok misafir geldiğinden bu uygulamalar canların birbirleriyle kaynaşmaları içinde ayrıca önem kazanmaktadır. Dergahda yatacak yer sorunu olduğunda canlar bir birlerini evlerde misafir ederler.

Nasip töreninde de diğer törenlerde de erkânnamelere uygun olarak değişik yolculuklar yapılır. Bu yolculuklarda da adaya sembollere yüklenen çok bilgiler verilir. Burada da aday çok heyecanlı olduğundan verilen bu bilgilerin tamamını algılayamaz, ne zaman sofraya oturulur Baba'nın konuşmaları ve o güne uygun nefeslerden yavaş yavaş intibak etmeye başlar. Daha sonraları da sofralara devam ettiği zaman törende verilenleri yavaş yavaş anlamaya başlar. Sembollerin hangi anlamalar yüklendiğinin farkına varır. Ayrıca Bektaşî canları nefeslerden ve törenlerden anlayamadığı sembollerin anlamlarını zaman içinde görür ve sofrada dile getirilen nefesleri bu kez bir başka duygu ile söylemeye ve zevk etmeye başlar.

9-40 BEKTAŞİLİKDE EĞİTİM

Gerek benzer ahlak okullarında ve gerekse bektâşilikte eğitim hemen hemen aynıdır. Her hepsinde de rehber vardır. Adaya bir rehber atanır , bu rehber yardımıyla, ama yine de adaylar yollarını kendileri bulurlar. Rehberler sadece adayları sordukları sorulara yanıt verirler, yol gösterirler , yine de adaylar kendi kendilerine benliklerini yüceltirler. Her ahlak okulunun yönetimi de hemen hemen aynıdır.

II.Mahmut'un bektâşiliği yasak etmesi, 1924 de tekke ve zaviyelerin kaldırılmasından sonra bektâşiler artık gizli olarak ibadetlerini sürdürmüşler, bu yüzden de genelde mürşid'in evinde bir odayı meydan olarak kullanmaya başlamışlardı. II. Mahmud'a kadar tekke ve zaviyelerde ibadet eden , meydan açan tasavvuf ehli yasakdan sonra gizli olarak daha küçük meskenlerde ve bu küçük meskenlerin göreceli olarak küçük bir odasında ibadetlerini sürdürmüşlerdir.

Devirler değişti, devran her ahlak okulu için de döndü, birileri illegallikten , legal hale geldi, diğerleri legallikten illegal duruma düştü. İlegal olan kurumun , legal olduğu her türlü iltifata layık olduğu demlerde padişahlar , şehzadeler, vezirler ve baş vezirler bu yola murid olmuş , derviş olmuşlar , yola can baş koymuşlardı. İlegal olupta düzenli hale geçip legal olan kurumlara ise şimdilerde devlet idare edenler, büyük finans sahipleri, yazarlar , bürokrat ve

teknokratlar ve akademisyenler üye olmuşlar bu kurumları daha da güçlendirmişler ve yüceltmişlerdir. Günümüzde legal hale gelen topluluklar görkemli , çalışmalara uygun geniş emniyetli ve düzenli binalarda çalışmalarını sürdürmektedir. Yasaklı ve illegal hale düşen ahlak okulları ise gün geçtikçe güçlerini hem maddi ve hemde manevi açıdan yitirmişler , sayıları azalmış, düzenli ve sıklıkla toplanamadıklarından, eğitimleri aksamış, topluma kendilerini yeteri kadar anlatamamışlar, kendilerini anlatamadıklarından toplumdan uzaklaşmışlar, güçleri daha da azalmış , bu nedenle de Mürşitlerin evindeki bir oda mabet olarak kullanılmaya başlanmış ve çoğu kasaba ve köylerde bu şekilde eğitimlerini sürdürmektedirler.

9-41 BEKTAŞİLİKDE İNİŞİASYON- NASİP ALMA

Hacı Bektaş Veli Anadolu Türklerine toprağı işlemeyi, ondan emeklerinin karşılığını rasyonel olarak nasıl kat ve kat geri alınacağını akılla ve bilimsel bir şekilde anlatmış, tarlada ve bahçelerde birlikde uygulamalarını da yaptırmıştır. Toprağı serptikleri tohumu,sembol olarak çevrelerine yapacakları ahlaklı ve iyi işlere benzetmiş ve tıpkı emek karşılığında, kat kat geri aldıkları ürünler gibi,yacakları iyilikler ve doğru davranışlarının, tekrar iyilikler, doğruluklar ve güzellikler olarak kendilerine geri döneceğini her fırsatta dile getirmiştir. Muhibbanına hep iyi eserler, kalıcı güzellikler bırakmalarını öğütlemiş(Bak Fevait F:6/B- F:8/B ve Faideler) Vücutlarının toprak olduktan sonra bile bıraktıkları eserlerinin başkalarına mutluluk kaynağı olacağını Makalat-ı Gaybiye ve Kelimat-ı Ayniye eserinde de sıklıkla vurgulamıştır. Nefislerini yenmelerini benliklerini yüceltmeleri öğütlenmiştir. Bazı ahlak okullarında adaylarına aşağıdaki gibi çok anlamlı ve çok veciz nasihatlar verilmektedir. Bu nasihatların nasip törenlerinde verilenlere benzediğinden bunları aynen buraya almakda yarar gördük. Böylece ahlak okulları arasındaki yakınlık görülecektir. Eskiden bir banka reklâmı vardı “ yok aslında birbirimizden farkımız” şeklinde , böylesine benzerlikler bize bu reklamı hatırlattı.

“ Mutluluğı yanlışı ve çirkin yollardan ulaşacağınızı sanmayın. Unutmayinki , maddi varlığınız geçicidir. Geride kalan ise sadece eserlerinizdir.” “ Hakikati arayın . Onun Nur’undan korkmayın . İşte o zaman geçici hevesler yerlerini üstün bir çaba göstermeye bırakır. Yaşamı gölgeleyen bencillik duygusu ise , coşkun bir iyilik severliğe dönüşür. Ölüm korkusu yerini ölümsüzlük düşüncesine bırakır. “

Bu yukarda ki telkinler nasip töreninde mürşid'in istekliye verdiği telkinlerin hemen hemen aynıdır. Hatta fazlası var eksigi yoktur bu tavsiyelerin. Bunlardan birkaçını vermek gerekirse kısaca; “ Mademki siz nasihat kabul etmiyorsunuz ve bu yolun sadık bendesi olmak azmindesiniz. Bu yol merdane ister, gelme gelme, dönme dönme. Ancak renler , bizim yolumuzda mürşide varmaya bir rehber gerektirir. Buradaki canlardan cümlesi, ikrar ve iman sahibi , rehberlik yapmaya muktedirdir. Rehberliğinize kimi istiyorsunuz? Haydi seçtiğiniz rehberinize niyaz ediniz.”

Burada görüldüğü gibi bektaşilikde istekli kendi rehberini kendisi seçer, hem de daha nasip almadan .Bu uygulama bektaşiliğin insana verdiği değeri ve güvenin, insan sevgisinin, bu yolda ilerlerken kişinin kendi seçtiği yol ve yol gösterici ile sürdürmesi kanımca bu çok daha demokratik bir uygulama . Bektaşilik insanın benliğini yüceltme yolunda mecburiyetler getirmemiş, birlikte çalışacağı, öğreneceği, onunla hem hal olacağı rehberini kendisinin seçmesine olanak tanınıyor. Diğer okullarda ise aday kabul edildikten sonra sonra töreni yöneten tarafından, adayla rehberin uyum sağlayıp sağlayamayacağı fazlaca irdelenmeden rehber verilebiliyor.

Benzer ahlak okullarında adaya yemin ettirilir, yemin metni adaya tam olarak anlaşılır şekilde yüzüne okunur, kabul edip etmiyeceği sorulur, ettiği takdirde metin kendilerine imzalatılır. Yeminden döndüğü zaman da müeyyidelerini kendilerine söylenir. Bektaşi törenlerinde bu söyleşi, birebir aynı cümlelerle değil ama , aynı söylemler farklı ifadelerle ve farklı senaryolar içinde yapılmaktadır. Hatta tasavvufa uygun olarak yapılan bu telkinlerin adaylar üzerinde daha da etkili olduğu görüşü her iki ahlak kurumunun da üyesi olan insanlar tarafından doğrulanmaktadır.

Bektaşilikte nasip töreni daha başlamadan istekliye Babaerenler tarafından yöneltilir. Hatta istekliye “ Siz burada ne arıyorsunuz? Siz bu meydana hiçbir kimsenin tesiri altında kalmıyarak , aklın , mantığın, şuurun ve kendi arzunlamı geldin? Baba; daha sonra bu yolun zorluğu ile ilgili uzunca nasihatlar verir. Eğer kararlı değilseniz geri dönebilirsiniz ,size gönül koymayız, şimdiye kadar yaptığınız masraflar bizler tarafından size ödenecektir.”

Bektaşilikde de sır konusuna da çok önem verilir. “Yoldaki eğitim sürekli. Her mensup, fiilen derviş olabilmekle birlikte yolda gösterilen

emek/çalışma/kavrama/yaşama nitelikleri göz önüne alınarak gerçekleştirilecek aşamalardır.” Çünkü din genel çerçevede , bütün kitlelerin anlayacağı dille yalnız asgari müşterekleri verir. Bunların ötesinde gelişmiş benliklerin alaka kurmak istedikleri sonsuz bir ruh ve bilgi alanı vardır. Bu alan herkesin önüne rastgele açılmaz. Bu alana ait **sırlar**⁹³ ve presipler ve alanın kavranmasına ilişkin eğitim bazı özellikler gösterir. Bu özellikler , ancak bunlara dost olabilecek seviyedeki benliklere açılabilir. Bunun içindir ki tefekkür ve disiplin ifade edilmesi için kullanılan mistizm deyiimi Latince’deki gizli olmak , dudakları, gözleri kapamak

⁹³ ⁹³Prof.Dr.Yaşay Nuri Öztürk, Tasavvufun Ruhu ve Tarikatlar,

⁹³ “ Sözle ifade edilemeyen “sır” zaten kendisini korur”

Bu ifade edilemeyen “sır” a odaklanan gizli cemiyetler yada tarikat gibi kuruluşları , oluşturan insanlar bu “sır” ın kapsama alanı ve çevresinde toplanan insanlardır. Bu nedenle de “sır” ve “sırlar” kompleksi bu nedenle koruma altındadır. Başka bir ifadeyle “sır” ın kendisini koruyacak hiç kimseye ihtiyacı yoktur da diyebiliriz.

Bazı kuruluşlarda ikincil olarak anılan “sır”ların varlığından hareketle, bu sırların içinde sözle ifade edilemez “sır”a rastlanamayacağı da söylenemez. Ancak sözle ifade edilemeyecek olan “sır”ın bu tür kuruluşlar üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak etkisinin dikkate alınmaması düşünülebilir. Ancak yine de sözle ifade edilemez “sır”ın daima akılda tutulması uygun görülmektedir.

Özellikle sözle ifade edilemeyen “sır”ın , yaşam biçimine ve inanış biçimlerine ve şekillerine göre , farklılıklar gösteren semboller yaratılmıştır. Bütün bunlara rağmen “sır”ın biçim ve içeriği koşullara ve katılımcılara göre farklılıklar gösteren değişken bir sembolizmalarla ifade edilebilir. Bu da toplantı sonucu sofralarda yapılan öğretilerde sıklıkla tekrarlandığı gibi “ her can bilgiyi bardağının aldığı kadar alır” ifadesi bunu daha iyi açıklar diye düşünüyorum. Bu “sır”ı sembolize ederek öykülerle ve alegorilerle ifade edilmesi ile her katılımcı bardağının aldığı kadarını alır ve kendi yolunda ilerlemeye devam eder.

Sözle ifade edilemeyen “sır” cemiyetleri ve kuruluşları bir arada ve diri olarak tutması bu kuruluşların ayrıca kalıcılığını da sağlamaktadır. Ayrıca toplumsal olaylara ve düşüncelere geniş bir alan yaratmaktadır hemde metafizik açısından bir başvuru kaynağı oluşturmaktadır. Bakınız! “sır” hem biçimsizdir, hemde çok biçimlidir “sır” bir tanımın ifadesi içine sığdıramıyacak, ayrıca sözlerle ifade edilemeyecek ve söylenmemesi gereken her şeyide ifade edecek dolayısıyla hem her şey dir, hemde hiçbirşeydir. “ Sır”ın en önemliside istemsiz olarak açıklandığında da yine de gizemli olan haline hiçbir zarar getirmez ve gizemi son bulmaz.

Bektaşî öğretisinde “ Bizim davamız bir sır’ı mustasıdır , ancak bir sır’n öğrenilebileceği bir”sır”, “ sır” üstü bir “sır” , “ sırrın âlâ sır “ sır içinde bir “sır” dır.

Sır için Bonevi ‘de “ Sırrım sır olmuştur, sırrım bilince “ der sırları için.

Arthur Machen “ Belki de gerçek mistik Tanrı adı ile kişileştirdiğimiz o ezeli / ebedi töz ile birleşmesinin ve onunla iletişim kurmasının mümkün olduğuna inanan kişidir. Böyle bir vafsa sahip olan insanın önünde daha aşağı katlarda kalan tüm gizemlerin ve en basit sırların bile kapıları açılır.” Der. Bektaşiler ide O ‘nu kendi gönlünde gördüğünde artık sırların kapılarının açılacağına inanır.

“Yoldaki eğitim süreklidir. Her mensup, fiilen derviş olmakla birlikte yolda gösterilen emek/çalışma/kavrama/yaşama nitelikleri gözönüne alınarak

anlamındaki mysterium'dan alınmıştır. Ten gözünü kapatıp, can gözünü açmaktır.”

Sır kelimesi Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğünde Tanrı olarak Tüm batını ve ezoterik ekollerde olduğu gibi bektâşilikte de hakikate ulaşmayı sağlayıcı bilgiler, giriş ritüeli olan nasip töreninde mürşit tarafından katılan muhibe verilir. Bu bilgiler, bektâşilik sofrâ eğitimlerinde katlı anlatımlarla muhibin kavrama nitelikleri gözetilerek geliştirilip aktarılır. Bu bilgiler, dervişlik/babalık/halifebabalık makamlarına ulaşıldığında da gelişerek tekrarlanır

Behey kardaş yolumuza
Behey kardaş yolumuza / Giremezsin demedim mi?
Bizim gizli sırrımıza / Eremezsın demedim mi?
Bu sırrı her kişi bilmez / Bilenlerde haber vermez
Bu sırrı gayrî göz görmez / Göremezsın demedim mi?
(Gayrî nasip almamış olan)

Bektâşilkde “ ser ver sır verme “ kavramı üzerine bir rivayet.

Gerek Türkiye de gerekse dünya da yaşayan ve yaşamış olan Tarikatlarda bir obje veya subje'ye iki anlam verilir. Bunlardan birincisi görünen(zahiri) anlamları, diğeri ise görünmeyen (Batını) anlam. İslamiyetete ise kur'an surelerine ve hadislere, bir zahiri anlam yüklenmiş, ancak bir de tarikatlerde batını anlam yüklenmiştir.. Bu Kur'an nın Batını anlamı, insanlara tarikatlardan nasip alınmadığı (inisiye edilmediği) takdirde mürşidlerce verilmez ve bu her tarikat için geçerlidir. “ Ehli batın Erenler , gönül gözleriyle bakarak kendilerini çevreleyen şeylerin özünü keşfederler, oysa ki zahir ehli olanlar sadece görünen şeylerin boyutundan başkaca şey göremezler. Tasavvufi eğitim yapan kuruluşlar, batın ehli olmayan kişilere kapılarını kapatmışlardır. Öğretisini batın ilmi üzerine yapan tarikatlardan birisi de özellikle bektâşi tarikatidir. Bektâşilikden nasip (iniyse) alabilmek , diğeri bir deyişle yola girebilmek için bazı özel sınavlardan geçmesi gerekir ve adaylardan özel yetenek ve cemiyet içindeki saygınlığının yanı sıra sır saklayabilecek kabiliyetide araştırılır. Bu nedenle Bektâşi öğretisinde SIR saklama konusu çok önemli bir yer tutar. Nasip töreninde talibe mürşid ve rehberi defalarca sır saklama konusunda telkinlerde bulunurlar. Sehaküm sırrının ifşa edilmemesi adaydan özenle istenir. İşte bu bektâşi sırrını merak eden ve bir türlü öğrenemiyen Padişah, vezirlerinden en

bilge ve yeteklisi olan Server Dede'yi yanına çağırır ve ona bektaşilerin bu sırrını en kısa zamanda öğrenmesini ister. Server Dede de bir bektaşi dergahına giderek (özel olarak seçilmiş bir dergah değil, hemen yakınlardaki bir dergah) Mürşid ile görüşür ve vezir olduğunu gizleyerek, nasip almak istediğini söyler. Mürşid tabii usüllere uygun şekilde konuşur, onun nasip almasından(yola girmesinden) yola bir zararının olmayacağına ve sır saklama konusunda da güven verici olduğunu gördükten sonra Server Dede'ye nasip verilir. Kısa süre çabuk tükenir, Server Dede padişahın huzuruna çıkar ve bektaşiliğin sırrını öğrendiğini söyler. Padişah hemen söylemesini emreder. Serever Dede padişaha “ Padişahım benim size bu sırrı **söylemem** imkasız, ama bunu size eğer izin verirsiniz bir kağıda yazarak verebilirim. Bu kağıdı dilimin altına koyup saklayacağım . Siz de benim başımı vurdurun ancak o zaman dilimin altındaki bu kağıttan Bektaşiliğin sırrını öğrenirsiniz.” Der. Ama tabii Padişahın garibine gitmiş böyle bir teklif, alışmamış bu tip bir cevaba ve sert bir biçimde ısrar etmiş söylemesini. Bunu üzerine Server dede “ Sultanım ben sırrı açıklamayacağıma söz verdim, and içtim mürşid huzurunda (tabii padişah mürşidin ne anlama geldiğini pek iyi bilmediği için) bir vezirin verdiği söz , içtiği and onun şerefi ve itibarı değildir? Bu nedenle bu sırrı size ancak arz ettiğim şekilde verebilirim” der.

Padişah bu bilge vezirinden vezirinin tarif ettiği şekilde ayrılmasını kuşkusuz hiç istememiş ama yapacak bir şey de kalmamış bektaşiliğin bu sırrını öğrenmek için. Server Dede'nin boynu vurulmuş, dilinin altındaki kağıt açılmış ve şu nefes çıkmış padişahın önüne;

Müşkül gam imiş aşkı nihan eylemek olmaz

Müşkül o ki, her sırrı beyan eylemek olmaz,

Ağzım ne arasın beni mestane mi sandın ?

Ser vermek olur sırrı beyan eylemek olmaz,

Bir (ah) ederek kalbimde rakibi tepelerdim

Amma nideyim , Kâbe de kan eylemek olmaz

Hak erenler haline imdad ede

Ser verip sır vermeyen Server Dede.

Böylece Sever Dede SER vermiş ama SIR vermemiş. Padişah da beктаşilikde “ ser ver sır verme” “nin ne demek olduğunu bir bilge vezirden öğrenmiş.

9-41 BEKTAŞİLİKDE TIĞ-I BEND

Osmanlı tarih deyimleri ve terimler sözlüğünde tığ-ı bend için: “Bektaşî tarikatına girecek olan talibin intisap edeceği gün kurban edilmek üzere olan koyunun tüyleri(yünlerinden) eğilerek bacılar tarafından ip haline getirilir ve o yün ipin adına tığ-ı bend denir.”ifadesi kullanılmıştır. Bu yün ip nasip alacak olan talibin usulünce boynuna takılır ve bir dizi ritüelik işlemler yapılır, sonunda babaerenler tarafından bu yün ip üzerine ortadan başlamak üzere babaerenlerin duası ile bir düğüm atılır sonra her iki yanına eşit mesafede(Yaklaşık 10- 15 cm) bu düğümün sağına ve soluna yine aynı dua ile iki düğüm daha atılır. Sonra Allah- Muhammed – Âli üçlemesi ile nasip alan cana niyaz ettirilerek, yine erkâna uygun, usulünce beline bağlanır. Nasip alan canın çıplak derisine bağlandığı için sürekli olarak deriyi uyaracağından, nasip günü geçirdiği eriştirmeyi(inisiyasyonu)hep hatırlatır. Tığbent, 10 gün süreyle belden hiç çıkarılmaz, bu zaman içinde de banyo yapılmaz

9-42 BEKTAŞİLİKDE ARAKİYE

Arapça “arak” ter anlamındadır. Babalar ve dervişler taçlarının içine arakiyelerini giyerek Taçlarını başlarına koyarlar. İsteklinin Bektaşiliğe kabul töreninde, Baba’nın tekbirleyerek ve fatiha okuyarak isteklinin başına arakiyeyi giydirmesi, “sana tarik-i nazenine ait bilgileri veriyorum” mesajını sembolize eder. Arakiye bu nedenle bilginin simgesidir Bektaşî öğretisinde. Tören sırasında Baba erenler tığbent ve teslim taşını usulüne uygun şekilde istekliye verirken gereken telkinler yapılmış ve artık arakiye’nin de tekbirlenmesinden ve başa konulmasından sonra artık istekli, Tarik-i Bektaşî’ye girmiş ve muhibban olmuş demektir. Muhibban da “bu arakiyeyi ben başıma giydim, artık bilgili olmaya ve bilmeye kendimi adıyorum” mesajını vermiş olur. Muhibban bundan böyle hem bilgi almak hem de kardeşlerini bilgilendirmek üzere söz vermiş olur.

Disiplin bölümünde de yer verildiği gibi Bektaşiler bir birlerine kırmazlar . hem birbirlerini kırmadıkları hemde hoş görülü olduklarından ve bir birlerinin kusurlarını görmeyip örttüklerinden. Bazı ahlak okullarında ise bir birlerine kırgın olanlar, mabedlerine girebilmekteler, ancak bu kırgınlık fark edilirse uyarılır ve önlüklerinin çıkarılarak mabed dışında kırgınlığın çözülmesi istenir.

Kırgınlığı olan canlar meydana hiç giremezler. Böyle bir durumda disiplin bölümünde izah edildiği gibi disiplin uygulaması yapılır.

9-43 BEKTAŞİLİKDE TASAVVUF

Sevgi , saygı ve özellikle sezgileri sayesinde ermiş (kâmil) kişiler bilimsel olmasa da gönül rahatlığı ve hoşnutluğu içinde mikro evrenden , makro evrene kadar pek çok şeyi yakalayabilmişler, ihvanlarına bunları aktarmışlar , halen de bu görevlerini sürdürmekte olanlar vardır.Bu müridlerin söyledikleri günümüz modern teknolojileri ve bilimleri ile kanıtlanmaktadır. Anadolu insanının yaşamında ki, tasavvuf düşüncesini ve bu yönde yaşayış fikirlerini oluşturan mutasavvulardan İbn-i Arabî ve Cüneyd-i Bağdadi'ye göre : “ Var olan her şeyin bir bütüne ait olduğu , yaratılmış olan varlıkların bütününe özgü (bütünün parçası) oldukları ve görünenlerin izafi (imaj) olduklarını ..” dile getirmişlerdir. Cüneyd-i Bağdadi'nin öğrencisi olan Hallac-ı Mansur ise: “ Cübbemin altında Allah'dan başkası yoktur.” Diyerek görünen çokluğun ve Tanrı'ya ait özelliklerin en üstün biçimde insanda tezahür ettiğini ileri sürerek Anadolu halkına işte böylesine bir yaşam felsefesi sunmuşlardır

Tüm evren ve yaratılmış varlıklar, geçmiş, şimdi ve gelecekteki bütün varlıklar bir noktada holografik olarak birleşirler. Yaratılmışların beyinleri de holografik kayıt yapmaktadır. Başka bir ifadeyle bu holografik olarak kaydedilen verilere gelen uyarılar(frekans) beyinde bir çağrışım yaparak önce ki kayıtların hatırlanması sağlanır. Bunu ünlü kuramcılardan Northrop “ *Farklılaşmamış süreklilik doğrudan algılanan tüm farklılaşmaların içinden çıktığı ilk sürekliliktir. Bu bütün farklılaştırılmış olguları kapsamaktadır. “O” bölünmez ve değiştirilmez olandır. “* diyerek tasavvufi düşüncüyü gayet net olarak açıklamaktadır. Şeyh Bedreddin de hemen hemen aynı şeyleri şöyle ifade etmiştir. “ Mutlak varlık bütün erdemlerle donatılmış olduğundan Tanrı adını alır. Farklılık ancak bu donatıdan ötürüdür. Çokluk hayallerden başka bir şey değildir. Sayıca belirttiği yerlerin çok olması , Tanrı'nın tek olanın , çok olmasını gerektirmez, her yerde ve her şeyde görünen aslında birdir ve aynı özelliktedir. ”

Tasavvufa göre evrende görünen ve görünmeyen her şey daima değişir ve dönüşüm yaşar. Her şey enerjidir ve sonunda aslına “O”na döner. Big Bang 'den sonra hiçbirşey ne artmıştır, ne de eksilmiştir.Tüm varlıklar, atom ve atomaltı parçacıklar aynı yaşıdıkları ve aynı sayıdadırlar, yok olmamışlar sadece

dönüşüme uğramışlardır. Big-Bang’i oluşturan maddenin bir ceviz yada bezelye büyüklüğünde olduğu var sayılıyor. O halde evrende görülen ve görülmeyen her şey O birin parçası değil mi? İşte bu nedenle evrende her şey enerji olarak bir birine bağlıdır. *“ne yöne dönersen dön “O”nun yüzünü görürsün”. (Liliahil mağrip vel maşrık)*

Bir cisimdeki ısı enerjisi değişimi cismin atomlarını etkiler .Örneğin bir ısı kaynağından çıkan bir ısı akısı etrafındaki cisimlerleri de sibernetik yasalarına uygun olarak etkiler. Kainatta boşluk bulunmamaktadır. Katı, sıvı gaz vb. her cisim diğerine yapılan bir müdahaleden etkilenmektedir. Başka bir deyişle atomlara ya da elektronlardan birine yapılan bir etki diğerleri tarafından algılanır. (dolanıklık teorisi). Einstein- Podolsky- Rosen üçlüsünün yaptıkları deneyler sonunda ; Birbirleriyle bağlantılı bir parçacık çiftinden birine uyarı yapıldığında , diğer parçacık onbinlerce ışık yılı uzaklıkta bile olsa bu uyarıya hemen cevap vermektedir.

Wolfgang Pauli’nin deneylerle sağladığı sonuçlara göre bir atomun enerjisini değiştirdiğimiz zaman evrendeki tüm atomların değerlerinin değişeceği için bir atomda yapılan bu değişiklik bütün evrence algılanmaktadır. İşte bu da bize tasavvufun birlikte çokluk, çoklukda birlik , Vahdedi Vücut düşüncesinin doğruluğunu vermektedir. *(Yeteri kadar bir enerji verildiğinde bir maddeden başka bir madde yapılabiliyor.)*

Quantum Fizikçisi Davit Bohm “ evren holografik tir” der ve şöyle devam eder: “ . *“Derin hipnoz altında insan geçmişini ve hatta evvelki yaşamlarını da hatırlıyabilmektedir. Ölüme çok yaklaşan ve kurtulan insanlarda da bu durum olabilmektedir. Beyin organiktir ölünce çürür. Ancak eğer geçmişden hatıralar canlandırılabilirse , insanın ölümünden sonra yaşayan bir yerde muhafaza edilmiş olması gerekir. Bu yerin adına “RUH “ diyebiliriz.”*

Bir ahlak okulunun çalışmalarını ve öğretilerini yaptıkları mabetlerdeki semboller üzerine yükledikleri anlamları buraya aynen alıyoruz. Zira mabet sembolü için yüklenen anlamlar her ahlak okulu için hemen hemen aynıdır.

“ Bir mabet evreni simgeler, Hakikatin Nur’u güneş gibi doğudan geldiği için Mabet doğuya dönüktür. Üstümüzdeki mavi gökyüzünün , ufukları aşarak yeryüzünü sarması gibi , Mabedin yıldızlı tavanı da ülkeleri aşarak bütün insanlığı öylesine kucaklar.”

Bektaşı meydanlarında da(mabedlerinde) Mürşid'in oturduğu yer doğu olarak kabul edilir. Mürşid'in karşısı ise giriş kapısıdır, batıyı sembolize eder. Hacı Bektaş Velinin öğretisi insan sevgisi üzerine kurulu olduğundan , beктаşiler din dil, renk vb. ayırım gözetmez, asılolan insandır bu nedenle beктаşiler insanlar hakkında kötü düşünmediklerinden tüm insanları ve tüm insanlığı kucaklarlar.

Tasavvuf felsefesine göre de “ her şey zıddı ile kaimdir” . Yalnız beктаşı erenleri bir konuda bu kurala pek uymazlar. Hayır karşıtı şer için beктаşiler , Tanrının şer vereceğini kabul etmediklerinden , Tanrı'nın insanları sevdiğinden , severek kendine benzer şekilde yarattığına inandıklarından O'nun şer vereceğini düşünemezler. Onun içinde hayrihi ve şerrihi yerine “hayrihi ve hayrihi “ derler ve de buna kalpten inanırlar.

Bektaşı öğretilinde insana yardım etmek hep önde tutulmuştur. Hacı Bektaş Veli hem kendisi müslüman , hristiyan, ermeni hiçbir insan ayırımı yapmadan her kese yardım etmiş ve hemde bu davranışlarıyla Anadolu halkına da örnek olmuştur. Pîr Uçhisar'da kavga edenleri barıştırır, Ortahisar'dan geçerken tarladan bostan toplatır, Sineson (Ermeni köyü) halkın çavdar ekmeğini yediğini görür ve onlara buğday ekmeğini yapmaları için yardım eder, bir keşiş eşiği ile gelir, köyünün çok fakir olduğunu yiyecek ekmekleri olmadığını söyler; Pîr keşişe çuvala buğday vererek köyüne gönderir. Bu örneklerden başka Velâyet Name'si bu tür yardım severliklerle doludur.

Her tarikat, her hümanist düşünce topluluğu ve her ahlak okulunun üyeleri için yaptıkları öğreti ve telkinler anlam ve ifade olarak aynıdır. Örnek olarak hümanist bir okulun kendi üyelerine yaptığı telkinlerden bir bölümünü buraya alıyoruz.

“ Herşeyin esası insanları sevmektir. Bu sevgi onun belirtisi olan iyilik ve karşılık beklemeden yapılan yardım. İnsanlık mabedinin taşlarını birleştiren harçtır. Bu sevgiye, insanları birbirine çeken kuvvet de diyebiliriz. Bunun tersi olan güçler, kin, önyargı, bencillik ve katı yüreklilik, bizi o ülkülerden uzaklaştırmaya çabalar.”

Hünkar Hacı Bektaş Veli'nin inanış ,düşünüş ve yaşayışından şekillenen beктаşilik, Anadolu'nun orta yerinden tüm insanlığa çağrı yapan sevgi, saygı, hoşgörü ve nezaket temelinden yükselen naif,ancak mana itibariyle de son

derece kuvvetli bir çığıktır.(Hacı Bektaş Veli s:33)

Hacı Bektaş Veli, Türklük bilincini, İslamiyetin özünü, temel ahlak kurallarını, sevgi, saygı ve hoşgörüye dayanan erdemleriyle halk terbiye ve estetiğinin felsefesini, dayandığı bilgi ve hikmet pınarlarından bize taşıyan bir ilim, fikir ve ahlak kahramanıdır. İnsanı miskin bir tavırla değil, coşkun ve dinamik bir yöntemle ele alan Hacı Bektaş Veli, insanın Allah önünde sorumluluğu olan, kainattaki bütün varlıkların özünü kavrayan, kendi özünün de şuurunda olan tavırla bütün insanlığa bir yaşam felsefesi sunmaktadır. .(Hacı Bektaş Veli s:34)

Bütün varlıkları birbirlerine bağlayan ve onları Tanrısal bir evrene yönelten sevgidir. Sevginin değerini ancak seven bilir. Sevgi bir çıkar aracı olarak görülmediği zaman karşılık beklenmez. Karşılık beklemeden seven insanlar olgun insanlardır. Yalnız kendisini seven değil, kendisini sevmeyenleri de seven insan kâmil insandır. Tasavvufi anlayışa göre bütün varlıklarda Tanrı görülmektedir, bu nedenle severek, düşünerek, yaşamayı bilen kimseler, her yerde Tanrı ile karşı karşıyadır. Böylesi bilge kişiler bektaşî kültüründe, “EREN” diye vasıflandırılır. “EREN” barış içinde yaşamayı , bütün insanları kardeş görmeyi, kendisini sevmeyeni de sevebilen kişidir. “EREN”’in gönlü yalnız sevgiyle doludur. “EREN”in gözünde insan küçük bir evrendir. O, alçak gönüllü, yetkin, eli açık ve olgun bir Bektaşî inanmışıdır. .(Hacı Bektaş Veli s:35)

Bektaşî canları evrenin Tanrı’nın bir parçası olduğunu kabul ederler, evrendeki ve yeryüzündeki tüm varlıkların O’nun bir parçası olduğuna inandıkları için, O’na karşı görevlerini her zaman ve her koşulda yerine getirirler. Bu bakımdan da O’nun gönderdiğine inandıkları Kutsal Kitap’lara karşı daima saygılıdır.

Bektaşî veya (Nazenin), kâmil insan demektir. Bektâşilik dış (zâhir) yüzünden halka ve iç (bâtın) yüzünden Hak’ka bakan iki yönlü büyük bir kavşak (berzah) noktasıdır. Bektaşîlik bâtın manayı sembol ile, zâhir manayı da misal ile, yani lâhutiyeti sembollerle, meşhudâtı da misal aleminden bildirir. Bektâşilik, gerçeği anlatabilme yolunda her dille konuşur ve her renk ile renklenir. Her şeyi kendisinde ve kendisini de her şeyde görür ve gören de görünen de (Benim) der. Batını felsefe, bektaşîliğin temel kaynaklarından. Bektaşîlik İbn Arabî’nin (Vahdet-i Vücut) felsefesini tamamıyla kabul eder. Aynaya bakıp cemali görme (Enel hak) nazariyesinin; tevellâ ve teberrâ , sağ ve sol hayır ve şer, zulumât ve nur nisbetlerinin derinliğine ulaşmıştır.

Bektaşîlikte ilahi felsefe iki şekilde ifade edilir: Varlık ve Yokluk. Varlık, asıldır, yokluk ondan zuhur eden ve yine ona dönen dalgalarıdır. Yani, var olan derya, yok olan da dalgasıdır. Her şey o deryadandır. Mevcudat ve mükevvenat o asıldan yani o nurdan bir şuledir. Her şey o var’ın bütün sırlarının aksi ve

cemalinin aynasıdır. Bu da (Allah) diye adlandırdığı kudrettir. O kudret kemal-i mutlak, cemâl-i mutlak, hüsn-ü mutlak, hayat- ı mutlaktır. Bunun niçin böyle olduğunu anlamak için kâinat denen kitabı iyice inceleyerek okumak lazımdır.

Bu kitabın burhanı(delili) bizzat insandır. Yalnız bakmak, görmek, yetmez. Kainatın âlî harflerini (esrarını) okumak ve onları ruhta da his etmek lazımdır. Mutlak kudret, bazılarının dedikleri gibi görünmesi ve bilinmesi mümkün olmayan bir şey değildir. Mutlak kudret daima insanlarla beraber olduğu gibi (ki zaten insanın içindedir) bir şeyde değil, her şeydedir. Her şey deyimi de bütün kainatı ifade eder; her şey aynı kainattır, alt tarafı çokluktur.

Varlığın birliği öğretisinin, anlatımı ve kanıt araçları itibariyle Allah merkezli olduğunu ifade etmek mümkündür. Ancak Hacı Bektaşî Veli, tasavvufun mikrokozmos olarak nitelendirdiği insan üzerinde durarak, son derece pratik ve gerek beşeri gerek sosyal yaşam alanında tatbiki mümkün kişisel, toplumsal huzuru hedefleyen bir doktrin geliştirmiştir. Zira tasavvuf, islamın ve felsefenin temel kaynaklarından yararlanarak insanın tanrılaşabilme yetisine evvelce de vurgu yapmıştır. Ancak bektaşilik, bunun yöntem ve kurallarını belirleyip kişisel ve toplumsal yaşamda uygulanabilir zeminini yaratmıştır.

Varlığın birliği anlayışını benimseyen bektaşiliğin tevhit fikrine bakışı da insan merkezlidir. Makalat adlı eserinde Hacı Bektaşî Veli, insanı ruh ve beden yönüyle ikiye ayırmıştır. Beden yönüyle alemde ne varsa insanda da var olduğunu, ruhsal yönüyle Tanrının sıfatları bakımından ne varsa insanda da olduğunu belirtmiştir.

10-SONUÇ

Gerek Anadolu ve gerekse Makedonya'daki Bektaşileri, tanımlamaya çalışırsak bakınız nasıl bir sınıflama ortaya çıkıyor;

a-Anası ve babası Bektaşî olanlar;bu Bektaşiler tıpkı anası babası Müslüman olan insanlar gibidir. Bu Bektaşiler anasının ve babasının yoluna girmişlerdir, amaçları da budur yani Allah –Muhammed-Ali inanişinde tevella ve teberraya inanmışlardır. Meydana girer ritüel olarak niyazını yapar , meydan görür ve işte bu rutin işleyiş de devam eder.

b-Bu Bektaşiler, Bektaşiliği serbest bir kanaat ve meslek olarak görenlerdir. Sofralarda dem alırlar, zaman zaman sarhoş olur, nefeslerin felsefesine girmeden onlara iştirak ederler. Manevi bir haz almaksızın yeme içme gibi fiziki ihtiyaçlarını giderirler.

c-Bu yola girerek derviş olmak , baba olmak ve niyazları kabul ederek maddi çıkar sağlamak amacıyla olan Bektaşiler; Bu Bektaşiler, tekkede yiyip içmek, çalışmadan karnını doyurmak, bulunduğu dergahda baba olmaya veya başka

bir icazetname alarak evini dergah yapıp kendisine mürşit süsü vermek suretiyle geçimlerini temin ederler.

d-Babadan, atadan kendisine yapılan telkinlerle, iyi bir öğrenim görerek inançlarını sağlam temeller üzerine oturtanlar ya da atadan kalma meslekleri olanlar , beктаşilğin felsefesini ve öğretisini tetkik ederek bu yola girmiş olan Bektaşiler; Bu kimseler artık Bektaşî öğretisinin felsefi temellerini ve tasavvufu ciddi olarak inceleyerek yolun tüm kurallarına samimiyetle bağlanan ve bu yolda feyzini artırmaya çabalayan, kendinde olan bilgileri canlara aktaran, yoldan maddi ve sosyal bir mertebe beklemeyen Bektaşilerdir; İşte kanımca hakiki Bektaşî ve yola hizmet edecek olan Bektaşiler bunlardır.

Hacı Bektaş XIII y.y. Anadolu insanının manevi bütünlüğünü ve gönül birliğini oluşturan, Ahi Evren, Yunus Emre gibi gönül insanlarının en önde gelenidir. Bu gönül insanı kendisine hoş gelmese de tüm insanlara gönül hoşluğu ile bakabilen, onların gönüllerini kazanmak için gayret eden ve bu çabasını herkese telkin eden dolayısıyla hayatını bu yola adanmış bir gönül adamıdır. Hacı Bektaş, halk arasında farklı inançta olanları birbirleriyle kavga ettiren değil, onların yaşayışları fikirleri ne olursa olsun, gönüllerine girerek bu kimseleri kazanmanın ve gönüllerindeki kini sevgiye dönüştürebilen bir dini önderdir. Anadolu halkını ve sonraları genişleyen coğrafyada Balkan halklarını verdiği eğitim ve telkinleri ile tıpkı Ahmet yesevi gibi dört ana konuda topladığı hatta Yesevi'ye oranla genişletip sistematize ettiği temel öğretisi ile aydınlatmış ve birlikteliklerini sağlamıştır.

10-1 BİR BEKTAŞİ GÜLBANGI

Yolumuz açık- muradımız gerçek- yümüz pak ola- Hakk erenler gönül şehrimize yerleşe - dertlerimize derman ola- borçlarımız sıkıntısızca giderile- ilahi nurunuz ışığınız parlak ola- inancınız kuvvetli ola – gönülleriniz hoş ola – zevkleriniz devamlı hizmetleriniz hakk ola – akılla ve bilimle gidilen yoldan ayırmaya - Hakk erenler eşitlerimize karşı hoşgörü ve toleransdan ayırmaya – Hakk erenler ruh ve vücut sağlığı vere – düşüncelerimiz ve inançlarımız özgür ola – esenlikler vere- birbirimize karşı olan sevgi ve saygılarımız artıp eksilmeye- yargıladıklarımızı insafla yargılamamıza , yaptıklarımızın yargılanmasında da Hakk erenler kolaylıklar vere - gerek kendimize ve derekse herkese yaptığımız ve yapmadığımız hatalarımızdan Hakk arındırılmamıza yardımcı ola – tövbe etmeyi ve tövbe ettiğimiz şeyi de unutturmaya – Hakk erenler doğruluktan ve bilimden ayırmaya – bizlerin ve tüm yakınlarımızın yaşamına olumlu katkılar yapmamıza olanak vere – bu yoldaki katkılarımız

Hakk erenlerce kabul ve makbul sayıla – tüm insanları aşağılamaktan ve aşağılanmaktan koruya – insanların birbirlerinden nefret etmemelerini sağlaya – Hakk erenler bizleri ve tüm insanları kazalardan ve görünmez belalardan koruya ve saklaya - birbirlerimize güvenmemize ve dayanışma duygularımızın gelişmesine yardımcı ola - bizleri akla uymayan batıl düşüncelerden ve inançlardan koruya ve yolumuzu ve düşüncelerimizi aydınlık eyleye- (Bu Gülbang Harabi Baba Dergahı Postnişini Bezmî Babaya aittir)

10-2 HACI BEKTAŞ VELİ'NİN VASIYETİ

“ Soya sopa rağbet etme . Daima ismin az söylensin. İlk önlere kendi adını yazma. Kaza mahkemelerinde hazır bulunma. Şer'i mahkemeyi de inkar etme . Kimseye kefil olma. Uluorta yerde devlet büyükleri ve onların oğulları hakkında konuşma. Hankah (Toplantı ve sohbet yeri.tekke ve zaviye,tarikat ehlinin toplanıp zikir ve sohbet ettikleri, semah yaptıkları özel yer) yapma ve hankah da oturma. Çok sema yapma. Çok sema, sevirdiği zaman ayrılık (nifak) getirir, gönlü canlandırdığı zaman ise, semahı inkar etme. Aslandan kaçtıkları gibi halkdan kaçıp yalnız kalmaya çalış. Erkeklerle, kadınlarla, çocuklarla, zenginlerle ve avam kimselerle sohbet etme. Şüpheli gördüğünü bırak. Mümkün olduğu kadar evlenmemeye çalış. Aksi takdirde dünyayı talep edersin. Dünya isteği ile dinini yele verirsin. Çok gülme.

Kahkaha ile gülmekten kaçın, çünkü çok gülmek gönlü öldürür. Herkese şevkat gözü ile bakmalısın,hiçbir kimseyi küçümseme, dış görüşü süsleme, çünkü dış süslemek içi harap eder. Halkla mücadele etme, kimseden kimsenin sırrını isteme. Kimseye hizmet buyurma. Şeyhlere malınla canınla ve vücudunla hizmet et. Onların yaptığı şeyleri inkar etme . Çünkü onları inkar edenin yüzü hiçbir zaman gülmez. Dünya ile onunizzeti ve devleti ile gururlanma. Çünkü snin gönlün her zaman hüznü, vücudun hasta , gözün ağlar, amelin halis, düan inilti, elbisen eski, arkadaşın derviş, semayen basan, evin mescid ve yoldaşın yüce Allah olmalıdır. Nitekim;” herkim yalnızlıkla yoldaş olursa Allah ona yoldaş olur”. demiştir. Ya Rab! Beni beni her iki dünyada ihtiyaçsız eyle,fakirlik içinde başımı dik tut.”

10-3BEKTAŞİLİKTE VE ALEVİLİKTE MUHERREM İNANCI BEKTAŞİ VE ALEVİLERDE MUHARREM İNANCI

Muharrem ayının 10.cu günü aşure erkânı yapıldıktan sonra kurulan sofralarımızda yüzyıllar önce Muharrem ayında , Kerbelâ'da ailesi ve kendisine inananlarla birlikte susuz ve yiyeceksiz bırakılan , İmam Hüsey'nin şehit edilmesini ve onların çöl sıcağında güneş altında çektikleri acıyı, ızdırabı, eziyeti çok az da olsa gönlümüzde ve

vicdanımızda hissetmek amacıyla her yıl Muharrem ayının 1-10 günleri arasında susuzluk orucu tutmamızın nedenlerini ve önemini içeren konuşmalar yapılarak hem erenler ve hem de sofraya konuk olan canlar bilgilendiriler.

Muharrem orucunda , Alevi ve Bektaşî canlar tarafından Muharrem ayının 1-10 günleri arasında su yerine vücudun sıvı gereksinimini karşılamak amacıyla başkaca sıvıları alırlar. Bu kısıtlama ile : bir ölçüde özgürlük, adalet, bilimi öngören , islâmiyeti akıl ve bilim yoluyla yorumluyarak bağnazlığa ve yobazlığa , haksızlığa ve adaletsizliğe karşı koyan İmam Hüseyin’e yapılan haksızlıkları dile getirmek , onları içselleştirmek için bu günlerde dergahlarda toplanarak olayları anıyoruz.

Muharrem orucunun başlandığı günden itibaren canlar her gece dergahlarda toplanır ve mürşid huzurunda Fuzûlî’nin “Hadikat’us su-ada”⁹⁴ Erenlerin Bahçesi eserinin her gün bir bölümünü okurlar. Bu eser on bölümden oluşuyor. Ancak Erenler Bahçesine girmeden önce ,bu eserin yazarını iyi bilmemiz gerekiyor. Fuzûlî kimdir? İnancı nedir? Bu eserle neyi amaçlamaktadır?

Azeri sahasında yaşamış bir Türk şairidir. Asıl adı Mehmet , Babasının adı Süleyman’dır. Doğum yeri hakkında kesin bir bilgi yoktur. Ancak, Bağdat , Kerbelâ , Necef , Hille , Kerkük , Menzil ve Hît gibi yerleşim merkezlerinden birinde doğduğu söylenir. Fuzûlî’nin , Büyük Selçuklu İmparatorluğundan beri Irak’da yerleşen Oğuz aşireti olan Bayat Aşiretinden olduğu bilinmektedir. “Hadikat’ü –su’ adâ “ ‘ya yazdığı “ön söz””ündeki şu kıtasıyla Türk olduğunu söyler.

⁹⁴ Türk edebiyatı’nın tanınmış şairlerinden biri olan Fuzûlî’nin “Hadikat’üs- Su’adâ “ adlı yapıtının edebiyatımızda, kültür tarihimizde, edebiyat tarihimizde önemli bir yeri vardır. Fuzûlî , yapıtında Hazret-i Muhammed’in torunu Hüseyin’in Kerbelâ’da acıklı bir şekilde öldürülüşünü tarihi bir olaydan yola çıkarak konuyu abartmış bir destan biçiminde sunmuştur. Hikâye insanlar tarafından büyük bir zevkle okunmuş masalımsı öğeler Fuzûlî’nin güçlü ve etkileyici üslubuyla anlatılmıştır. “Hadikat’üs Su’adâ”nın yüzyıllardır önemini yitirmemesi üslubundandır. Harabi Baba dergahı . Vildan

Ey feyz-resân-ı Arab ü Türk ü Acem

Kıldun Arab'ı efsah-ı ehl-i âlem

İtdûn fushâ-yı Acem-i Îsî –dem

Ben Türk-zebândan iltifât eyleme kem

Arab'a Türk'e ve Acem'e feyz veren Ulu Tanrım , ! Arab'ı , bütün insanların en iyi edebiyatçısı yaptın ; Acem şairlerini îsa soluklu ettin , anadili Türkçe olan benden de iltifatını esirgeme !

Fuzûlî'nin iyi bir öğrenim gördüğü, devrinin bilimlerini öğrendiği , Türkçe'yi Arapça'yı , Farsça'yı da bu dillerde şiir yazacak , divan tertipliyecek ölçüde iyi bildiğini eserlerinden anlaşılıyor. Yaşamı boyunca “ bu günkü Irak topraklarında “ doğup büyüyen Fuzûlî ; Türk , Aarap, Acem kültürlerinin etkisi altında yetişmiş yetekli bir şairdir. Aynı zamanda da bilgidir. Zamanının bütün bilimlerini öğrenmiş , bilgilenmiştir. Bilgili, kültürlü ve hoş görölüdür. Bilgsizliği hoş görmez, yapıtlarındaki şiirlerinde câhillikden de câhilliklerden yakını. Yaşamı boyunca okuyan çalışan , yazan, üreten şâir , ömrünü maddi sıkıntılar içinde geçirmiştir. Yaşadığı devri ele alarak bilgili olmayan kişilerin üst makamlara geldiğini ; buna karşılık bilgili , erdemli ve dürüst insanların maddi ve manevi sıkıntı içinde yaşadıklarını görmüş; her şeyin temelini bilgi, sevgi, aşk olduğunu söylemiş evren ile yaradılış gerçeğinin kavranabilmesi için “ irfanın da “ gerekliliğini anlatmıştır. Bu düşüncesini şu kıtasından anlıyoruz.

İlim kesbiyle pâye-i rifat

Ârzû-yı muhâl imiş ancak

Îşk imiş her ne var âlemde

İlm bir kıyl ü kâl imiş ancak

Bilim elde ederek, bilgi öğrenerek , yüksek mevkii kazanmayı ummak , ancak olmayacak bir istekmiş alemde, ne varsa. Aşk imiş. Bilim yalnızca bir dedikodu, anlamsız bir sözmüş.

Fuzûlî başka şairlerden etkilenmemiştir. Çünkü yaşadığı yerlerden hiç dışarı çıkmamıştır. Buna karşın Türk , Arap, Acem edebiyatlarını yakından izlemiş , üç dilde yapıtlar vermiştir. Azeri şâir Habibî'nin Fuzûlî'yi kısmen etkilediği söylenir. Çağatay şairi Ali Şîr Nevâî'nin (1441 – 1501) , İran şairlerinden Nizâmî Gencevî (1150- 1214) , Hâfız Şîraz (1325 -1390) ve Câmî'nin (1414- 1492) de Fuzûlî'nin üzerinde az da olsa etkileri olduğu söylenebilir.

Fuzûlî öncelikle bir aşk şairidir. Bu aşk maddi ve beşeri aşkdan başlayarak , ilahî , tasavvufî aşka kadar uzanmıştır. Tasavvuf da Fuzûlî'nin şiirlerinde önemli bir ögedir. Şiirlerinde ayrılık , sıkıntı ve üzüntüyü arar, kavuşmayı, sevinci, mutluluğu istemez.⁹⁵

Fuzûlî'nin şiirleri anlam bakımından anlaşılırdır, okuyan anlar ve beğenir. Şiirlerinde düşünülerek bulunabilecek derin anlamların

⁹⁵ Bu bölümde Fuzulî , halklarının; doğruluk , güzellik ve esenlikle yaşamlarını sürdürebilmeleri için çaba gösteren bazı büyük Nebiler ve keramet sahibi olduklarına inanılan yol göstericilerin (resullerin) çektikleri zorluklar ve yaşadıkları olumsuzlukları dile getirilmektedir. Burada çok kısa olarak , bölümü karakterize edecek bir şekilde verilmeye çalışılmıştır. **Âdem ki fezâ-yı âleme bastı kadem Endûh-ü belâya evvel oldu hem- dem Mahsusdur Âdeme belâ-yı âlem Âlemde belâ çekmeyen olmaz âdem** Adem peygamber dünyaya ayak basınca , sıkıntılarla karşılaştı, belâ ile dost oldu . Dünyada bütün belalar insanlar içindir, âlemde sıkıntı çekmeyen insan adam olamaz. Burada Âdem'in cennetten kovulması Cebrail, melek vb. diyaloglarına yer verilir ve Tanrı'nın “ Ey Âdem benden mi kaçtın?” sorusuna Âdem “ yaptığımдан utandım” der. Tanrı Cebrail'e “ Benim rahmetim bütün insanlar içindir. Bugün sadece Âdem'e rahmet etsem sadece bir kişiye rahmet etmiş olurum “ der. Âdem'in yaratılışından önce SEVGİ ortaya çıkmak için uygun bir yer arıyordu. Bunu iblis çok istediye de Tanrı sevgisini Âdem'e verdi. Ama yine de Tanrı “ Âdem Havva'dan uzaklaş, ! feragat mülkünden ayrıl, bela yurduna otur. Kavuşma zamanının sona erdi, senin için ayrılık günleri başladı”. Böylece her ikisi de ayrı ayrı yerlere indiler.

Ey mâ'il-i rahat gama hem-râh olgil Dem zevkden urma hem-dem-i âh olgil Ey câmi-i hikmet sırr-ı visâli bildün Hicrân eleminden dahi âgâh olgil Ey rahatına düşkün kişi gama yodaş olsun. Zevkden dem vurup durma , Âh'la arkadaş olsun. Ey bilgeliği kendinde toplayan kişi, kavuşmanın sırrını bildin, şimdide ayrılık acısını öğren. Ayrı ayrı kıtalarda bir birlerini aralar ve rüyalarında görürler.Cebrail'in acıması ve Tanrı'dan ricası üzerine Tanrı'dan “acıma vakti geldi” diye ses duyulur. **Âh-ı âteş-bârı uşşakâkun sirayetsiz degül Âkıbet her gam yeter pâyâna gâyetşüz degül** Âşıkların ateş yağdıran inleyişleri kesilir, sonunda har tasa biter. Tasa da sonduza kadar sürmez.“Ey adem seçkin insanların gözpınarlarından gelen bir gevher basit bir yerde kalmaz,” ifadesiyle seçkinlerin yakarışlarının değeri vurgulanır. Habil ile kabil arasındaki kıskançlık, ölüm getirmiştir.

olduğu görülür.Şiirleri samimi ve içtendir. Şiirlerinde lirizmi bizlere hissettirir.

Fuzûlî felsefe mantık ve diğer bilim dallarıyla da ilgilenmiş , özellikle de islâm bilimleri sahasında otorite olmuş; Hakk’a yürüyünceye kadar öğrenmeye çalışmayı sürdürmüştür. Fuzûlî’nin “Hadîkat’üs- Su’adâ “ sı Maktel tarzının Türk Dilinde meydana getirilebilen en mükemmel ürünüdür. “Hadîkat’üs- Su’adâ” eseriyle Fuzûlî Müslüman Türkleri Kerbelâ olayı konusunda aydınlatmıştır.

Erenler Bahçesi, insanların yaradılışından yani Adem’den günümüze değin gelmiş olan peygamberlerin , halkı eğitmek, onlara doğru yolu göstermekte olduğu kadar ve en önemlisi de kendi çıkarları için Yaşar Nuri öztürk’ün deyimiyle Allahla aldatarak halka adaletsizce, hakkaniyetsizce davranıp onları kandırarak halkı köleleştirenlerden çektiklerini anlatmaktadır.

İnsanoğlu kandırılmaya Adem’in cennette olduğu , özgürce dolaştığı , hiçbir sorumluluğunun olmadığı bir ortamda kandırılmaya başlanmış , kandıranlar ve kandırılanlar hâlâ günümüze değin devam etmektedir. Cennette kandırılan Adem, kandıran Şeytan, Dünyamızda kandırılan yine insan, kandıranlar ise şeytana pabucunu ters giydiren insanlar. İnsanlığın yaradılışından günümüze değin bir kısım insanlar(pabucu ters giydiren) tarafından halk , özellikle cahil bırakılmış, dini nançları akıl ile yorumlanarak onlara öğretilmemiş, halk özgürleştirilmemiş, özgür düşünmesi ve inançlarında özgür olması engellenmiş, bu arada engellemelere karşı çıkanlar ise ya idam edilmiş ya da derisi yüzülerek işkence edilmişler ya da Kerbelâ’da olduğu gibi aç ve susuz bırakılmış , sonrada şehit edilmişlerdir.

Erenler Bahçesi işte Adem’den günümüze kadar bu olayları masalımsı şekilde anlatarak ibret alınmasını öngörmüş, her

peygamberin başından geçen zorlukları , Hüseyin'in çektiği sıkıntı ile özdeşleştirmiştir.İşte bu nedenle canlar her oruç günü bir bölümünü okuyarak geçmişten örnek alarak,⁹⁶ gelecekte bu gibi yanlışlıklara düşmemeye çalışırlar.

Canlar ERENLER erenler diyoruz da Bektaşiler erenler demekle neyi anlatmak istiyorlar? Lügat anlamı : Kutlu , uğurlu kimseler

Kutlu kimseler ise yine lügatlarda : Mübarek , uğurlu, hayırlı , mesut, bahtiyar olan kişiler, Hürmete layık, aziz,saygı uyandıran anlamında

Mübarek ise : feyz ve bereket kaynağı olan anlamındadır.

Şöyle toparlarsak: Eren deyince bizler; Kutlu olan, uğurlu kimseler, saygı gören , saygıya layık , hürmete layık olan kimseleri betimliyoruz.

Tasavvufi anlayışa göre bütün varlıklarda Tanrı görülmektedir, bu nedenle severek, düşünerek, yaşamayı bilen kimseler, her yerde Tanrı ile karşı karşıyadır. Böylesi bilge kişiler bektaşi kültüründe, “EREN” diye vasıflandırılır. “EREN” barış içinde yaşamayı , bütün insanları kardeş görmeyi, kendisini sevmeyeni de sevebilen kişidir. “EREN”’in gönlü yalnız sevgiyle doludur. “EREN”in gözünde insan küçük bir evrendir. O, alçak gönüllü, yetkin, eli açık ve olgun bir Bektaşi inanmışıdır.⁹⁷

⁹⁶ Tanrı tarafından Nuh tufanı da, Huh’a yapılan işkenceler,haksızlıklar, adaletsizlikler vb. halkın yoldan çıkması için yapılmıştır.Aslında şöyle bir düşünürsek Nuh Tufanı bütün dünya çapında bir seleksiyon hareketi değimli? Tanrı tek tek yerine adaletsizleri, haksızlık yapanları, hırsız, düzenbaz,yalancı , Allahı şahit göstererek halkı aldatanları (Yaşar Nuri hocanın dediği gibi) bir seferde seleksiyona tabi tutmuş olmuyormu? **Seyl-i bi-dâd ü sitemdür menşe-i tûfân-ı Nûh Olmasın gâfil belâdan ehl-i bidâd ü sitem Hâne-i zâlim gider seylâba m+anend-i habâb Tutsa tûfân âlemi mazluma tûfandan ne gam** Nuh tufanının sebebi adaletsizlik ve zulüm selidir. Adaletsizce davranıp zulmeden kimseler , bilsinler ki zâlimin evi sel suyuyla çöp gibi yıkılır gider. Dünyayı tufan kaplasa mazlum üzülmez.

⁹⁷ **İbrahim’i** mancılıkla ateşe attıklarında “ Ben rabbimin sevgili bir kuluyum hiç kötülük yapmadım, hiç düşman görmüyorum ki bu cefaları bana düşman çektiriyor diyeyim”der ve Tanrı da onu ateşden korur, yanmasını önler. **Gülşen-i ümmid abr-i sabırdan sırâb olur Sabr kılsan âb-ı gevher seng-i lâl-i nâb olur Tire olmaz kesb-i zulmet eyleyüb her hâne kim Cilve-gâh-ı pertev-i hûrşid-i âlem-tâb olur. Umudun gül bahçesi , sabır bulutlarıyla sulanır. Sabredersen cevher suyu , değerli taş olur. Zulme uğrayan bir ev hiç karanlıkta kalmaz , o ev dünyayı aydınlatan güneş ışığının ortaya çıktığı yer olur.**

(Tanrı evreni yarattıktan sonra yanına üçlü konseyini topladı.Bunlar Doğruluk, Hakikat ve Merhamet idiler. Tanrı sordu : İsanları yaratacağım ne dersiniz? Doğruluk – Aman Tanrım yaratma onlar hiç doğruluklarını sürdüremezler bana pek çok iş düşer dedi. Hakikat ise aman Tanrım yaratmayın onlar daima hakikatleri çarpıtırlar, hiç dürüst olamazlar dedi. Merhamet ise aman Tanrım siz onları yaratın , ben nezman dara düşseler onlara yardım ederim , ellerinden tutar, hatalarını bile yok sayarım, lütfen insanları yaratın Tanrım der)

Fuzûlî , Hüseyin’i anlatırken o’nun iyi bir eğitim aldığını , çok vefalı olduğunu, adaletli, vicdanlı, insan sevgisiyle dolu, erdemli ve hakkaniyetli olduğunu Hüseyin ve Kербela ile ilgili olan hemen her şiirinde değinmiştir. İmam Hüseyin’in öğretileri de hep bu ilmi ve ahlaki değerler üzerinde yapmaktaydı. Doğru yoldan açıkca sapan kişilerin çokluğunun , doğru yolda olanların azlığının gerçek nedeni , yaradılışın aslında insanlığın rahata düşkünlüğüdür.

Bilimden ayrılarak Şariat buyruklarının kabul edilerek uygulanması türlü sıkıntılara neden olmakta ve Müslümanlığı kabul edenler arasında zaman zaman derin fikir ve ayrılıkları ile kur’anı farklı farklı yorumlamalarına sebep olmuş , bu ayrılıklar Kerbelâ’yı doğurmuş, günümüzde de hala maalesef Kerbelâ’yı aratırcasına sürüp gitmektedir. Bu sıkıntılar Muhammed’in ölümüyle başlamış, artan bir ivmeyle günümüz 21.yy Bilim çağında dahi sürüp gitmektedir. Bu bağnazlıkları Yüzyıllar önce Fuzûlî de dile getirmiş tıpkı kendinden önce gelen mutasavvıflar ve devrinin mutasavvıfları gibi.

Râhat ister tab’ u mihnetdür ibadet ser-be ser

Terk-i rahat râğbet-i mihnet kılan mümtaz olur.

Bu sebebdendür ki küfr âsân olup islâm sa'ab

Arsa-i âlemde mülhid çok muvahhid az olur.

Yaradılış rahat ister , ibadet ise büsbütün sıkıntı vericidir. Rahata düşkün olmayıpda mihnete düşmemek isteyen kişi yücelir.Seçkin bir konuma erişir . İşte bu nedenle küfür kolay , bilimsel Müslümanlık ise oldukça çetindir. Yer yüzünde mülhid çokdur da tanrının birliğine inanan az olur.

Hüseyin'in Kerbelâ'da katledilmesinden , günümüze değin her Muharrem ayında bu menfur olay Müslümanlarca anılır, susuzluk orucu ile birlikte yas tutulur. Ne yas tutanlar nede tutmayanlar bu olaydan kendilerine ders çıkarmazlar. Çıkarsalrdı bu günlere gelinirmiydi? Bakalım bunu yüzyıllar önce Fuzûlî nasıl görmüş nasıl yorumlamış:

Eyleyüp her yıl cem' i âlem ittifak

Şerh iderler mâ-cerâ-yı Kerbelâ ahabârını

Ne tükenmez kısadur kim hergiz âhir olmadı

Şerhi âciz eyledi ehl-i cihanun varını.

Bütün insanlar her yıl bir araya gelerek , Kerbelâ 'da meydana gelen olayları açıklar. Ne tükenmez hikâyedir ki hiçbir zaman sona ermedi ,anlaması. İnsanların en seçkinlerini bile çaresiz bıraktı.

Hüseyin'in üç oğlu vardı; biri Ali Ekber, ikincisi Ali Avsat üçüncüsü ise Ali Sagar idi. Ali Avsat ile Ali Ekber daha önceleri öldürülmüşler idi. Ali Sagar babsıyla birlikde Kerbelâ'da idi. Ali Sagar Zeynel Abidin olarak da biliniyordu. Babasından önce o kuşandı kılıcı ile nice canlar aldı ama sonunda o' da şehid düştü. Bunu Hüseyin'in ağzından bakınız Fuzûlî nasıl dile getirmiş:

Veh ki ol gül-ruh sefer azmine âheng eyledi

Şehr-ü sahrâyı bana gönlüm gibi teng eyledi

Ne yazık ki o gül- yüzlü savaşımaya gitti , kenti de çölü de bana gönlüm gibi dar eyledi.

Bireyin hem kendisiyle ve hemde toplum ile uyum içinde olması, uyumlu davranışlar sergilemesi gerekir. Bunun içinde doğru bir değerlendirme yapması gerekir kuşkusuz. Bireyler eylem olarak yaptıklarını ahlaki açıdan değerlendirerek, kendisinin doğru yaptığını varsayarak, onu etrafındakilere kabul ettirmeye çalışırlar. Bu değerlendirmeyi oluşturan ve uygulamalarına karar veren kişinin vicdanıdır. Doğru yapmadığı işleri, doğruymuş gibi empoze eden kişinin gönlü vicdanlı değildir.

İnsanlardaki ahlakın temelini, kaynağı kişinin içsel hayatındaki **vicdanıdır**. Ahlakımızın temeli ve nasıl bir ahlak değerinin olduğu , içimizde duyduğumuz vicdanımızın sesidir. Yaptığımız iyi bir eylem vicdanımızı rahatlatır. Kötü bir eylem ise vicdanımızı sızlatır, vicdan azabı çektirir insana . Ahlak mademki iç dünyamızla ilgili, o halde vicdanın kendine özgü eylemleri vardır. Örneğin iyi ve kötü değerlerimiz, bu değerlerimizde ayırmamız yeteneğimize bağlıdır.

Tüm davranışlarımızı ve eylemlerimizi , iyi ve kötü diye ayırırsak işte o zaman vicdan diye olarak tanımladığımız duygumuzun önemi bir kat daha fazlaşıyor. O halde vicdanımız , iyi ve kötü hareketlerimizin , doğru ve yanlış olduklarına karar veren bir hakem (hakim) görevi yapmış oluyor. Bu yönden baktığımızda , vicdanı ; bir ahlak duygusu olarak tanımlarsak hata yapmış olmayacağız.

Vicdanı; kişinin düşündüğü ya da, yapmakta olduğu davranışlarının , ahlaka uygun olup olmadığını anlamaya yarayan görev ve sorumluluklarla ilgili düşüncelerimizin oluşturduğu bir sistem olarak

da tanımlamak olasıdır. İşte nasip almış bir isteklinin tüm hayatı boyunca vicdanlı kalması kendisinden istenir ve vicdanlı hareket edeceğine dair de ikrar verir.

Devirler değişti, devran her ahlak okulu için de döndü, birileri illegallikden , legal hale geldi, diğerleri legallikden illegal duruma düştü. İlegal olan kurumun , legal olduğu her türlü iltifata layık olduğu demlerde padişahlar , şehzadeler, vezirler ve baş vezirler bu yola murid olmuş , derviş olmuşlar , yola can baş koymuşlardı. İlegal olupta düzenli hale geçip legal olan kurumlara ise şimdilerde devlet idare edenler, büyük finans sahipleri, yazarlar , bürokrat ve teknokratlar ve akademisyenler üye olmuşlar bu kurumları daha da güçlendirmişler ve yüceltmişlerdir. Günümüzde legal hale gelen topluluklar görkemli , çalışmalara uygun geniş emniyetli ve düzenli binalarda çalışmalarını sürdürmektedir. Yasaklı ve illegal hale düşen ahlak okulları ise gün geçtikçe güçlerini hem maddi ve hemde manevi açıdan yitirmişler , sayıları azalmış, düzenli ve sıklıkla toplanamadıklarından, eğitimleri aksamış, topluma kendilerini yeteri kadar anlatamamışlar, kendilerini anlatamadıklarından toplumdan uzaklaşmışlar, güçleri daha da azalmış , bu nedenle de Mürşitlerin evindeki bir oda mabet olarak kullanılmaya başlanmış ve çoğu kasaba ve köylerde bu şekilde eğitimlerini sürdürmektedirler

Mustafa Şişman

KAYNAKÇA

- 1-Bizimkiler Müslüman Türkler .Enis ArdaEsmen Kısakürek Anadolu merkezli dünya tarihi 8. İnci kitap
- 2- Hüseyin Ballı “ Besim Atalayın Bektaşilik veEdebiyatı “ adlı eseri hakkında

bazı değerlendirmee-makâlât Mezhep Araştırmaları, IV/2 (Güz 2011), ss. 49-61.

ISSN 1309-5803 | www.emakalat.com

3-Babailer isyanı Ahmet Yaşar Ocak Dergah yayınları 2000 İstanbul

(13.yybabailer isyanı ve sonuçları)

4-Alevilik-Bektaşilik ve Masonluk Ferda Büyükbakkal-Fahrettin Kayhan –Şahin Akıncı-Çağlar yığör Konferans notlarından

5-Türkler Nasıl Müslüman Oldular ..Vural Ağaoğlu İstanbul 2009

http://www.datacomm.ch/s.alcinkaya/turklerin_muslumanligi.htm

6-Türklüğün en Eski zamanları Prof.Tuncer Baykara Ege Üniversitesi / fen Edebiyay Fak. Konferans notu

7-Bektaşî Mekîbeleri Otman Gündoğdu Ayyıldız yayınları Maltepe Ankara

8-Türk Aleviliği Rıza Zelyurt kriptobasım ve yayım dağıtım Kızılay /Ankara

9-Hacı Bektaş Veli'nin 14 Sırrı İbrahim Murat İlgî Kùltür Sanat Çaęaloęlu /İst.

10-Harâbî Divanı Yaşamı ve tüm şiirleriDursun Gümüőoęlu can yayınları 182

11-B... Berrin Özen ..(Hü.ve ka. Ed. Ma. Kütüphanesinde kayıtlı)

12- Bektaşiliğin Coğrafi dağılımı Turgut Koca –A.Nezihi Erginsoy İst 1991ufuk Matbaası Çağaloğlu İst.

13-Alevilik inanç Kùltür.Siyaset tarihi ve Uluları İsmail kaygusuz 1.cilt Alev Yayinevi Piyerloti cad. 17/4 çemberlitaş/ist.

14-Pir Evi ve ziyaret yerleri Doç.Dr.Bedri Noyan Ticaret matbaası T.A.Ş. İzm.

15-Hacı Bektaş Veli 800.Doğum Yıldönümü anısına T.C.Gazi Üniversitesi Türk Kùltür ve Turizm Bakanlığı yayını Ankara 2009

15-Balkanlarda Hacı Bektaş Veli ve Öğrencilerine ait İzler Gazi Ün.Türk Kùltür ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Ankara 2009

16-Makalat Hacı Bektaş Veli Prof.Dr.Esat Coşan sad. Hüseyin Özbay Kùltür Bakanlığı Ankara Klasik Türk eserleri / 10

17-Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik Prof.Dr. Mehmet Eröz Kùltür Bakanlığı / 1234 Gençlik ve Halk kitapları dizisi /55

18-Doğu Mistisizmi ile Çağdaş Bilimin Karşılaştırılması Ural Ada H. Ve K. E. M. Kütüphanesinde kayıtlı

19-En-el Hak gizli öğretileri Kevser Yeşiltaş Sınır Ötesi yayınları 2011

20-tanrıyı tasavvur Etmek Doç.Dr. Ali Ulvi Hemetoğlu Çamlıca yayınları 2011 İst.

21-Holistik İnsan Aydın Arıtan Arıtan yayinevi i 2011Matbaacılar sitesi A blok No4NA 6 Topkapı İstanbul

22-Bektaşiliğin Eğitsel ve Kùltürel Boyutu Pro.Dr. Belkis Temren Kùltür Bakanlığı Yayınları Baş vuru Kitapları Dizisi/ 1678 tarih Kurumu yayinevi 1995

23- Bektaşî Menkıbeleri Otman Gündoğdu Ayyıldız Yayınları Maltepe Ankara

24- Hoca Ahmet Yesevinin Ahlak Felsefesi Dosay Kenjetay Hoca Ahmet Yesevi Ocağı Yayınları Mart 2003 Ankara

25- Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu M. Fuad Köprölü başnur matbaası

1972 Ankara

26-Bütün Yönleriyle Hacı Bektaş veli İsmet Zeki Eyüboğlu Özgür yayınları /51
Cağaloğlu İst.

27-Bütün Yönleriyle Bektaşilik İsmet Zeki Eyüboğlu Der Yayın Evi 2000

28-Tekke Şiiri Antolojisi Vasvi Mahir Kocatürk Buluş Matbaası Ankara denizciler
cad.48/C 1955

29- Bektaşiliğin İç Yüzü Dibi-Köşesi- Yüzü- veastarı Nedir M. Tevfik Oytan cilt -1
İstanbul Maarif kitaphanesi

30-Bektaşilik Alevilik Nedir Doç.Dr. Bedri Noyan 2.baskı.1987

31-Erdem Dergisi Atatürk Kültür Mrk. Dergisi özel sayı cilt 7 sayı21

32-Mezhepler ve Tarikatlar tarihi Enver Behnan Şapolyo Türkiye yayıncılık 1964

33- Sümer Dili ve Türk Dii karşılaştırması Muazzez İlmiye Çığ
Yenidenergenekon.Com

34- Şamanizm ve Eski Türk Gelenekleri Fahrettin Olguner Atatürk kültür Mrk.
Dergisi sa: 853

35- J. Trimmingham Hoca Ahmet Yesevi Özel sayıS.967

36- Mehmet Kere Konuşma metni H.K.E.M.Ankara kütüphanesinde)

37- Şeytanın Kökeni Namık Doğancıoğlu 2.06.2012

38-Türk Kültürü ve Şamanizmin İzleri Ga.Ün. Yücel Şişman 02/04/2011

39-Sümerce Etrüskçe- Arapça Türk Dilleri Mahiye Morgül –M. Ünal Mutlu
12/02/2011

40-Aydınlanma Çağı Asil Günaydın Ko.Metn.

41-Ahmet Yesevi'nin Ahlak Felsefesi Dosay Kenjetay 2003

42-Selçuklu Tarihi İbrahim Kafesoğlu M.E. tarih Dizisi

43-Hacı bektaş Veli Velayetnemesi Do.Dr.Bedri Noyan aydın 1986

44-Bektaş'lik Alevilik nedir Bedri Noyan Ankara 1987

45-Türkçenin Kaynakları ve Dünyadaki Türk Dilleri Selçuk Önalp

46- Anadolu Topraklarında Hüküm Sürmüş Yunan ve Bizans Devletlerinin
Anadoludaki İzleri Kadir Dorsan

47- Haçlıların Anadoludan Götürdükleri Faruk edes G.Ün.Dergisi S:191

48-Orta çağda Anadolu Murat Anteplioğlu Ga.Ün.Dergisi S: 175

49- Büyük İskenderin Anadoluya Etkisi İsmail Öz Ga.Ün.Dergisi S:139

50-Anadoluda İslamiyet Öncesi Türkiye Öcal Dolunay Ga.Ün.Dergisi S:297

51- hacı Bektaş Velinin Tarihi Kişiliği veTürk Kültürü Üzerindeki etkileri Prof.Dr.
Abdurrahman Güzel Ga.Ün. H.Bektaş Veli

51-Ahmet Yesevi ve Horasan Ekolünün Türk Düşünsel Dünyasına Etkileri Tufan
Karşıdağ ,H.K:E:M cemiyet Kütüphanesi S:307

52- Hoca Ahmet Yesevi Emre Çağatay H.K:E:M cemiyet KütüphanesiS:324

53-Türkler Anadoluda Aydın Pakoç H.K:E:M cemiyet Kütüphanesi S:330

54-Anadolu Beylikleri Cüneyt Bozlamacu H.K:E:M cemiyet Kütüphanesi S: 357

- 55-Asırlar Boyunca Anadolu Kültürü ve Türk Sanatı Yücel Alkan H.K:E:M cemiyet Kütüphanesi S: 569
- 56-Anadolu Medeniyetleri Düşünsel Tarihi Levent Aydoğdu H.K:E:M cemiyet Kütüphanesi S: 617
- 57- Hacı Bektaş Velinin Tarihi Kişiliği veTürk Kültürü Üzerindeki etkileri Prof.Dr. Abdurrahman Güzel Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S,25
- 58- Hacı bektaş Veli kaynaklar Yeni Sorular Aranan Cevaplar Prof Dr. Ahmet yaşar Ocak Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:45
- 59-Velayetnamede gizlenen Hacı Bektaş Veli Gerçeği ve Bektaşilik Prof.Dr. Hasan Onat Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S 53
- 60-Hacı bektaş Velinin Tarihi ve tasavvufi KimliğiveBulgaristanda Hacı Bektaş Veli Kültürünün İzleri Dr. Nevana Gramatikova Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:61
- 61-Ulusallıktan Evrenselliğe Hacı Bektaş Düşüncesi Prof.Dr. Fuat Bozkurt Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:71
- 62- Hacı Bektaş Veli'nin Makalatında İnsan Özellikleri Doç.Dr. Qani Nesimi Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S: 77
- 63-Mehmet Fuat Köprülünün Çalışmalarında Bektaşilik ve Aleviliğin Yeri Dr. Markus Dresseler Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:87
- 64- Bektaşilikte Dergahın Yeri Konumu ve Önemi Doç Dr. Özgür Savaşçı Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:93
- 65- Elmalı Baba Tekkesinde Yazıtlar Doç.Dr. Katerina Venedikova Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:105
- 66- Bektaşiliğin Arnavut Kültür Tarihindeki Yeri Prof.Dr.Metin İzeti Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:117
- 67-Rusçukta Bektaşiliğin Geçmişi ve Bugünü Teodora Bakardzieva Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:129
- 68-Hacı bektaş Veli Tipolojisinin Süceaaddin Veli ve Koyunbaba dimgesel Kimliklerindeki İzleri Yrd.Doç.Dr. Yağmur Say Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S : 137
- 69-Hacı bektaş Velinin Alevi ve Bektaşî Ritüellerini Dünya Görüşünü Geçmiş ve bugünkü Kimlik İnşaasındaki Yeri ve Önemi Formüle etme Biçimlendirme aracı olarak nefes ve deyimler Prof.Dr.İrene Markovff Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:: 175
- 70-Hacı Bektaş Velinin Kimliği ve Felsefesi Türkçe şiirlere Nasıl Yansıtılmaktadır. Yrd.Doç.Dr. Eva Csaki Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S: 181
- 71-Hacı Bektaş Velinin ışığında yaşayan bir İnsan Hazinesi Âsık aşur Uygur Yrd. Doç.Dr. Armağan Elçi Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:187
- 72-Bulgaristan Bektaşî ve Kızılbaş (Alevi)Cemlerinde Görevli Manevi Lider Olanların İsim Lakap ve Adlandırılmaları Prof.Dr.Lubimor Mikove ve Doç.Dr.

- Bojidar Alexiev Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S: 213
- 73-Sözlü Kültür Bağlamları ve Hacı Bektaş Veli Kuzey Afrika durumu Prof.Dr.Öcal Oğuz 225
- 74-Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevi Ocakları Veliyettin Ulusoy Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:249
- 75-Bektaşilikte Toplumsal Varoluş Yrd.Doç.Dr. Ercüment Ersanlı Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:257
- 76-Nişaburdan Sulucukaraüyüğe Hacı bektaş Velinin İzinden Yrd. Doç. Dr. Hamiye Duran Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:263
- 77-Bir Mürşit İle Görüşme Bektaşiliğin Temeli Üzerine Bazı Notlar Büyükelçi Erik Cornell Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:271
- 78-Arnavutluk'un Etnik Ve Kültürel Kimliğini Korumada Hacı Bektaş Veli Felsefesinin Etkileri Prof.Dr. HysenKordha ve Doç.Dr. Shyqri Hysi Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:297
- 79-Balkanlarda Hacı Bektaş Veli İzleri Makedonya Bulgaristan ve Arnavutluk Örneğinde Bektaşi Tekkeleri ve türbeleri Piri Er ve Aydın Duru Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:305
- 80-Hacı Bektaş Veli 800 doğum yıldönümü anısına Kültür Bakanlığı 30. Nisan 2009
- 81-Hacı bektaş Velinin 800 doğum Yıl Dönümü Anısına Do. Dr. Gıyasettin Aytaş Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:11 Sayı 50
- 82-İranda Hacı Bektaş Veli Evladından Pir Saltuk Zaviyesi Vakfı Furkan Asya – Sevim Gören Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S50 S. 37
- 83-Yeniçeriler ve Bektaşilik Musa alkan Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:50 s:243
- 84-Ortadoğu Karadeniz Bölgesinde Çepni Türkmenleri ile Güvenç Abdal Ocağının Kuruluşu Necati Demir Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:63 s:77
- 85-Defderdar Sarı Mehmet Paşanın “nesayihül vüzera”Adlı eserine göre Bektaşi Ocağının Durumu Musa Gümüş Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:63 s:177
- 86- Besni Kazasında Alevi Bektaşi Ocakları ile ilgili bulgular Zeynel Özlü Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:63 s:247
- 87-Alevi Bektaşi Türkmen Geleneğinde Sosyal dayanışma ve Kardeşlik kurumu olarak Musahiplik Halil İbrahim Bulut Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:65 s:107
- 88-Alman Kaynaklarında Bektaşilik ve Alevilik Muhammed Koçak Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:65 s:237
- 89 Alevi Bektaşi geleneğinde dardan indirme Cemi ve Bu Cemin Toplum Yaşamındaki önemi Nilgün Çıblak Coşkun Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:65 s:271
- 90 Bektaşi Fıkralarının Mizah anlayışı ve işlevi Bağlamında Bireysel ve Toplumsal

- Ruh sağığı Hikmet Yazıcı Ga.Ün. H.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:65 s:281
- 91Amuca Bektaşilerinde Sofra ve Sofra Erkânı Refik Ergin- Ali Çakır GaH.Bektaş Veli kül.Mrk Dergisi S:65 s:299
- 92-Bektaşî Nefesleri ve Şairleri Turgu Koca Naci Kasım ist. Marif kütüphanesi ve Matbaası A.Ş.1990
- 93-Hünkâr Hacı Bektaş Veli Velayetnemesi Türk Kültürü ve hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Ankara 2010
- 94-Hacı Bektaş Veli Külliyyatı Fevaid-Fatiha Suresi Tefsiri- Besmele tefsiri- Makalât-ı Gaybiyye ve Kelimat-ı Ayniyye – Makalat Türk Kültürü ve hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Ankara 2010
- 95-İslamda sır ve gizli cemiyetler - Thierry Zacone Çeviren Ali Berktaş Alkım Yayınev
- 96- Hacı Bektaş Veli – Mustafa şişman -HacıBektaş Veli Sepya Yayıncılık Osmanlı sok Osmalı iş hanı 18/4 Taksim / İstanbul
- 97-Ön Türk uygarlığı Evrensel uygarlıkların köken kültürü 1-B Haluk Tarcan ikinci baskı pro 1735183761 Mecidiyeköy 6.10.8-6 Bu kitaplar Türk dünyası kültür birliğinin kitaplarıdır
- 98--Ön Türk uygarlığı Evrensel uygarlıkların köken kültürü 1-A Haluk Tarcan ikinci baskı1735183761 Mecidiyeköy 6.10.8-6 Bu kitaplar Türk dünyası kültür birliğinin kitaplarıdır
- 99-Hint Felsefesi- Heinrich Zimmer
- 100- Sadi Bayram- Taceddin Sultan ve Evradı, Türk Dünyası Tarih Dergisi, S.87, Mart 1994, Başak Ofset Matbaası İstanbul 1994, s.45-53.'da yayımlanmıştır
- 101-Sadi Bayram- Tasavvuf ilmi ve Akademik Aaraştırma Dergisi Ankara 2000
- 102-Sadi Bayram-Bektaşilik ve Masonluk Doç.dr. Bedri Noyan Uluslar arası Top Bildirisi
- 103-Sadi Bayram — Hacı Bektaş Veli Merzifonda Pir'i Baba , Budapeşte'de Gül Baba, ve Bazı Bektaşî Vakıfları
- 104-Sadi Bayram-Bektaşî Nutku (Kendini bilki, Tanrı'yı Bilesin)
- 105-Sadi bayram-Taceddin Sultan ve Evradı
- 106-Sadi Bayram- Bektaşilik ve Tasavvuf - I
- 107- Sadi Bayram- Bektaşilik ve Tasavvuf — II-
- 108- Sadi Bayram- Bektaşilik ve Tasavvuf — III-